

CERRAH MES'UD

HULASA

(DİL ÖZELLİKLERİ – METİN – DİZİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

MELEK KÜLCÜ

2009

**ÇANAKKALE ONSEKİZ MART ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ EDEBİYATI ANABİLİM DALI**

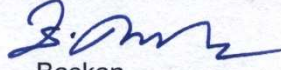
**CERRAH MES'UD
HULASA**
(DİL ÖZELLİKLERİ – METİN – DİZİN)

YÜKSEK LİSANS TEZİ

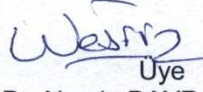
**Tez Danışmanı
Prof. Dr. Zafer ÖNLER**

**Hazırlayan
Melek KÜLCÜ**

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne
Melek Külcü'ye ait Cerrah Mes'ud Hulasa(Dil Özellikleri, Metin, Dizin) adlı
Çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında
YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Prof. Dr. Zafer ÖNLER

Üye
Doç. Dr. Nesrin BAYRAKTAR ERTEN

Üye
Yrd. Doç. Dr. Yusuf AVCI

ÖZET

Bu çalışma, XV. Yüzyıla ait bir tıp metni olan Cerrâh Mes'ud'un Hulâsa Fi't-Tıbb adlı eserini konu almaktadır. Farklı kütüphanelerde altı farklı nüshasını tespit ettiğimiz yazmanın, çalışmamıza konu olan nüshası Kütahya İl Halk Kütüphanesi Vahit Paşa koleksiyonuna 805 numara ile kayıtlıdır. Eser 58 varak olup harekeli nesih ile yazılmıştır. Sağlık alanı gibi geniş bir alanı kapsadığı için söz varlığı bakımından zengindir. Bitki adları, hastalık adları, organ adları, ilaç yapımında kullanılan pek çok madde adı, mevsimler ve bünye üzerindeki etkilerine yönelik teorik sözcüklerle beraber geniş bir terminolojiye sahiptir. Döneminin söz varlığı ve dil özellikleri açısından Türk Dili araştırmacıları için malzeme oluşturmaktadır. Teorik tıbbıya yönelik bilgiler içermesi, cerrahî müdahalelere örnekler sunması açısından tıp tarih araştırmaları için de önemli bir kaynaktır. Birçok yönüyle ilgi çeken eser üzerine yaptığımız çalışmanın amacı; alanla ilgilenen tüm araştırmacılara söz varlığı ve dil özelliklerini ortaya koyarak yardımcı olmaya çalışmaktır.

Çalışmamız dil özellikleri, metin ve dizin olmak üzere üç bölümden oluşmuştur. İlk bölüm; XIV. ve XV. yüzyıllarda yazılmış tercüme ve telif eserler ve bu eserler üzerine yapılmış çalışmaların tanıtılmasıyla başlamıştır. Dönem eserlerinin tanıtılmasının ardından çalışmamıza konu olan Cerrâh Mes'ud ve eseri; konusu, nüshaları ve eserle ilgili yapılan diğer çalışmalar itibariyle ayrıntılı olarak incelenmiştir.

Dil incelemesi; günümüz dil özelliklerine göre metinde görülen farklılıklar esasına dayanmaktadır. Dil özellikleri yazım, ses bilgisi ve biçim başlıkları altında incelenmiştir. Yazım kısmında, metindeki ünlü ve ünsüzlerin yazımları örneklerle tespit edilmeye çalışılmıştır.

Ses bilgisi başlığı altında metinde tespit edilen ses olayları, ses değişimleri ve ünlü uyumları incelenmiştir. Ses olayları ve ses değişimleri Türkiye Türkçesindeki farklılıklarına göre incelenmiştir.

Yapı bölümünde Türkiye Türkçesinden farklı olan yapılar üzerinde durulmuş, fonetik olarak farklılık gösterenler örneklenmeye çalışılmıştır.

Metin kısmında eserin transkripsiyonlu çevirisi yapılmıştır.

Dizin kısmında metinde geçen bütün sözcükler, madde başı olarak alınmış ve metindeki kullanımları bağlamında anlamlandırılmaya çalışılmıştır. Dizin, toplam 1784 madde başı sözcük içerir. Her anlam için geçtiği yer ve satır numaraları kaydedilmiştir. Her sözcüğün kökeni tespit edilmeye çalışılmış ve kısaltmalarla yanlarına belirtilmiştir. Metnimizde anlamı bulunamadığı için kökenleri belirtilmeyen sözcükler dışında 958 Türkçe, 515 Arapça, 198 Farsça, 19 Grekçe, 1 Latince ve 2 Grekçeden Farsçaya, 1 Grekçeden Arapçaya geçmiş sözcük tespit edilmiştir ve tam bir gramatikal dizin oluşturulmaya çalışılmıştır.

ABSTRACT

This study is based on *Hulāsa Fi't-Tıbb* by Cerrāh Mes'ud, a medicine prose dating back to the 15th century. The issue of the manuscript that we studied is registered in Vahit Pasha Collection numbered as 805 in Kütahya Province Public library. It has rich vocabulary in that it deals with a broad field such as medicine. It has a quite diverse terminology from names of plants, diseases, organs and substances used in the making of medicine to seasons, and the theoretic vocabulary as to their effects on the human body. These characteristics make it a good reference book for the Turkish linguists who study vocabulary and language features. It is also a book that can be consulted for medicine studies as it includes knowledge relating to medicine and offers the examples for various surgical interventions. The aim of the study based on such a valuable book is to provide the vocabulary resource and language features for those interested in the field.

The study consists of three parts: language features, the text, and the dictionary. The introduction discusses the previous studies into compiled works and translations written in the XIV. and XV. Centuries as well as into the reviews of these works. This was followed by the detailed investigation of the book in question along with its subject, sheets and other related studies previously carried out on the same book.

Language analysis is based on the differences found in the text considering the modern language characteristics. These characteristics are analysed in terms of orthography, phonology and morphology. The orthographic analysis includes how vowels and consonants are written in text providing examples. Phonologic analysis, on the other hand, includes the sound changes and vowel harmony found in the text. These are then compared to the modern Turkish. Morphologic analysis relates to the different forms different from Turkey Turkish notably to the phonetically different forms. Discourse analysis includes the translated version of the book with

transcription. The index includes all the words which are contextually categorized. This part includes a total of 1784 word entries. For each meaning, the context and its number of the line are stated. The etymology of each word is, if possible, indicated with the abbreviations nearby. In the text, 515 Arabic, 198 Persian, 19 Greek, and 958 Turkish words were identified. Therefore, a grammatical index was formed.

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	i
ABSTRACT.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR CETVELİ	vii
ÖN SÖZ	viii
GİRİŞ	1
HULĀSA Fİ’T-TİBB.....	8
Müellifi ve Yazılış Tarihi	8
Cerrāh Mes’ud ve Eseri Üzerine Yapılan Çalışmalar	9
Nüshaları	10
Konusu.....	11
Eski Tıp Anlayışı.....	16
YAZIM VE DİL ÖZELLİKLERİ.....	19
I. YAZIM ÖZELLİKLERİ.....	19
1. Ünlü Yazımları	20
2. Ünsüz Yazımları	21
II. SES BİLGİSİ (FONETİK).....	23
1. ÜNLÜ UYUMLARI.....	23
1.1. Damak Uyumu	23
1.2. Dudak Uyumu	24
1.2.1 Sözcük Kök ve Gövdelerinde Uyum Dışılık.....	24
1.2.1.1 Sözcük köklerindeki yuvarlaklık:	24
1.2.1.2. Sözcük gövdesindeki yuvarlaklık:	24
1.2.1.3. Sözcük Kök ve Gövdelerinde Düzleşme	24
1.3. Eklerde Ünlü Uyumları.....	25
1.3.1. Düz Ünlü ile Kullanılan Ekler.....	25
1.3.2 Yuvarlak Ünlü ile Kullanılan Ekler.....	26
2. SES OLAYLARI	28
2.1. Ses Düşmesi	28
2.2. Ses Türemesi	28
2.3. Göçüşme.....	29
2.4. İkizleşme	29
2.5. Ses Değişmeleri.....	29
2.6. Yuvarlaklaşma.....	30
2.7. Ötümlüleşme	30
2.8. Ötümsüzleşme	32
2.9. Sızıcılaşma	32
2.9. d-z alternansı	32
III. YAPI BİLGİSİ (MORFOLOJİ).....	33
1. AD DURUM EKLERİ.....	33
1.1. İlgî Durumu.....	33
1.2. Belirtme Durumu	33

1.3. Yönelme Durumu.....	34
1.4. Bulunma Durumu.....	34
1.5. Ayrılma Durumu.....	34
1.6. Araç Durumu.....	35
1.7. Eşitlik Durumu.....	35
2. ZAMİRLER.....	35
2.1. Kişi Zamirleri.....	35
2.2. Dönüştürme Zamiri.....	35
2.3. İşaret Zamirleri.....	35
2.4. Belirsizlik Zamirleri.....	36
2.5. Soru Zamirleri.....	36
3. İYELİK EKLERİ.....	36
4. ÇATI EKLERİ.....	36
5. ZAMAN VE KİP EKLERİ.....	37
5.1. Görülen geçmiş zaman.....	37
5.2. Duyulan geçmiş zaman.....	37
5.3. Geniş Zaman.....	38
5.3.1. Geniş Zamanın Şartı.....	38
5.4. İstek Kipi.....	38
5.5. Gereklilik kipi.....	40
5.6. Emir Kipi.....	40
5.7. Şart Kipi.....	40
5.8. Kuvvetlendirme Eki.....	41
6. BİRLEŞİK EYLEMLER.....	41
7. İKİLEMELER.....	42
8. EYLEMSİLER.....	42
8.1. Mastar Ekleri.....	42
8.2. Ortaç Ekleri.....	42
8.3. Ulaç Ekleri.....	43
8.3.1. Başka ek ya da ilgeçlerle oluşturulan birleşik ulaç ekleri.....	44
9. TÜRETME EKLERİ.....	44
9.1. Addan Ad Türetme Ekleri.....	44
9.2. Addan Eylem Türetme Ekleri.....	46
9.3. Eylemden Ad Türetme Ekleri.....	47
9.4. Eylemden Eylem Türetme Ekleri.....	47
METİN.....	48
Kitâb-ı Tıbb-ı Hulâsa me'a Teşrih.....	48
DİZİN.....	103
ÖZEL ADLAR DİZİNİ.....	200
SONUÇ.....	201
KAYNAKÇA.....	205
TIPKIBASIM.....	209

KISALTMALAR CETVELİ

Ar. : Arapça

Gr. : Grekçe

F. : Hulāsa Fi't-Tıbb İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Fatih nüshası

Far. : Farsça

Lat. : Latince

V.P : Hulāsa Fi't-Tıbb Kütahya İl Halk Kütüphanesi Vahit Paşa nüshası

ÖN SÖZ

XIV. ve XV. yüzyıllarda Anadolu coğrafyasındaki eserler Türkçe olarak yazılmış veya Türkçeye çevrilmiştir. Anadolu Selçukluların hâkimiyetinin ardından gelen Beylikler Dönemi'nde, beylikleri oluşturan Türkmenler kendi dilleri olan Türkçeyi kullanmışlar ve buyrukları altındaki sanatçılara, bilim adamlarına Türkçe eserler yazmalarını, Arap ve Fars dillerinde olan eserlerden çeviriler yapmalarını istemişlerdir. Bunun en büyük nedeni bildikleri dilin yalnız kendi dilleri olan Türkçe olmasıdır. Bu durum; Selçuklu ve Osmanlı'nın aksine, bilim ve sanat alanında da kullanılan dilin Türkçe olmasını sağlamıştır. Bu dönemde pek çok alanda eser verilmiştir. Bunların arasında tıp alanında verilen eserler de önemli bir yekûn tutmaktadır. Halkın sağlığını muhafaza etmesi için önce sağlıkla ilgili bilgilenmesi ve buna göre iş görmesi gerekir. Bu sebeple halkın sağlığı için önemli olan eserler onların dilinde verilmeye çalışılmıştır. Halkın sağlığını muhafaza edebilmesi için bu kitaplardan yararlanması ancak konuştuğu ve bildiği dildeki eserlerle mümkündür.

Çalışmamızın konusunu, oluşturan Cerrah Mes'ud'un yazdığı Hulāsa fi't-Tıbb adlı eser işte bu döneme ait bir tıp metnidir. Halk sağlığı ve sağlığın bozulması durumundaki haller ve tedavileri, ilaçları ile ilgili bilgiler sunan bu eser 15. yüzyılda yazılmıştır. Yazarın girişte aktardığına göre eserin orijinali Farsça ve Pehlevice karışık düzülmüş ve de dağılmış bir metindir. Cerrah Mes'ud ise eseri düzenleyerek Türkçeye çevirisini yapmıştır.

Çalışmamız üç bölümden meydana gelmektedir. İlk bölüm olan 'dil özellikleri' bölümünde Cerrah Mes'ud ve eseri tanıtılmış; eser ve yazar üzerine yapılan çalışmalardan bahsedilmiş ve son olarak da eserin dil özellikleri verilmiştir. Dil özellikleri; Türkiye Türkçesine göre metinde görülen farklılıklar esasına dayanmaktadır.

İkinci bölümü 'metin' oluşturmaktadır. Eserin günümüze ulaşan pek çok nüshası bulunmaktadır. Bizim çalışmamızı teşkil eden metin ise Kütahya İl Halk Kütüphanesi Vahit Paşa Koleksiyonuna 805 numarayla kayıtlı nüshadır.

Çalışmamızın üçüncü bölümü dizinden oluşmaktadır. Bu bölüm metinde geçen tüm sözcükleri kapsar. Dizinde yer alan sözcüklerin tümü metin içerisindeki anlamlarıyla verilmiştir. Ayrıca her sözcüğün anlamıyla birlikte hangi dile ait olduğu yanlarına kısaltmalar şeklinde belirtilmiştir.

Bu çalışmanın hazırlanışında büyük katkıları olan ve çalışma esnasında karşılaştığım her sorunun çözümünde yardımcı bulunan hocam Prof. Dr. Zafer Önler'e yürekten teşekkür ederim.

GİRİŞ

İslamiyet'le birlikte Arapça Türkler üzerinde de o güçlü etkisini hissettirmiştir. İslamiyet'in doğduğu dil olmasının yanında artık bir bilim dili olarak da güçlenen Arapça; Anadolu Selçuklu Devleti'ndeki sanatçı ve bilim adamlarının da eserlerini sundukları dildir. Moğol istilalarıyla yıpranan Anadolu Selçuklu Devleti 1243 Köseadağ Savaşı yenilgisiyle Moğol egemenliğine girmiştir. Anadolu Selçukluları daha sonra İlhanlılara bağlanmış; 1308'de ise tamamen ortadan kalkmıştır. Bu durum Anadolu'da boylar halinde yaşayan Türkmenlerin beylikler halinde ortaya çıkmalarını sağlamıştır ve böylece Anadolu'da beylikler dönemi başlamıştır. Bu dönemde Türkmen beylerinin Türkçeden başka dil bilmemeleri ve Selçuklular gibi Arap ve Fars kültürüne önem vermemeleri Türkçenin bilim dili olarak da kullanılmasını sağlamıştır. Beylerin isteği üzerine buyrukları altındaki bilim adamı ve sanatçılardan Türkçe eserler sunmaları, Arap –Fars dillerinde olan eserleri Türkçeye çeviri yoluyla kazandırmaları istenmiştir. Sağlık konusu halkın bütün kesimlerini ilgilendirdiği için özellikle tıp alanında Arapça ve Farsça eserler Türkçeye çevrilmiştir; ancak çeviri yapanlar kendi deneyimlerini de bu kitaplara eklemiştir. Bu çalışmalar bilime önem veren sultanlarının varlığıyla Osmanlı'da da bütün hızıyla devam etmiştir. Devrin önemli devlet adamlarına ve padişahlarına çeşitli eserler sunulmuş, Anadolu beylikleri döneminden başlayarak hız kazanan bu durum XX. yüzyıla dek sürmüştür.

Bu sebeple XV. yüzyılda yaşamış hekimlerin önemli özelliklerinden biri eserlerini Türkçe olarak kaleme almalarıdır. Her ne kadar bu eserlerdeki teknik terimler, genellikle Arapça, bazen de hem Arapça hem Farsça olarak veriliyorsa da onların Türkçelerinin hemen arkasından kaydedilmiş olduğu görülür. Böylece bu eserler yoluyla, güzel bir Türkçe tıp terminolojisine sahip olmaktadır. Bu dönem tıp eserlerinden söz etmek gerekirse adlarını şöyle sıralayabiliriz;

Bilindiği kadarı ile Hekim Bereket'in *Tuhfe-i mubarizi*(Karşılıklı Tartışmaya Hediye) adlı eseri, Anadolu'da yazılmış ilk Türkçe tıp kitabıdır. Hekim Bereket önce İbni Sina'nın Kanun adlı eserini esas alarak Arapça *Lübabü'n-Nühab* adlı bir eser

yazmış, sonra bu eseri Farsçaya ardından da Türkçeye çevirmiştir. Hekim Bereket bu eseri Hudavendigar Melikü'l-ümera Mübarizü'd-din'e ithaf etmiştir. Bu şahsiyetin ise 1312–1319 yıllarında hükümdarlık yapmış olan Aydınöğlu Mehmet Bey olduğu sanılmaktadır.¹

Hekim Bereket ve hayatı hakkında bilgi bulunmamakla birlikte *Tuhfe-i Mubarizi* adlı eserinden başka Türkçe yazdığı iki eseri daha vardır. Bunlardan biri *Hulâsa* adlı eseri, diğeri ise kesin olarak Hekim Bereket'e mâl edilememekle birlikte *Hulâsa ve Tuhfe-i Mubarizi* ile aynı cilt içinde yer almış olması ve dil özellikleri münasebetiyle ona ait olabileceği düşünölen *Tabi'atname* adlı eserdir.

XIII. yüzyılın önlü botanik bilgini *İbn-ül-Baytar*'ın (ölm. 1248) *Kitab-ül-cami' fi'l-edviyet-ül-müfredede* adlı Arapça eserinden kısaltılarak meydana getirilmiş olan *Tercüme-i Müfredat-ı İbn Baytar* ise ilk Türkçe tıp kitapları arasında bulunan diğeri bir eserdir. Kim tarafından yazıldığı hala bilinmemesine karşın Aydınöğlu Umur Bey'in (1340 -1348) emriyle yazılmış olduğu Adnan Adıvar tarafından belirtilmektedir.²

O dönemin düzgün Türkçesiyle ve harekeli olarak yazılmış olan eserin muhtevasını ise hekimlikte kullanılan bitkiler ve bazı hayvanî ürünler ile bunların alfabetik sıralanışı oluşturur. Aynı zamanda kimi otların Türkçe adlarının yanında Yunancası da belirtilmiştir. Bu şekilde bir uygulama ise özellikle tıp tarihi araştırmaları için önem arz etmektedir.

Anadolu'da yazılan Türkçe eserler içerisinde yazılış tarihi kesin olarak bilinen ilk eser *Edviye-i Müfredede*³'dir.1390 Gerede yöresinde Murat bin İshak tarafından yazılmıştır. Eser *Havâsü'l-Edviye* olarak da bilinmektedir. Eser *Zeyneddin bin İsmail-ül-Cürcanî*'nin eseri olan *Zahire-i Harezmsahî*'den ve *İbni Sina*'nın *Kanun*'undan oluşturulan bir derlemedir.⁴

¹ ERDAĞI, Binnur, *Tuhfe-i Mübarizi* (inceleme, metin, sözlük), doktora, Hacettepe 2000

² ADIVAR, A.Adnan, *Osmanlı Türklerinde İlim*, s.13

³ CANPOLAT, Mustafa, ÖNLER Zafer, *Edviye-i Müfredede*, (inceleme-metin-dizin),2007

⁴ TOKAÇ Mahmut, *Türkçe Tıp Yazmalarında Cilt Hastalıkları ve Tedavileri*, Doktora Tezi, 2000 (Bu tez içerisine dahil edilen yazmalar arasında *Mücerrebname* ve *Akrabadin* gibi yazmalar da bulunmaktadır.)

Ali Çelebi b.Şerif tarafından yazılan *Yadigâr-ı İbn-i Şerif*⁵, bir başka önemli tıp metnidir. Bu eser XIV. Yüzyıla ait bir yazma olmakla birlikte kesin tarihi konusunda bir bilgi bulunmamaktadır. Zafer Önler'in *Müntehab-ı Şifa* incelemesinin girişinde vermiş olduğu; Kanunî Süleyman Tıp Medresesi'nde, vakfiyedeki tıp kitaplarının sıralanışında *Yadigâr*'ın Hacı Paşa'nın Teshil kitabından önce gelmektedir.⁶ *Eşref bin Muhammed*'in 1460 senesinde yazdığı *Hazâ'inüs-Sa'âdat*⁷ adlı eserinde yaptığı açıklamalarda *Yadigâr*'dan bahsetmiş olması da *İbn-i Şerif*'in eserini bu tarihten önceye çekmektedir.

Kâmilü's-sinâ, Ali bin Abbâs el-Mecusî'nin '*Kâmilü's-sinâ'tü't-tıbbiye*' adlı eserinden bir bölümün çevirisidir. Çeviri tarihi belli değildir. Ancak Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey tarafından 1453 senesinde vakıf edilmiştir. Adnan Adıvar bu çevirinin *Edviye-i Müfred*e'den daha eski olabileceğini belirtir.⁸ Muharrem Ergin ise dil, kâğıt, yazım gibi özelliklerine dayanarak eserin XIV. Yüzyıldan daha önce yapılmış bir çeviri olması gerektiğini söylemektedir.⁹

*Müntehab-ı Şifa*¹⁰ adlı eser XIV. Yüzyılın belki de en ünlü hekimlerinden olan Celâleddin Hızır Paşa tarafından yazılmıştır. Hacı Paşa olarak da bilinen hekim, 1381 yılında Aydınoğlu İsa Bey adına Arapça yazdığı *Şifa'ül-Eskâm ve Devâü'l-Âlâm* adlı eserini Türkçeye tercüme ederek, adını *Müntahab-ı Şifa* koymuştur. Ancak, bizzat Hacı Paşa tarafından, uzun ve öğrenilmesi güç olan *Müntahab-ı Şifâ*'nın bazı teorik ve zor kısımları çıkarılarak, halkın da anlayabileceği Teshil, adını verdiği bir özeti yapılmıştır.

Bir diğer eser ise Müfid¹¹, dir. Müfid; diğer adıyla Nazmü't-Teshil, Şerefeddin Sabuncuoğlu'nun Amasya Darüşşifasındaki öğrencisi Muhyiddin Mehî tarafından Hicrî 871/Milâdî 1467 yılında Eski Anadolu Türkçesiyle ve manzum olarak yazılmış

⁵ ÖNLER, Zafer, XIV. ve XV. Yüzyıl Anadolu Türkçesi Botanik Terimleri, Türklük Bilgisi Araştırmaları, volume 14, 1990, s.357 -391

⁶ ÖNLER, Zafer, Celâlüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntehab-ı Şifâ I, Giriş- Metin, TDK yayınları, Ankara, 1990

⁷ NADİR, İlhan, *Hazâ'inüs-Sa'âdat* (İnceleme-Metin-Dizin),Malatya, 2009

⁸ Adnan Adıvar: a.g.e.

⁹ Muharrem Ergin: Bursa Kitaplıklarındaki Türkçe Yazmalar Arasında, Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, c.5, S.1-2, s.123

¹⁰ ÖNLER, Zafer, a.g.e. ; ÖNLER, Zafer, Celâlüddin Hızır (Hacı Paşa) Müntehab-ı Şifâ II, Sözlük, Simurg yayınları, İstanbul, 1999

¹¹ GÖZLÜ, Emel Kaya, Muhyiddin Mehî'nin Müfid (Nazmü't-Teshil) Adlı Eseri (İnceleme-Metin-Dizin) ve Bu Eserin XV. Yüzyıl Türk Tıp Dilinin Oluşmasındaki Yeri, Doktora, 2008

123 yapraklık bir tıp eseridir. Müfid, Hacı Paşa'nın 1408 yılında kaleme aldığı ve Teshîlü's-Şifa adını verdiği kitabının nazma çekilmiş şeklidir.

XIV. Yüzyılda yazılan bir başka eser de *Tervihü'l Ervah*¹²'tir. Aslen şair olarak ün yapmış olan Ahmedî'nin eseridir. Asıl adı Taceddin İbrahim'dir. Herhangi bir eserin çevirisi değildir. Ahmedî eserini çok şarap içmesiyle meşhur şehzade Süleyman Çelebi adına yazmıştır. Ahmedî'nin bu eseri manzum tarzda yazılmış bir mesnevi şeklindedir.

XV. Yüzyılın ilk senesinde (12 Mayıs 1400) Yıldırım Beyazıd tarafından Bursa'da Dârü't-tıp adıyla bir hastane açıldığı bilinmektedir. Bu devrin sonlarına doğru yani II. Murat zamanında yetişmiş ve bize iki eser bırakmış Mukbil-zâde Mümin adında bir hekim-yazar görülmektedir. Eserlerde ismi Sinobî şeklinde geçtiğine göre Sinoplu olduğu düşünülmektedir. İki önemli eseri vardır. Bunlardan biri *Zahire-i Muradiye* diğeri ise *Miftahü'n-Nur ve Hazainü's-Sürur* adlı tıp kitaplarıdır.

*Zahire-i Muradiye*¹³, 481 yılında yazılarak padişaha sunulmuştur. Nüshaları incelendiğinde eserin Arapça ve Farsça kitaplardan bir çeviri-derleme olduğu anlaşılmaktadır. Özellikle büyük bir kısmının Zeyneddin bin İsmail-ül-Cürcanî'nin (ölm. 1135) *Zahire-i Harzemşahî* adındaki Arapça eserinden alındığı sanılmaktadır.

Beş makale üzerine düzenlenen bu kitap beyin, baş, göz, kulak, burun, mide ve yemek borusu hastalıklarından bahsetmektedir. Eseri en etraflı kısmı göz hastalıklarına ilişkin olan kısmıdır. Gözde yapılacak olan ameliyatlarda kullanılacak aletlerle dağlamaya mahsus aletlerin resimleri de vardır. Kendi gözlemlerine çok az yer verdiği eserinde, yararlandığı yazarların adlarını vermektense çekinmemiştir.

*Miftahü'n-Nur ve Hazainü's-Sürur*¹⁴; Sinoplu Mümin bin Mukbil'in yazmış olduğu diğeri bir tıp kitabıdır. II. Murat'a attettiği eseri önemlidir. Sinoplu Mü'min çok açık ve anlaşılır bir Türkçeyle yazmıştır eserlerini.

Sinobî'nin bu eseri göz ve göz hastalıklarıyla ilgilidir. Eserde teşrih ve kısa sağlık bilgisinden sonra göz hastalıkları ayrıntılı bir biçimde anlatılır. Kitabın

¹² ÖZER, Osman, Ahmedî, Tervihu'l-Ervah (Giriş-Metin-Dizin), Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayınlanmamış doktora tezi, Malatya, 1992

¹³ DEMİR, Hüseyin, Zahire-i Muradiye, Mü'min bin Mukbil Sinobî (metin, inceleme, 1-80 varaklar arası dizin), Ankara Üniversitesi, Yüksek Lisans, 2002

¹⁴ ŞAHİN, Mehmet Ünal, Mü'min bin Mukbil, Miftahü'n-Nur ve Hazainü's Sürur (dil özellikleri, metin, söz dizini), 2.cilt, İnönü Üniversitesi, Doktora, 1994

başında hekimin nasıl olması gerektiğini anlatılır; hekimin önce kendini illeten salim kılmasını ve kendini beğenmiş, dünya malına tamahkâr olmamasını öğütler. Ayrıca devrinin hekimlerinin çoğunun cahil olduğundan söz edilmektedir

Tıp tarihinin en çok eser veren hekimi, XIV. yüzyıl ile XV. yüzyıl başında yaşamış olan Muhammed bin Mahmud Şirvanî'dir. Kitaplarını XV. yüzyılın ilk yarısında yaşamış devlet adamları ve Osmanlı hükümdarlarına sunmuştur.

Menteşeoğlu İlyas Bey adına Arapça bir eser yazmış sonra yine İlyas Bey'in isteği ile eseri Türkçe'ye çevirmiştir. Bir tıp metni olan bu eserin adı *İlyasiyye*¹⁵ 'dir. Bayat'a göre eser 1403-1414 yılları arasında yazılmıştır; çünkü bu tarihten sonra İlyas Bey Osmanlı tabîyetine girmiş, Şirvanî de Osmanlı sultan ve devlet adamlarına eserler sunmuştur.¹⁶

*Sultaniyye*¹⁷; Şirvanî'nin bir başka eseridir. Bu eser ilk kez Sedat Kumbaracılar tarafından ilim alemine tanıtılmıştır. Eserin telif tarihi hakkında kesin bir tarih yoktur yalnızca giriş kısmından Çelebi Mehmet'e sunulduğu anlaşılmaktadır. Eser tıbbi açıdan önemli olduğu gibi o dönemin yiyeceklerini ve giyim kuşam gibi folklorik öge adlarını de içermesiyle dikkate değerdir.

Cevhername Şirvanî'nin üçüncü kitabıdır. Değerli taşlardan bahseden ilk eseridir. İlk kez Fuat Köprülü tarafından bahsedilmiştir¹⁸. Şirvanî'nin eserinde söylediğine göre bir gün Timurtaş Paşaoğlu Umur Bey'le sohbet ederken cevherlerden söz açılmış ve Umur Bey kendisine Arapça Cevhernâme'yi vererek çevirmesini istemiştir. Ancak Şirvanî Tîgâşi'nin Ezhârü'l-efkâr adlı bu eseri beğenmeyerek kendisinin telif bir eser yazdığını da belirtir.¹⁹

¹⁵ Argunşah, Mustafa, 'II. Murad Devrinin (1421–1451) Ünlü Hekimi Muhammed bin Mahmûd Şirvanî ve Türkçe Eserleri', Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 4, 1990, s.483–498

¹⁶ BAYAT, Ali Haydar, XV. Yüzyıl Osmanlı Tıbbının Büyüktük Üstadı Muhammed bin Mahmud Şirvanî(1374–1450) Hayatı ve Eserleri, Kubbealtı Akademi Mecmuası Yıl: 25, S.4 (Ekim 1996), s.28

¹⁷ KURBAN, Ferhat, Şirvanî Mahmud, Sultâniye (Giriş-Metin-Sözlük), Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, yayımlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul, 1990

¹⁸ KÖPRÜLÜ, M. Fuat, Türk Edebiyatı Tarihi, İstanbul,1980,s.340–341

¹⁹ AKTÜRK, Murat, Muhammed b. Mahmud Şirvanî, Cevher-nâme (İnceleme-Metin), Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve EdebiyatıBöl. Yayımlanmamış bitirme tezi, Kayseri,1998

*Tuhfe-i Muradî*²⁰; Şirvanî'nin telif eserleri arasında en çok dikkat çeken eseridir. Birinci derecede bir tıp kitabı olmamakla birlikte araştırmacılar tarafından Anadolu'da yazılan ilk tıp kitapları arasında yer almaktadır. *Tuhfe-i Muradî* değerli taşlar, mukavviyat ve ıtriyatla ilgili bir eserdir. Cevherler ve güzel kokular anlatılırken bunların tıpta kullanılışlarına da yer verilmiştir. Eser Umur Bey'e sunduğu *Cevher-name'nin* genişletilmiş ve ilaveler yapılmış bir şeklidir.²¹

Şirvanî'nin bir başka eser *Kemaliyye*²²dir.

*Mürşid*²³; Şirvanlı Mahmud'un bilinen son eseridir. *Mürşid* göz ve göz hastalıklarını geniş bir şekilde anlatan Osmanlı'daki en hacimli tıp kitabıdır. Önemli bir eser olmasıyla birlikte günümüze kadar hiçbir yerde bahsi geçmemiştir.

Eser Şirvanî'nin kitaptaki ifadelerinden anlaşıldığı kadarıyla 1438 senesinde bitirilmiştir. Yine yazarın beyanıyla onun bu kitabı yazmadan önce *Kanun'u*, *Mûcez'i* ve Semerkendî'nin ve Mâlik'in Müfredatlarını incelediğini ve hepsinde faydalı gördüğü gözle ilgili nesneyi bu kitabı yazmakta kullandığı anlaşılmaktadır. Kitabını üç kitaptan oluşturmaktadır. Bu üç kitap da kendi içinde bablara ayrılmaktadır. İlk kitap mukaddime kısmıdır; ikinci kitap gözle ilgili hastalıkların sebeplerini, belirtilerini ve ilaçlarını anlatır; üçüncü kitap ise hatime bölümüdür²⁴

XV. yüzyıl ortalarında (1460) Hekim Eşref b. Muhammed tarafından Hazâinü's-Sa'adet²⁵ yazılmıştır.

Çalışmamıza konu olan *Hulâsa Fi't-Tıbb*²⁶ yine XV. yüzyıl tıp metinlerinden biridir. Cerrâh Mes'ud tarafından yazılan eser ilerleyen sayfalarda daha ayrıntılı incelenecektir.

²⁰ ARGUNŞAH, Mustafa, Muhammed b. Mahmûd-ı Şirvanî, *Tuhfe-i Muradî* (İnceleme-Metin-Dizin), Türk Dil Kurumu, Ankara, 1999

²¹ ARGUNŞAH, Mustafa, 'XV. Yüzyılda Yazılmış Tuhfe-i Muradî İsimli Cevher-nâme'de Geçen Değerli Taşlarla İlgili Terimler', *Türklük Araştırmaları*, Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Yayınları, S.6, 1990, s.1-20

²² YELTEN, Muhammet, Şirvanlı Mahmud, *Kemâliyye* (Giriş-İnceleme-Cümle Bilgisi-Metin-Sözlük), İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yay. , İstanbul, 1993

²³ BAYAT A.Haydar, Necdet OKUMUŞ, *Mürşid* (göz Hastalıkları) İnceleme-Metin-Dizin-Sözlük, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 2004

²⁴ Ali Haydar Bayat, 'Muhammed bin Şirvanî ve Göz Hastalıklarına Ait Bilinmeyen Eseri "Mürşid"', Ord. Prof. Dr. A. Süheyl Ünver Anısına IV. Türk Tıp Tarihi Kongresi (18-20 Eylül 1996, Cerrahpaşa/İstanbul), yayınlanmamış bildiri 35 sayfa; aynı yazar, a.g.m, s.22-43

²⁵ NADİR, İlhan, a.g.e

²⁶ UÇAR, İlhan, *Cerrah Mes'ud, Hazâ Kitab-ı Hulasa-i Tıbb* (Giriş-İnceleme-Metin-Dizinler), yayınlanmamış doktora tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, 2009

XV. yüzyıl bilimcilerinden bir diğeri Ahmadî Dâ'î'dir. Aynı zamanda şair olan Ahmadî Dâ'î İsfahanî 'nin Tıbb-ı Nebevî eserini Türkçe'ye çevirmiştir.²⁷

XV. yüzyılın ünlü hekimlerinden Amasya Darü'ş-şifa'sı başhekimî Şerefeddin Sabuncuoğlu da yine bu dönemin önemli hekim yazarlarındandır. Şerefeddin Sabuncuoğlu'nun eserlerinden birisi *Akrabadin Tercümesi*'dir. II. Bayezid, şehzadeliği zamanında, Amasya Valisi iken (1481–1512), Şerefeddin Sabuncuoğlu'ndan Zeyneddin el-Cürcânî'nin (öl. 1136) *Zahire-i Harzemşâhî* diye bilinen eserini tercüme etmesini istemiş Sabuncuoğlu da bu hacimli eserin sadece farmakoloji (ilaç bilimi) kısmını çevirmiştir.

Cerrâhiye-i İlhaniye²⁸; Sabuncuoğlu'nun bir başka eseridir. Bu eser, Ebül Kasım Zehravî'nin *Et-Tasrif* adlı eserinin bir tercümesinden ibarettir. Ayrıca eserin tamamı değil yalnızca cerrâhî kısmının bir tercümesi olduğu da bilinmelidir. Tek farklılık ise eserde yer alan cerrâhî aletlerin resimlerinin yanında Sabuncuoğlu'nun hastanın duruşunu da gösteren resimler eklemesidir. Eser adına geniş kapsamlı bir çalışma yapan ve bu eser adına bir toplu yayını bulunan İter Uzel bu konu da daha ayrıntılı ve sağlıklı bilgi sunmaktadır.

*Mücerrebname*²⁹, Şerefeddin Sabuncuoğlu'nun 1468 yılında yazdığı telif bir kitabıdır. Hayatının son döneminde yazmış olduğu bir eserdir. Hekimin tecrübelerini içerir.

Kitap içerik olarak hacimli değildir. On sekiz bölümlük bir eser olan *Mücerrebname* konu itibariyle çeşitli ilaçlarla ilgili bilgiler vermektedir. Sabuncuoğlu eserinde ilaçların nasıl hazırlanacakları, özellikleri, hangi hastalıklarda kullanılacakları hakkında tecrübe ve gözlemleri neticesinde bilgiler verir.³⁰

²⁷ ÖNDER, Çağırın, Ahmed-i Dâ'î, Tıbb-ı Nebevî (İmlâ-Fonetik-Morfolojik-Karşılaştırmalı metin-İndeks-Sözlük), İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, doktora tezi, c.I-II-III, Malatya, 1992

²⁸ UZEL İter, Cerrahiyyet'ül-Haniyye, 2 cilt, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara, 1992

²⁹ UZEL İter, Kenan SÜVEREN, Şerefeddin Sabuncuoğlu-Mücerrebname, Atatürk Kültür Merkezi Yayınları, Ankara, 1999

³⁰ Öner, Zafer, 'XIV. ve XV. Yüzyıl Anadolu Türkçesi Botanik Terimleri', Journal of Turkish Studies, (Fahir İz Armağanı) vol.14, Harvard Üniversitesi, 1990, s.357–392

HULĀSA FĪ'T-TİBB

Müellifi ve Yazılış Tarihi

Eserin müellifi Cerrāh Mes'ud'dur. Cerrāh Mes'ud'un; Hulāsa fi't-tıbb adlı eseri 15. yüzyılda ait cerrāhnāme özelliği gösteren bir tıp metnidir. Bilinen tek eseri Hulāsa çevirisi olan Cerrāh Mes'ud'un kendisi ve eseriyle ilgili bilgilere yine kendi eserinden ulaşılmaktadır. Eserinin girişinde bu tercüme yapıldığı amacını açıklarken Hulāsa'nın Farsça ve eski İran dili olan Pehlevi dilleriyle karışık düzülmüş bir kitap olduğundan bahsetmiştir. Pek çok nüshası bulunan tercümenin İsfihan Sultan nüshası³¹nda eserin Yunanca ve Pehlevice olduğu söylenmiştir. Buradan hareketle Cerrāh Mes'ud'un Farsça, eski İran dili olan Pehlevice ve Yunan dilini bildiğini söyleyebiliriz. Giriş kısmında, üç dilde karışık yazıldığı söylenen eserin oluşturulmasıyla ilgili kısa bir öykü yer almaktadır. Bu öykü şöyle geçmektedir;

‘Eskiler şöyle rivayet etmişler ki Me'mun halifenin mübarek vücudunda bir yara ortaya çıkmış, hayli zahmet çekerek tedavi etmişler, sıhate gelmiş. Bütün tabiplerini ve cerrahlarını çağırıp buyurmuş ki : ‘ Sizlerden dilerim ki böyle olmuşken (toplanmışken) (her) yaranın tedavisini yazınız, bizden sonra gelenler okuyup fayda görüp bizi ve sizi duadan unutmasınlar’, dedi ve o mecliste cerrahların başı Muhammed Garbî bulunuyordu, söyledi: ‘ Ya Halife tıp ilmi deryadır, üstatlar anatominin şerhinde ‘âciz ve yetersiz kaldılar. Bu ilmin sonuna ermediler buna rağmen her bir hastalığa tecrübe olmuş, denenmiş tedavileri toplayıp bir nüsha oluşturmaya yarar ki her kimde ne zahmet ortaya çıkarsa o nüsha ile iş göre ümittir ki Hak te'âlâ sebeplerin yaratıcısıdır, kendinin şifa hazinelerinden dermanlar kısmet ede.’ Halifenin buyruğunu kabul edip bu kitabı telif ederek Hulāsa diye ad verdiler.’

Cerrāh Mes'ud'un, eserin girişinde aktardığı bu hikāye ile Hulāsa'nın telif amacını öğrenmekteyiz. Hikāyenin devamında; *‘Lakin bu zavallı, zayıf cerrāh Mes'ud'un bu nüsha eline geçti. Gördüm ki Farsça ve Pehlevice karışık düzülmüş ve*

³¹ İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi, İsmihan Sultan Koleksiyonu, 332 numaralı eser

de dağılmış. Diledim ki gücüm yettikçe düzeyim, Türkçeye çevireyim ve her yeni başlayana, acemilere kolaylık sağlayayım ve her yaranın sebebini ve belirtisini ve ilacını beyan edeyim. Ne zaman ki bir yara ortaya çıksa, işi bilen üstat olmasa bu kitapla iş görürlerse faydalı olur ve bu sanata daha çok üstat gereklidir ki bu ilim de çok ömür ve uzun zaman kâr, tecrübe hata, karar vermek çabuk, ihtiyat çok olsun. O halde vaciptir ki her tabip ve her cerrâh ne türlü hastalık, dert olursa teşhis ederek ondan tedavi etsin, bilmeden işlemek hatadır.’ ifadeleriyle de kendi tercüme amacını yazmıştır.

Yine metinde geçen ifadelerden Cerrâh Mes’ud’un cerrâhlıkla ilgili düşüncelerini de öğrenmekteyiz. Cerrâh Mes’ud şöyle demiştir: ‘*Eğer sorsalar ki cerrâhlık kimden kaldı diye cevap budur ki Eflatun’dan kaldı ve dahi cerrâh olan kişi şefkatli olmalıdır ki her yarayı merhamet ile tutsun.*’

Cerrâh Mes’ud’la ilgili bilgiler yalnız bunlarla sınırlıdır. Eserin çevirisinde söylediğine göre Farsça, Pehlevice ve Yunanca olan bir metnin çevirisini yapmıştır. Bu da Cerrâh Mes’ud’un devrinin birden fazla dili kullanabilen ve bu dilleri çeviri yapabilecek kadar iyi bilen cerrâhlarından biri olduğunu gösterir ki, 15. yüzyılda Beylikler Dönemi’nde Türkçe hassasiyetini düşünürsek döneminin bir bilimi adamı olarak Cerrâh Mes’ud, Türkçeye kazandırdığı bu çevirisiyle üzerine düşeni yapmış görünmektedir.

Cerrâh Mes’ud ve Eseri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Bugüne kadar Cerrâh Mes’ud ve eseri üzerine geniş çaplı tek bir çalışma bulunmaktadır. Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsüne ait yayınlanmamış bir doktora tezi olan bu çalışma Hulâsa Fi’t-Tıbb’ın Süleymaniye Kütüphanesi Fatih koleksiyonuna ait 3550 nüshası üzerine yapılmıştır³².

Bunun dışında Cerrâh Mes’ud ve eseri üzerine yalnızca tanıtıcı niteliği bulunan bildiri ve makaleler bulunmaktadır. Bu çalışmalar ise şunlardır:

Muhittin ELİAÇIK, Cerrâh Mes'ud'un Hulasa-i Tıbb'ında İltizamî Kipin Kullanımı, VI. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, 20–25 Ekim 2008 Ankara

³² UÇAR, İlhan, a.g.e

Muhittin ELİAÇIK, Cerrâh Mes'ûd'un "Tercümetü'l-Hulâsa Fi-Fenni'l-Cirâha" sı/ Tercümetü'l-Hulâsa Fi-Fenni'l-Cirâha which was written by Cerrâh Mes'ûd, I.Uluslararası Türk Tıp Tarihi Kongresi/ 1st International Congress on The Turkish History Of Medicine 20–24 Mayıs 2008 Konya,

Ahmet ACIDUMAN - Uygur ER, Cerrâh Mes'ûd ve Eseri Hulâsa-i Tıbb'da Nöroflirürji ile İlgili Bölümler, Türk Nöroşirurji Dergisi, 2008, Cilt: 18, Sayı: 1, 26–33

Cevat YALIN, 15. Yüzyılda Osmanlılarda Kulak Hastalıkları Tedavi ve Cerrahisi, I. Türk Tıp Tarih Kongresi İstanbul: 17–18 Şubat 1988, Kongreye Sunulan Bildiriler, TTK Basımevi, Ankara, 1992

Mahmut TOKAÇ, İlk Dönem (XIV-XV. Yüzyıl) Türkçe Tıp Yazmalarında Cilt Hastalıkları ve Tedavileri, 2000

Nüshaları

Kitabın pek çok kütüphanede nüshaları bulunmaktadır.

1. Kütahya İl Halk Kütüphanesi, Vahit Paşa koleksiyonuna 805 numara ile kayıtlı olan nüsha; çalışmamıza konu olan eserdir. 58 varak olarak oluşturulan nüshanın satır sayısı 15'tir.Harekeli nesih ile yazılmıştır. Meşin cilt üzerine ebruli kâğıt kaplıdır. Ölçüleri (180x130,130x80) mm.dir. Eser içeriği açısından ileriki sayfalarda ilgili başlık altında daha geniş ele alınacaktır.

2. Süleymaniye Kütüphanesi, Fatih koleksiyonuna 3550 numarayla kayıtlı olan nüsha; 90 varaktır. Harekesiz nesihle yazılmış olan eser de başlıklar, bablar, fasıllar ve sayıları yazarken kırmızı mürekkep kullanılmıştır. Satır sayısı 15; ölçüleri (200x143, 143x76) mm.dir. Bu nüsha üzerine Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'ne ait İlhan Uçar tarafından çalışılmış Şubat 2009 tarihli yayınlanmamış bir doktora tezi bulunmaktadır.

3. Süleymaniye Kütüphanesi, İsmihan Sultan Koleksiyonuna 332 numara ile kayıtlı olan nüsha; 74 varaktır. Sayfalar 17- 18 satır olarak değişmektedir. Ölçüleri (220x190, 150x100) mm.dir. İsmihan Sultan nüshasının istinsah tarihi 966H. /1558 olarak belirtilmiştir. Harekeli nesih ile yazılmıştır. Bu nüshanın girişinde eserin Yunanca ve Pehleviceden çeviri olduğu söylenmektedir. Bu nüsha

Ahmet Acıduman ve Uygur Er tarafından Vahit Paşa nüshası ile birlikte karşılaştırmalı incelenerek içeriğindeki nörofirurjiyle ilgili bilgiler kapsamında bir makaleye konu olmuştur.³³

4. Ali Emirî Efendi Koleksiyonuna 170 numara ile kayıtlı olan nüsha; 77 varaktır. Nesih ile yazılmış olan eserin ölçüleri (234x160, 155x11) mm.dir.

5. Bursa İl Halk Kütüphanesi Haraçcıoğlu Kitaplığına 1149 ile kayıtlı olan nüsha; bir mecmuanın ilk kısmını oluşturmaktadır. Sayfa sayısı 42'dir. Nesih ile yazılmış olan nüshanın ölçüleri (315x186, 214x120) mm.dir. Dr. Cevat Yayın, '15. Yüzyılda Osmanlılarda Kulak Hastalıkları Tedavi ve Cerrâhisi' adlı çalışmasında bu nüshadan bahsetmiştir.³⁴

6. Süleymaniye Kütüphanesi Reşit Efendi Koleksiyonuna 001461 ile kayıtlı nüsha; bir mecmua içinde yer alır. Bu mecmuada yer alan eserlerden beşincisi olan nüsha Farsçadır. Arap-Talik ile yazılmıştır ve 96 varaktan oluşmaktadır.

Konusu

Eserinden anladığımız kadarıyla XV. yüzyıl hekimlerinden olan Cerrâh Mes'ud'un Hulâsa adlı eseri bir cerrâhnâmedir. 9. yüzyılda yaşamış 7. Abbasi Halifesi Me'mun döneminde gerçekleştirilen veya gerçekleştirilme imkânı olan cerrahî müdahaleleri aktarır. Cerrahî müdahalelerin dışında sağlığın bozulduğu haller ve diğer tedavi yöntemleriyle ilgili bilgiler ve tavsiyeler de veren bir tıp kitabıdır.

Eser bir giriş ve üç ana babdan (bölüm) meydana gelmektedir. Giriş kısmına besmeleyle başlayan yazar, ardından Yaratıcıya; yokluktan meydana getirdiği insanoğluna dört türlü cevherden akıl ve fikirle birlikte kendi kudretini gösterdiği ve bütün nimetlerin en yücesi olan sağlığı bağışlayarak hidayet nasip ettiği için şükredip Hz Muhammed'e de dua etmektedir.

³³ ACIDUMAN, A. ve U. ER, Cerrah Mes'ûd ve Eseri Hulâsa-i Tıbb'da Nöroflirürji ile İlgili Bölümler, Türk Nöroşirürji Dergisi, 2008, Cilt: 18, Sayı: 1, 26–33

³⁴ YALIN, Cevat, 15. Yüzyılda Osmanlılarda Kulak Hastalıkları Tedavi ve Cerrahisi, I. Türk Tıp Tarih Kongresi İstanbul: 17–18 Şubat 1988, Kongreye Sunulan Bildiriler, TTK Basımevi, Ankara, 1992

Hamdele ve salvelenin ardından eserin yazılmasına sebep olan olayı anlatmıştır.(bk. *Müellifi ve Yazılış Tarihi*, s. 7).Yazar, kitabın yazılışına sebep olan olayı aktarırken Me'mun Halife'nin ismini geçirir.

Me'mun, Abbasi halifelerindendir. Halife Hârun'ür-Reşid'in oğludur. Hârun'ür-Reşid'in ölümünden sonra kardeşi Emin ile yaptığı savaşı kazanarak 813 yılında yedinci Abbasi halifesi olarak başa geçmiştir. Asıl adı Abdullah olan halife; Ebu Cafer Abdullah Me'mun olarak bilinmektedir. İlme ve ilim adamlarına büyük değer vermiştir. Daha önceden başlanılan Yunan eserlerinin tercüme faaliyeti bu dönemde hız kazanmıştır. Bu dönemde pek çok tıp eserinin Yunancadan Arapçaya çevirisi yapılmıştır.

Diğer alanlardaki gibi, tıpta da eski Yunan bilgileri, Bizans İmparatorluğundan sürülen ve Yunan yazarlarının kitaplarını Sami dillerine, ilk kez Süryaniceye ve Yahudiceye ve daha sonra da Arapçaya çeviren Hıristiyan mezhepçileri yoluyla Araplara gelmiştir. 10. yüzyıla kadar bütün esaslı Yunan tıbbî yazmaları Şam (707), Kahire (874) ve Bağdat'ta (918) çevrilmiştir. O zamana kadar Araplar, kendi klasik tıp literatürlerinin gelişimi için yalnız Yunan kitaplarını çevirmişlerdir.³⁵

Hulâsa'nın girişinde anlatılan olaya göre de eserin yazılmasına vesile olan kişi tıbbî çevirilerin başladığı bu dönemin halifesi olan Me'mun'dur. Vücutunda çıkan bir yaranın tedavi ile iyileştirilmesinin ardından emrindeki bütün cerrâhları toplayıp bütün tıbbî deneyimlerin yer aldığı insanlara sağlıklarını korumalarında yardımcı olabilecek bir kitap derlemelerini istemiş ve Hulâsa'nın yazılmasına sebep olmuştur.

Bu hikâyenin ardından Cerrah Mes'ud; Hulâsa'yı çeviri amacını belirtmiştir.(bk. *Müellifi ve Yazılış Tarih*, s.8). Me'mun'un emrindeki hekimlere deneyimlerinden hareketle derlettirdiği bu eseri 15. yüzyıl gibi uzun bir zaman dilimi sonrasında Cerrah Mes'ud bulmuş ve Türkçeye kazandırmak istemiştir. Bu sebeple çevirdiği eserini bölümlere ayırmıştır.

Cerrâh Mes'ud eseri üç bab üzerine kurduğunu ve bu bablarda neler anlatıldığını şöyle yazmıştır:

³⁵ DEMİRHAN, Ayşegül, Kısa Tıp Tarihi, s. 47, Bursa Üniversitesi Basımevi, 1982

‘...bu kitābı üç bab üzerine étdüm va ’llahu muvvaḫā’ül-tevfik evvel bab ‘ilmisin bildürür ikinci bab cirāhatleri ‘amelisin bildürür üçüncü bab ‘ilaçlarını ve terkiblerin bildürür...’

Birinci babda eski tıbbın teorik bilgileri olan yaratılışın özü, evreni oluşturan dört ana unsur, hıtlar ve mizaçlar anlatılmıştır. İnsan yaradılışının 15 cüzden (bölümden) meydana geldiğini söyleyerek bu bölümleri saymıştır. Bu bilgilerin ardından, bunları yazmasının sebebini cerrāh olan kişilerin bu teorigi bilerek iş görmeleri gerektiğini düşünmesine bağlamaktadır:

‘...bilgil kim ḫaḫ te’āḫ ādemi maḫām-ı ‘ulvide şeref ve ‘izzet ve ḫürmet bulmağı on beş dürlü cüzde bünyād kıldı evveli ḫandan ikinci şafrādan üçüncü balgamdan dördüncü sevdādan beşinci deriden altıncı siñirden yedinci ḫamardan sekizinci etden toḫuzuncı yağdan onuncu ince ilikden on birinci sıçanaḫdan on ikinci süñükden on üçüncü geyrekreden on dördüncü dırnaḫdan on beşinci kıldan pes ḫükemā teşbih étmişlerdür bu zıkr olan dörd ‘anāşırı dört aḫḫāḫa ... bu i’tibārca her şahsuñ bedenine göre cirāhatine göre tīmār édeler ...’.

Bu bölümün ardından kemiklerin anlatıldığı kısım gelir. Hangi kemiğin kaç parçadan oluştuğu ve toplamda vücutta kaç parça kemik olduğu anlatılır. Kemiklerin ardından damarlar ve özellikleri anlatılır. Her damarın adı yabancı karşılığının yanında Türkçesiyle verilmeye çalışılmıştır ve hangi damarın neye faydalı olduğu, hangi durumlarda kan alınması gerektiği hangi durumlarda kaçınılması gerektiği izah edilmiştir. Damarların arkasından organların yaradılış özellikleri anlatılmıştır:

‘...bilgil kim ādemüñ beynisi cevāhir-i erkāndan yarādıldı göz dil yürek bağır ilik ḫandan bünyād oldu süñük yağ öyken ma’ i de bağırsuḫ kemük zeker ḫāya ḫavuş dırnaḫ balgamdan bünyād oldu ḫulaḫ burun öd deri şafrādan bünyād oldu ḫalaḫ ḫaban sac sevdādan bünyād oldu ve daḫı bilgil kim evvel yürek yarādıldı andan baş kemügiyle şafrā kemügi yarādıldı andan bâḫī a’zā yarādıldı andan bilgil kim [iligi kemük dutar] kemügi siñir dutar siñiri ‘azal dutar ‘azalı et dutar eti yağ dutar yağı deri dutar deriyi kııl dutar kııl mesāmir-i ceseddür ve allahü’l-a’lem...’

Organların yaradılış özelliklerinin anlatıldığı kısımdan sonra ikinci bab başlar. İkinci bab da yaralar anlatılır ancak yaraların anlatımına geçmeden önce yazar bunların sebeplerini genel olarak üç gruba toplamıştır:

‘...ikinci bāb cirāhatleri bildürür amma bilgil kim bedende cirāhat vāki’ olmağ üç dürlü sebebden vāki’ olur evveli kılıcdan bıçağdan oğdan her dürlü cenk altından ikinci düşmekden ve daşdan çomağdan üçüncü ahlāt harekete gelüp bir ‘uzva madde dökülmekden olur...’

Yaraların tedavisiyle ilgili cerrāhlara uyarıda bulunur:

‘...pes cerrāh olan kişiye vācib oldu kim her cirāhatüñ sebebi ve nişānın ve adın bile ve dāim bu kitāba nazar éde ve kıtı kim eline iş girse mu’āliceye kādır ola tāze olan cirāhate taze mu’ālecesin éde müzmīn olan cirāhate müzmīn mu’ālicesin éde cirāhati kıtı ıssıdan ve kıtı şovukdan saklaya..’

Uyarısının ardından yaraların anlatıldığı kısma geçiş yapar. Bu kısımda yaraların özellikleri ve tedavileri ile ilgili bilgiler verir. Her yaranın yabancı kökenli adının ardından Türkçesini de veren Cerrāh Mes’ud aynı zamanda hangi yarada hangi ilaç kullanılacak ise bu ilacı karışımlarıyla birlikte verir.

Bu nüsha da bab - fasıl ayrımları çok da düzenli değildir. Örneğin ‘ikinci bāb cirāhatleri bildürür’ ifadesinden sonra üçüncü babın adı hiç bir yerde geçmemektedir. Ayrıca bölümleri kendince düzensiz fasıllara ayırmıştır. Mesela *başda olan cirāhatleri beyān éder*; *başda olan rencleri bildürür*; *çıkuqları beyān éder* şeklinde başlıklar koymuştur ama bunlardan okuyucuya önceden bahs olunmamış ve gerektiği her yerde böyle bir sınıflama yapılmamıştır. Çalışmamızı yaptığımız Vahit Paşa nüshası ile nüshalar arasında en hacimli olan Fatih nüshasını bu yönden kıyaslırsak; F nüshasında bu düzensizliğin bulunmadığı aksine özenli bir düzenleme bulunduğunu görmekteyiz. Çünkü F nüshasında eser 30 ayrı baba ayrılmış ve de her bab kendi içinde fasıllara ayrılmıştır. Okuyucu girişte, her bab ve fasıldan haberdar edilmiş ve eserde bu düzene uyularak hareket edilmiştir. Ayrıca her bab ve fasıl kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Ancak V. P. nüshasında yazar eseri üç bab üzerine kurduğunu söylerken, bu bablarda yer alan fasıllar açıkça belirtilmemiş yalnızca ilaç terkiplerinde merhem, macun ve lu’ūklar bölümlendirilirken fasıl sözcüğü kullanılmıştır. Daha önce de belirttiğimiz gibi her durumun ifadesinde olmamakla birlikte, düzensiz olarak kimi yerlerde başlıklamalar yapmıştır.

Üçüncü bab açık olarak belirtilmese de Cerrāh Mes’ud’un girişte belirttiği *‘üçüncü bab ilaçların terkiplerin bildürür’* ifadesinden bu kısmın merhem, macun, şerbet ve lu’ūkların anlatıldığı kısımların genel adını temsil ettiği anlaşılmaktadır.

Burada merhemlerin, macunların, şerbetlerin ve lu'ukların adlarının ardından neye fayda ettikleri, nasıl hazırlandıkları ve nasıl kullanılmaları gerektiği ile ilgili bilgiler aktarılır.

(50a/1) merhemler beyânındadır

(52b/1) ma'cūnlar beyânındadır

(55a/1) bu fâşıl-da şarābları lu'ūkları beyān eder

Bu çalışmaya konu olan Vahit Paşa nüshası 58 varaktan oluşmaktadır.

Harekeli nesih ile yazılmış olan eserde başlıklar, kimi bağlaçlar kırmızı mürekkeple yazılmıştır. Burada başlıktan kastımız ise; bab adları, fasıl adları, hastalıkların ve yaraların anlatıldığı bölümlerde hastalık ve yara adları, macunlar bölümünde macun adları, merhemler bölümünde merhem adları, şerbetler bölümünde şerbet adları, lu'uklar bölümünde lu'uk adları'dır. Ancak özel adlar ve bazı bitki adları direk kırmızı mürekkeple yazılmamış yalnızca üzerlerine kırmızı çizgi çekilmiştir. Bu uygulama Fatih nüshası'nda daha farklıdır. F. nüshasında üstü çizili bir sözcük yoktur. Bu nüshada bab, fasıl ve sayı adları kırmızı ile yazılmış, ayrıca ilaç terkiplerinde bitki adlarının altlarına kaçar dirhem katılacağı sayı olarak kırmızı ile belirtilmiştir. V.P nüshasında yaralar ve hastalıkların aktarıldığı bölümde önce her yara ve hastalığın adını kırmızı mürekkeple yazıp sonra bu hastalığın Türkçe karşılığını vermiş, ardından belirtilerini yazmış ve sonra da tedavisi için neler yapılması gerektiğinden hangi ilaçların hazırlanması ve bu ilaçların nasıl tertip edilmesi gerektiğinden bahsetmiştir. Genellikle hastalık ve yara adlarının Arapça ya da Farsça karşılıklarını kullanmış ama Türkçe karşılıklarını da vermeye çalışmıştır. Ancak sözcüklerin hem Türkçeleri hem de Arapça ve Farsça karşılıkları düzensiz olarak bir arada kullanılmıştır.

Sayfa kenarlarına notlar düşülmüştür. Genellikle bitki karışımlarının, karışım miktarlarının aktarıldığı notlardır. Sayfa içerisinde anlatılan bir duruma ilişkin herhangi bir açıklama varsa onu kırmızı bir işaretle belirtmiş ve açıklamayı bu işaretle birlikte sayfa kenarına düşmüştür.

Eser lu'ukları anlatan bölümden sonra sona erer. Eser bittikten sonra bir buçuk sayfa el yazısıyla notlardan oluşan bir ek mevcuttur. Bu ekte bitki karışımlarının miktarlarıyla ilgili notlar bulunmaktadır. F. nüshası ise sona erdikten

sonra el yazısıyla 20 sayfa kimi hastalık ve sihir durumları için dualar ve başka öneriler anlatılmıştır. Bu tarz bir ek V. P. nüshasında yoktur.

Ayrıca F. ve V.P. nüshalarına bakıldığında görülmektedir ki; V.P. nüshası F. nüshasına göre çok farklı özet bir nüshadır.

Eski Tıp Anlayışı

Eski Yunan düşünürlerinden Empedocles (MÖ)'e göre evreni oluşturan (hava, ateş, su ve toprak) dört ana öge tıbbî olayların da temelini oluştururdu. Bu dört temel ögenin de sıcak, kuru, nemli ve soğuk olmak üzere dört temel özelliği vardı. Bundan başka organizmada da kan, balgam, sarı safra ve kara safra gibi dört esaslı sıvı vardı ve bu dört sıvı, sırasıyla kalp, beyin, karaciğer ve dalaktan kaynağını alırdı. Bu teori Hipokrat'ın kitaplarında yer aldığı gibi Calinus ve Aristo tarafından da geliştirilerek ortaçağın ve sonraki yüzyılların tıp teorisi oldu.³⁶

İslam medeniyeti, Orta çağda 8. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmeye başladı. İslam dünyasında pek çok hastane kuruldu ve İslam hekimleri, Hipokrat, Calinus ve Aristo gibi eski hekimlerin öğretilerinden istifade ettiler. Aynı temele dayana fakat daha başka teorik ve klinik neticelere vardılar.

Örneğin Anadolu'da Bergamalı Calinus olarak bilinen Galen (130–201), teorilerini 'Tabiat boşuna hiçbir şey yapmaz' düşüncesiyle hazırlar, Tanrı'nın her organı fonksiyonundan sonuç çıkarılabilecek tarzda yarattığına inanırdı.³⁷ Calinus'a göre evrenin temeli olan dört öge insan bünyesindeki bu dört esaslı sıvı ile karşılaşılır ve sağlık da bu dört ögenin birbiriyle dengesine dayanırdı. Dört unsurun her birine hılt denirdi. Hastalıkların, hıltların dengesizliğinden veya belirli bir organda toplanmalarından meydana geldiğini düşünen Calinus, tedavide soğuk ilaçları sıcak hastalıklara, sıcak ilaçları da soğuk hastalıklara kullanırdı. İslam tıbbının da en önemli konusu Galen gibi hıltlar teorisidir. Hastalıkların sebep, belirti ve tedavileri tamamıyla hıltlar teorisine dayanır. Evrendeki dört ögenin insan bünyesindeki karşılıklarından söz etmiştik. Bunlardan *suyun* karşılığı insanda *balgam*, *toprağın*

³⁶ Demirhan, Ayşegül, Kısa Tıp Tarihi, Bursa Uludağ Üniversitesi, 1982

³⁷ Ünver, Ahmet Süheyl, Tıp Tarihi: Tarihten evvelki zamanlardan İslam Tababetine Kadar, İstanbul Üniversitesi, Tıp Tarihi Enstitüsü, 1-2 c. İstanbul, 1943, s. 96-97

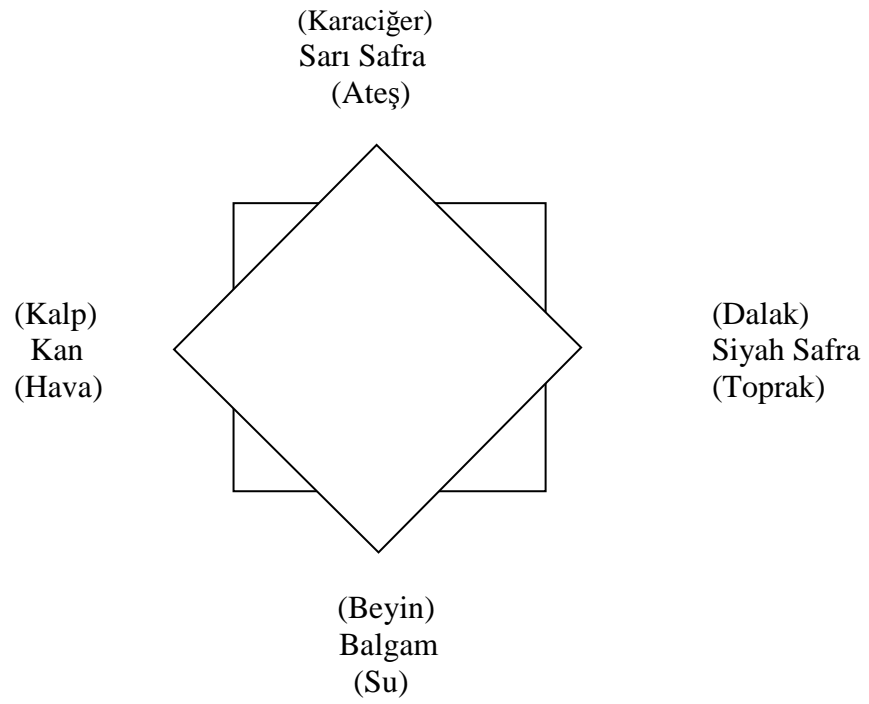
karşılığı *sevda* (kara safra), *havanın* karşılığı *kan* ve *ateşin* karşılığı *safra*'dır. Bu hıltların karışımı olan bünyeye ise mizaç denir. Her insanda bu karışımların oranları farklıdır; bu fark bünyenin niteliğini belirler. Bu öğelerden hangisi baskınsa mizaç o adla adlandırılır; kanlı (demevî), safralı (safravî), plegmatik (balgamî), sinirli (sevdāvî) gibi. Bu öğelerden her biri dört temel öğenin sıcak, kuru, nemli ve soğuk olmak üzere dört temel özelliğinden mutlaka ikisine sahiptir.³⁸

Sağlık durumunun bu dört öğenin dengede kalması demek olduğundan ve herhangi birinin artması veya azalması durumunda hastalık dediğimiz durumun oluşmasından söz etmiştik. Sağaltım, çeşitli ilaç ya da işlemlerle eksik ya da fazla olanı dengeye getirme işlemidir. Eski tıpta mikroplar bilinmediğinden bütün hastalıklar bünyedeki dengelerin bozulmasıyla açıklanır. Hastalığı teşhis, hangi öğenin eksik ya da fazla olduğunu doğru belirlemedir³⁹

İşte, 18. yüzyıla kadar yazılmış olan tıp yazmalarında genel olarak ilk konu unsurlar ve mizaçlardır. Bu yazmalarda birbirine benzeyen fikir ve tedavi yöntemleri kullanılmıştır. Tedavi için kullanılan ilaç terkiplerindeki bitkilerse ayrı bir özen gerektirir. Bu dönemin hekimleri modern tıptaki gibi hangi bitkinin hangi özelliği yalıtılarak alınmalı bilmedikleri için bitkileri de iyileştirdikleri hastalığa göre bitkilerin taşıdıkların sıcak, soğuk, nemli ve kuru özelliğe göre değerlendirirlerdi. Dolayısıyla bir hekim yalnız hastalığın teşhisinden ve hangi öğenin dengesizliğinin tespitinden sorumlu değil, aynı zamanda hangi bitkinin hangi özellikte olduğunu bilmekten de sorumludur.

³⁸ Önler, Zafer, XIV-XV. yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinin Dili ve Sözcükleri, Kebikeç, sayı 6, s. 157–168, 1998

³⁹ Önler, Zafer, a.g.m. s.157–168

Şekil 1 Dört unsur nazariyesine göre, dört hılt ile dört uzvun ilişkisini gösteren şekil⁴⁰

⁴⁰ DEMİRHAN, Ayşegül; *Kısa Tıp Tarihi, Bursa*, Uludağ Üniversitesi, 1982

YAZIM VE DİL ÖZELLİKLERİ

I. YAZIM ÖZELLİKLERİ

Eski Anadolu Türkçesinde hem Arap-Fars imlası hem de Uygur imlası bir aradadır. Metinlerde imla konusunda bir düzen ve kurallaşmadan söz etmek imkânsızdır. Aynı durum çalışmamıza konu olan Hulāsa metninde de görülmektedir. Bu karışık kullanım özellikle ünlü yazımlarında bulunmaktadır. Metnimiz de ünlüler kimi zaman yalnız harekeyle kimi zamansa harekeyle birlikte elif (ل),vav (و) ve ye (ي) ile gösterilmiştir.

Hulasa harekeli nesih yazıyla yazılmıştır. Bir kaç sözcük dışında mutlaka her sözcük harekelenmiştir. Bu özellik okuma kolaylığı sağlamış olup kimi anlamı bulunamayan ifadeler harekelere ve harflerin ince –kalın sıradan oluşlarına göre okunmuşlar, bu imla özelliklerine göre çeviri metnine ve sözlüğe kaydedilmişlerdir.

Eserin bazı sayfalarında düzensiz olarak cümle sonlarında nokta kullanılmıştır. Bu kullanım özellikle, 1b olarak numaralandırılan ilk sayfada bulunmaktadır. Besmeleyle başlayan metnin arka arkaya beş yerinde nokta kullanılmış; sonrasında ise 4a ile numaralandırılan sayfanın on dördüncü satırında nokta kullanılmıştır. Örnekler şunlardır:

“[1b/1] Şükr-i bî -hadd ve sipās-ı bî- ‘add ol yaradıcıya kim. ādemi ‘ademden [1b/2] vücūda getürdi. dört dürlü cevāhir-i erķāndan. ‘aql ü fikr birle [1b/3] kendünün şāni‘ kudretin bildürdi. ve sağlık perdesin kim [1b/4] kamu ni‘ metlerün yēgregidür ādeme bahşāyiş ve hidāyet rūzī kıldı”.

“ğuşşalu ve kaçımış ve tarılmış ve hāmmāmdan çıkmış kişiden kan [4a/14] almayalar ve ishāli var ādemden almayalar. kanı şabāh gün toğıcağ [4a/15] alalar üzerine sükker şerbetin içeler ve rīfadun umurda yēyeler”

Eserde kimi ifadelerin üzerine kırmızı çizgi çekilmiştir. Bu sözcüklere bakıldığında özel adların ve kimi ilaç terkiplerinde kullanılan bitki adları olduğu görülmüştür. Ayrıca hastalıkların tanımı ve özelliklerini yazmadan önce her

hastalığın adı kırmızı ile yazılmıştır. Aynı durum ilaç terkiplerinin anlatıldığı merhem, macun, lu'uk, şerbet adları için de geçerlidir.

Yazım konusunun başında da aktardığımız gibi, metin de genel olarak yazım anlamında bir düzenden bahsedilemez. Türkçe sözcüklerde ünlü ve ünsüz yazımları düzensiz hatta tutarsızdır. Metnin pek çok yerinde aynı sözcük farklı şekillerde yazılmıştır. Bu durum ünlü ve ünsüz yazımları olarak iki başlıkta incelenmiştir.

1.Ünlü Yazımları

a ünlüsü sözcük başında medli elif ile (آ); āsān eyleyem اسكان ايليم (2a/12), ādeme ادمه (1b/4), ad vėrdiler ادويردiler (2a/8); üstünlü elif (ا) ile acle اجله (19b/15), ağız اغز (24a/15), açalar آچالر (23a/10), yağ ياغ (49a/5), baş باش (23a/7)

a ünlüsü orta hecede elif ile (ا) çalkayalar چالقيلار (22b/2), ayağından اياغندن (19a/9); üstün ile (ا) sancar سنجر (19a/7), andan آندن (23a/4), katı قتي (19a/7)

a ünlüsü sonda elif ile (ا) açmağa آچمغا (23a/1), aña آكا (4b/12), ortasına اورتاسينا (15a/1); he ile (ه) dağılmazsa داغلمزسه (19a/10), ocağa اوچاغه (14b/3), (içi) kıza قزه (14b/4)

e ünlüsü:

Başta üstünlü elif (ا) ile ekşi آكشى (55a/13), egilimez آكلمز (43a/4), eskiden آسكيدن ; elif (ا) ile harekesiz bir örnek yoktur. Metin harekeli nesih ile yazıldığı için başta harekesiz bir harf bulunamamıştır.

Ortada üstünlü elif (ا) ile etdüreler آتدورالار (39a/5), süzeler لار سوزالار (15a/9), çekirdegin چكردكن (26b/1); üstün (ا) ile deriyi دري (8b/13), kepek كچك ; derleye درليه (15a/12)

Sonda üstün (ا) ile gide كده (15a/10); üstünlü he (ه) ile üzerine اوزرنه (8b/14), yerde برده (9a/1), kere كره (14a/11), sürme سومه (27a/8); elif (ا) ile evmeye اوميا (7a/4)

Kapalı e :

Başta; kesreli elif ile (ا) eğilemez اكلمز (43a/4), intihāsına érmediler ارمدر (2a/3), erkek kelemün ارلكه كلمون (32b/4), evmeye اوميا (7a/4), edüp ادب (2a/4)

Ortada; kesreli y (ي) ile bël بيل (43a/4), dëyü ديو (2a/8), ad vërdiler آدويردiler (2a/8), harekesiz bëşinci بشينجى (2b/10)

ı,i ünlüleri:

Başta kesreli elif (ا) ile işler اشلر (42b/1), içüreler اچورالار (42b/8), iki كى (9a/9)

Ortada kesreli –ye (ي) ile üzilüp ازيلب (15a/1); kesre ile egilimez آكلامز (43a/4), arınınca أرينجيه (29a/3), ısırgan اسرغان (10a/9)

Sonda kesreli –ye (ي) ile ısıssi اسسى (38b/3), agrısı اغرىسى (10a/1); eski (33b/15) kesre (ك) ile çıkdugı چكدوغ (27a/7); nâr kabı نارقاب (33b/4); sebebi سبب (33b/10)

o, ö, u, ü ünlüleri:

Başta ötreli elif-vav (او) ile oğlancıklarda اوغلانچقلده (9b/12), olursa اولرسه (9b/12), od اود (45a/15), uralar اورالار (45b/3); ötreli elif (ا) ile ümiz اُميد (27a/3)

Ortada ötreli vav (و) ile dökülse دوكولسه (15a/3), göze كوزه (27a/9), göre طمزرالار (27a/10), şarışduralar قرشدرالار omuzda اُموزده (26b/8); ötre ile dürteler دُرتالار (26b/7), gül yağıyla كلثياغيله (26b/5), temür hindi تَمُر هِندي (26b/13)

Sonda ötreli vav (و) ile bu بو (2a/9), dëyü ديو (2a/8), tolu طلو (3a/15), kızılşağı قزل سدغو (3b/1), koyu قيو (3b/1), saru صكارو (3b/3)

2.Ünsüz Yazımları

Ünsüzler için de kullnımda bir düzenden söz etmek imkânsızdır. Aynı sözcük farklı Arap harfleriyle karşılanmıştır. Örneğin s sesinin yazımında Arap alfabesinde kalın sıradan sözcükler için ş (ص) kullanılırken ince sıradan sözcükler için s (س) harfi kullanılır. Ancak Türkçe sözcüklerin yazımında eser de böyle bir kural düzenli olarak görülmemektedir. Çünkü aynı sözcüğün bile metnin farklı yerlerinde farklı kullanımları vardır.

şığına 47b/11 (صاغنه) ; şığına 47b/7 (ساغنه), şakınalar 11a/6, 15a/6, 15b/12 (سقنا لر); şakınalar 8a/10, 17a/7, 25a/2 (صقنا لر), soşalar 13b/2, 13b/10, 13b/11, 15a/2 (سقنا لر); soşalar 28a/6; 35b/1; 38a/8 (صقنا لر) , sudan 29b/2, 40a/5 (سودن); şudan 20b/9, 25a/14 (صودن)

sınu 14a/1, 21b/8 (سند و); sıvayalar 30b/1, 32b/5 (سویا لر); sıyırur 19a/2 (سیرر); ıssıda 20b/10 (اسده); ıkasuğında 20b/2 (قاسغندن); sızılar 21a/3 (سز لر); yersağızıla 33a/9 (یرساقزıla)

ç sesinin yazımı düzenlidir.

çatlaya 22a/5, 47b/11 (چتلیا); çıkuğ 48b/13 (چقق); çürük 29a/5, 45b/5 (چرک); kaç 8b/12, 9b/7 (قچ); içi geçerse 26b/12 (اچی کچرسه)

Asli uzun ünlü taşıyan bazı sözcüklerde son sesteki ç sesi c sesi ile yazılmıştır:

géc 18a/7, 52b/14 (کچ); genc 46b/14 (کینچ); gökcek 7a/3 (کوکجک); acla 30b/12 (اجله); şaru ağac 33a/5 (صا رو اچ); rencikim 33a/10 (رنجیکم); sancar 10a/3, 10a/13 (ایاق او چنده); ayağ ucında 48a/8 (سنجر)

Günümüz Türkiye Türkçesinde sözcük başı p(پ) yazımları bulunan kimi sözcüklerin, metnimizde Eski Türkçe özelliklerini koruduğu ve b'li(ب) yazıldığını görmekteyiz. Bu sözcükler, sözcük başında sürekli b(ب) ile yazılarak ötümsüz hallerini korumaya devam etmiş (barmağ, bişük, biş-, balamud... vb) buna karşın sözcük sonunda özellikle ulaç (U)p ekinin kimi zaman b(ب) kimi zaman p(پ) ile karşılandığı görülmüştür. Ancak b(ب) ile yazılan örnekler de okuma esnasında genel imla özellikleri gözetilerek p şeklinde okunmuşlar ve çeviriye bu şekilde aktarılmışlardır. Bu ses, sözcük ortasında kimi zaman p(پ) ile kimi zaman b(ب) ile gösterilirken ikili kullanımlarıyla da bulunmaktadır. Sözcük sonunda kimi sözcüklerde b(ب) ile karşılanmıştır.

barmağlar 4a/3 (برمقار); balamud 33b/4 (بلامد); bişüreler 38a/12 (بیشورالار); birinc 38a/13 (برنج); iblik 15a/1 (ابلیک); kepek 24b/11 (کپک); kabağ 4b/10 (قبق); topalan 34b/8 (طوپلان); tobrağ 3a/4 (طبراق); tobrağa 3a/4 (طبراغه); toprağ 20a/7 (طبرا); topuğ 48a/8 (طوپک); ħaṭmī yaprağğı 29b/15 (خطمی پیراگی); şarb 50a/3, 51a/5 (صرب); tebsi 53a/7, 53a/8 (تبیسی); nār kabı 33b/4 (نار قاب); ayva şarābın 38b/3 (ایووه شرابین)

t ünsüzü s ünsüzünde olduğu gibi kalın ve ince sıradan olmak şartına göre farklı kullanımlara sahiptir. Türkçe sözcüklerde de bu şarta uygun olarak ince sıradan ünlülerin yanında t (ت); kalın sıradan ünlülerin yanında ṭ (ط) harfleri kullanılmıştır. Ancak bu durum için de bir düzenden söz etmek imkânsızdır. Aynı sözcüğün hem t (ت), hem de ṭ (ط) ile ikili kullanımları oldukça fazladır.

tağ uralar 5a/2 (طغ اورالر); talak 6b/1 (طلق); taşra 36b/12 (طشره); gün toğıcağ 4a/14 (كون طغيجق); toņuzlan 14b/6 (طوكزلان); tebsi 53a/8 (تبسى); inek tezeğiyle 9b/14 (ينك تزكيه); ĥatun 12a/15 (خاتون); kıl bitse 13a/1 (قيل بتسه); çatlaya 22a/5 (چتليا); destereyle 8a/2 (دستريه); otura 38b/5 (اوتوره); katı 38b/13 (قتى); katarlar 41b/10 (قتالار)

Metinde t sesinin ötümlendiği örnekler de oldukça fazladır. Bu ses değişimi ise ilgili başlık altında ayrıca incelenerek örneklenmiştir.

g ünsüzü kef (ك) harfi ile yazılmıştır. Ancak ince sıradan k sesi için de kef (ك) harfi kullanıldığı için zaman zaman ikisinin ayırımında, g ünsüzü için çift keşideli kef (گ) harfi de kullanılmıştır.

Örneğin; ‘gögüz kemügi 3b/14 (كوكز كموكى) burada k ve g harfini ayırıcı bir özellik yoktur.

eyegü 4a/1 (أيكو); gün 4a/14 (كون); gidereler 9a/15 (كدارالر)

ņ ünsüzü sözcük içinde ve sonunda karşılaşılan bir sestir. Metinde yalnızca bir kaç yerde üç noktalı kef (ك) ile gösterilmiştir. Örneğin; oņulmağa 29b/7 (اوكلماغا); oņurğa 4a/2 (اوكرغه); aņa 4b/6 (اكا); kara eņleri 14a/4 (قراكلري)

Bunun dışında bu sesin yazımında kef (ك) harfi kullanıldığı görülür.

sonra 1b/12 (صكره); sinjirde 2b/11 (سكردن); süņükden 2b/12 (سكوكدن); beņiz 3a/14 (بکز); buğday eņlü 3b/2 (بغداي أكلو); deņlü 5a/2; reņgi 3b/6 (رنكى); çeņe süņügi 3b/13 (چكسسكوكى) Burada çeņe sözcüğü üç noktalı kef ile yazılmıştır.

II. SES BİLGİSİ (FONETİK)

1.ÜNLÜ UYUMLARI

1.1.Damak Uyumu

Ünlülerin sözcük içinde incelik (ön) – kalınlık (art) sırasına göre düzenine dayanan ve Eski Türkçeden beri varlığını korumuş olan damak uyumu Hulāsa

metninde de görülmektedir. Dönemin diğer metinlerinde de karşılaştığı gibi –ken zarf eki uyumsuzluk yaratır.

uniken (40b/5); varurken (48a/12); çıkarurken (48b/3); böyle olmuşken (1b/11); uyurken (22a/6)

1.2.Dudak Uyumu

Dönemin metninde küçük ünlü uyumu (dudak uyumu) henüz tamamlanmış değildir. Ünlülerdeki yuvarlaklaşma eğilimi ve kimi eklerin yalnızca düz şekilleriyle kullanılması uyuma aykırılık yaratmaktadır. Hulasa metnindeki aykırılıklar sözcük kök ve gövdelerindeki aykırılıklar ve eklerdeki aykırılıklar olmak üzere iki biçimde toplanabilmektedir:

1.2.1 Sözcük Kök ve Gövdelerinde Uyum Dışılık

Genel olarak sözcük kök ve gövdelerinin ikinci hece ünlülerinde bir yuvarlaklaşma eğilimi hissedilmektedir. Bu durum iki başlık altında şu şekilde örneklendirilebilir:

1.2.1.1 Sözcük köklerindeki yuvarlaklık:

incü (13a/14); karşı (14a/14); yastuğ (8b/15); kemük (11a/6); agudur (47a/6); demür dikenin (20a/9)

1.2.1.2. Sözcük gövdesindeki yuvarlaklık:

açuğ (22a/10); artuğ (13a/2); aruğ (3b/8); ayru (52b/6); eksük (11a/1); sancuya (5b/11); yağu (11a/8); yaruğ (14a/13); degüldür (47a/5); delük (36b/11); eyegü (4a/1); demürcük (18b/9)

1.2.1.3. Sözcük Kök ve Gövdelerinde Düzleşme

Eski Anadolu Türkçesine ait metinlerin pek çoğunda rastlanan ikinci hecede düzleşme hadisesi Hulâsa metninde de görülmektedir.

köbricek (44a/1); kırılığın (29a/9); kırılı- (22b/6); süci (15a/10); dökün- (20a/3); burın (5a/8); yumrılan- (21b/2)

Ancak metindeki kimi sözcükler de bu durum bir karar arz etmemekte, ikili kullanımlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Duruma örnek olarak şu sözcükler gösterilebilir:

ķurı (24b/2) – ķuru (28a/7);
ķürı-(17b/8) - ķürü- (27b/3);
dögıl- (58a/3) - dögülmiş (50a/5);
ķoyın (44b/8) -ķoyun (34b/10);
şovı- (55b/15) - şovu- (46b/6)
burunda (5a/9)- burın (5a/8)
beyük (10b/10) - büyük28a/12

1.3. Eklerde Ünlü Uyumları

14. ve 15. yüzyıl metinlerinin genel özelliği; bazı eklerin henüz uyuma girmemesidir. Bu dönem metinlerinden biri olarak Hulāsa metninde de uyuma girmeyen ekler bulunmaktadır. Bunları metin içerisindeki ağırlıklı kullanımlarına göre şu şekilde inceleyebiliriz:

1.3.1. Düz Ünlü ile Kullanılan Ekler

+ (A)k: Eylemden ad türetme eki.

dudaķ (5a/11); yumşak (23b/3)

- **dı**: Görülen geçmiş zaman üçüncü tekil ve çoğul kişiler.

oldı (6b/12); vücūda getürdi (1b/2); rūzı kıldı (1b/4); dēdi (1b/13); ķāşır
ķaldılar (2a/2); ad vērdiler (2a/8)

+**I**: 3. tekil kişi iyelik eki.

öñine (20a/14); südin (26b/2); tesbīh ķurdın (39b/12); pazı aşın (34b/13);
ķasugına (34b/13)

+ (i)caķ: Ulaç eki.

gün tođıcaķ (4a/14); ayağ üzerine durıcaķ (36b/2); yatıcaķ (36b/2); dutıcaķ
(44a/3); sovumağa yaķın olıcaķ (50a/15); çıķıcaķ (10a/11)

- **IncA**: Ulaç eki.

nuzc olunca (19b/1); şovınca (55b/15); tolinca (25b/13); ardınca (18b/3); varınca (50b/1); bozarınca (55a/4)

+ **lİK**: Addan ad türetme eki.

şayrulığa (4a/9); şarulık (19b/6); kadun tuzluğu (57a/10); yağlık (47b/10); unutsaklığı (53a/11); şusalığı (56b/4)

- **medin**: Ulaş eki. Metin üzerinde hiç yuvarlak ünlü üzerine gelmiş bir örneği yoktur. Ancak düz sıradan geldiği ünlüler üzerinde hep aynı biçimi korumuştur.

gögermedin (21b/8); bilmedin (2b/3); açılmadin (41a/6)

- **mİŞ**: Ortaç eki.

yaşamış kişiye (4a/12); döğülmüş keşire (57a/5); kavrulmuş çörek otın (17b/1); şâf olmuş şekere (55a/15)

- **mİŞ**: Anlatılan geçmiş zaman eki.

düzülmüş (2a/10); görmüş ola (7a/3); komışdur (4a/8); olmuş (55a/11); örtmiş (7a/7)

1.3.2 Yuvarlak Ünlü ile Kullanılan Ekler

+ **AcUk**: Addan ad türetme eki.

azacuk (11a/10); daracuk (20b/15); uvacuk (40a/1)

+ **cUgAz**: Addan ad türetme eki. Sadece iki örneği vardır.

başcugazlar (9b/13); kurdugazlar (34a/3)

+ **cUk**: Addan ad türetme eki.

aracığı (41b/3); kabarcuk (40a/1); oğlancuklar (21a/11); tağlağıcugıla (36b/7)

- **dU**: Eylemden ad türetme eki. Tek örnekte bulunmaktadır. *sındu (14a/1)*

- **dUk**: Ortaç eki.

çıkdığı yere (27b/5); daladığı yeri (47a/10); delünmedük incü (11b/15); sarıkdığı vaktin (21b/11); kan alındığı vaktin (7a/5)

Kalıcı adlar türetir; *yaşduk (28a/9)*

- **dukça**: Ulaş eki. Tek örnek üzerinde görülür.

vardukça (16b/13, 20a/7, 23b/3, 23b/15, 25b/2, 30a/7)

- **dUr**: Bildirme eki.

müfiddür (55b/9); komışdur (4a/8); ‘ameli budur (55b/5); haṭādur (21b/9); ümīz vardur (27a/4); yaramazdur (27a/4); hūbdur (27b/14); şafrā çıkmakdur (33a/10); işlāhı azdur (36a/1); kasiq yarılmağdur (36a/15)

- **dUr-** : Ettirgen çatı.

azdurur (15b/7); bildürdi (1b/3); qaldura (20a/15); indürelər (20b/13); kuvvetlendirür (55b/2); qarışduralar (55b/15); yapışduralar (37b/7); banduralar (37b/9); kızduralar (38b/1); yudduralar (38b/6)

- **kUc/ğuc:** Eylemden ad türetme eki.

kazğucıla (29a/5); kışkuc (36b/6); örgüc (38a/9)

+ **IU:** Addan ad türetme eki.

başluya (7b/10); taṭlu (15a/6); taşluyı (20a/13); bellü (27a/15); etlü aş (28a/10); galiz yëllü (44b/11); zahmetlü (48b/10); dürlü (2b/2); buğday enlü (3b/2)

- **mturaq:** Tek örneği mevcuttur. *qaramturaq (19b/8)*

+ **nUḡ, + Uḡ** : İlgililik eki.

anuḡla (9a/6); yavrusunuḡ kanı (12b/8); bunun gibi (9a/9); kılun dibi (9b/5); koz ağacunuḡ köki (43b/11)

- **saḡu:** Addan ad türetme eki. İki örneği vardır.

qarasaḡu (3b/7); kızılsaḡu (3b/1)

+ **suz** :

ziyānsuz (47a/1); gözsüz (37b/13); sünnetsüz (20b/15)

Bir örnekte bir sözcük için ikili kullanımı vardır.

çekirdeksüz kızıl üzüm (35a/2); çekirdeksiz kızıl üzüm (53b/4)

+da bulunma hal eki ile birleşerek zarf yaptığı bir örneği mevcuttur.; *aḡsuzda (49a/7)*

-**U:** Eylemden ad türetme eki.

sancu (11b/12); yaḡu (49b/8);

deyü (7b/6) (zarf eki)

+ **(U)k:** eylemden ad türetme eki.

açuq (8b/8); beyük (19a/6); eksük (11a/1); delük (22b/14); giciyük (41a/15); çıkuq (48a/7)

+ **Ur:** geniş zaman eki.

kan alurlar (4a/7); kan atılursa (7b/12); yaylur (16b/13); kalursa (23b/10); yarılur (33b/10); delinür (21b/2); başda berd olduğın kıridur (4b/14)

Geniş zaman ekinin düz örnekleri de bulunmaktadır:

dutarsa (17b/2); söker (17b/2); batarsa (27a/4)

+ **Ur**: Ettirgen çatı.

degürmeyeler (16a/6)

+ **Up**: Ulaş eki.

açılup (7a/13); ayrılup (8b/12); tağılup (26b/5); alınup (54a/12); kabül kıılup (2a/8); kığırđup (1b/10); çıkarup (4b/4); ağıryup (11b/9); yaqıup (17b/2); sızlayup (26a/7)

2. SES OLAYLARI (FONETİK HADİSELER)

2.1. Ses Düşmesi

Üç ve daha fazla heceli sözcüklerde vurgusuz orta hecelere gelen ünlülerin değerini yitirmesi ve düşmesi durumudur Metnimizde pek çok örneği vardır. Özellikle organ adlarında görülen bir ses olayıdır.

omzuñ yeri (47b/13); omzı (48a/10); ağızın (48b/3); oğlancuqlar (49a/13); yumşak (49b/10); burnı tamarlarına (13a/13); gögsi yumşadur (55a/9); ayrıla (7b/1); beñzi (36b/15); çevre (35b/11)

2.2. Ses Türemesi

1. Ünlülerde

Başta:

ilegen ~leğen (20a/12); ısıcağ ~sıcak (11b/3)

İçte:

koğulayalar (17b/1)

2. Ünsüzlerde

Yardımcı Ünsüz Olarak y Ünsüzü:

sevdāyı (3a/3); tavuğ şuyıla (8a/13); kırık olmayınca (11a/5); sırçayla (11a/8)

ø>v: Eski Türkçe 'u' ünlüsü ile başlayan kimi sözcükler Eski Anadolu Türkçesinden itibaren sözcük başında 'v' türemesine uğramışlardır. Bu durum metinde tespit ettiğimiz iki örnek için de bir karar arz etmemekte, sözcüklerin hem

‘v’ ünsüzüyle kullanımlarına hem de diğer biçimlerine rastlanmaktadır. Örnekler şunlardır:

vur- ~ *ur-* ; tespit edilen 102 örnekte *ur-* biçiminde kullanılan eylem; toplam 12 örnekte ise *vur-* biçiminde kullanılmıştır. *vur-* (8a/14, 26b/5, 11b/9, 12b/15, 13b/15, 25a/9, 27b/12, 27b/6, 29a/1, 33b/15, 36a/13, 41b/7) - *ur-* (8b/10, 8b/11, 9a/2, 9b/6, 9b/9...)

vuşak ~ *uşak*; metinde geçen dört örnek ‘*vuşak*’ (28b/5, 43a/14, 42b/14) olarak, beş örnek ise ‘*uşak*’ (14b/8, 29a/15, 41b/7, 42b/12, 51b/4) şeklinde yazılmıştır.

Yarı ünlüleşme

hemze>y : *dāyim* < *Dā'im*. (6b/12)

2.3. Göçüşme

Yalnızca iki örneği vardır. Bunlar:

ķarvaya (20b/4)- *ķavraya*; *beyni* (8a/2) -*beyin*

2.4. İkizleşme

ħammāma (48a/13); *oññurġa* (4a/2); *elli* (50a/12); *ıssı* (18b/5); *yaşşı* (43b/3); *ammā* (1b/7)

2.5. Ses Değişmeleri

g>v

örümcek avın (13a/15) ~ *örümcek ağı*; *sovu-* (50a/15) ~ *sogu-*; *sovuk* (54b/4) ~ *soğuk*; *şovı-* (55b/15) ~ *soğu-*

Bu ses değişimi metin boyunca bir karar arz etmemekte, aşağıdaki örnekte olduğu gibi ikili kullanımı da bulunmaktadır:

örümcek avın (13a/15)~ *örümcek ağın* (37b/8)

f>v

uvacuḡ (40a/1)- ufacuk; uvan- (44a/2, 44a/11)-ufalan-

2.6. Yuvarlaklaşma

v>g

g-v değişikliği aslında ğ (*y*)- *v* değişikliğidir. Şöyle ki; *g*'ler doğrudan doğruya *v* olmamış, yumuşayıp ğ (*y*) haline geldikten sonra *v* şekline geçmiştir. Metinde geçen *güyegü* sözcüğü de bu duruma bir örnektir.

dög-(17b/3)~ döv-; gögercin (12a/5)~ güvercin; güyegü (48b/11)~güveyi

m>n

oḡurġa(4a/2) ~ omurġa; bürüncük (11b/12) ~ bürümcük; düġün (36a/13) ~ düġüm; toḡuz başı (22b/4)~domuz başı; toḡuz (14b/6)~domuz

2.7. Ötümlüleşme

t>d

Bu ses değişimi, Eski Anadolu Türkçesinin tipik özelliklerinden biridir. Ancak düzenli ve tutarlı değildir. Her sözcükte gerçekleşmediği gibi aynı metin içinde, aynı sözcüğün farklı yazılışları görülebilmektedir. Bu ses değişmesinde Türkiye Türkçesindeki durumla da tam bir örtüşme yoktur. Bu durum aşağıdaki gibi sınıflandırılıp örneklenmiştir:

Başta:

datlu (26a/2); demregü (23b/14); depe (4b/13); der (14b/1); derlemedin (17a/12); dıġalar (14b/3)

İçte:

*gürüldisin (4b/8); ardınca (13b/2), giderür (4b/9); şişdüğine (5a/15);
karışduralar (14b/8); arıdalar (15a/6); kurduçugazlar (34a/3); oynadırağ (47b/10);
kanadından (12a/13)*

Sonda:

dörd (4a/2); süd (14b/9); kurd (47a/5)

İkili kullanımlar ise şöyle örneklenebilir:

taflu (15a/6, 25a/1, 29b/13, 55a/13, 55b/9)~datlu (26a/2)

tağ (5a/2, 10b/8, 13a/5)~dāğ (11b/11)

tağıl- (26b/5, 41a/6) ~ dağıl- (10b/12, 19a/10, 21b/6, 23a/9)

*taş (I) (20a/6, 20a/13, 20b/3, 20b/4, 20b/13, 39a/1, 41a/7, 42b/2, 49a/7) ~ daş
(6b/10, 7b/8)*

balgam arturur (31b/1)~kan arddurur (31a/15)

ç>c

İçte: İç seste ç>c ötümlüleşmesi, sözcükler herhangi bir çekim ya da yapım eki aldıklarında gerçekleşmiştir.

*acla (19b/15), baş ucında (48a/3); ökcesin (48a/7); süciyle (48b/11);
kazgucıla (29a/5); körükci ignesiyle (36b/7); aqcıl (3b/6)*

Sonda:

*şaru ağac (33a/5); birinc (38a/13); birkaç (48a/12); avuc (56a/13); kavruc
(32b/10); arduc (33b/13); kışkuc (36b/6); genc (46b/14); sac (15a/2)*

ķ>ğ**İçte:**

*ağarmağa (52b/14); onatlıcağıla (49a/15); göz kapağında (13a/1); yumurda
ağı (13b/4); böğürtlen yaprağı (14a/11); taşradağı (48b/7)*

2.8. Ötümsüzleşme

p>b

b-p değişikliği sözcük başında görülür. Türkçede aslında b ile başlayan kimi sözcükler sonradan p'ye dönmüştür. Eski Anadolu Türkçesinde ise sözcük başında b kullanımı tercih edilir. Metnimizde geçen sözcüklerde döneminin özelliğine uygun olarak b'li kullanımlarını korumuşlardır. Bu sözcükler şu şekilde örneklenebilir:

Başta:

balamud (33b/4); barmağıla (20b/3); basdurma (17b/14); bişüreler (11b/8); bişügin (5a/7); göz bınarları (12a/6)

İçte:

kıluş dibi (9b/5); debrenmeye (49b/6); kabağ (11b/9); iblik (15a/1); köbricek (44a/1)

Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde p sesi bazı yerlerde bir imla özelliği olarak b harfi ile yazılmıştır. Metnimizde geçen ulaç eklerinden –Up eki de bu duruma örnek gösterilebilir. Metnin kimi yerlerinde p sesinin özel imlasıyla yazılmış olmasına karşın çoğunlukla b sesinin imlasıyla karşılanmıştır. Yazıdaki b imlalarının geçtikleri yer ve anlam bağlamında okunuşlarına dikkat edilmiş, çeviri metninde de bu özellikler gözetilmiştir.

kığırdup (1b/10); okuyup (1b/12); fā'ide dutup (1b/12); kabül kıluş (2a/8); te'lif édüp (2a/8); çıkarup (4b/4); açılıp (7a/13); koyup (7b/1); tokunup (8b/4); katı ağrıyup (11b/9); yogurup (12b/8); yaqup (17b/2); ğubār édüp (17b/5); alup (17b/5); delük delük olup (25b/8); katı sızlayup (26a/7); ğavr eyleyüp (29b/3); çürüyüp (29b/5); içürüp (43a/2); muħarra bişürüp (46b/14)...

2.9. Sızıcılışma

Metinde iki örneği belirlenmiştir. Bunlar:

taķı-daķı-daķı (3a/1); yoħsa-yoksa 45b/9

2.9. d-z alternansı

İkili kullanımları aşağıdaki gibidir:

ğızā (26a/2)~ğıdā (19b/4)

bāzām (57a/14); bāzām südiyle (36a/4); bāzām yağıyla (34b/12); bāzām yağın (30a/5) ~ bādām harīresin (21b/15); bādām yağı (52a/10); bādām yağıyla (21a/5)

isfīzāc (12b/6); merhem-i isfīzāc (51b/14); isfīzācı (51b/15) ~ isfīdāc (9b/15, 50a/7)

lāzān (10b/5, 52a/12) ~ lāden (17a/15, 33a/8, 45a/14)

bāzincān (52b/11)

III. YAPI BİLGİSİ (MORFOLOJİ)

1. AD DURUM EKLERİ

1.1. İlgi Durumu

+nİη / +nUη : Düz ünlülü sözcük tabanlarında bile ekin yuvarlak ünlülü biçimi kullanılmıştır:

taşlınuη (20b/1), sağ elinüη yumruğıyla (20b/1), kolunuη baş tamarından (21b/3), kendinüη (2a/6), bunun (9a/9), göz bıçarınunuη etinden (12b/12), encīr kökinüη (39b/8), şıgır inciginüη (45a/3), kişinüη (48a/3)

+İη / +Uη : Düz ünlülü sözcükler dâhil bütün sözcüklerde yuvarlak biçimi kullanılmıştır:

dizüη degirmeni (49b/2), cirāhatüη (50b/3), gözüη buḥārın (53b/12), ādemüη (2a/2), bēlüη ağrısına (6a/1), kemüğüη (8a/5), kesilen yerüη üzerine (36b/8), anlaruη (4b/4), kılunuη köklerin (15a/4), boğazuη (21b/2)

1.2. Belirtme Durumu

Belirtme durumu eki +I, +n, +nI biçimlerinde kullanılmıştır ve düzlük yuvarlaklık uyumlarına girmemiştir:

+nı: Yalnızca iki örnekte tespit edilmiştir;

‘ilaçları (2b/7), havāşnı (58a/9)

+n: 3. kişi iyelik ekleri üzerine gelir.

cirāhatleri ‘amelisin (2b/6), derisin kopara (17a/3), sirke merhemini (16b/11), dişleri dibin (17b/11), kasuğun (20b/5), zeyt yağı (46b/7), mecrūhuñ ayakların (46b/8), sebebin (2a/12), nişānın (2a/12), ‘ilācın (2a/13)

+ı: aķ soġānı (33a/7), oġlanı (36b/15), çeņeyi (48b/8), otları (17b/6), yengeci (20a/4), taşluyı (20a/13)

3. kişi iyelik eki ve +n zamir eki ile kullanımları da yaygındır:

başını (17b/6), sözünü (2a/7), içini (30b/9), öykenini (35a/11); bevlini (37a/11), iligini (45a/3), ucını (48a/3), kolunu (48a/14), ayağını (49a/9), butunı (49a/13)

1.3. Yönelme Durumu

Yönelme durumu eki günümüz Türkçesinden farklı kullanılmamıştır:

+A: içine (17b/10), diş diblerine (18a/7), hammāma (20a/3), ilegene (20a/12), aşıġa tabakaya (20a/13), kışık yere (20b/4), ağıza (21a/11)

1.4. Bulunma Durumu

+dA: Günümüz Türkçesinden farklı olarak tonsuz ünsüzle başlayan +tA biçimi bulunmamaktadır.

havanda (9a/11), kaş yanında (4b/9), başda (4b/13), bağırdada (6a/3), boğazda (5b/2), oġlancuklarda (9a/9), hammāmda (9b/9), öñinde (20a/15)

Zaman anlamı katar: *fāşılada 3a/9 (mevsim), günde (18b/3), hācet vaķtinde (12b/9), aņsuzda (49a/7)*

1.5. Ayrılma Durumu

+ dAn: Ayrılma durum ekinin de tonsuzla başlayan biçimi bulunmamaktadır.

ķandan (2b/9), balġamdan (2b/10), siñirden (2b/11), süñükden (2b/12), geyrekrekden (2b/13), daşdan (6b/10), çomaķdan (6b/10), kılıcdan (6b/9), oķdan (6b/9)

Yalnızca tek örnekte **+dIn** biçimi kullanılmıştır: *andın (36b/6)*

1.6. Araç Durumu

+**(I)IA** : ‘ile’ ilgecinin ekleşmiş biçimidir.

anuñla (9a/6), yağıla sığayalar (48b/12), şarb eski şarâbıla (42a/2), ayağıla kayışı başa (49a/3), sehl şuyla (10a/10), demürcükle (18b/9), sırçayla (11a/8), sirkeyle (18b/11), buñunla (13a/5)

+**IA** : ‘ile’ ilgecinin araç anlamından farklı olarak zarf yapar.

ısıcağla (7b/2), ısıtla (10a/10), acla (19b/15)

+**IA+n**: Tek örnekte rastlanan biçimidir.

toñuzlan kırdın (14b/6)

1.7. Eşitlik Durumu

+**cA**: Günümüz Türkçesinden farklı olarak +çA biçimi kullanılmamıştır.

bu i'tibārca (3b/9), sulıca (9b/13), fâtırca (46b/7), gökce (25a/4)

2. ZAMİRLER

2.1. Kişi Zamirleri:

anuñ (48a/6), bizden (1b/12), bizi (1b/13), sizi (1b/13), sizlerden (1b/11)

2.2. Dönüşlülük Zamiri:

kendü (11a/8, 40a/2, 46b/5), kendünüñ (1b/3), kendinüñ (2a/6)

2.3. İşaret Zamirleri:

anuñla (9a/6), anuñ (9a/10), aña (15a/3), añlara (5a/11), anlaruñ (4b/4), andan (6b/3), andın (36b/6), anda (46b/3), anı (12b/11)

bu (39b/12), buña (51b/1), bunı (43b/11), bunları (37a/9), budur (37a/14), bunuñ (9a/9), bunuñla (12a/14)

2.4. Belirsizlik Zamirleri:

her birinden (4b/4, 12b/5, 18a/4), her (54a/9), bir birine (26b/4, 39a/8, 46a/9), biri (31b/2), kimsenün (7a/5), kamu (1b/4), dükeli (3b/15), çoğu (11a/7), bitün (38b/6)

2.5. Soru Zamirleri:

kimi (23b/3); ne (54a/9); nekadardar (52b/2)

3. İYELİK EKLERİ

Metnin içeriği gereği iyelik eklerinin birinci ve ikinci kişi ekleriyle kullanımları bulunmamaktadır. Bir tıp metni olması dolayısıyla metnin genelinde üçüncü kişilere yönelik bir üslup tercih edilmiştir. Bu yüzden iyelik eklerinin de yalnızca üçüncü kişilere ait şekilleri vardır. Örnekler ise şöyledir:

Tek bir örnekte 1. tekil kişi iyelik eki kullanılmıştır: güc+üm yetdükce 2a/11

3. Tekil Kişi İyelik Eki +(s)I: ḥalīfenün söz+î+n+i (2a/7) / el+î+n+e düşdi (2a/9) / evvel bab ‘ilmi+si+n bildürür (2b/5) / ağz+ı (22a/10) / ol kişiyi baş+ı aşığa aşalar (22a/11) / turb toḥm+ı+n (22a/15) / yara+sı (22b/13) / yumurda şaru+sı+y+la (23a/10) / ısıtma+sı olur (25a/4)

3. Çoğul Kişi İyelik Eki +IArI: cemi’ ṭabīb+leri+n ve cerāḥ+ları+n kığırdup eytmış (1b/10) / üçüncü bab ‘ilaç+ları+nı ve terkīb+leri+n bildürür (2b/7)

4. ÇATI EKLERİ

Çalışmamıza konu olan metinde, çatı ekleri incelenmiştir. Ancak günümüz Türkçesinden farklı yalnızca tek bir çatı eki bulunmuştur. Bugün ‘emzir-’ eyleminde yaşayan –zUr- ettirgenlik eki Hulāsa metninde ‘tamzur-’ ve ‘emzür-’ olmak üzere iki örnekte bulunmaktadır. Ayrıca metindeki ‘yoğur-’ eylemi üzerindeki ettirgenlik çatı eki –gUr-, yine bugünde aynı eylem üzerinde yaşamaktadır.

5. ZAMAN VE KİP EKLERİ

Çalışmamıza konu olan eser bir tıp metnidir. Bu yüzden eserde genel olarak birinci ve ikinci kişilere yönelik bir hitap yoktur. Üçüncü şahsa yönelik bir anlatım bulunmaktadır. Ayrıca zaman ve kip ekleri bakımından da çeşitlilik yoktur. Genel olarak metinde geniş zamanın ve istek kipinin üçüncü kişi tekil ve çoğul çekimi vardır. Görülen geçmiş zaman, duyulan geçmiş zaman ve emir çekimleri metinde geçen diğer zaman ve kip ekleridir. Bu çekimler, eserin giriş kısmında kullanılmıştır. Yine diğer kişi eklerinin örnekleri de yalnızca giriş kısmında, kitabın telif amacı belirtilirken kullanılmıştır. Metinde kullanılan –A istek kipi; kendi kip kavramının yanı sıra gereklilik, şart ve geniş zaman kiplerinin yerine de kullanılmıştır.

5.1. Görülen geçmiş zaman

Geleneksel imlasına uygun olarak ünsüzü her zaman *d* (ötümlü) ile *د* şeklinde yazılan ek için ayrıca hareke de kullanılmıştır. Metinde geçen örnekler şöyledir:

1. Kişi Teklik: *gördüm (2a/10) / diledüm* kim gücüm yetdükce düzem Türkiye dönderem (2a/11) / kitābı üç bab üzerine *étdüm (2b/4)*

3. Kişi Teklik: *ādemi* ‘ademden vücūda *getürdi (1b/2) / ādeme* bahşāyiş ve hidāyet *rūzī kıldı. (1b/4) / bizi ve sizi du‘ādan* unutmayalar *dēdi (1b/13)*

3. Kişi Çokluk: *üstādlar ādemūñ* teşrihinde ‘āciz ve *ķāşir ķaldılar (2a/2) / bu ‘ilmūñ* intihāsına *érmediler (2a/3) / ħalifenūñ* sözünü kabūl kılp bu kitābı te’līf édüp ħulāşa dēyü ad *vērdiler (2a/8)*

5.2. Duyulan geçmiş zaman

Ek, geleneksel imlasına uygun olarak *مش* şeklinde yazılmıştır. Ek için kullanılan hareke yalnızca düz ünlülülü biçiminin olduğunu göstermektedir. Metinde geçen örnekler şöyledir:

3. Kişi Teklik: Me’mūn *ħalifenūñ* rażiy’al-lāhü anhü mübārek vücūdunda bir cirāħat *vāki’ olmış (1b/9) / şıħhate gelmiş (1b/10) / cemi’* ṭabīblerin ve cerāħların kığırdup *eytmış (1b/10)*

3. Kişi Çokluk: bilgil kim muqaddemden gelenler şöyle *rivāyet etmişler* (1b/7) / *hayli zahmet çeküp mu'ālece kılmışlar* (1b/9)

5.3. Geniş Zaman

Metinde geçen geniş zaman ekinin yazımı ر ve و biçimdedir. Olumsuzluğu ise مز biçiminde yazılmıştır. Geniş zamanın yalnızca üçüncü kişi ekleriyle kullanımları vardır. Diğer kişi çekimleri metnin içeriği dolayısıyla kullanılmamıştır.

3. Kişi Teklik : dimağdan iner burun içinde sigil gibi *olur* (13b/7)/ *kanar* (13b/7) / *agırır* (13b/8)/ cibanlara fā'ide *éder* (51b/9) / merhem-i elecehl cirāhatün gicisin *götürür* (52a/4)/ gözleri *şişer* (7b/9)

3. Kişi Çokluk: aña çekel *dérler* (40a/13)/ bu yaquyı *éderler* (44a/4)/ *қан alurlar* (4a/7)/ eger dutarlarsa *helāk eder* (13b/5)

Olumsuzluk : ‘alāmet budur kim nesne *çeyneyimez* (7b/9)/ başın *götüremez* (10a/13)/ boğaza inüp *zahmet vérmez* (16a/12)/ *işeyimez* (39b/1)

5.3.1. Geniş Zamanın Şartı

Geniş zamanın şartı, metinde, üçüncü kişi çekimleri ile bulunmaktadır. Örnekleri şöyledir:

қан қара олурса çok aqıdalar (14a/6) / *eger yaruqları büyük олурса* (14a/13)/ *eger hoş olmazsa* (14b/5)/ *eger def olmazsa* (14b/13)/ *balıq yelimi yoğurup ururlarsa* (13a/13)

5.4. İstek Kipi

Bugün ‘‘Dilek-İstek Kipleri’’ başlığı altında verile gelen ‘‘Emir’’, ‘‘İstek’’, ‘‘Dilek-Şart’’ ve ‘‘Gereklilik’’ kiplerini, Eski Anadolu Türkçesi’nde fonksiyonları itibari ile ayrı ayrı gösterebilmek oldukça güçtür. Tek bir şekil, hemen hemen bütün tür ve derecelerde istek bildirebilmektedir. Yani aynı ek hem dilek-istek, hem emir, hem tavsiye yolu ile gereklilik, hem temenni göstermek için kullanılmıştır. Nispeten emir için ayrı bir ekten söz edilebilir. Bu fonksiyon çoklukları, günümüz Türkçesine gelindikçe belirli eklerde yoğunlaşmış ve koyulaşmıştır.⁴¹

⁴¹ Gülsevin, Gürer- Boz, Erdoğan, Eski Anadolu Türkçesi, Gazi Kitabevi, 2004

Çalışmamıza konu olan metin içerisinde de istek kipi için bu durum geçerlidir. Ek için belirgin tek bir imla yoktur. İstek kipi ekiyle cümleye kimi zaman gereklilik, kimi zaman tavsiye, kime zaman emir ve kimi zaman da şart anlamları verilmiştir. Bu anlamsal farklar ise ancak cümlenin anlamı bağlamında ayırt edilebilmektedir.

Çalışmamıza konu olan metin, hastalıkların belirti ve tedavileri ile ilgili bilgiler veren bir tıp metnidir. Bu sebeple hastalıkların tanımlandığı kısımlarda geniş zaman; tedavi ve uygulamalarla ilgili kısımlarda tavsiye anlamlı istek kipi kullanılmıştır. Tedavi önerileri kimi zaman tavsiye anlamından emir anlamına kaymıştır. İstek kipiyle kullanılan emir ifadeleri de yine ancak cümlenin tamamı bağlamında anlaşılabilir bir durumdur.

İstek kipinin emir anlamında kullanıldığı örnekler:

ķulaķda sancı olsa [14b/1] sebebi ĥammāmda yā ġayrī yēde Şu girmekten ya der soġına yēl ķapmaķdan olur(2)olur ağır sancar tedbīr-i ‘ilāĥ evvel ķolunuġ ķifāl tamarından ķan (3) alalar andan soġra bir eski bezr bardaġın aġzın dıķalar ocaġa (4) koyalar tā kim iĥi kıza buġlana andan aġzın aĥalar ķulaġı anuġ üzerine (5)dutalar tā kim ol buġ ķulaġa gire

Yukarıdaki örnekte de görüldüğü gibi cümleler sıralı halde arka arkaya gelmiştir. Birbiriyle anlamsal olarak ilintili olan bu cümlecikler kip anlamları bakımından da birbiriyle aynıdır.

İstek kipi kim ilgeci ile kullanıldığında-mAk mastar isminin ifade ettiği anlamı verir.

tedbīr-i ‘ilāĥ budur kim evvel ķolından üç yēden ķan alalar (15b/8) / dēmişlerdür kim gül yaġı yumurda aġı bile ķatıla(16a/9)/ Őafrā ġālib olmaķlıġuġ ‘alāmeti oldur oldur kim buġday eplü ola(3b/2)

Kimi zaman kim ilgecinin başka zaman ve kip kullanımları da aynı anlamı verir:

ķaŐ dōķülse kim aġa dā’ü’s-s’aleb dērler(15a/3)/ çoķ vāķi’ olur olur kim bir yēre derilür (16a/11)/vāķti kim bir cirāĥat vāķi’ olsa(2a/13)

İstek eki, imla olarak ˆ ve ˆ olmak üzere iki şekilde yazılmıştır. Metinde geçen örnekler şöyledir:

1. Kişi Teklik: sizlerden dilerin (1b/11) / gücüm yetdükce düzem (2a/11) / Türkiye dönderem (2a/11) / her mübtedilere āsān eyleyem (2a/12) / her cirāhatūn sebebin ve nişānın (2a/12) ve ‘ilācın beyān edem (2a/13)

2. Kişi Çokluk: böyle olmuşken cirāhatūn mu’ālecesin cem’edüp yazasız1b/12

3. Kişi Teklik: ol buğ kulağa gire (14b/5)/ beñiz kıızıl ola (3a/14) beden ıssı ola qol tamarı tolu ola ve tiz ata (3a/15)

3. Kişi Çokluk: bizi ve sizi du‘ādan unutmayalar dēdi (1b/13) / bu i’tibārca işleyeler (3a/13)/ sünger uralar (13b/12)/ yarasın bitüreler (13b/15)
etlü ğizā vermeyeler (16a/13)/ üzilüp kulağda qalmaya (15a/1)

5.5. Gereklilik kipi

Metinde gereklilik kipinin verdiği anlam *gerek* sözcüğü ile *kim* ilgeci ve *istek kipinin* birleşik kullanımıyla sağlanmıştır. Bu durum şöyle örneklenebilir:

gerek kim her cirāhati merḥamet ile duta (7b/7) / gerekdür kim hūnbend koyalar (8b/5)/ gerekdür kim ihtirāz edeler (21b/9) / gerekdür kim sünnāreyle anuñ ucın qarvayalar (21b/11)/ gerekdür kim ekḥel tamarından qan alalar (28a/15)/ gerekdür kim ol mecrūḥa muḥālif ğizālardan perhiz etdüreler (35b/8)/ gerekdür kim bir denk mārdiven dögeler (38a/4)

5.6. Emir Kipi

Yalnızca iki örnekte bulunmaktadır. Emir kipi olarak –gII eki kullanılmıştır. Ancak anlam olarak bakıldığında istek-gereklilik anlamında kullanıldığı anlaşılmaktadır.

bilgil kim muḥaddemden gelenler şöyle riāyet etmişler (1b/7)

Aşağıdaki cümlede ise emir ekiyle geniş zaman anlamı sağlanmıştır.

ol ‘ālemler faḥr-ı Muhammed Mustafā’nuñ rūh-i muḥaddesine vāşıl ve mütevāşıl olsun (1b/6)

5.7. Şart Kipi

kulağda sancı olsa (14a/15) / sac saqal ve qaş dökülse (15a/3) / ‘amel etseler (2a/14) / ne vaqt gerekse (4a/10) / göze qan inse (11a/13) / göze aq düşse (11b/11)

5.8. Kuvvetlendirme Eki

bu maħalde teŝriħden bir pāre işaret *göstermişdür* (3b/11) / kemükler teŝriħinden ötürü *buyurmuşdur* (3b/12)/ bu ŧamarlardan otuz iki ŧamarı ihtiyād *étmişlerdür* (4a/7) teŝbīh *étmişlerdür* (2b/14) / kemükler teŝriħinden ötürü *buyurmuşdur* (3b/12) / faştları muħaddem *ķomiŝdur* (4a/8)

6. BİRLEşİK EYLEMLER

Birleşik eylem yapımında *et-*, *ol-*, *eyle-*, *kıl-* yardımcı eylemleri kullanılmıştır. Bunun yanında *getür-*, (*v*)*ur-*, *düş-* eylemleri gibi eylemler de yardımcı eylem göreviyle birleşik eylem yapımında kullanılmıştır. Birleşik eylemlerin örnekleri şunlardır:

beyān éd- (2a/13); *teŝhīŝ éd-* (2b/3); *in'ām éd-* (3a/6); *tīmār éd-* (3b/10); *def' éd-* (4b/13); *saħķ éd-* (50b/4)

āsān eyle- (2a/12); *ŝiyāflar eyle-* (12b/8); *ġavr eyle-* (29b/3); *perhīz eyle-* (30b/11); *sebeb eyle-*(3a/5); *ķāmil eyle-* (3a/7); *tenķiye'-i dimaġ eyle-*(5b/7); *zā'il eyle-*(12b/3)

rūzī ķıl- (1b/4), *tenķiye-i beden ķıl-* (32a/3); *bünyād ķıl-* (2b/9); *tecribe ķıl-* (7a/2); *mu'ālece ķıl-* (1b/9); *ķabūl ķıl-* (2a/8);

vāķi'ol- (2a/5); *ŝifā ol-* (11b/11); *mümtelī ol-* (12a/12); *zā'il olma-* (12b/10); *zīkr ol-* (13a/1); *ħoŝ ol-* (14a/7); *def' olma-* (14b/15); *ķutlu ol-* (25a/14); *zāħir ol-* (28a/11)

müfid düş- (2a/14); *vāŝılaħa getür-* (50b/3); *ıŝlāħa getür-* (50b/6); *ķıvama getür-* (50b/9); *'aķde getür-* (57b/1); *vücūda getür-* (1b/2); *ħarekete getür-* (4a/11); *yaķu vur-* (26b/5)

Bunun yanında tezlik anlamlı tasviri birleşik eylem örnekleri de vardır:

sıķı vère (48a/10); *čeki vère* (48a/10); *baŝı vèreler* (48a/15); *baŝı vère* (49a/13, 49b/1, 49b/10); *ķoyu vèreler* (49a/7); *silki vèreler* (49a/8); *ķalduru vère* (49a/15)

7. İKİLEMELER

İkilemeler yoluyla birleşik zarf yapımı metinde çok kullanılan bir yöntemdir. Örnekleri ise şöyledir:

ağ ağ (31a/4); arğun arğun (28a/4, 42a/4, 50a/5, 51b/12); ayru ayru (52b/6); az az (51b/12); delük delük ol- (25b/3, 25b/8, 46a/4); gāh gāh (39a/9, 44b/9); géc géc at- (3b/9); giciyi giciyi çık- (29b/9); süre süre yu- (17b/11); tiz tiz (20a/3, 39a/14); pul pul ol- (31b/3); yab yab (15a/10)

8. EYLEMSİLER

8.1. Mastar Ekleri

Türkiye Türkçesinden farklı olarak mAKIİK mastar eki kullanılmıştır. Bu ek metinde sadece *ol-* yardımcı eylemi ile kurulan birleşik eylemlerde kullanılmıştır.

şafra gālib olmaqlıguş (3b/1); balgam gālib olmaqlıguş (3b/4); sevda gālib olmaqlıguş (3b/6)

8.2. Ortaç Ekleri

Metinde Türkiye Türkçesinden farklı olarak kimi ortaç eklerinin yalnızca yuvarlak ünlülü şekilleri kullanılmıştır. Eski Anadolu Türkçesinde seyrek de olsa görülen *-dAçI* ortaç eki metinde hiç kullanılmamıştır.

-ğan: Bu ek günümüz Türkçesinde *-an* ortacı ile karşılanabilir. Metinde kalıcı ad yaptığı iki örnek bulunmaktadır. Bunlar:

ısrıgan diken yaprağın (10a/9); ısrıgan dikenini (17a/11); kırılıgan (29a/9)

-mAduK: Olumsuz taban üzerinde *-dUK* ortaç eki eki *-mIş* anlamında kullanılmıştır.

delünmedük incü (11b/15)

-dUK: Metinde en sık karşılaşılan eklerden biridir.

daladığı yeri (47a/14); sarıdığı vaqtin (21b/11); çıktığı gün (27a/7); dırnaqları yarıldığına (52a/8)

8.3. Ulaş Ekleri

Türkiye Türkçesinden farklılık gösteren ulaş örnekleri şu şekilde örneklenebilir:

-(y)IcAK : Metinde çok sık kullanılan bir ektir. Bugünkü -IncA ekiyle karşılanabilir.⁴²

ayağ sinsa dutıcağ kaçşar (44a/3)/ sovumağa yakın olıcağ... (50a/15) /kanı sabāh gün toğıcağ (4a/14) alalar / şu sovuğ ıssı dokunıcağ ağrır (18b/5)

-(y)IncA: Metinde, en sık kullanılan yapılardan biridir. Türkiye Türkçesindeki kullanımından tek farkı; ilk hecesindeki ünlünün düz-dar ünlülü tek biçiminin bulunmasıdır.

ğaliğ olınca (42b/13) / bozarınca (55a/4)/ şovınca 55b/15 / et tolınca (25b/13)/ arınınca (29a/3)/ acıdıncı (30b/6)

-mAdIn: Ek, bugün de sık kullanılan bir ulaş ekidir. Metindeki kullanımının ise tek farkı ikinci hecesindeki ünlünün her zaman düz-dar ünlü olmasıdır.

çok yêrden açılmadın munzıc yağular uralar (41a/7) / bilmedin işlemek (2b/3) / hañadur / hãmmãmda derlemedin (17a/12) başına ısıcağ uralar (17a/13)/ vañtinde gögermedin sünnãreyle dutalar (21b/8)

-ken: Uyuma girmeyen bir ektir. Metinde sık kullanılmıştır.

diş çıkarurken olur (48b/3)/ uyurken cãnavar yılan kertenkele getse (22a/6)/ yêrine varurken (48a/12)/ böyle olmişken cirãhatüñ mu'ãlecesin (1b/11) cem' êdüp yazasız (1b/12)/ şu içerken (22a/7)

-(y)IrAk: Günümüz Türkçesindeki -(y)ArAk ulacının karşılığıdır. Metinde tek bir yerde kullanılmıştır.

yağlığı oynadırağ (47b/10)

-Up: Ek, metindeki genel yuvarlaklaşma eğilimine uygun olarak yalnızca yuvarlak ünlülü olarak kullanılmıştır.

kemüğe toğkunup çır derse (8b/4)/ kafadan ayrılup (8b/12)/ eger kıatı ağrıyup yaş çok aķarsa (11b/9)/ tavuğ yavrusınun kıanıyla yoğurup şiyãflar eyleyeler (12b/8)

⁴² Gülsevin, Gürer- Boz, Erdoğan, a.g.e. s.149

8.3.1. Başka ek ya da ilgeçlerle oluşturulan birleşik ulaç ekleri

-dIsA: Ek, aşağıdaki örneklerle sınırlı bir kullanıma sahiptir. Günümüz Türkçesinde –(y)IncA ekiyle karşılanabilir.⁴³

birkaç gün üzerine *geçdise* (48a/12)/ *қан indise* (8a/3)/ *ھاٲا etdise* (29a/5)/
eger burnı *ٲomurdısa* (26b/12)

“eğer” ile yapılan ulaçlar: Genel olarak eserde, hastalık ve yaralarla ilgili tedavi önerilerden önce mutlaka bu yapı kullanılmıştır.

eger burnı ٲomurdısa (26b/12); *eger omuz çıkısa* (47b/12); *eger çeٲe çıkısa*
(48b/2); *eger dirsek çıkısa* (48b/9); *eger bilek çıkısa*49a/4

-dUk+iyelik+dAn sonra:

ışlanduğından sonra(30a/1)/ *ھammāndan çıkduğından sonra* güneşe karşı dürteler (31b/9)/ et beraber *olduğından* (35b/15)/ *mühresi düşdüğinden sonra* (40a/7)/ *deprendüğinden sonra* (45b/10) *kalduralar* 45b/11 / *bağarsuğ yerine getdüğinden sonra* yerin dikeler (46b/11)

9. TÜRETME EKLERİ

9.1. Addan Ad Türetme Ekleri

+An: Çokluk yapan bir ektir. Tek örnekte tespit edilebilmiştir.

oğlancuğlara (4a/12)

+AK: Organ adlarında görülür.

yağağına (15b/14) / *bögrekde* (54a/9)

+ArU: Yön bildiren adlar yapar.

içerü (33b/3) / *yoğaru* (7a/14)

+cIl: Renk adları yapar. Tek örnekte bulunmaktadır.

ağcıl (3b/6)

+cUK: Küçültme anlamı katarak yeni adlar türetir.

oğlancuğlar (20a/8) / *dilcik* (21b/1) / *demürcükle* (18b/9)

+dAş: Bulunan iki örnek aşağıda belirtilmiştir.

⁴³ Gülsevin, Gürer- Boz, Erdoğan, a.g.e. s.150

iki qarındaş kanın koyalar (12a/5) / bağdaş kura (47b/9)

+dA: Zaman bildiren adlara gelerek zaman zarfı yapar.

günde (8a/10) / ayda (31b/10) / aņsuzda (49a/7)

+DAsI: Zaman bildiren adlara gelerek zarf yapar. İki örneği vardır:

yarındaşı (10b/15) / ertesı (12b/13)

+dI/+dU: Yansıma sözcüklerden adlar türetir. İki örnekte tespit edilmiştir.

kulağ gürüldısın (4b/8)/ göğüz hışıldusına (56a/6)

+In: Adlardan zarf yapar.

dızden ayağa değın (41a/1) / m̄m sovumağa yakın varınca (50b/1) / hem fetılı gāyet uzun etmeyeler (45a/12) / arķun arķun kaynadalar (42a/4)

+KeK: Yalnızca bir sözcükte kullanılmıştır.

erkek kelemün (32b/4)

+(U)K :

topuğ ağrısına (6a/10)

+IA: Adlara gelerek zarf yapar. ‘ile’ sözcüğüyle karıştırılmamalıdır. Bu da ancak bu sözcüklerin hangi görevde kullanıldıklarını belirlemekle mümkündür. Bunlardan, “vasıtasıyla, ile” anlamları taşıyanlar ‘ile’ sözcüğünden kaynaklanırlar; zaman, yer ve durum zarfı olanlar ise –la/le addan zarf türetme eklerinden gelmektedir.⁴⁴

birle (35b/2) / acla (37a/7) / ısıcağla (38b/5) / ısıla (10a/10)/ sıçanı dirile yaralar (40b/5)

+rA: Adlardan zarf yapar.

ol taşra (46b/3) çıkan yağı “yön gösteren zarf türemiş”/ sonra (45b/10) “zaman zarfı türemiş”

+rAK: Karşılaştırma anlamlı adlar türetir. İki örneği vardır:

kağırağ (25a/10) / yufķarağ (28a/4)

+sağU: Renk adları yapar. İki örneği vardır:

ķarasağı (3b/9) / kıızısağı (3b/1)

+(I/U)z:

beñiz (52b/13) / göğüz (55b/12) / omuz (44a/2)

⁴⁴ Önlr, Zafer, “Türkçede –la zarf eki”, Uluslararası Türk Dili Kongresi 1992, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara, 1996

+cAK: Kalıcı adlar türetir.

ör+ü+m+cek (37b/8) / köbri+cek (44a/1)

Sıfat ve zarf görevli sözcükler türetir; *beyü(k)+cek (29b/3) / tiz+cek (42a/8) / gök+cek (7a/3) / ılı(k)+cağ (42b/7)*

+ mturak: Tek örneği belirlenebilmiştir.

ķaramturaķ olur19b/8

+sUz: Yalnızca bir örnekte düz ünlülü biçimine rastlanmıştır. Diğer örnekler ekin yuvarlak ünlülü şekliyle yazılmıştır.

ziyānsuz yılan (47a/1) / taşu aņsuzda koyuvireler (49a/7) / çekirdeksüz kıızıl üzüm(35a/2) / ba'zısı gözsüz olur (37b/13) / sünnetsüz oğlanuķlarıņ (20b/15) / çekirdeksiz kıızıl üzüm (53b/4)

+IU: Adlardan sıfat yapan ekin, yuvarlak ünlülü tek biçimi vardır.

etlü yerde (23b/4)/ siņürlü yaprağı (26b/3)/ ağılu canavarlar ısırduğına (54a/3)/ tatlu ve ekşi enār şuyı (55b/9)

Aşağıdaki ekler küçültme görevinde adlar türetir.

+cUGAz: Küçültme eki görevinde bir ektir. Belirlenen yalnız iki örneği vardır:

başcugazlar (9b/13); ķurdugazlar (34a/3)

+acuķ: Küçültme eki görevinde bir ektir.

uvacuķ (40a/1); azacuķ (11a/10); daracuķ (20b/15)

+cUK: Küçültme eki görevinde bir ektir.

aracuğı (41b/3)/ tağlağıcugıla (36b/7)/ oğlanuķlarda (39a/3) / ķabarcuķ (40a/1)

9.2. Addan Eylem Türetme Ekleri

+A:

uzanur (21b/1) / ķanasa (5a/12) / yoķatmaz (42b/5)

+(A)r: Renk adlarından eylemler türetir.

göger- (8a/15) / bozar- (55a/4) / ağar- (52b/14)

+IA:

kuzıla- (22b/6) / derleye (22b/2) / işle- (28a/9)/ avla- (36b/6)

+şE: Tek örneği vardır.

geşşe- (39a/15)

9.3. Eylemden Ad Türetme Ekleri

-KUc: Alet adları yapar.

kışkuc (36b/6) / kazgucıla (29a/5)/ deve örgücin (38a/9)

-Am/ Um:

dutam (52a/6)/ örümcek (37b/8) / düğün (42a/6)) [tüg-ün < düğ-ün< düğüm]

-dU: Geçişsiz eyleme gelip alet ismi yapar. Metinde bir örneği vardır.

sındu (14a/1)

-I:

dükel+i (3b/15) (< düke-l)

-men:

degirmen (49b/4) / dümen? (28b/14)

-A/-U/-I:

göre (44b/2) / ötürü (3b/12) / yaçu (11a/1) / taç-ı< daçı< dağı (4a/12) < daha

9.4. Eylemden Eylem Türetme Ekleri

-y- : Kuvvetlendirme ekidir. Eski Türkçedeki d'nin devamıdır.

köy-33b/9

METİN

Kitâb-ı Tıbb-ı Hulâsa me'a Teşrih

[1b/1] Şükr-i bî -hadd ve sipâs-ı bî- 'add ol yaradıcıya kim. âdemi 'ademden [2] vücûda getürdi. dört dürlü cevâhir-i erkândan. 'aql ü fikr birle [3] kendünün şâni' kudretin bildürdi. ve sağlık perdesin kim [4] kamu ni' metlerüñ yégregidür âdeme bahşâyış ve hidâyet rûzi kıldı. [5] ve's-salavat ve's-selâm ol 'âlemler fâhr-ı Muħammed Muştafa [6] nuñ rûh-i muħaddesine vâşıl ve mütevâşıl olsun bi'n-nebiyi ve âlihi [7] ecma'în ammâ bilgil kim muħaddemden gelenler şöyle rivâyet êtmışler [8] kim Me' mün ħalifenüñ raziy'al-lâhü 'anhü mübârek vücûdunda [9] bir cirâhat vâki' olmış ħayli zaħmet çeküp mu'âlece kılmışlar [10] şihhate gelmiş cemi' tabiblerin ve cerâhların kığırdup eytmış [11] kim sizlerden dilerin böyle olmışken cirâhatüñ mu'âlecesin [12] cem'édüp yazasız bizden sonra gelenler okuyup fâ'ide dutup [13] bizi ve sizi du'âdan unutmayalar dèdi ve ol meclisde reis'ül-

[2a/1] cerrâhîn Muhammed Ğarbi ħâzırdı eytdi yâ ħalife 'ilm-i tıb [2] deryâdur üstâdlar âdemüñ teşrihinde 'âciz ve kâşir kıldılar [3] ve bu 'ilmüñ intihâsına êrmediler velî her bir maraža tecrube [4] olmuş mu'âleceleri cem'édüp bir nusħa kıлмаğa yarar kim [5] her şahşa ne zaħmet vâki' olursa ol nusħa ile 'amel êde [6] ümîzdür kim ħağ te'âlâ müsebbib'ül-esbâbdur kendinüñ şifâsı [7] ħazînelerinden dermânlar rûzi kıla ħalifenüñ sözini [8] kıbül kılup bu kitâbı te'lif êdüp ħulâşa dèyü ad vèrdiler [9] velî bu faķir ħaķir Cerrâh Mes'ûduñ bu nusħa eline düşdi [10] gördüm kim Pârsice ve Pehlevice kıarışuğ düzülmiş ve hem perâkende [11] olmuş diledüm kim gücüm yetdükce düzem Türkiye dönderem ve her [12] mübtedilere âsân eyleyem ve her cirâhatüñ sebebin ve nişânın [13] ve 'ilâcın beyân êdem vaķti kim bir cirâhat vâki' olsa [14] üstâd-ı ħâziğ olmasa bu kitâbla 'amel êtseler müfid düşe ve bu [15] şan'âte kıatı üstâd gerekdür kim bu 'ilmde çok 'ömr uzun

[2b/1] vaqt kār-ı tecrîbe haṭa ḳazā tîz ihtiyâṭ ũküş ola pes [2] vâcib budur kim her ṭabîb ve her cerrâh her ne dürlü maraḓ olursa [3] teşhîş eḏe andan mu‘ālece eḏe bilmedin işlemek [4] haṭâdur ve bu kitâbı üç bab üzerine eṭdüm va‘llahu muvvaḑaḑ‘ül-tevfîḳ [5] evvel bab ‘ilmisin bildürür [6] ikinci bab cirâhatleri ‘amelisin bildürür [7] üçüncü bab ‘ilaçlarını ve terkîblerin bildürür [8] bilgil kim haḳ teālâ âdemî maḳâm-ı ‘ulvide şeref ve ‘izzet ve hürmet [9] bulmağı on beş dürlü cüzde bünyâd ḳıldı evveli ḳandan ikinci [10] şafrâdan üçüncü balğamdan dördüncü sevdâdan beşinci deriden [11] altıncı siñirden yedinci ṭamardan sekizinci etden toḳuzuncı [12] yağdan onuncı ince ilikden on birinci sıçanaḳdan on ikinci süñükden [13] on üçüncü geyreklerden on dördüncü dırnaḳdan on beşinci ḳıldan pes [14] hûkemâ teşbih eṭmişlerdür bu zıkr olan dörd ‘anâşırı [15] dört ahlâṭa bu vech-ile nicekim havâ ıssı ve terdür

[3a/1] ḳan dağı ıssı ve terdür hemçünân şafrâyı oda nicekim od ıssı [2] ve ḳurıdur şafrâ dağı ıssı ve ḳurıdur hemçünân balğamı şuya nicekim [3] şu sovuḳ ve terdür balğam dağı sovuḳ ve terdür hemçünân sevdâyı [4] tobrağa nicekim tobraḳ sovuḳ ve ḳurıdur sevdâ dağı sovuḳ ḳurıdur [5] pes hak teālâ bu dörd erḳâmı sebep eyleyüp [6] bir pâre nutfeden âdemî vücûda getürdi ‘aḳl ve cân in‘âm [7] eḏüp ḳâmil eyledi. pes faşl dağı dörddür evvel yaz günü [8] ıssı ve terdür bu faşılta ḳan artar ‘ilacı aña göre gerekdür [9] ikinci yay günü ıssı ve ḳurıdur şafrâ artar bu faşılta [10] ‘ilacı aña göre gerekdür üçüncü güz günü sovuḳ ve ḳurıdur [11] sevdâ artar bu faşılta ‘ilacı bu faşla muvâfiḳ gerekdür [12] dördüncü ḳış günü sovuḳ ve terdür bu faşılta balğam artar [13] ‘ilacı bu faşla muvâfiḳ gerekdür bu i‘tibârca işleyeler [14] ammâ ḳan gâlib olmaḳlığıñ ‘alâmeti oldur kim beñiz ḳızıl ola [15] beden ıssı ola ḳol ṭamarı tolu ola ve tîz ata ve bevli

[3b/1] rengi ḳızılşağı ve ḳoyu ola şafrâ gâlib olmaḳlığıñ ‘alâmeti [2] oldur kim buğday enlü ola bedeni ıssı ola ḳol ṭamarı [3] tîz ve tolu ata ve bevli rengi şaru ola yâhūd narıncı ḳoyu [4] ola balğam gâlib olmaḳlığıñ ‘alâmeti oldur kim beñiz aḳ ola [5] ve beden semiz ola ıssı olmaya ve ḳol ṭamarı ḳâhel

ola ve süst [6] ata ve bevl rengi açıl ve tırı ola sevda gâlib olmağlığı [7] ‘alâmeti oldur kim bedeni rengi karasağı ola gövdesinde kıl az [8] ola mizacı aruğ ola ince ola Habeşiler gibi kolu tamarı [9] kâhel ola ve géc géc ata ve bevl rengi karasağı ola ve bu i‘tibârca [10] her şahşuñ bedenine göre cirâhatine göre tîmâr édeler [11] ve dağı bu mağalde teşrihden bir pâre işaret göstermişdür [12] kemükler teşrihinden ötürü buyurmuşdur kim baş çömçesi iki [13] pâre süñükdür baş ve çeñe süñügi elli iki pâredür diş [14] otuz iki süñük sekiz pâre gögüz kemügi yedi pâre pehluye [15] ulaşuğdur dükeli kemüklerden yumşaquğdur zîrâ ma‘ideye yağındur

[4a/1] ve yağrın dörd pâre ve yan başı altı pâre eyegü on beş pâre [2] onğurğa yigirmi dörd pâre iki bazu iki pâre iki kol dörd pâre [3] iki el ve barmağlar altmış sekiz pâre cümle endam kemükleri üç yüz [4] on sekiz pâredür. bağarsuğlar altıdur ‘azalât on altı [5] tamarlar üç yüz altmış altı şerâyîn yetmiş şu‘beler bile sinirler [6] dörd yüz on altı sercümle tamarlar dörd yüz kırğdur hûkemâ [7] bu tamarlardan otuz iki tamarı ihtiyar étmişlerdür kim çan [8] alurlar va‘llahu ‘âlem ammâ hûkemâ faştları muğaddem çomışdur [9] her sayruluğa zîrâ kim tenkiye-i beden ve istifrag küllidür ammâ [10] çok ağıtmayalar ve ne vağıt gerekse almayalar zîrâ kim çan casus-ı [11] a‘zâdur bedeni harekete getüren oldur ve her sayruluğa tîzcek [12] almayalar ve dağı yaşamış kişiyeye çan almayalar ve oğlancuğlara almayalar [13] ve guşşalu ve çakımış ve çarılmış ve çammândan çıkmış kişiden çan [14] almayalar ve ishâli var âdemden almayalar. çanı şabâğ gün toğıcağ [15] alalar üzerine sükker şerbetin içeler ve rîfadun yumurda yeyeler

[4b/1] ve çoyun eti şorbâsın içeler eger şurb éder kişi olursa [2] bir iki çadeh şarâb müfiddür eyüsi olursa denmişdür [3] ve dağı ilik gerekdür kim ol otuz iki tamar kim eţtibbâ cümle-i tamarlardan [4] çıkarup her bir dürlü maraz için anlaruñ her birinden çan almasın [5] ihtiyâr étmişdür bunlardur kim çikr olunur evvel baş tamarı kim [6] aña yâfûğ dërler andan çan alınursa menfa‘ati baş ağırsın [7] ve göz ağırsın ve göz çanın keser ikinci alın tamarı kim aña [8] cebhe dërler menfa‘ati çulağ gürüldisin açar ve göz çanın keser [9] ve baş

çevzinmegın giderür üçüncü kaç yanında olur kim anlara [10] ırķ'ul-hācib'ın d'ler menfa'ati göz ve kaçak k'anın keser ve göz [11] t'nuğın a'ar 'apaķ ve yaş ve kıl bitmegın ekser ve yüzde 'ıbanlar [12] olsa giderür d'rdüncü e'ne t'amarı kim a'na h'alfu'r-rāz [13] d'ler menfa'ati depe ve omuz ağrısın def' eder ve başda baş [14] berd olduğın k'urudur b'eşinci t'uluğ t'amarı kim anlara [15] 'ırķu's-řaķıķa d'ler menfa'ati baş ağrısın ve g'ze k'an inmegi

[5a/1] def' eder vaķt kim andan k'an alsalar b'yük a'çmayalar üzerine [2] mercimek değlü tağ uralar z'irā kim řiryān şu' belerindedür [3] i'htiyāt 'ok'dur altıncı k'ulaķ t'amarı kim k'ulaķ ardında olur [4] kim anlara halfü'l-uzn d'ler menfa'ati k'ulaķ içinde baş [5] bert olsa giderür ve unutsağlığı def' eder d'alak [6] rencine müfiddür yedinci göz b'ıyarı t'amarı kim a'na māk'u [7] 'l-ayneyn d'ler menfa'ati göz k'anın ve bişüğin ve 'apağın [8] def' eder ve burundan şaru şu a'ķmađı keser sekizinci burın [9] t'amarı kim a'na ırķu'l-enf d'ler menfa'ati yüzde ve burunda [10] başbert olsa ve yüzde baķla gibi k'ızıl nesne 'ıkısa [11] def' eder ve iki t'amar dudak içinde olur a'nlara ırķu's-efeteyn [12] d'ler menfa'ati diş eti k'anasa ve t'udak řuķak olsa [13] ve başberd olsa giderür ve iki t'amar dil altında olur [14] kim anlara 'ırķu'l-lisān d'ler menfa'ati y'erek h'arāretine ve ağız [15] içinde başbert olsa ve dil ağır olduğına ve şiş

[5b/1] d'đine ve burun k'anına ve hunāķa müfiddür ve iki t'amar [2] boğazda olur kim anlara devāh'in d'ler menfa'ati sersām [3] rencine ve k'ulaķ ağrısına ve sac saķal d'k'ülmegine kim [4] a'na dā'ü'ř-şa'leb⁴⁵ d'ler def' eder on b'eşinci sağ k'olda [5] baş t'amarı kim a'na k'ifāl d'ler menfa'ati baş ağrısın [6] ve boğaz ağrısın ve burun t'omurduğın fi'l-cümle boynından [7] yoķaru ne k'adar 'illet varısa def' eder z'irā tenķıye-i [8] dimağ eyler on altıncı g'vde t'amarı kim a'na ek'hel [9] d'ler menfa'ati cemi' a' zāya fā'ide eder on yedinci ek'hel [10] t'amarı altında olur kim a'na bāseliķ d'ler menfa'ati bağıra [11] ve sıtmaya ve g'vde yandüğına ve sancuya ve cemi' a' zā h'arā [12] retine fā'ide

⁴⁵ Aslı dā'ü'şsa'lep olan bitki adı kā'ü'şsa'lep olarak yazılmıştır

éder on sekiz bâselik tamarı altında [13] olur useylem dەرler menfa'ati bel ağrısına ve bevāsır rencine [14] ve arka ağrısına ve südük yolından kan geldüğine [15] fā'ide éder on tokuzuncu baş barmaq üstinde olur

[6a/1] kim aña habbü'l-zirā' dەرler menfa'ati belün ağrısına ve omuz ağrısına [2] ve uyuza fā'ide éder yigirminci kiçi barmaq üzerinde olur ol [3] tamar söylem⁴⁶ dەرler menfa'ati yaraqāna ve şancuya kim bağırdā ola [4] fā'ide éder ve altı tamtamar şol yanında olur ve iki tamar diz [5] altında olur aqlara 'ırqu'n-nisā dەرler menfa'ati yan [6] başı ve bel ve uyluğ ağrısına fā'ide éder ve iki tamar iki topuğ [7] üstinde olur aña şāfin dەرler menfa'ati ayağda kızıl [8] sivilciler olsa ve şulansa kim aña nār-ı fāris dەرler fā'ide [9] éder ve iki tamar iki tarağ üstinde olur aqlara 'ırqu [10] 'l-kıdem dەرler menfa'ati topuğ ağrısına ve ayak ağrısına [11] ve şişine ve giciyüğine fā'ide éder bu zıkr olan otuz [12] iki tamar bağra mensūbdur yürege degül ammā ba'de bilgil kim [13] ādemüñ beynisi cevāhir-i erkāndan yaradıldı göz dil yürek bağır [14] ilik kıandan bünyād oldı sünük yağ öyken ma'ide bağırsuğ [15] kemük zeker hāya kavuğ dırnağ balğamdan bünyād oldı kulak

[6b/1] burun öd deri şafrādan bünyād oldı talağ taban sac [2] sevdādan bünyād oldı ve dağı bilgil kim evvel yürek yaradıldı [3] andan baş kemügiyle şafrā kemügi yaradıldı andan bāki a'zā yarā [4] dıldı andan bilgil kim iligi kemük dutar kemügi siñir dutar siñiri 'azal dutar 'azalı [5] et dutar eti yağ dutar yağı deri dutar deriyi kıl [6] dutar kıl mesāmir-i ceseddür va'l-lahü'l-a'lem [7] ikinci bāb cirāhatleri bildürür ammā bilgil kim bedende [8] cirāhat vāki' olmağ üç dürlü sebebden vāki' olur evveli [9] kılıcdan bıçağdan oğdan her dürlü cenk altından ikinci [10] düşmekden ve daşdan çomağdan üçünci ahlāt harekete gelüp bir [11] 'uzva mādde dökülmekden olur pes cerrāh olan kişiyē vācib [12] oldı kim her cirāhatün sebebi ve nişānın ve adın bile ve dāyim bu kitāba [13] nazār éde ve qatı kim eline iş girse mu'āliceye qādir ola

⁴⁶Metinde 'söylem' olarak gecen damar adı 'useylem' olmalıdır

tāze [14] olan cirāhate taze mu‘ālecesin éde müzmīn olan [15] cirāhate müzmīn mu‘ālicesin éde cirāhati kıatı ıssıdan ve kıatı

[7a/1] şovukdan saklaya ve dağı feşşād ve diş çıkaran ve sūnnet kıılıcı kişi [2] kārdeđe ve umur görmiş ve çok tecribe kıılmış üstād gerekdür [3] kim faşdu gey merātibini gökcek bile ‘ilmisin ve ‘amelisin bilmiş ve görmiş [4] ola ve eli muķarrar olmuş ola ve her işde évmeye geñence ola ve kıanı [5] çok akıtmaya eger kıan alınduğı vağtın kimsenüñ uşşı giderse yüzine [6] ve ĥāyasına şovuk şu dökeler ve dağı sūnnet édecek yerde göreler eger [7] zekerüñ derisi ĥaşefeyi örtmiş ise ol deriyi devüreler mīl kıoyalar [8] ol zā‘ idi deriyi mīl üzerine getüreler çekeler bellüt içeri gide kıalıb [9] kıoyalar tağtı‘ édeler çevüreler gil kıoyalar dutalar eger perdelü olursa [10] ol ĥaşefe üzerinde kıalan perdeyi dırnaķ birle kıavralar yırtalar devüreler [11] ĥaşefeyi oñat açalar. eger dırnağa gelmezse mīl üzerinden yaralar [12] çıka eger sūnnetlü olursa derisin çekmeyeler üzerinden bir pāre alalar [13] nişāniçün eger tamar açılıp kıan durmazsa ĥünbend kıoyalar bağlayalar [14] ve dağı diş çıkarmak müşkil-benddür yoķaru çeñe nice çekilürse ol [15] ĥavf-puķdur ammā aşığa çeñe iki paredür kıatı çekicek şāyed

[7b/1] ayrıla baş barmağın diş üzerine kıoyup eñegin oñat [2] kıavzaya andan çeke yerine yumurda şarusıyla tuz uralar ısıcaķla [3] kıan durmazsa ĥünbend kıoyalar eger kıan kıara olursa dutmayalar [4] tā kıızıl olunca andan dutalar eger ĥünbend ile dağı durmazsa [5] demürcük ile tağlayalar dura eger şorsalar kim cerrāhlık kimden [6] kıaldı deýü cevāb budur kim eflātundan kıaldı ve dağı cerrāh [7] olan kişi şefķatlü gerek kim her cirāhati merķamet ile duta ve allhü’l- [8] ā‘lem eger başa çomaķ ya daş doķunsa kıafa yarılrsa otursa [9] ‘alāmet budur kim nesne çeyneyimez gözleri şişer tedbīr-i ‘ilāc [10] budur kim ol başluya gülşu ile sükker şerbetin yāĥūd alma şarābın [11] içüreler andan soñra dest-kārı ol ara‘yı ĥāc gibi yaralar [12] ammā şiryāndan ve şu‘ beden ihtiyād édeler eger tamar kesilüp kıan [13] atılırsa ol tamarı demürle maştaķi ile tağlayalar ol derinüñ [14] uclarına ebrişüm geçüreler boğazı

altında bağlayalar kafa açık [15] kâla andan kemügi kazıyalar çıkan kanı panbuğıla ya süngerle alalar

[8a/1] ol sinan kemügi onatlığıla ihtiyâf birle kalduralar dutar yeri [2] varisa destereyle ya kelbetün ile alalar korkmayalar eger beyni [3] sağısa eger beyniye kan indise şeker ekeler ol kanı [4] keser şu gibi eder andan sonra panbuğ ile alalar tâ kim beyni hücre [5] lerinde kan kalmaya andan sonra tizcek ol çıkan kemügün yerine [6] ivlâdi koyalar andan sonra ‘anzurüt maştakî râtenec dögeler [7] gubâr ola andan ol derileri bir iri bez ile süreler tâ kim kanı çıka [8] bu otları ol derilere ekeler yerlü yerince koyalar ebrüşümile dikeler yâhūd [9] igne koyalar alçağ yerine birez açık yer koyalar tâ kim irin [10] ve şu irkilüp beyniye inmeye gey şakınalar günde iki üç kez [11] merhem-i mısrî ile fetîl uralar üzerine kıyruk kapağın koyalar [12] hammândan şakınalar şovuk şu vermeyeler şu yerine sükker şerbetin [13] veya bal şerbetin vèreler gızâ harîre veya tavuk şuyıla erişte yèdü [14] reler ekşi ta‘âmdan şakınalar tâ hoş olunca ammâ vurulan [15] kişiyi göreler eger burnı ve kulağı ve dudacı gögerip geleni gideni

[8b/1] bilmezse el urmayalar başda olan cirâhatleri beyân eder [2] başa kılıc ya bıcağ doğunsa cirâhat olsa tedbîr-i ‘ilâc evvel [3] ol cirâhatün dört yanın kazıyalar mîl ile arayalar eger mîl kemüğe [4] tokunup çır dèrse açalar arıdalar ammâ kılıcdan bıcağdan kemük [5] aşğa çöker kesilmegi az olur evvel emirde gerekdür kim hünbend koyalar [6] üzerine yumurda şarusın uralar berk bağlayalar üç gün dura [7] üç günden sonra süciyle zeyt yağın kaynadalar hâzır edeler [8] ol cirâhati açalar ol süciyle yuyalar eger kemük açık olursa [9] yağdan şakınalar canavâr yağı ile düzülmiş merhem-i bâsalikün [10] uralar timâr edeler şol kadar kim ol yara tamâm dola andan [11] sonra merhem-i kâfûrî uralar derisin tamâm bitüre eger kafadan [12] ayrılıp bir tarafa salınursa eger bir kaç gün dahı üzerine [13] geçerse ol deriyi kesüp yabâna atmayalar ol deriyi muhkem kanadalar [14] kafa üzerine koyalar münbit zürur ekeler dikeler altında fetîl [15] yerin koyalar iki yanına yastuğ koyalar bağlayalar günde iki kez açalar

[9a/1] merhem-i bāsaliķūn ile bitüreler bir dürlü ‘ilāc dağı budur kim dört yerde [2] biz ile deleler tiz şiyāf soķalar andan soğra merhem-i nūha uralar [3] çıkara yerini merhem-i bāsaliķūn ile bitüreler başda Һarāret olsa [4] kim ađa ҡođaq dērler sebeb dimağ buğarından olur sac dibinde kepek [5] gibi dökilür tedbīr-i ‘ilāc budur kim bellūṭ gülün tuzıla ve sirkeyle birez şu [6] ҡatalar ҡaynadalar ҡoyalar tırula süzeler Һammāmda başını anuğla yuyalar [7] eger müdevver dökülürse ‘ilac budur kim bağla unı Һardal mevīzec Һatmī [8] bunları sirkeyle ҡaynadalar süzeler bezr-i ҡaṭūnāyla çalkayalar başa durteler [9] ovalar yuyalar bir iki kez bunuğ gibi zağmet oğlancuğlarda çođ olur [10] ba‘zısı sulanur anuđ ‘ilacı yılan bıçağı dibi ҡuyruđ yağı yumurda şarusıyla [11] bunları havanda dōgeler merhem gibi ola başa durteler bir gün tıra andan [12] yuyalar müfid ola başda olan rencleri bildürür başda bir zağmet [13] olur uyuz gibi gicir şulanur ba‘zısı ҡatmerlenür ҡurı olur sebebi ‘ufūnetdür [14] tedbīr-i ‘ilāc budur kim evvel Һammāmda başına Һırızma uralar sağın [15] gidereler andan bu terkibi edeler zencār bēş dirhem ađ it boğı

[9b/1] on dirhem inārek altı dirhem ağu ҡunduzı üç dirhem düvlecük [2] dibi bēş dirhem bunları dōgeler ğubār ola elekden geçüreler andan [3] soğra yüz dirhem zifti erideler on dirhem bezir ҡatalar bu otları ҡaralar [4] beze durteler başa yapışduralar on bēş gün dura andan çekeler [5] ҡoparalar yerinde sağ ҡalırsa yolalar anuç gibi ҡıluđ dibi yoğun olur [6] ҡan ıķmaz temiz edeler bir zift dağı uralar tā Һāşıl olunca ve dağı [7] dēmişler dēr kim ҡaç yaşında olursa ol ҡadar zift ҡoyalar [8] eger kesmezse bir ‘ilāc dağı budur kim zencār it boğı şarb sirkeyle [9] ezeler Һammāmda saçın ҡazıyalar durteler el uralar ovalar şol değlü [10] kim şaru şular aça bir ҡaç kez edeler şıđđate gele bir dürlü ‘ilaç dağı [11] zāc ҡızıl boya ocağ ҡorumı zencār zernīđ sirke ҡarışduralar [12] merhem gibi edeler durteler birkaç kez ammā eger oğlancuğlarda olursa [13] sulıca başcugazlar ‘ilāc göyünmiş şeb sağ tuz ҡorum sirke ҡızıl [14] inek tezegiyle ҡarışduralar üç kez durteler bir dürlü dağı mürdeseng [15] isfidāc zerube onar dirhem sirke ile ҡarışduralar durteler

[10a/1] baş ağrısı kim aña şudâ‘ dërler harâretten olsa sebebi [2] ya şafrâ ya kan buharından olur ‘alâmeti budur kim baş ıssı olur [3] ve sancar tedbîr-i ‘ilâc evvel baş tamarından kan alalar yâhûd hacamat [4] edeler su yerine şarab-ı benefşe ya nîlûfer ya temr-i hindî içürelere [5] oğlağ etiyle nârendek aşın vèrelere başını kazıyalar benefşe yağın [6] dürteler ve her gece ma‘cûn-ı uştuhûdûs ya ıtrifil yèye bir mişkâl [7] eger kabzı olursa ishâl etdürelere ve dağı başına bu terkibi edeler [8] marûl tohmı kâsni tohmı kızıl gül benefşe ak şandal bu otları dögeler [9] gül su ile sirkeyle qaralar başa dürteler eger gitmezse ısırğan diken [10] yaprağın haţmî yaprağın sehl şuyla kaynadalar hammâmda ıssıla başına [11] uralar otura derleyince çıkıcağ başına benefşe yağıyla bâzâm yağın [12] dürteler eger baş ağrısı sovuğdan olsa sebebi nezleden [13] ya ruţubetden olur olur baş ağrır ve sancar başın götüremez gözinden [14] yaş akar tedbîr-i ‘ilâc gızâ budur rifadun yumurda yèdürelere ya bal [15] pâlûzesin vèrelere su yerine bal cüllâbın içürelere andan sonra bu terkibi

[10b /1] edeler hardal mî‘a zencebîl fulful maştakî ‘âkır qarhâ bunları yumşak [2] edeler balıla yoğuralar hammâmda başın kazıyalar andan dürteler [3] bir zamân dura andan sonra yuyalar eger sâkin olmazsa bu terkibi [4] edeler oğlan aşı iki dirhem ferfiyûn buçuk dirhem çörek otı [5] on dirhem afyon buçuk dirhem lâzân üç dirhem bâbûnec yağıyla [6] saħk edeler oda qarşu ısıcak dürteler bir iki gün sâkin olmazsa [7] alından kan alalar çatı ağrırsa depe zerine bir mercimek kadar [8] tağ uralar kulak ardında beyaz olsa sebebi bir ziyâde [9] hıldur kim dimağdan iner yumurda gibi olur çatı sancar dairesi ıssı [10] olur tedbîr-i ‘ilâc budur kim eger büyük âdemde olursa kifâl [11] tamarından kan alalar andan ayâric ile dimâğın arıdalar râdi‘ yağular [12] uralar eger dağılmazsa muhallîl ya muğzic yağular koyalar tâ nuzc olunca [13] andan nişterile altından açalar çok aqıtmayalar qurı fetîl şokalar [14] üzerine yumurda şarusın uralar ol gün açmayalar [15] yarındası açalar merhem-i bâsalîkûn ile fetîl şokalar dâiresine

[11a/1] yaşduķ qoyalar hoş kemend edeler dđrt yanına yaķu eksük etmeyeler [2] hamāmdan saķınalar ve çok sđyletmeyeler etlđ aş vermeyeler nimbirşit yumurda [3] nimbirşit yumurda yağıyla birinç aşın yeye şu yerine cđlāb içe eger oğla [4] ncuķlarda olursa açmaķda ķatı iħtiyāt edeler eger ođlancuķlarda [5] olursa vaķt olur kim ana raħminden duta gelđr tedbiri kırķ [6] olmayınca el urmayalar saķınalar nişter ile yarmayalar zīrā kim kemđk [7] berkiřmeyđp durur tiz açılursa yaramaz çoğu helāk olur ammā [8] muħallil yaķu uralar tā olunca qoyalar kim kendđ deşile sırçayla ekşi [9] hamir bir iki def a qoyalar deşile eger açılmazsa nişter ile [10] azacuk açalar çok aķıtmaya ũzerine un ũziyle yumurda şarusın [11] yapışdurular anasına etlđ aş vermeyeler birinç aşın yeye yağıla [12] ve hamāmdan saķınalar ve ne vaķt gerekse açmayalar oņat şa [13] ķınalar gōze ķan inse ve yaşarsa sebebi ķan galebesinden olur [14] gōz ķan dolar ķabaķları şişer sancar yaş aķar tedbir-i evvel [15] ķifāl tamarından ķan alalar ya eņseden hacamat edeler ğıda

[11b /1] rīfadun yumurda yeye su yerine cđlāb içe ķaraņu yerde otura [2] ‘ilāc şabr-ı usķutđri ħulbe yaş kāsni ğđl yağıyla dōgeler [3] ısıcak gōze uralar aķ řiyāf ğđlřuyıla ezeler gōze çekeler [4] ve başın ķazıdalar bu terkibi edeler uralar rāzyāne toħmı kimnđn [5] noħud unın ũzerlik toħmı ğubār edeler yumurda şarusına ķarıřdu [6] rup ısıcak gōze uralar bağlayalar eger yaş çok aķarsa yalama [7] tuzı kendđ sidđğđyle ezeler ısıcakla çamzuralar ķanın ve yaşın [8] keser bir daħı şeb biřđreler kıyruķ yağıyla yoğuralar panbuķ ile [9] ķabaķ ũzerine vurular eger ķatı ağrıyup yaş çok aķarsa ve řaķiķa [10] tamarları sancarsa ol tamarı keseler ķanın aķıdalar ũzerine mercimek [11] deņlđ dağ_uralar řifā ola inřā‘allāh gōze aķ dđřse [12] sebebi ķandan ve sancudan olur bebek ũzerine bđrđncđk gibi perde ‘arız [13] olur bebegi ķaplar tedbir-i evvel dimağın arıdalar ayāric ya ħabb-ı řipār⁴⁷ [14] ile andan sonra bu kđhli edeler deņiz kōpđgi keler boķı demđ’l-aħaveyn [15] la‘l delđnmedđk incđ dehne firengi iķlimiyā-yı zehebi marağı tđtiyā ķanda

⁴⁷Burada *ħab-ı řipār* şeklinde yazılmış olan sōzcđk 1 ’de *ħab-ı řibyār* olarak geçmektedir. Doğru kullanımı ise *ħab-ı řibyār* yazımıdır. Önler Zafer, Mđteħab-ı şifa II Sōzlđk, Simurg, İstanbul, 1999

[12a/1] her birinden kadarınca bunları havanda saħk  deler andan sonra r zy neyi [2] kaynadalar süzeler Őuyun bir  as içine koyalar g zini ol Şu içinde [3] a a oynada yuya andan sileler bu t tiy dan çekeler günde iki kez çarşu [4] gerü yuyalar deŐeyeler yaŐarsa t z açalar az kalursa t tiy  koymayalar yarasa [5] çanın iki  arındaŐ çanın koyalar  ızıl Ő fi daħı gögercin  anıyla [6] çekeler  c def a göz bınarları ve  uyrukları gicise sebebi dimağ [7] yubüsetinden olur g z ŋ bınarları ve  uyrukları gicer tedbir-i   il c [8] budur kim Őıblıđı sum k Şu ile ezeler ol giciyen yerlere dürteler y h d [9] sağ  uzı g lŐu ile ezeler dürteler ve m ku'l-ayneynden  an alalar [10] göz bınarında  afra olsa sebebi ya z rbdan y h d [11] istifrağdan tedbir-i   il c budur kim evvel  if lden y h d nazare'l-  ayndın [12]  an alalar muħ llif buħ r-engiz  a amlardan Őa ına ve daħı m mtel  [13] olup yatmayalar eger t ze olursa gögercin bevrisin alalar  anadından [14] t ze y ŋi çekeler evvel yönden çıkan  anı çamzuralar eger bununla [15] getmezse dögölmüş g nl ği  atun kişiler südiyle ezüp daim

[12b/1] çamzuralar eger bununla daħı taħlil olmazsa bu Őiy fi düzeler [2]  urudalar  atun kişiler südiyle d yim ezeler  amzuralar Őif  ola [3] inŐa  allah Őıfat-ı Őiy f kim Őafr y ⁴⁸ z  il eyler Ő zenec-i⁴⁹ [4] mağs l  c dirhem r suħt iki dirhem b ssed delinmed k incü [5] her birinden bir buçuk dirhem Őamđ-ı   arab  ve kesire her birinden iki buçuk [6] dirhem fulful dört buçuk denk isfiz c bir dirhem  ızıl zerniħ [7] dem 'l-aħaveyn1 za fran kehr b  herbirinden buçuk dirhem mecm c dögeler [8] g b r  deler eleyeler tavuğ yavrusunuŋ  anıyla yoğurup Őiy flar [9] eleyeler  urudalar  acet vaħtinde  atun kişiler südiyle ezüp [10] göze  amzuralar Őif  ola eger bununla daħı z  il olmazsa evvel [11] anı  engel ile  alduralar nişter ile dibinden keseler  Őenmeyeler amm  [12] göz bınarınuŋ etinden iħtiy d  deler kesilen yere anzur t [13] ile yumurda Şarusın uralar ol gün ol gece dura ertesini açalar [14]

⁴⁸ Aslı *Őafr * Şeklinde olması gereken sözcük bu kısımda * afr * olarak geçmektedir.

⁴⁹ Metinde '*Ő zenec*' olarak yazılan sözcük kantaşı anlamına gelen Arapça '*Ő zine*' ile benzerlik göstermektedir. Zira '*Ő zenec*' olarak ifade edilen bir bitki bulunmamaktadır.  nler Zafer, M tehab-ı Şifa II Sözlük, Simurg, İstanbul, 1999

bir dağı uralar üç güne degin eger ol kesilen yer şişerse [15] gül yağıyla bir pāre mūmı erideler vuralar andan sonra bir kaç gün

[13a/1] ol zıkr olan şiyāfdan tāmzuralar göz қаpağında kıl bitse [2] sebebi dimağ yubūsetinden olur kıl dibleri gicir artuқ kıl biter [3] tedbir-i ‘ilāç budur kim ol қаbağı devūeler ol kılları manқāş [4] ile çekeler yerini igne götiyle tağlayalar yerine keçi ödiyle şabr-ı us [5] қuṭūrī ezeler ol tağ yerine dürteler eger buñunla çāre [6] olmazsa teşmīr edeler yāhūd қamışla boğalar burun tōmursa kim aṇa [7] ru‘ āf dērler sebebi bir ‘illetdür kim қan galebesinden vaқи‘ [8] olur burun tōmurur қan durmaz tedbir-i ‘ilāç budur kim evvel қolinuṇ [9] baş tamarından қan alalar hāyasın ve bazuların berk baғlayalar [10] gērū tīz şeşeler alına sirke uralar ve dağı bu yaқuyı edeler [11] çiriş un özi mersīn yaprağı bunları dōgeler yumurda ağıyla [12] yoğuralar beze dürteler alına yapışduralar şaқakların bile duta [13] burnı tamarlarına dağı uralar. eger balıқ yelimi yoğurup urur [14] larsa dağı hūb olur bu şiyāf dağı mücerredür zāc incü [15] demü’l-aḥaveyn kızıl boya bunları gubar dōgeler andan sonra örümcek

[13b/1] avın fetīl edeler mürekkebe bulayalar bu zıkrı olan otı burnına [2] üfüreler ol fetīl ardınca soқalar çalқoyun yaturalar şifa ola [3] bir dürlü dağı aқ şandal kızıl gül dōgeler bir denk kāfūr [4] қatarlar yumurda ağı ve sirke ile yoğuralar yūregine uralar eger [5] қan қaraysa baғlamayalar aқа eger dutarlarsa helāk eder [6] burun içinde sigil olsa kim aṇa bevāsīrū’l-enf dērler sebebi [7] bir ‘illetdür kim dimağdan iner burun içinde sigil gibi olur қanar [8] aғrır tedbir-i evvel tenқiye-i dimağ edeler ayāricle ya ḥab-ı şibyār [9] ile andan sonra perhīz edeler muḥālif yābis gālīz ta‘ āmlardan [10] andan sonra tiryāk dürteler soқalar baғlayalar bir gün dura andan [11] fetīli çıkaralar merhem-i nūḥā yāhūd oñurğa iligin soқalar bēş [12] altı günde düşer yerine merhem-i zencār ve sünger uralar günde iki [13] kez eger nazar erişir yerde olursa biz ile deleler tīz fetīl soқalar [14] andan merhem-i nuḥā қoyalar mūhresin düşüreler andan sonra merhem-i rusul [15] ya merhem-i muқl vuralar yarasın bitüreler eger nazar erişür yerde olursa

[14a/1] çengelile çekeler sındu ile keseler yérine zâc ekeler dibin düşüre [2] andan şonra yarasın bitüreler eger lahm-ı zâ' id olursa merhem-i aħzar [3] koyalar bitüreler va'llahu 'âlem burunda ve tutağda şukâk [4] sebebi dimağ yubüsetinden olur kara eñleri gicir vaqt olur kim çanar [5] tedbir-i 'ilâc budur kim evvel burnından ve tutağından çan alalar [6] ve hacâmat édeler eger çan kara olursa çok ağıdalar andan şonra [7] merhemi édeler dürteler hoş ola tere yağ gül yağı çaz yağı tavuk yağı [8] bu zıkr olan yağları aq mûmla erideler andan şonra bês dirhem jiveyi [9] olduralar bu yağlara çatalar havanda saħk édeler tâ kim çarışa andan [10] ol şukâk olan yerleri şuyula yuyalar kızardalar bu yağdan bir kaç [11] kere dürteler hoş ola eger getmezse bu terkibi édeler böğürtlen yaprağı [12] asma külin gayet gubar édeler ol zıkr olan yağlara çarışduralar [13] dürteler hoş ola eger yaruqları beyük olursa çurş zernih dürteler [14] çarşu sirkeyle yuyalar pâk olunca andan merhem-i kâfûri ya merhem-i muql [15] dürteler günde iki kez şifâ ola inşa-allah çulağda sancı olsa

[14b/1] sebebi çammâmda ya çayri yerde şu girmekden ya der şonına yel çapmağdan [2] olur ağır sancar tedbir-i 'ilâç evvel çolnuñ kifâl çamarından çan [3] alalar andan şonra bir eski bezr bardağın ağızın dıçalar ocağa [4] koyalar tâ kim içi çıza buğlana andan ağızın açalar çulağı anuñ üzerine [5] dutalar tâ kim ol buğ çulağa gire açıla eger hoş olmazsa [6] çonuzlan çurdın zeyd yağıyla çaynadalar süzeler yağın alalar andan [7] şonra çabr-ı usçuçuri maştaki günlük birer dirhem havânda dögeler [8] ol yağıla çarışduralar andan şonra bir pâre uşakı sirkeyle çaynadalar [9] süd gibi ola andan şonra ol zıkr olan yağıla çarışduralar çâcet [10] vaçtinde ısıcaçla çulağa bir pâre çamzuralar bir sâ' at yatalar andan [11] döneler üzerine yatalar açıla eger ziyâde zaçmet éderse seftâlû [12] çekirdegi için acı bâzâm için dögeler zeyt yağıyla çaynadalar süzeler [13] yağın alalar çâcet vaçtinde çamzuralar hoş ola eger def' olmazsa [14] kettân toçmı boy toçmı çara çaçhaş bunları südile çaynadalar lu'âbın alalar [15] bir pâre bal koyalar çamzuralar hoş ola eger def' olmazsa bir boliden

[15a/1] şiyâf édeler ortasına iblik koyalar tâ kim üzilüp kulağda qalmaya [2] birez bulaşduralar kulağa soğalar şifâ ola inşâ'allah sac sağal [3] ve kaç dökülse kim aña dâ'ü's-ş' aleb derler sebebi bir yaramaz mādde [4] dür kim derinüñ altında ve kıl bitecek yerde qarâr eder ve kılun köklerin fesāde vērür [5] tedbir-i 'ilāç budur kim tenğiye-i eden édeler ve dimağ habb-ı eftīmūn [6] birle arıdalar ve yaramaz ğalīz tuzlu taşlı ğızālardan saqınalar andan [7] sonra baş tamarından ve vedāceyn tamarlarından qan alalar andan bu terkibi [8] édeler māzū kara helīle emlec belīlec mersīn yaprağın eski şarābıla [9] qaynadalar andan süzeler ol şarāba zeyt yağın qatalar od ü [10] zerinde yab yab qaynadalar tâ kim süci gide ayağ qala andan hammāma vara [11] yuya ol yerleri oñat kızarda andan sonra bu yağdan düрте otura [12] derleye andan yuna çıka bir kaç kez ede bu yağdan hayasına dağı [13] düрте hoş ola eger getmezse başal-ı 'unsulī hardal şaytarac [14] persiyāvşān acı bazam bu zıkr olanı dögeler süciyle qaynadalar [15] süzeler sücisin alalar zeyt yağına qatalar qaynadalar tâ kim süci

[15b/1] gide yağ qala daim dürteler yāhūd qurt yağın mersīn yağın [2] dürteler nev' i diger bāzām içi zerdālū içi qoz içi [3] bunları yağalar zeyt yağıyla sahk édeler ol kılları qazıyalar andan [4] iri bezile süreler kızardalar andan dürteler şifâ ola dâ'ü'l-hayye dağı [5] bu vech ile tīmār olunur va'llahu 'ālem yüzde bādüş-nām vāqī' olsa [6] sebebi qanuñ fesādından olur yüzde kızıl sivilceler zāhir olur [7] tamām yüzi dutar azdurur cüzāme dönderür tedbir-i 'ilāç budur kim [8] evvel qolından üç yerden qan alalar ve hacāmat édeler çok [9] qan gidereler andan sonra bu terkibi édeler zernīñ hardal kızıl [10] boya şaytarac zerārīñ bunları dögeler acı sayağıla qarışduralar [11] evvel yüzini ılıcağ suyla yuyalar andan şuyın alalar bu merhemi [12] qına gibi dürteler gözini saqınalar gece yata ol cildi qoparur soyar [13] andan merhem-i kāfūrī dürteler yāhūd sirke merhemin dürteler getmezse [14] her yañağına dörder sülük uralar qanın çekeler andan bu terkibi édeler [15] bağla unı noğuz unı benefşe kızıl gül nīlüfer unı yaş turunc qabı

[16a/1] kabı bunları dögeler qoruq şuyuyla yâhūd sirkeyle qarışduralar [2] gece evde dürteler şabâh kepek şuyıla yuyalar ve gece gece ıtrıfıl [3] yâhūd ayâric yeye dimağı tenkiye ede yüzde ve gözde mâşerâ [4] olsa sebebi bir ‘illetdür kim başdan iner yüz şişer sancar kızıl [5] olur tedbîr-i ‘ilâç budur kim evvel qolınuş kifâlından qan alalar [6] ve yüzine su degürmeyeler andan sonra deve beynisiyle aşu gil-i ermeni [7] südile ezeler dürteler üzerine deve bokın şaralar getmezse havlân [8] hindî kız-oğlan emzürür ‘avrat südiyle ezeler içine bucuq dirhem [9] kâfūr ezeler dürteler demişlerdür kim gül yağı yumurda ağı bile atıla eger [10] havlân bulunmazsa şabr-ı uskuṭūrî ezeler südile dürteler çok vâki‘ [11] olur kim bir yere derilür nuzc olur uc vèrür aqar ol hub olur kim [12] mādde dökülür boğaza inüp zahmet vèrmez gıda bāzām südiyle rişte [13] yèdüreler su yerine şarâb-ı benefşe içe etlü gızâ vèrmeyeler [14] başda ya eñsede sa‘ fa olsa sebebi göyünmiş hıltı sebebinden [15] olur başberd zâhir olur gicir ba‘ zısı sulanur ba‘ zısı quru olur

[16b/1] tedbîr-i ‘ilâç budur kim evvel kifâl tamarından qan alalar yâhūd eñseden [2] hacâmat edeler andan sonra bu terkibi edeler gil-i ermeni şabr-ı uskuṭūrî [3] jîve kükürd her birinden üçer dirhem bunları sahq edeler andan sonra [4] gül yağıyla siñirlü yaprağı dögeler üzerine ol dögilmiş otları [5] katalar qarışduralar merhem gibi ola andan sonra ol başberd [6] yerlerin bellüt güli şuyıla yuyalar andan dürteler bir gece dura gèrü [7] yuyalar yine dürteler bir kaç kere edeler andan sonra merhem-i hal dürteler [8] eger def olmazsa bu terkibi edeler büre-i ermeni milh-i hindî bābūnec [9] saytarac hardal qalye kirec üçer dirhem dögeler hammâmda ılıcaq [10] şuyıla qarışduralar merhem gibi ola dürteler birez acısın gedince dura [11] andan sonra yuyalar sirke merhemini yâhūd merhem-i kâfūrî dürteler şifâ [12] ola yüzde gülef dedükleri zahmet vâki‘ olsa sebebi ana [13] rahminden olur yüzde aya gibi kızıl olur varduqca yaylur tedbîr-i [14] ‘ilâç budur kim bu terkibi edeler fulful büre tohm-ı circir turb tohmı hardal [15] zerârih kundüse kuş kükürd zernih jîve zencâr bu zikr olandan birer dirhem dögeler

[17a/1] ğubār édeler eleyeler andan şonra evvel ol mevzî‘ ıŝŝı ŝuyıla [2] ve ŝâbûnıla yuyalar andan ovalar kıatı kızara andan bu otları [3] ekeler bir iki def a tâ kim derisin kıopara andan şonra merhem-i kâfurî [4] dürteler eger bu terkîb kıoparmazsa bellût ğülin ve baĝ çıbuĝı [5] külin ve kıalye ısladalar sidükile tezeĝin alalar andan şonra [6] birez kıaynadalar andan ol yere dürteler bir iki def ada kıopara eger [7] ğöze yakın olursa ŝakınalar işlemeyeler nezle ve zükâm vâkı‘ [8] olsa sebebi bir hıltıdur kim dimaĝdan kıopar eger buruna inerse [9] zükâm dérler eger öykene inerse nezle olur ŝaru ŝu aķar tedbîr-i [10] ‘ilâc budur kim evvel kıfâl tamarından kıan alalar ŝu yerine ŝarâb-ı [11] ħaŝĥâŝ iče andan bu devâ‘yı édeler ebegömece ısırĝan dikenini [12] ŝıĝır kıuyruĝı çiçeĝi bunları sehl ŝuyıla bişüreler ħammâmda derlemedin [13] başına ısıcaķ uralar otura derleyince kıatlana andan yuna çıķa [14] çıķduĝundan şonra başına bâzâm yaĝın düрте çok yeyecek yemeye [15] ŝekerile ya balıla rişte müzevveresin yeye müŝĝ lâden ve ‘anber

[17b/1] ve kıavrulmuş çörek otın bir beze baĝlayalar kıarşı kıoķulayalar ve daĝı [2] ğök bezi yakıup burnına dutarsa ol daĝı söker bu daĝı [3] mücerrebdür bir baş sarmısaķ iči bir avuc kıara üzüm ile ħavânda döĝe [4] gece yeye yata başını alçaķ kıoya dâ‘im ħammâma ĝire bu terkîbi başına [5] eke zencebîl ve kıŝnîc ve dârçını ğubâr édüp alup ħammâma vara [6] başını kıazıda bir pâre revâķ bal düрте bu zıkr olan otları başına [7] eke derleyince otura yuna çıķa ŝifâ ola inŝâ‘âllah diŝ etleri [8] çürise ħure olsa kıanasa kıoksa sebebi nezleden ve iči buĥâ [9] rından olur aĝız kıoķar ve kıanar tedbîr-i ‘ilâc budur kim evvel summâkı sirke [10] ile ısladalar andan sıķalar sirkesin alalar ičiine bir pâre ŝeb [11] kıatalar diŝleri dibin muĥkem süre süre yuya andan sirkeyi döĝe [12] andan kıurŝ zernîĥ dürteler bir sâ‘at dutalar andan red édeler [13] yine ol sirkeyle yuya üç ĝüne deĝin andan bu terkîbi édeler [14] mâzû ŝeb ğülnâr-ı mıŝrî ekŝi nâr kıabı kıızıl ğül sıĝır basdurması [15] küli bu zıkr olan terkîbi döĝeler andan diŝ diblerin sirkeyle yuyalar

[18a/1] bunları dürteler bir sâ' at duta andan red êde yine sirkeyle [2] dişleri dibin yuya günde iki nevbet êde şifâ ola inşâ'allah [3] ammâ eger ağız koxsa bu terkîbi êdeler turunc kabı süg su' d sünbül [4] dârçinî kâkula kebâbe karanful zencebîl maştakî her birinden birer dirhem [5] bu zîkr olan otları gubâr dögeler elekden geçüreler andan sonra [6] bir denk miski gül suyıla ezeler bu otları qaralar kurslar êdeler kuru [7] dalar hâcet vaqtinde dögeler diş dilberine dürteler ve géc vaqt [8] yeyecek yemeyeler diş etleri şişe ve dişler debrense sebebi [9] galîz ta' âmlar buhârından ve nezleden olur tedbîr-i 'ilâç budur kim evvel [10] şefeteyn tamarlarından kan alalar andan sonra mazmazayı êdeler 'âkır qarha [11] mevîzec maştakî zencebîl bunları dögeler bal şerbetiyle kaynadalar [12] ısıcağ ağına ala mazmaza êde geleni döke günde bir iki kez êde [13] ammâ dişler deprense bu terkîbi êdeler şaru helile topalak [14] gezmâzû milh-i hindî dârçinî karanful göyünmiş arpa şeb turunc [15] kabı sumâk gülnâr-ı mîşrî ekşi nâr kabı maştakî mâzû kıvıl gül

[18b/1] her birinden bir dirhem bu zîkr olan otları dögeler elekden geçüreler [2] hâcet vaqtinde diş diblerine süreler bir sâ' at dutalar andan [3] red êdeler ardınca sirkeyle yuyalar günde iki kez êdeler ve katı [4] nesne çeynemeyeler laţif ğîzâ yeyeler diş ağırsa zahmet êtse [5] sebebi nezleden ya kovuğ olmağdan olur şu sovuğ ısı dokunıcağ ağırır [6] ve sancar tedbîr-i 'ilâç budur kim bu terkîbi êdeler fulful zencebîl 'âkır [7] qarha mevîzec harbağ-ı hindî güyegü otı bu zîkr olan dan beraber [8] dögeler balıla katrânıla qarışduralar panbuğıla delügi üzerine koyalar [9] sâkin êde getmezse demürcükle tağlayalar getmezse çıkaralar yerine [10] sağ tuz koyalar kanı durmazsa hûnbend uralar eger kan kara ise [11] biraz ağıdalar kızarınca eger diş etleri hure olsa evvel sirkeyle yuyalar [12] andan sonra kurs zernîh dürteler bir zamân dura gerü yuyalar def' o [13] lmazsa şaru ağac dibi koz yaprağı mâzû gezmâzû bunları dögeler [14] sirkeyle kaynadalar mazmaza êdeler bir kaç def' a ğîzâ yerine sirkeyle [15] mercimek aşın yeye eger diş çıkarken çeñe yerinden ırılsa aşğa

[19a/1] ılıcağ şu ile qarışduralar hammâmda dürteler avadan acıdınca [2] koyalar andan yuyalar derisin bir kat sıyrur andan merhem-i [3] hal dürteler yâhūd kâfūrî merhem dürteler eger merhem hâzır [4] bulunmazsa tâhin dürteler yâhūd gil ile sirke ezeler birkaç kez [5] dürteler şifâ ola inşa'âllah şatûna renci kim yanbaşında [6] olur sebebi bir galîz mâddedür kim tabî'at döker büyük olur [7] ten renginde olur katı sancar ve agrır tedbîr-i 'ilâc perhîz [8] etdüreler etlü aş vérmeyeler şu yerine şarâb-ı benefşe [9] véreler ve dağı evvel iki ayağından şâfin tamarından kan [10] alalar getmezse râdi' yaqular uralar. eger dağılmazsa bu yaquyı [11] édeler boy tohmı hâtmî tohmı bâbünec za' afrân 'aşfūr çiçeği [12] ikli'lî-melik kır hardal büre enciri bal şerbetiyle ısladalar [13] havânda dögeler andan bu otları kıtalar yine dögeler [14] sonra gül yağın ve yumurda şarusın kıtalar ol arayı ılıcağ [15] suyuyla yuyalar tâ kim kızıl ola dağı bu yaquyı uralar birkaç

[19b/1] kez nuzc olunca andan sonra altından büyük açalar çok aqıtmayalar [2] fetîl şokalar yumurda şarusıyla andan sonra merhem-i bâsalîkûn [3] ile 'âdet üzere tîmâr édeler eger kemük açığısa kemügi [4] onat şaklayalar gızâyı münâsib véreler muhâlif gîdâ [5] ve etlü vérmeye fevâkihten perhîz édeler şifâ ola inşa'âllah [6] yaraқан renci kim aña şarulîk derler sebebi bağır ile öd ara [7] sında şafrâ ziyâde olmağdan olur ve talağdan dağı olur [8] cemî' gövde göz içi şaru olur yâhūd kıramturağ olur [9] harâreti ziyâde olur şuyı çok içer tedbîr-i 'ilâc budurkim [10] evvel bâsalîk tamarından kan alalar andan şarâb-ı rivend [11] içüreler eger boğazı kırursa keşireyi bezr-i kıtûnâyı ayva [12] çekirdeğin gülşu ile çalkayalar süzeler şeker kıtalar şu [13] yerine içe bülücle nârendk aşın véreler ya temr-i hindî ile [14] erük ve zerdâlû suyu hûbdur yâhūd süd çürügiyle ile bir dirhem [15] zerdeçübe bucuğ dirhem ezeler şabâh acla içüreler bir kaç kez

[20a/1] icâbet éde bir nushâda dağı rivend bir dirhem zerdçüb iki [2] dirhem denmişdür ve sirkengübîn içe ve kâsnîyi sirkeyle yeye [3] tîz tîz hammâma gire ılıcağ şu dökine tîz gerü çıka çok [4] oturmaya çıkdüğünden sonra gül yağın dürtine yengeci dögeler [5] ılıcağ suyuyla ezeler sıkalar şeker kıtalar

şabâh içe şifâ [6] ola kavukda taş olsa sebebi bir galiz maddedür [7] toprak yemekden ve sevdadan olur varduka beyür işeyimez olur [8] ölür tamarları acır ak balgam gibi nesne gelür ekser oğlancuqlar [9] olur tedbir-i evvel kara çeltü tohmı demür dikenin kaynadalar üç gün [10] şuyın içe andan sonra bu terkibi edeler bābūnec hatmī [11] torak otı kerefes dibi boy tohmı benefşe demür dikenı persiyāvşān [12] bunları kaynadalar şuyını bir deriñ ilegene koyalar içine gire [13] otura taş aşğa tabakaya ine andan sonra ol taşluyı [14] bir kişi öñine ile dizi üzerine otura dizleri yoqaru [15] kaldura andan üstād olan öñinde otura şol elinüñ

[20b/1] orta barmağın yağlaya taşlinuñ dübürine soqa sağ elinüñ yumru [2] ğıyla qarnını sıgaya muhkem başa aşğa qasuğundan yaña sıgaya [3] taşı aşğa lüleye qoya dübür içinde olan barmağıla [4] taşı qarvaya şafrānuñ altın yanına kışık yere getüre berk [5] dutalar qasuğın bir kişi berk başa üstād lüleyi zaħm kesile [6] yere mil soqa çengelile avlaya qarıra çıkara tiz duta andan [7] bir taquq boğazlaya içini çıkara yara şeker eke zaħmuñ üzerine [8] bağlaya ol gün ol gece dura şuyı çok vermeyeler perhiz [9] etdüreler şudan yemişden ekşi nesnelere andan [10] merhem-i muqkal ile bitüreler ammā bu işi ğāyet ıssıda ıssıda ve ğāyet [11] şovuqda işlemeyeler. eger küçücük oğlancuqlarda olursa [12] işeyemez çükini gül yağıyla yağlayalar şıgayalar emeler şoralar lüleye [13] indüreler delüğinden çengel ile çıkaralar eger taş beyük [14] olursa lüleden yaralar çıkaralar yerine bālıla ‘anzurut uralar [15] çok olur kim sünnetsüz oğlancuqların deri delügi daracuk

[21a/1] olursa delmeyeler haťa çok olur dil şişse yāhūd ağırlansa [2] şışdüginüñ sebebi bir ‘illetdür kim başdan iner dil şişer [3] ve ağır olur olur sızılar tedbir-i ‘ilac budur kim evvel dil altından [4] qan alalar yāhūd kolından baş tamarından qan alalar ve içini [5] müleyyin edeler şu yerine şarāb-ı benefşe içe ğızā bādām yağıyla arpa [6] cevābin şekerle yeye andan bu terkibi edeler. kızıl zerniğ gül nişasta [7] tebāşir bir dirhem kāfūr bir denk bu zıkr ola otları gül yağıyla [8] kaynadalar birez bāl şerbetin qatalar ağızda duta mażmaza ede eger [9] dil ağır olursa evvel dil altından qan alalar andan

bu terkibi [10] edeler çörek otı kara tuz zencebil hardal ‘ākır qarhā ılıcağ [11] şerbet ile qarışduralar ağıza dāyim mazmaza edeler ve eger oğlancuqlar [12] söylemese dil altında bend olur dilini kalduralar nişterle keseler [13] yerine şeker ve tuz koyalar şifā ola inşā’allah boğazda hunāk ve luhāh [14] ‘ārzi olsa sebebi bir hıltıdur dimağdan aqar boğaza iner ba‘zısı [15] levzeteyne dökülür anlara hunāk dērler. eger dilcige inerse luhāh

[21b/1] dērler dilcik uzanur ucı şişer üzüm dānesi gibi olur ba‘zısı levzeteyne [2] döker boğāzuñ iki tarafına döker yumrılanur ba‘zısı delinür ba‘zı [3] taḥlil olur tedbīr-i ‘ilāc budur kim evvel emirde qolınuñ baş tamarından [4] qan alalar andan sonra mercimegi ‘unnābı qaynadalar şuyın alalar [5] bu şu ile tūt şarābın şerbet edeler daim gārgara éde eger [6] taḥlil bulup dağıla hoş ve illā eger nuzc olursa barmağıla qaldu [7] ralar tā kim deşile rāḥat ola. ammā eger dilcik vāqı‘ olursa [8] vaqtinde gögermedin sünnāreyle dutalar sindu ile keseler dēnmişdür [9] ammā ba‘zı kitāblarda ḥaḥādur dēr pes ol ḥaḥādan gerekdür kim ihtirāz [10] edeler kesmeyeler velī dilcik zāhir olup ucı üzüm dānesi gibi [11] olup sarqduğı vaqtin gerekdür kim sünnāreyle anuñ ucın qarvayalar [12] çekeler yırtalar tā kim menfaz açıla mādde dökile andan sonra ol [13] kesilen yere bir pāre nişādır degüreler andan envā‘ gārgaralara [14] lāzım olalar boğazına yaqular uralar şovuqdan şaklayalar. gızā yerine [15] bādām harīresin yeye şu yerine şarāb-ı benefşe içüreler eger ḥabī‘ ata

[22a/1] qabz olursa şarāb-ı benefşe ile hıyārşenber içini ezeler içüreler [2] eger beş altı gün uzanursa kesmeyeler incitmeyeler barmağıla kalduralar [3] deşile içinde olan mādde aqa eger aqmazsa üşendürmeye eger bu [4] maraz oğlancuqlara vāqı‘ olursa depesinden saçın çekeler [5] ve iki qulağın muḥkem çekeler tā kim çatlaya şifā ola inşā’allahü’l-‘aziz [6] boğaza sülük yapışsa yāḥūd uyurken cānavar yılan kertenkele getse [7] eger şu içerken boğaza sülük yapışsa tedbīr-i ‘ilāc budur kim evvel hardalı [8] dögeler şu ile yāḥūd sirkeyle qarışduralar gārgara edeler eger göz görse [9] sülük kaşıla çekeler çıkaralar eger ma‘ideye yılan girse sebebi [10] budur kim nagāhın uyurken ağızı açuq qalur ağızına yılan girür ma‘ideye [11] iner tedbīr-i ‘ilāc

budur kim evvel ol kişiyi başı aşığa aşalar [12] altında kazan birle süd kaynadalar buğı boğazına gide anla çıka [13] eger çıkmazsa şırf süci içüreler ve çürük alma yedüreler karnını [14] birez berk bağlayalar ve çok yer yürüder diler dilemez kuşduralar [15] ğızā ile gele çıka bir ‘ ilāc dağı budur kim turb toğmın torağ otın

[22b/1] bunları kaynadalar buyan tuz bal katalar andan hammāma ileder [2] otura şu dökine derleye süst olacak vaqtin içüreler çalkayalar [3] kuşduralar gele çıka inşā’allah boğazda hanāzīr vāqī‘ olsa [4] kim aña Türkçe toğuz başı derler sebebi bir ‘ illetdür kim başdan iner [5] yāhūd toğme olmağdan olur iner boğaza dökülür yumrı finduğ gibi olur [6] beyür kuzılar katı olur tebīr-i ‘ ilāc budur kim bir pāre beze çiriş [7] dürteler ortasın deleler hanāzīr üzerine yapışduralar hanāzīr [8] açuğ kala andan şonra ol açuğ kalan yumrıyı birez kızardalar üzerine [9] tiryāk dürteler oğat yağa andan merhem-i nuğā uralar ol kabaran [10] yanan deri kopa hanāzīr açıla andan şonra kurş zernih yāhūd [11] diğ-ber-diğ ekeler hanāzīri yağa andan şonra merhem-i nuğā koyalar [12] bir kaç günde çıka düşe tā kim ziyāde nesne kalmaya andan merhem-i [13] havāriyūn isti‘ māl edeler tā kim yarası temiz ola bite bu dağı olur [14] kim bir kaç gün ol delük içine eski panbuğ talduralar tā kim yarası ayırtlana [15] andan şonra merhem ile bitüreler ammā evvel-emirde ol hanāzīr yumrısınuğ

[23a/1] üzerini açmağa bu terkīb dağı mücerredür zencār zerāriğ şaytarac [2] nişādır bu zıkr olan terkibi beraber yumşaq dögeler acı yağıla karışduralar [3] duralar hanāzīruğ yumrısı üzerine dürteler derisin yağar kavladur [4] andan şonra kurş ekeler çıkıcağ merhem uralar ammā şerāyinden [5] sakınalar kalan yerleri çıkaralar boğaza mādde dökülse taşradan [6] belürse sebebi bir māddedür kim dimağdan iner yumrı olur sancar kızıl [7] olur boğaz şişer tedbīr-i ‘ ilāc budur kim evvel qolınuğ baş tamarından [8] kan alalar etden ve muğālif ta‘āmlardan şaklayalar andan şonra [9] rādi‘ yağular uralar eger dağılmazsa dāhiliyūn uralar yāhūd munzic [10] yağular koyalar tā kim nuzc ola andan altın yanından açalar yumurda [11] şarusıyla fetil şokalar üzerine

gül yağıyla yumurda şarusın koyalar [12] ol gün açmayalar ertesi açalar merhem-i bāsaliķūn koyalar işledeler [13] iriği şuyı kesilmeyince fetilin kesmeyeler tā kim ‘illeti tamām aķıda [14] altı tarafına ķirūṭi dürteler eger gül yağın dürtelerse daķı olur [15] ğızāsı yağ ile birinc aşın vereler eger ķabza mā‘ il olursa yağıla rişte

[23b/1] şorvasın véreler şu yérine cülāb içüreler şifā ola inşā`allah [2] eñsede ya ğayri yérde sel‘a olsa kim aña türkce od dérler [3] sebebi bir balġamī ‘illetdür kim çıkar varduķca beyür kimi ķatı kimi yumşak [4] olur tedbīr-i ‘ilāc budur kim eger etlü yérde ise ince kendirle [5] dibinden berk baġlayalar andan dört şāḥ édüp yaralar deriyi soyalar [6] anuḡ hicābı aķ olur anı bile yarmayalar derisin tamām soyalar çıkaralar [7] yérine tuz talduralar koyalar iriñlenince andan açalar merhem-i bāsaliķūn [8] ya merhem-i ḡavāriyūn ya merhem-i mısrī ile bitüreler bir dürlü ‘ilāc daķı [9] budur kim ol sil‘ayı dele tiz şiyāf soķa üzerine merhem-i nuḡā kıya [10] bir kaç günden açıla düşe yérinde bāķi nesne ķalursa ķurş [11] zerniḡ ekeler tā kim düşe nesne ķalmaya andan şoḡra yérini temiz [12] édeler ol zıkr olan merhemlerle bitüreler şifā ola inşā`allah [13] ammā tamardan geregi gibi iḡtiyāṭ édeler ā‘zāda kıvābā olsa kim aña [14] demregü dérler sebebi ķan öyünmekden vāķi‘ olur ve çok olur kim tuzlu [15] balġamdan vāķi‘ olur gicir mercimek gibi varduķca yayılır ba‘zısı yarulur

[24a/1] tedbīr-i ‘ilāc budur kim evvel-emrde ol arayı ılıcak şuyıla yuyalar [2] kızil olunca şoḡra bir iri bezile süreler andan bu terkibi édeler [3] zencār iki dirhem büre bir dirhem zerārīḡ beş dirhem şayṭarac üç [4] nüşadır bir dirhem bu zıkr olan otları dögeler acı sayaġıla ķarışduralar [5] oda ķarşı dürteler bir gece dura ertesi üzerine tere yağ yāḡūd [6] kıymak dürteler. getmezse kızil zerniḡ dört dirhem firengi kılye beş [7] dirhem nüre beş dirhem bunları dögeler şābūn şuyıla yoġuralar ḡammā [8] mda ol yeri yuyalar dürteler acıyınca kıtlana andan yuyalar üzerine [9] gül yağı ya kıymak yāḡūd sirke merhemini dürteler ve daķı ol kışiden ķan [10] daķı alduralar bir münāsib tamardan perhiz daķı etdüreler muḡālif [11] ṭa‘āmlardan maṭbūḡ-ı eṭimūn

dağı içürelər tertīb-i mizāc édeler [12] şabāh bir üsküre mā' l-cübin içürelər eger zaḥmet az ise keşire sirke [13] ile ısladalar ḥammāmdan çıkdüğundan sonra bir kaç kez dürteler [14] ve dağı demişlerdür kim ol ıslanmış keşire yumşak döğilmiş turunc kabı [15] ve ağız yarısı ve acı bāzām yağın qarışduralar dürteler şifā ola inşā'allah

[24b/1] elde ve ayaqda şafrāda şukāk olsa sebebi kan fesādından [2] ve sevdādan ' arız olur el ayaq yarılır kimi qurı kimi şulanur tedbīr-i [3] evvel el tarağından kan alalar eger ayaqda olursa ayaq tarağından [4] alalar andan sonra evvel elini ayağını ılıcaq çügündür şu ile yuyalar [5] andan bu terkibi dürteler keşire şamğ-ı ' arabī nişāsta ayva çekirdegi [6] bezr-i kaṭūnā bunları döğeler sirkeyle ısladalar merhem gibi ola dürteler [7] andan sonra gül yağın dürteler ba' zı yerde bu zıkr olan merheme gül [8] yağın dağı katalar demişdür eger getmezse bu terkibi édeler kaz yağı [9] bāzām yağı tavuq yağı paça yağı bu zıkr olan yağlara birez aq [10] mūm kataba eride süze ḥacet vaqtinde gece gece ol şukāk [11] olan yerleri yağlayalar eger def' olmazsa şalgamı kepek ile kaynadalar [12] anuḡ şu ile dā' im yuyalar eger def' olmazsa ḥatmī kökinüḡ kabuğın [13] döğeler lābada yaprağın böğürtlen yaprağın dağı döğeler merhem gibi ola [14] üzerine qına gibi dürteler bir kaç kez. getmezse bağayı boğazlayalar kanın [15] alalar ol şukāk yerlerin arpa şuyıla yuyalar ol kanı dürteler

[25a/1] bir kaç kez ammā perhīze meşğül olalar tuzlu ve tatlu yābis acı ve ekşi [2] nesnelerden şaḡınalar şifā ola inşā'allah tā' ün renci kim aḡa [3] göyündürme dērlər sebebi havā ' ufūnetinden olur ekşeri vebā günlerinde [4] olur gökce çıkar dāiresi kıızıl olur şişer ısıtması olur tedbīr-i ilāc [5] evvel kan alduralar andan üzerine gil-i ermeni kāfūr gül suyu söğüt [6] yaprağı şuyı ezeler dürteler ğızāsı arpa cevāvı⁵⁰ mercimek şuyıla ola [7] şu yerine şarāb-ı ḥummāz içürelər tabī' atı kabz olmağdan ve kaṭı ishāl [8] olmağdan dağı şaklayalar ve dağı bülücü yaralar ısıcaqla ol tā' ün üzerine [9] vuralar ol

⁵⁰ Aynı sözcüğün metnin farklı yerlerinde farklı yazımları vardır.

olmazsa bağayı yaralar üzerine bir iki üç uralar ağusun [10] ala soyunmazsa üzerine şeker koyalar demürcükile katırağ yakalar eger demürle [11] étmezlerse nişadırı sarmısağ ile döğeler üzerine uralar yağa dörd beş [12] gün geçerse yakmayalar kabağ için südile bişüreler üzerine uralar [13] çevresine sirkeyle gil-i érmenî dürteler kâfūr dağı katarlarsa dağı [14] kutlu olur havlân hindîyi gül şuyıla ezeler dürteler yağdan şudan [15] dırnağdan saşınalar şifa ola inşâ'allah a' zâda verem çıkısa

[25b/1] kim aña çıban dërler muğân kalbürekdir sebep ahlâğ muta'afin [2] olmağdan olur sivilci gibi çıkar varduğca büyür kızıl olur ısıtması [3] olur ağrır ve ağız delük delük olur tedbîr-i 'ilâc budur kim evvel [4] bäsaliğ tamarından kan alalar üzerine muhallil yakular uralar tâ kim nuzc ola [5] üzerine bu terkîbi edeler deşe gögercin boğı serçe büre [6] bellüt güli bunları ekşi hamir ile qarışduralar birer päre bal ve sayağın dağı [7] katalar üzerine koyalar bir gece dura deşe eger deşilmezse nişterle açalar [8] merhem-i bäsaliğün uralar eger ağız delük delük olup iriği aqarsa [9] bu terkîbi edeler hatmî sinirlü yaprağ lābada yaprağı bunları az [10] şuyıla kaynadalar süzeler havanda döğeler merhem gibi ola birez [11] şeker birez rağı şābün bir päre gül yağın katalar döğeler oğat [12] merhem gibi ola bir kaç kez uralar aça arıda andan merhem-i bäsaliğün [13] ya merhem-i mışrî uralar tamām et tölünca şonra merhem-i kâfūrî [14] uralar şifa ola inşâ'allah a' zâda beşür olsa kim aña sivilci [15] dërler sebebi kan galebesinden olur kızılca dārū gibi çıkar

[26a/1] acır sancar tedbîr-i evvel bäsaliğ amarından kan alalar andan şonra [2] maṭbūğ-ı fākihe vèreler ve datlu gızālardan saşınalar sovuğ gızā vèreler [3] ve aşına 'unnāb ve erük bile katalar andan bu terkîbi edeler ağ şandal [4] tîn-i érmeni māmīşā kızıl gül aqağıya bu zıkr olan edviyeleri döğeler [5] yaş kāsni ve sinirlü yaprağı ve arzū otı bunları döğeler sirkeyle [6] qaralar andan sıkalar sirkesin alalar yumurda aqın katalar ve ol döğilmiş [7] otları qarışduralar ol sivilcilere dürteler eger katı sızlayup [8] şişe merhem-i kâfūrî dürteler eger sızı çok olursa bu terkîbi [9] edeler nār kabı ağ şandal kızıl gül kiremüd döğeler elekden geçüreler [10] andan şonra sirkeyle zerdālūyı ısladalar ezeler

bunları qaralar [11] hammāma vara dürtine birez dura yuna çıka gül yağın dürtine [12] şifā ola inşā'allah a' zāda humre çıkısa kim aña deve tabanı [13] tabanı dërler sebebi bir veremdür kim şafrādan olur ba' zı büyük [14] ba' zı küçük olur ıssı olur sancar tedb̄r-i evvel bāsalik tamarından [15] kan alalar andan maṭbūh-ı helile ya maṭbūh-ı temirhindī vēreler

[26b/1] sovuḡ gızālar vēreler ve etlü aş yédürmeyeler kabak çekirdegin [2] dögeler südin alalar bununla bezr-i ḡatūnā çalkayalar lu' ābın [3] alalar siṅürlü yaprağı kāsni yaprağın bunları dögeler yumurda ağıyla [4] birbirine qaralar üzerine uralar üç dörd gün sākin olmazsa [5] gül yağıyla inen vuralar eger tağılup getmezse muḡallil yaḡu vuralar [6] tā kim tola andan nişterle açalar fetil koyalar üzerine k̄irūṭi [7] dürteler günden güne açalar huşk-bend edeler yöresine yaşduḡ [8] koyup berk bağlayalar eger dizde dirsekde omuzda topuḡda o [9] lursa katı ihtiyāṭ edeler a' zāda haşba çıkısa sebebi [10] bir 'ufūnetdür yürekden çıkar helāk eder pul gibi mercimek gibi [11] kimi kızıl kimi gök olur tedb̄r-i evvel bāsalik tamarından kan alalar [12] bir ḡārūre eger burnı tomurdısa ve içi geçerse kan almayalar gızā [13] mercimek 'unnāb bişüreler ḡoruḡ şuyıla ya sirkeyle ya temr-i hindī [14] ezeler ḡatalar yédüreler şu yerine şarāb-ı hummāz içüreler ṭin-i [15] érmeni bāzehr-i ḡayvāni⁵¹ ve ḡarire ikişer çekirdek nebāt şekerle ezeler

[27a/1] gül şuyıla içüreler ve ḡarbuḡ şuyıla bezr-i ḡatūnā lu' ābın alalar nebāt [2] şeker ḡatalar içüreler andan sonra gül yağıyla biruh yolın arıdalar [3] gil-i érmeni ḡatalar dürteler. eger çıkan haşba kızıl olup durursa [4] gögermezse ümid vardır kim ḡurtıla eger çıkup girü batarsa yara [5] mazdur a' zāda cederi çıkısa kim aña çiçek dërler sebebi kan [6] göyünmekden vāḡi' olur kızılca çıkar ıssı olur içi irin olur [7] ekser oḡlancuḡlarda olur çıkduğı gün becid sığır südin [8] ya keçi südin içüreler ve gözine sürme-i işfahāni çekeler [9] yāḡūd gül şuyıla sumāḡi ezeler süzeler gül şuyın alalar [10] göze ṭamzuralar yāḡūd yaş kişnic şuyıla sürme çekeler elin kına [11] layalar tā gözde çıkup ḡata

⁵¹ Aslı *bād-zehr* olan sözcük metinde *bāzehr* olarak yazılmıştır.

olmaya eger emer oğlançukda [12] olursa dāyesine perhīz êtdürelər sovuğ ğızālar vèreler [13] şu yèrine şarāb-ı benefşe ya nīlūfer içürelər yedinci gündən [14] şonra tereyağın ya gül yağın dürteler hāmmāma becid gire çiçek [15] den şonra yèleri bellü olursa nişeste sağ tuz arpa unı

[27b/1] çügündür şuyıla kaynadalar anuñla dāyim yuya a' zāda ekile [2] olsa kim aña yanurbaş dèrler sebebi ahlāt 'ufunetinden [3] olur tã' ün cinsidür sivilci gibi çıkar dāiresi kara olur çürür [4] şişer tedbīr-i evvel kan alalar şu yèrine şarāb-ı 'unnāb [5] vèreler sovuğ ğızālar vèreler aña çıkduğı yère şu degürmeyeler [6] ve dırnağdan ve ıssı nesnelər urmağdan üzerine bülüc yaralar vurular [7] şöyle ki bir gün dura andan bir dağı uralar eger olmazsa [8] kurbagayı yaralar şekerle uralar bir kaç gün eger açılıp çürimege [9] başlarsa tiz kurş zernih ekeler üzerine ekşi hamirle murdar [10] ilik uralar dört beş gün tā ki miğ kopa andan eski panbuğ [11] koyalar bir iki gün arıda çürüğün yeye eger çürüğü getmezse [12] sünger koyalar merhem-i zencār vurular dāiresine kırūfi uralar [13] andan şonra münbit merhem uralar günde iki kez merhem-i kãfuri [14] dağı hūbdur dübeyle bir veremdür kim katı olur ağrımaz ten renginde [15] olur sebebi balğamdan olur ya şafrādan ekşer arçada ya buğ

[28a/1] içinde olur ba' zısı yumşak olur tedbīr-i evvel ol arayı [2] şābūnıla ılıcağ şu ile yuyalar yumşaya andan şonra munzic [3] yağular uralar tā kim nuzc ola yumşak olıcağ bir iki kez şişeyle [4] arğun arğun çekeler derisi yufkarak ola nişterle yaralar [5] aşğa yanından beyücek açalar iriñi çok aqmağa komayalar [6] fetil soğalar yumurda şarusın sayağın karışduralar panbuğ ile [7] üzerine uralar ol gün gèrü açalar çok aqıtmayalar fetil kuru [8] soğalar üç gün andan merhem-i bāsaliqūn ya merhem-i mısıri ile [9] işleyeler dörd yanına yaşduğ koyalar huşk-bend edeler [10] etlü aş vermeyeler paça birinc aşın vèreler eger fetil ile [11] nāşür olursa işlerse yaralar ol gavr yeri zāhir ola [12] andan merhem birle bitürelər hurrac bir veremdür kim büyük yumrı [13] ve ıssı olur el yoktamaz kızıl olur sebebi hıtlar müte'afin [14]

olmağdan olur ekseri bendükşeler yanında olur müşkil [15] zahmetdür tedbîr-i ‘ilâc evvel gerekdür kim ekhel tamarından kan

[28b/1] alalar andan sonra maṭbūḥ-ı eṭīmūn birle için işledeler etlü [2] aş vermeyeler laṭîf ğızâlar ve cevāv şekerle içüreler andan [3] sonra bu yakuyı edeler encîri ısladalar andan ğâyet yumşak [4] dögeler andan ḥatmî toḥmı kettân toḥmı boy toḥmı arpa unı benefşe [5] bâbūnec ‘aşfūr çiçegi vuşak bu zıkr olan otları dögeler [6] ğubâr olunca ol dögilmiş encîr üzerine koyalar bir kaç yumurda [7] şarusın daḥı kıtalar yine dögeler tā kim alışa andan bez [8] üzerine yayalar ol ḥurrâc üzerine uralar günde bir kez tā [9] tola andan nişterle açalar birez akıdalar andan kıru fetil [10] soğalar üzerine kırūṭî uralar eger bendükşe atında ise [11] berk bağlayalar fetili merhem ile soğmayalar çirişi yumurda şarusıyla [12] yoğuralar bezile dört yanına uralar yaranuğ ağzın açuğ [13] koyalar ḥammâmdan saqınalar ve ğuşşalandurmayalar ısıtma dutarsa [14] zahmet olur dümen bir ‘illetdür kim a‘zâda çıkar kızıl olur [15] büyük ḥurrâc gibi olur göyünmiş ḥılt sebebinden olur

[29a/1] zernîḥ vuralar ol nâşur etleri arıda andan sonra şebi bişü [2] reler şeker kıtalar dögeler ekeler tā kim arıda yâḥūd merhem-i zencâr [3] rıla arıdalar tamâm arınınca andan münbit zurûrlar ekeler [4] üzerine merhem-i kâfûri ya merhem-i kırūṭî uralar eger kemüğe [5] çürük et ve irinî ḥaṭâ etdise kızgucıla arıdalar dört [6] yanına merhem ortasına ivlâdî koyalar ve içini maṭbūḥ-ı fâkihe [7] ve temr- i hindiyle telyîn edeler etlü aş vermeyeler yemiş aşıından [8] nâr ve ayva vèreler ğayrî yemiş vermeyeler eger irinî akmazsa kâsnîyi [9] dögeler balıla kırduralar uralar dâḥıs renci kim aña kırlığan [10] derler sebebi kan göyünmekden dökülür dırnağ dibinde çıkar ağrır [11] sancar zamânıla dırnağı çıkarur tedbîr-i ‘ilâc budur kim evvel emirde [12] bezr-i kıtūnâyı sirkeyle çalkayalar mâzū unın kıtalar uralar eger [13] sâkin olmazsa kış günü olursa kıar içine soğalar yâḥūd [14] kızmış yağ içine soğalar sâkin olmazsa kıoz içini zift [15] ve uşâğıla dögeler encîr daḥı kıtalar muḥkem dögeler kıarışa üzerine

[29b/1] uralar çeke deşe andan sonra merhem-i bāsaliķūn ve merhem-i zencār [2] ile qarışduralar günde iki kez degşüreler sudan saķınalar [3] eger ğavr eyleyüp aşığa yumurdadan dağı açılırsa beyücek açalar [4] ol yumurda çıķmayınca hoş olmaz ba‘zıların kemüği dağı çıkar [5] merhem-i bāsaliķūn uralar becid eger dırnaķ çürüyüp koķarsa [6] dırnağı keseler ‘anzurūt birle zencār ekeler sonra kaķrān merhemini [7] uralar tamām oñulmağa yüz dutıcaķ ödile kına uralar şifā ola [8] kurdeşeni vāķi‘ olsa sebebi kan göyünmekden olur pul gibi [9] giciyi giciyi çıkar kızarur tedbir evvel emirde bāsaliķ tamarından kan [10] alalar yāhūd ekhel tamarından ve heftmėyveyle ićini ishal etdü [11] reler yāhūd reler nuķu‘ müşhil ile ğızā yerine koruķ suyla yāhūd sirkeyle [12] mercimek aşın vėreler ićine yaş kisnic veya kurusun katalar [13] taşlı ğızālardan perhiz etdüreler řu yerine řarāb-ı ‘unnāb [14] ićireler andan bu terkibi edeler pāzū yaprağı çükündür yaprağı [15] haķmī yaprağı kepek bunları kaynadalar süzeler şuyın alalar bir kaķ

[30a/1] zerdālūyı ol řu ile ışlada tamām ışlanduğından sonra [2] çekirdegin çıkara eze andan sonra bir pāre kiremüd unı bir pāre [3] arpa unı qarışduralar alalar ğammāma varalar řu dōkineler andan [4] dürtineler birez oturalar ğerü yunalar çıķduķdan sonra bir pāre [5] bāzām yağın ya gül yağın dürteler bir iki gün şifā ola inşā’allah [6] cereb renci kim aña uyuz derler sebab-i nişān řafrādan ve kan [7] göyünmekden olur sivilci sivilci olur çıkar gicir varduķca yayılır [8] kimi şulı kimi kurı olur tedbir-i ‘ilāc iki elinden ğabbū’l-zirāğ tamarından [9] kan alalar andan heft mėyveyle ićin işledeler yāhūd maķbūh-ı [10] eftimūn birle perhiz etdüreler ğār yābis ğızālar vermeyeler [11] andan bu terkibi edeler řabr murdaseng zerdçüp şaytarac [12] kızıl zerniğ paća süñüği gül-i mi‘a beşer dirhem kākürd on [13] dirhem kākürdi zeyt yağıyla sağķ edeler andan mecmū‘ sını sığır [14] yağıyla qarışduralar ğammāmda dürtine çok otura andan yuna [15] çıķa bir dürlü dağı budur kim jiveyi kibrit ile sağķ ede

[30b/1] soğan ićine koyalar ğamir ile sıvayalar oda gömeler bişe dōgeler [2] beş dirhem ağu yaprağı katalar acı yağ birle qarışduralar ğammāmda [3]

gövdesin yuya andan sonra oda karşı dürtine otura oda [4] kızdura ol gece yata ertesi yine hammâma vara yuna eger [5] kurı uyuz olursa kirec kılye şaytarac onar dirhem hammâmda [6] karışduralar dürtine acıdıncı otura çıkıcağ gül yağın dürtine [7] hikke renci kim aña giciyük derler sebebi ahlât müte' affin olmağdan [8] olur ol dağı uyuzdan bir cinsdür sivilciler olur gicir kurı [9] olur tedbîr-i ' ilâc evvel bâsalik tamarından kan alalar andan içini [10] heft meyvayle ısladalar yâhüd hıyârşenberle süd çürüğün veler [11] dâyim içi telyîn ola ıssı ve yâbis ta'amlardan perhîz eyleye sovuğ [12] gızâlar veler şu yerine sirkengübîn içe acıa sirkeyle kâsnî [13] yeye andan sonra kepek arpa kaynadalar şu yerine sirke kıtalar [14] kerefüs hatmî yaprağı dögeler bir birine kıtalar hammâmda dürtine bir iki kez [15] büre mi' a rakı şâbün sirkeyle ezeler hammâmda dürtine

[31a/1] cimâ' dan sağına deñiz suyına bir iki kez girürse ol dağı müfiddür [2] temr-i hindî zerdâlüyü sirkeyle ezeler dürtineler fâide ola [3] baras rencikim aña secmeler derler sebebi ahlât fesâde vermekden [4] olur ağ ağ pul gibi yayulur gövdeyi dutar tedbîr-i ' ilâc budur [5] kim evvel balğam arıdıçı otlarla içini arıdalar sovuğ gızâlar vermeyeler [6] ıssı gızâlar ve ıssı ma' cünlar veler andan sonra bu terkibi [7] edeler hardal harbağ mevîzec kündüse nüre kızıl zernîh [8] büre şaytarac siyâh dâne zerârîh toğm-ı fi'l kılapa her [9] birinden birer dirhem bu zıkr olan otları gâyet yumşak dögeler [10] bağam şu ile yâhüd fuva şuyıla ezeler alup hammâma varalar [11] ol baras olan yerleri yuyalar andan bir iri bezle sürteler [12] kızardınca andan ol terkibi dürteler gece dura gerü hammâma gerü [13] bir dağı dürtine eger getmezse domuz boğı şaytarac kızıl boya [14] bunları dögeler süci dördiyle karışduralar hammâmda bir kac kez [15] dürteler kan gidermeyeler kan arddurur nesnelerden perhîz etmeyeler

[31b/1] balğam arturur nesnelerden perhîz edeler beğak renci kim ol dağı [2] cüzâm cinsidür iki dürlü olur biri ağ biri kıra olur sebebi [3] sevdâdan ya şafrâdan ya balğamdan olur pul pul olur gövdeye [4] yayılır tedbîr-i ' ilâc budur kim eger kıra ise sevdâ giderici nesne [5] veler eger ağ olursa

balgām giderici nesne vèreler ve her gece [6] ıtrıfıl ma‘cünün yèdüreler andan sonra bu terkîbi édeler dürteler [7] şaytarac ‘âkır qarha turb tohmı tere tohmı kündüse hardal turmüs [8] bu zıkr olan otlardan dögeler gâyet gubâr édeler sirkeyle [9] qarışduralar hammâmdan çıkdüğünden sonra güneşe qarşu dürteler [10] ayda bir kez kan alalar çok aqıtmayalar eger aq behaq olursa bu [11] terkîbi édeler harbaq-ı esved zernîh kızıl kibrit kündüse turb [12] tohmı tere tohmı bu zıkr olan otlardan beraber dögeler bès dirhem [13] kirec qatalar soğan şu ile ya şâbün şuyıla yoğuralar hammâmda [14] dürtineler bir lâhza oturalar andan yunalar çıkalar şifâ ola [15] bu dağı mücerredür kim yaş qozı kabıyla dögeler hammâmda dürtineler

[32a/1] şifâ ola inşâ’allah tâlil renci kim aña sigil derler sebebi balgâmdan [2] ve a‘şâb azmaqdan olur yumrucaq olur azar üsti yarılır [3] tedbîr-i ‘ilâc budur kim evvel tenkiye-i beden kıllalar çok kan aqıtmayalar [4] eger dirnağa gelürse dörd yanından dirnaqlayalar tâ gele dibi [5] incele çeke qoparalar yèrine tuz talduralar eger dirnağa gelmezse [6] üstün yonalar kan çıkınca andan bu terkîbi édeler şaytarac [7] mevîzec kündüse kibrit büre erük posı sirkeyle hall édeler [8] bu otları qaralar merhem gibi ola dürteler. eger getmezse kızıl boya [9] ile yaqalar eger çok olursa bir qac kere sidükile yuyalar def [10] bu dağı olur kim tiryâq dürteler yine düşe andan sonra yèrine [11] panbuq ile kırütî dürteler hâyâ şişe sebebi bir nesneye [12] imrenmekden yâhüd mädde inmekden olur kızıl olur şişer sancar [13] ısıtması olur tedbîr-i evvel bâselik tamarından kan alalar [14] etlü gızâ vermeyeler mercimekile rişte vèreler andan bu yaquyı [15] edeler bakla unı arpa unı kimnün unı andan aq şoganı

[32b/1] bezirle yâhüd zeyt yağıyla qaynadalar havânda merhem gibi dögeler [2] ol unlarıyla qarışduralar beze dürteler ısıcaq yapışduralar yoqar [3] qasugına bağlayalar bu yaquyı üç dörd kere édeler eger getmezse [4] erkek kelemün içini oyalar zeyt yağın ve gül yağın talduralar [5] hamirla sıvayalar oda gömeler bişe çıkaralar hâyayı içine soqalar [6] şişin çeke gidere. eger getmezse munzic yaqular uralar [7] nuzc ola andan bir alcaq yèrden açalar

döküle eger oğlancuqlarda [8] olursa aq olur içi şaru şu olur bir iki yêrden hacâmat [9] édeler döküle gide ardınca gül yağın dürteler fitik renci kim aña [10] qavluç dêrler sebebi ağır yüke yapışmaqdan veya qatı çağırmaqdan [11] ya qatı sıçramaqdan yâhûd içi qabz olmaqdan olur hâya üzerinde [12] kısık yêrde bir nesne yumrılanur kimi qoz qadar kimi yumurda qadar [13] iner yatıcaq gêrû içine gider tedbîr-i ‘ilâc budurkim eger tâze [14] olursa ol kişiyi çalkoyın yaturalar iki ayağın qalduralar [15] beline yaşduq qoyalar hâyasın oñat sıgayalar yumurdayı

[33a/1] ayralar tamâm bağarsuğı içêrû gire andan sonra bu yaquyı édeler [2] serv qozağı topalaq mâzû aqâkıyâ samğ-ı ‘arabî kündür maştaķî [3] ‘anzurût bu zıkr olan otları dögeler balıq yelimiyla yoğı [4] ralar beze dürteler ol yarılan yêre yapışduralar götürgeyle bağlayalar [5] yedi gün çalkoyın yata şu yêrine şaru ağac cevz-i hindî [6] qaynadalar şuyın alalar şeker qatalar içe eger oğlancuqlarda [7] olursa aq soğânı büberle sezâb birle qaynadalar ısıcaqla [8] uralar yâhûd hindubâ ya dester lâden zeyt yağıyla arıdalar qarşu [9] dürteler yâhûd yêrsaķızıla bağlayalar dühn-ı me‘ mûn dağı eyüdü [10] tâyesi sovuq ta‘âm yemeye zôr renci kim şafrâ çıqmaqdur sebebi [11] yürek za‘ıflığından olur yabâna varıcaq şafrâsı çıkar qanar [12] şişer eger oğlancuqlarda olur tedbîr-i evvel ğızâ yêrine kendene⁵² [13] aşın yêdüreler ve bezirle qayğana yêdüreler şu yêrine şarâb-ı [14] mersîn içüreler yemişden şaķına bişmiş ayva yêdüreler [15] andan bu terkîbi édeler aq it bokı mâzû şeb gülnâr-ı mışrî

[33b/1] nâr qabı bunları dögeler un gibi ola zeyt yağıyla qaynadalar mersîn [2] yaprağın qatalar ısıcaq yuyalar yumşaq yünile bu otdan ekeler gêrû [3] içêrû iteler bir iki kez ve dağı bu yaquyı édeler beline yapışdu [4] ralar mersîn yaprağı mâzû balamud nâr qabı cevz-i buvâ serv qozı [5] hâş çiriş unı bunları dögeler yumurda şarusıyla yoğuralar [6] bir pâre beze dürteler beline uralar berk bağlayalar oğlancuqlarda [7] olursa keçeyi şafrâ qadar keseler şarb sirke ile qaynadalar [8] ol zıkr olan otlardan üzerine ekeler şafrâ üzerine [9]

⁵² Sayfanın kenarına *kendene* sözcüğü için [*parşî tohmı demekdir*] şeklinde açıklama düşülmüştür.

koşular içerü iteler bağlayalar şifâ ola şafrâda şukâk olsa [10] sebebi kan ya sevdâ ‘ufûnetinden olur şafrâ yarılr gicir kan [11] ve şu aşar tedbîr-i ‘ilac böğürtlen yaprağın mersîn yaprağın süciyle [12] kaynadalar ısıcağla deve yünjiyle yuyalar andan şonra bu merhemi édeler [13] arduc kıatrânın on kez şuyıla yuyalar aş olınca andan şonra [14] ‘anzurût şabr-ı uskıtuñi mürr muql günlük döğeler ol kıatrâna [15] kıarışduralar birez birez kıatalar eski panbuğ ile günde iki kez vuralar

[34a/1] ya merhem-i kâfûri ya merhem-i muql uralar yâhûd hıñzîr yağıyla [2] isfidâcı döğeler bir iki kez dürteler bitüre eger şafrâda [3] gicimek olursa içinde uyuz yâhûd kıurdcugazlar olur [4] kıızıl soğanı döğeler şuyın alalar sirke kıatalar anuñla safrâyı [5] yuyalar içerü olursa sezâb yaprağı evren yavşan [6] şeftâlû yaprağı ayva tâne bu zıkr olan otları döğeler [7] şafrânıñ içine ekeler kıurdın döke eger uyuz olursa [8] kıırûti bârid dürteler bir kac kez şifâ ola eger oğlancuğlarda [9] olur keçeyi ödile şaru şabrı ezeler bal dağı kıatalar fetîl ile [10] soğalar hoş ola inşâ’allah te‘âlâ mağaş kim aña göbek [11] burusı dërler sebebi bağarsuğda yeller eglenmekden olur kıarın [12] kıurldar sancar râhatlığla yabâna varıamaz tedbîr-i evvel hıñne édeler [13] édeler sovuğ ğızâlardan sakıñalar nîmbirşit yumurda ve kıalye [14] ve keşür ve şalgam şorvasın ıssı otlarıyla yeye şu yerine şarâb-ı benefşe [15] benefşe içe andan bu sufûfi édeler kerefüs toğmı râziyâne toğmı

[34b/1] toğm-ı anisôn vec maştaki küñdür dârçini cevz-i bevâ bu [2] zıkr olan otları döğeler gülbeşekere yâhûd güleñübîne [3] kıarışduralar yeyeler eger şafrâ dökülmekden olursa kıatı [4] sancar ve şuyı çok içe sovuğ ğızâlar vèreler bezr-i kıatûnâ [5] reyhân toğmı lisânü’l-hamel toğmekân bunları şuyıla çalkayalar [6] süzeler şeker kıatalar şu yerine içeler ve şarâb-ı nîlüfer dağı [7] eyüdüñ kim içinde kıurş tebaşîr ezilmiş ola kıulunc renci kim [8] aña Türkçe topalan dërler sebebi bağarsuğ içinde ğalîz balğamdır [9] kıabz eder kıarın gerilür sancar tedbîr-i evvel hıñne-i leyyine édeler [10] andan semiz kıoyun etiyle noğud ile erişte şorvasın vèreler [11] üzerine müfettiğ otlar ekeler ekşi ta‘amlar ve yemişler yemeye köknar [12] içi kıızıl üzüm yeye ve semiz tavuğ

şorvasın yeye bāzām yağıyla [13] ve isfanāh ve pazı aşın dağı yēdüreler kāsūğına ve karnına maştakī [14] yağın dürteler yāhūd bābūnec yağı eger kabz yoğısa ma‘cūn-ı [15] berşa‘ışā ve tiryāk-ı arba‘a yēdüreler eger kabz olursa

[35a/1] bu şarābıla için telyīn ēdeler besfāyic beş dirhem senā dört [2] dirhem çekirdeksüz kızıl üzüm yedi dirhem encir beş dāne persiyā [3] vşān üç dirhem rāzyāne tohmı kerefūs tohmı anīsōn kimnūn [4] üçer dirhem bu zıkr olan otları kaynadalar süzeler şu yérine şeker [5] katalar bir pāre sakız ekeler içeler şifā ola inşā‘āllah [6] ‘avrat gögsi şişse sebebi muhālif gızālardan [7] yāhūd umsınmağdan olur kızıl olur şişer sancar hūmmāsı [8] olur tedbīr-i ‘ilāc eger sol yanında ise sağ tarafından [9] kan alalar eger sağ yanında ise sol kolından alalar [10] ya ekhel ya bāselik tamarından etlü aş vėrmeyeler mercimek ile [11] erişte aşın vėreler kuyruk yağıyla andan sonra keçi öykenini [12] kāğad gibi yaralar şeker ekeler göğüse uralar eger getmezse [13] havlān hindīyi ezeler südile dürteler def olmazsa yumşa [14] dıcı yağular uralar tā kim dola andan nişter ile yaralar [15] fetil ēdeler yumurda şarusıyla al katalar merhem gibi ēdeler

[35b/1] fetil ile şoğalar üzerine kīrūṭī koyalar ve dağı kelem yaprağın gül [2] yağı birle oda kızduralar gögsi üzerine uralar huşk-bend [3] ēdeler bağlayalar harāretin almağa yumurda ağı gül yağı birle müfiddür [4] göğüs çürise ya katı şiş olsa dağı açılsa ana sereṭān [5] dərler sebebi bir sevdāvi marāzdur kim boğazdan dökülür şişer [6] gögerür üzerinde gök tamarlar zāhir olur delinür cirāhat olur [7] günden güne yanur koğar içinden şaru şu ağar tedbīr-i ‘ilac [8] evvel gerekdür kim ol mecrūha muhālif gızālardan perhiz etdüreler [9] etlü aş vėrmeyeler ferruc etiyle nārdenk şorvasın vėreler [10] birincile erişte ile şu yérine şarāb-ı enār vėreler andan sonra [11] ol cirāhate kurş zernih ekeler çevre yanına kīrūṭī bārid [12] uralar bir kac gün merhem-i nuḥā uralar tā kim miğ kopa andan sonra [13] bir kac gün cirāhatūñ içini temiz ēdeler gāh merhem-i aḥzar gāh havārīyūn [14] tā kim içi arına ziyāde ‘illet kalmaya

cirāhatüñ içi kıbkıızıl ola [15] andan şonra merhem-i ‘asel birle bitüreler gelüp et beraber olduğundan

[36a/1] zurür ekeler ammā bu renc müşkildür ıslāhı azdur hāyaya [2] şaru şu inse sebebi bir balgamī marazdur yāhūd istiskādur [3] ‘alāmeti budur kim hāyanuñ cildi şişer şogan kabı gibi ildirer [4] tedbīr-i ‘ilac budur kim evvel ol mariža ğızā yerine bāzām südiyle [5] erişte yēdüreler etlü aşdan yemişlerden perhiz etdüreler [6] şu yerine şarāb-ı uşul vēreler māzeryün yağın dürteler eger sākin [7] olmazsa bēş on yerde hacāmat ēdeler ol şaru şu aqınca [8] sığayalar üzerine tāhin dürteler yāhūd kīrütī hār dürteler [9] ve bu terkibi ēdeler kimnün günlük maştakī za‘ afrān yumurda şaru [10] sıyla gül yağıyla karışduralar yaqu gibi ēdeler beze dürteler üzerine [11] uralar eger sākin olmazsa bu yaquyı ēdeler būre kimnün topalak [12] arpa unı kuş bu zıkr olan otları dögeler bal ile karışdu [13] ralar beze dürteler vuralar yāhūd bir kac yerde dögün koyalar açıla [14] işleye merhem-i kāfūrī ya merhem-i mışrīyla bitüreler fatıq renci [15] kim kasiq yarılmaqdur sebebi ya bağarsuqda yel cem‘ olup südde

[36b/1] olmaqdan ya qatı çağırmaqdan ya sıcramaqdan ya ağır nesne kaldurmaqdan [2] olur kasiq içinde furuldar ayağ üzerine durıcaq iner yaticaq yene [3] içerü gider tımār etmezlerse yerin beyüdü çıkār hāyaya dökülir tedbīr-i [4] ‘ilac budur kim ol kişiyi tahtaya şaralar berk ol qavluc inen hāyayı [5] altından yaralar açıla çıqa hāyanuñ bendin avlayalar şığayalar ol [6] yarılan yer çıkınca indüreler andın bir kışkuc koyalar avlayalar ebrişim [7] ile berk bağlayalar körükci ignesiyle dikeler tavar eger gibi tağlağıcugıla [8] altın yanından keseler ol kesilen yerün üzerine çam saşızın [9] ekeler avādan tağlayalar tahtayı şeşeler zāc günlük maştakī ‘anzurüt [10] çam saşızı dögeler içine talduralar ol cirāhati dikeler altından [11] delük koyalar irinji işleye hem ol dikdükleri ebrüşümün ucun ol [12] delükden taşra koyalar tā kim ol tağlanan yerün andan çıqa ol gāh [13] tımār ēdeler mühre çıkduğundan şonra merhem-i bāsaliqün koyalar [14] bitüreler hādımı dağı böyle ēdeler

‘avratuñ hayzı bağlansa kân [15] gelmese sebebi tamarlar bağlanmağdan olur oğlanı dağı olmaz beñzi

[37a/1] za‘îf olur tedbîr-i evvel useylem tamarından kân alalar semiz (çeker tamarın alsa da olur [2] koyun etiyle nohūd-âb aşın vèreler ekşi ta‘âmlar yemeye şu yerine [3] şarâb-ı uşul içe ve tiryâk-ı arba‘a yeye gece yatacak bir dirhem [4] ayâric yèrse gâyet müfiddür andan bu terkîbi édeler kızıl boya [5] rāzyâne soğan kabı kerefüs tohımı demür dikenî çalur tohımı bêşer dirhem [6] bu zîkr olanları süciyle kaynadalar süzeler şeker ya bal katalar şabâhın [7] acıla içe bir zamân yûriye andan yemek yeye andan sonra bu nuṭûli [8] édeler rāzyâne dibi encîr köki kabuğı kerefüs köki şaman yarpuz [9] bunları kaynadalar kuvveti çıkınca andan süzeler bir pâre tuz koyalar [10] bir deriñ tekneye koyalar gire içinde otura bağdaş kura şöyle kim [11] ol şu beline çıka gelen bevlini dutmaya huḡne dağı müfiddür [12] ‘avrat hayzı durmasa aḡsa sebebi tamarlar imtilâ [13] sindan olur kân çok aḡar eger kara olursa veremden olur [14] tedbîr-i ‘ilâc budur kim evvel bâselîk tamarından kân alalar sumağıla (çekel tamarıdır) [15] birinc aşın yédürelər şu yerine şarâbü’l-âş kurş kehrübâ ile

[37b/1] içürelər ayva şarâbı dağı eyüdü andan bu sufûfî édeler yédü [2] relər gülnâr-ı mışrî mâzû aḡâkıyâ şeb dem’ül-aḡaveyn şamğ-ı ‘arabî [3] kavrulmuş kündür muḡl-ı mor kehrübâ mecmû‘ sindan ikişer dirhem [4] dögeler yumurda ile yédürelər andan sonra bu yaḡuyı édeler mâzû [5] sumâk yaprağı balamud nâr kabı çiriş mersîn tohımı kiremüd bunları [6] gâyet gubâr dögeler yumurda aḡıyla ya balık yelimiyle yoğuralar [7] beze dürteler beline yapışdurular berk bağlayalar andan bu şiyâfî [8] édeler buğdayı çeyneyeler şâf gibi édeler üzerine örümcek aḡın [9] şaralar mürekkebe banduralar üzerine zâc ekeler götürine ayaḡın [10] sovuḡ şuya soḡa şifâ ola inşâ‘allah bu bevâsır zahmeti [11] kim şafrâda olur ya içeri ya taşında olur sebeb-i aşlı göbekde [12] olur sevdâdan peyzâ olur taşrası mercimek içerüsü üzüm dânesi [13] gibi olur kân aḡar ba‘zısı gözsüz olur tedbîr-i ‘ilâc budur kim eger [14]

taşra olursa ebrüşüm ile bağlayalar dağı boğıla düşe andan bu merhemi [15] édeler üzerine uralar sarmısak milh-i hindî sayığı bunları dögeler

[38a/1] eski panbuğ ile üzerine koyalar kökin yağa düşüre andan gül yağın [2] dürteler merhem-i kâfûrî ile bitürelér éger içerüsünde olursa [3] zahmet çok olur kuvveti keser beñzi harâb éder evvel gerekdür kim [4] bir denk mârdiven dögeler çig südile ezeler şabâh acıla [5] içürelér cemî' bevâsırın şafrâya indüre andan şişe uralar [6] şafrâ taşra çıka bevâsır zâhir ola andan mârdiven dögeler [7] bezir ile kaynadalar merhem gibi ola panbuğ ile ol bevâsırın [8] üzerine koyalar yâhûd fetil ile şokalar düşüre andan gül yağın [9] dürteler andan yılan bıçağın deve örgücün dögeler merhem gibi dürteler [10] şifâ ola zahîr renci sebebi göbek yanındağı bağarsuğ içine mâdde [11] dökülür ıknur balğamlu kan gelür kuvveti keser tedbîr-i ' ilâc budur [12] kim kendeneyi toğrayalar bezirile bişürelér bir iki yumurda koyalar sumâk [13] ekeler yeye şu yerine şarâbü'l-âş içe yâhûd birinc kavurular [14] lapa bişürelér sığır böğregi yağın katalar üzerine sumâk ekeler yeye [15] paça dağı hûbdur ve dağı ayvayı söğülme bişürelér şeker ekeler

[38b/1] yeyeler andan kiremüdi kızduralar sirke dökeler buğına otura [2] ve şiyâf-ı zahîr götüre yata şu yerine şarâbü'l-âş içe yâhûd [3] ayva şarâbın içe kabız sufûfila ve hammâmda ıssı mermer üstünde [4] yumurdaya otura ya kimnün ve bâbünec ve hatmî kaynadalar şuyını bir legen içine [5] içine dökeler ısıcağla gire içine otura eger sâkin olmazsa [6] bir iki boy toğmı yudduralar gèrü bitün çıkarsa içini müşhil şerbet [7] ile arıdalar andan kabız sufûflar yédürelér şifâ ola inşâ'allah [8] hâyaya giciyik olsa sebebi yubüsetden olur ve kan göyünmekden [9] olur gicir ba' zısı şulanur ba' zısı kuru olur tedbîr-i evvel tenkiye-i [10] beden édeler yaramaz hılın gidereler andan şonra bu tilâyı [11] édeler korum şeb nâr kabı mâzû büre bunları yumşak dögeler [12] andan şogan şu ile sirkeyle qarışduralar bulamac gibi édeler [13] andan şonra ılıcağ şuyla yuyalar bir iri bezile katı sürelér acıdınca

[14] andan sonra dürteler yağa andan merhem-i hall dürteler getmezse [15] bu terkibi edeler şaru zernîh kılye kirec onar dirhem dögeler [alçağ] ⁵³

[39a/1] olur anuñ gibisi sünnet edeler andan sonra taşu çıkaralar temt [2] selesü'l-bevl rencikim sidük durmamakdur sebebi bögrek za'if [3] lıgından olur pırlerde ve oğlancuqlarda çok olur 'alâmeti oldur kim [4] sidügi aq gelür durmaz aqar tedbir-i 'ilâc budur kim evvel perhiz [5] etdüreler muhâlif sovuq ve ter gızâlardan ve koyun etiyle nohüd [6] yedüreler andan bu terkibi edeler su' d kemmün kündür tebâşir [7] hindî bunları dögeler andan kara üzüm ile birez kırdümü [8] dögeler birbirine qatarar yoğuralar hablar edeler nohüd mıkdârı [9] her gece beş dâne yuda yata ve şuyı az içüreler gâh gâh [10] gecelerde bir mışkâl ıtrıfıl-i şağir yeye yata bu terki b dağı gâyet [11] hübdur belüt mürr enduz kündür su' d usuhüdüs havlincân [12] tohm-ı âs cülnâr-ı mışri bunları dögeler nebâti şekerle qarışdu [13] ralar şabâh şabâh acı yeyeler rifadun yumurda yeye ve ma'cün-ı [14] bellüt dağı hübdur ve beline ıssı yağular uralar ve hammâma tiz [15] tiz girmeye kim beli geñsemeye ihtibâs'ül-bevl sidük dutulmağdur

[39b/1] sebebi ekşer burüdetden olur işeyimez gelen dağı zahmet ile gelür tedbir-i [2] gızâ ünhezâb bal cezer şalcam soğan bâzâm yağı bişüreler yeye [3] şu yerine şarâb-ı heliyyün ya şarâb-ı usül içe andan bu terki bile [4] idrâr edeler anisön tohmı râziyâne kimnün kerefüs tohmı hıtmî tohmı [5] bunları kaynadalar süzeler şuyın alalar andan sonra hıyâr tohmı [6] kabağ tohmı kavun tohmı karpuz tohmı tohmekân bunları dögeler bu suyla [7] ezeler andan süzeler içine hacerü'l-yehüd ezeler şeker [8] qatarar véreler içe andan bu nuülü edeler encir kökinüñ [9] kabuğı râziyâne köki yarpuz kerefes dibi şaman tuz kepek [10] haţmî yaprağı bunları bir qazana koyup kaynadalar bir deriñ legene [11] koyalar ısıcağ gire içine otura gelen bevlı dutmaya belini ovalar [12] bu dağı mücerredür tesbih kırdın beş dâne dutalar dögeler şuyıla [13] avqalar içe yâhüd bir dâne yer bağarsuğın dögeler şuyıla avqalar [14] içe

⁵³ Sayfanın sol alt köşesine diğeri sayfaya ilişik olduğunı düşündüğümüz *alçağ* olarak okunan sözcük yazılmıştır.

yâhūd lülesine diri bit soğalar şifâ ola inşâ'allah [15] zekerde murdârlık ilse sebebi ' avratdan yâhūd murdâr

[40a/1] futâdan vâki' olur uvacuk kabarcuk gibi çıkar gicir açılır büyür [2] tedbîr-i 'ilâc budur evvel ol mecrûh kendü sidügiyle ol [3] mevzi' yuya üzerine sirke merhemini dürtte açılıp büyük o [4] lursa râsuhtı ğubâr dögeler şarb sirkeyle kaynadalar [5] tâ kim sirke gide andan kurudalar ğubâr gibi edeler ekeler sudan [6] saşınalar eger müzmîn olursa kurş zernih ekeler üzerine [7] merhem-i nuhâ uralar mühresi düşdüğinden sonra merhem-i anzurüt [8] 'aseli uralar tâ kim gele dola andan ğayri merhemle bitüreler [9] bu zurür dağı hûbdur ğülnâr-ı mışri zencâr 'anzurüt zâc nebât [10] şeker dögeler mersin şuyıla ısladalar yine kurudalar ekeler [11] merhem-i mışri merhem-i kâfûri dağı hûbdur bu dağı mücerredür kim âdem [12] dişin ğubâr dögeler ekeler nâfi' ola inşâ'allah baldıra [13] mâdde dökülse kim aña çekel derler sebebi bir veremdür kim kandan [14] hâşıl olur aya deñlü kızıl olur ve ıssı olur yokatmaz sancar [15] çoğı şiryân üstinde olur tedbîr-i 'ilac evvel bâselik şamarından

[40b/1] kan alalar andan bu râdi' yaşuyı edeler ak şandal kızıl şandal [2] kızıl fûfel şin-i ermeni mâmişâ akâkıyâ koruğ bunları dögeler [3] ayruca sonra yumurda aşıyla karışduralar beze dürteler üzerine [4] uralar kelem yaprağın koyalar bağlayalar def' olmazsa sıçanı dirile [5] yaralar üzerine uralar yâhūd kişnici dögeler uniken elile uralar merhem-i [6] kâfûri dağı hûbdur ve etlü aş vermeyeler mercimek aşın bişüreler [7] sirkeyle yeye su yerine şarâb-ı nilüfer yâhūd şarâb-ı 'unnâb [8] içe ayakda dâ'ü'l-fil vâki' olsa sebebi ğalîz kan ya [9] balğam dökülmekden olur bir ayakdan bir ayağı büyük olur teni renginde [10] olur ağrımaz tedbîr-i 'ilac evvel bâselik şamarından kan alalar yâhūd [11] baldırında hacâmat edeler içini sevdâ arıdıcı şerbet erideler [12] laşif ğızâlar veler yâbis ve mâlih ğızâlardan saşınduralar her gün [13] iki dirhem ıtrıfil yeye buçuk dirhem ğünlük ve buçuk dirhem zencebil ile [14] andan sonra bu yaşuyı edeler şabr mürr muql akâkıyâ serv çozı [15] çiriş maştakî ğünlük demür tuvâli bunları dögeler balık yelimiyle

[41a/1] yoğuralar beze dürteler dizden ayağa degin şaralar muhkem bês gün [2] dura eger getmezse baldırında üç yerde kaz ayağı degün [3] uralar işleye şifâ ola inşâ'allah tobuğ üstinde seretân [4] olsa sebebi gâlîz balgamdan vâki' olur şişer katı olur [5] sancar delinür göz göz olur işler tedbîr-i evvel râdi' yağular uralar [6] berk yaşduğıla bağlayalar tağılmazsa çok yerden açılmadın munzic [7] yağular uralar tâ kim yumşak ola içerü yanından açmayalar taş [8] yüzinden açalar eger nâşür olup yine açılırsa elbetde [9] bu renc kemügi yer çürüdür tiz fetil soğalar kaç delügi varısa [10] üzerine nūhâ merhemini koyalar tâ kim mühreler kopa çıka andan delü [11] klerine eski panbuğ yâhūd üsfünger soğalar tamâm arına yine kurş [12] zernîh ekeler kemüğe erince çürükise arıdalar andan merhem-i [13] mışri yâhūd merhem-i anzurütı uralar bite hoş-kemend edeler [14] berk bağlayalar etrafına gül yağın dürteler el ve ayak [15] tarağı üstinde demregü gibi giciyük olsa ve dırnağ

[41b/1] kör olsa sebebi ahlât yubüsetinden olur yarılır şaru [2] şu ağar tedbîr-i 'ilâc bellût küli asma küli kirec ve çalye [3] ılıcağ şu ile qarışduralar ol aracığı uyular kızardalar [4] andan bu terkîbi dürteler acıdınca dura andan sirke [5] merhemini dürteler yâhūd kına öd sirke qarışduralar [6] dürteler hoş ola eger dırnağ kör olsa ol dırnağı [7] gerile dibinden keseler üzerine uşak vurular bağlayalar koyalar [8] tâ kim dırnağ gele çıka eger dırnağ çürüyüp harâb olsa [9] keseler ol dırnağı yeri üzerine merhem-i zencâr koyalar yâhūd zifti [10] koz içiyle dögeler sayağın katalar bir kaç kez uralar şeb dahı [11] katarlarsa hūbdur yan başında sızı olsa kim anja vaca'-ı [12] verik dërler sebebi balgam ile yelden olur sancar sızılar uyutmaz dize [13] iner gerü çıkar tedbîr-i evvel hab-ı sūrincân vèreler ve istifrâğ [14] etdüreler ve 'irku'n-nisâ tamarından kan alalar bulunmazsa şâfin [15] tamarından alalar andan şonra bu yağı edeler karanful hūlincân

[42a/1] cevz dârçini 'âkır qarhâ şogan tohmı turb tohmı kuş dili sarmısak [2] acı bâzâm cevz-i hindî panbuğ çigidi ikişer dirhem şarb eski [3] şarâbıla bir gün bir gece ısladalar andan kaynadalar yarısı kalınca [4] andan süzeler zeyt

yağına katalar arğun arğun kaynadalar [5] tâ kim süci gide yağ kıala andan ol ağrıyan mevzi‘a karşı dürteler [6] düğün dağı müfiddür uyluğa mādde dökülse sebebi ahlāt [7] müte‘affin olmağdan olur uyluğ şişer ıssı olur tedbîr-i evvel [8] şâfin tamarından tızcek kıan alalar getmezse havlân hindî [9] yâhūd şabr-ı üşkuṭürî ezeler süd ile dürteler sâkin olmazsa [10] yumşak edici yağıular uralar tâ kim tıola andan altından yaralar [11] yumurda şarusıyla fetil soğalar andan merhem-i bāsalikün [12] uralar üzerine kırūṭi dürteler tâ soña degin kim iriği kesile [13] şu çoğaz gele andan bu yağıuyı edeler üzerine yapışduralar [14] çiriş maşakî zerdçübe künlük yumurda şarusıyla kıarışdu [15] ralar beze dürteler ol yara yerin açuğ kıoyalar şaralar

[42b/1] eger eskiden işler yara ise tız fetil soğalar çürügin çıka [2] ralar taş yüzde ise mîl soğalar ustura ile yaralar eski [3] panbuğ tıolduralar şonra merhem-i bāsalikünla bitürelere veremü‘t-tiḥâl [4] kim aña tıalağ derler sebebi ḥummādan yâhūd bir ıssı marazda çok [5] şu içmekden olur şol tarafında kıatı peyzā olur sancar yokatmaz [6] kimi ağrıır kimi ağrımaz ammā yel gibi kıur kıur eder tedbîr-i ‘ilâc budur kim [7] evvel şol elinüñ üzerinde useylum tamarından kıan alalar ılıcağ [8] şu içinde ve dağı her sabâḥ bir üsküre sirkengübîn içürelere [9] şudan perhîz etdürelere şarâb-ı uşul dağı ḥübdur ve kâ [10] snîyi sirkeyle çok yeve etlerde oğlağ etiyle zirbâc [11] aşın yedürelere yâhūd kıuyruğ yağıyla rişte yedürelere mâliḥ [12] ve yâbis ta‘âm yemeye ve dağı bu yağıuyı edeler uşakı sirkeyle kıaynadalar [13] ğalîz olınca andan gögercin boğın dögeler un gibi ola [14] ol vuşaka kıarışduralar bir pâre meşine dürteler tıalağ [15] üzerine yapışduralar bu dağı mücerredür kim kıara encîr ısladalar

[43a/1] sirkeyle andan şu kerdemesi dögeler tıalağa uralar ve şabâḥ [2] sirkengübîn içürüp muḥkem yürideler ve şabâḥ acla bâzâm [3] yağıyla tıalağın ovalar şifâ ola inşâ‘allah te‘âla bel ağrısa [4] ve zaḥmet etse sebebi bögrege balğam inmekden olur bel sızılar egilemez [5] durıamaz tedbîr-i evvel useylem tamarından kıan alalar andan ihtikân [6] edeler andan şonra dühn-ı māmün ve dühn-ı ferfiyünü öde [7] karşı dürteler andan şonra bu muқыi ile istifrag

édüreler [8] torağ otı buyan köki turb tohmı kaynadalar şu yerine tuz [9] ve bal kıatalar ħammāmda içeler istifrāğ édeler getmezse evren [10] yavşanı süciyle kaynadalar ısıcağla beline uralar yāhūd kepegi [11] tuzıla kıavuralar bele uralar getmezse zencebīl aq ħardal [12] ğubār dögeler ħammāma gire beline bal düрте üzerine eke bir [13] sâ‘at dura andan yuna çıka andan bu şiyāfi édeler [14] kimnūn çörek otı yüzerlik tohmı vuşāk türbūd ğārīkūn [15] büre nemek sekbinec cāvşīr kıızıl üzümle ‘amele getüreler

[43b/1] andan şonra bu yakuyı édeler zencebīl ‘ākır kıarħā cevz-i bevā [2] dār-ı fulful ğünlük ikişer dirhem dögeler andan otuz dirhem maştakī [3] birez zeyt yağın kıatalar erideler bu otları kıatalar yaşşı bel [4] kıadarı yufka yakular édeler bele yapışduralar bir kaç ğün dura [5] şifā ola inşā‘allah te‘ālā elde ve ayağda yel zahmeti olsa [6] sebebi burüdet ve ruṭübet ziyāde olmağdan olur el ve ayağ [7] kıurılır sızılar ve uyuşur bendükşe içinde olur ba‘zısı bendükşe [8] arasında olur şişer evvel emirde şerbet içüreler için arıdalar [9] sovuğ ğızālar vèrmeyeler ıssı véreler eger belden aşığa olursa [10] ihtikān édeler ve ıssı yağlar dürteler ve istifrāğ dağı eyüdü [11] ve ħabb-ı sūrincān dağı müfiddür andan bunu édeler kıoz [12] ağacunun köki cevz-i hindī kıara çeltu dibi ‘akrebek bunları [13] süciyle kaynadalar süzeler bal kıatalar şabāħ acla içe dağı [14] kıatı yüriye derleyince ve kākürlü şulara ğirmek ğāyet [15] eyüdü eger getmezse düğün uralar işledeler şifā la

[44a/1] el ayağ köbricek sınsa sebebi kıatı düşmekden ya zarb doğunmağdan [2] olur köprücek sınsa ‘alāmeti budur kim omuz aşığa düşer uvanmış [3] yer kıalkar eger el ayağ sınsa dutıcağ kıakşar evvel bu yakuyı [4] éderler maştakī çam ağacınınuğ kıabuğı demür tuvāli ħāş çiriş [5] ğil-i érmeni bunları ğubār dögeler yumurda ağıyla kıarışduralar bir pāre [6] beze dürteler eger köprücek sınsa gerekdür kim köpricegi yerine koyalar [7] kıoltuğı altına yaşduğ édeler tonı ğibi andan yakuyı yapışduralar [8] yaşduğı yerleşdüreler ħuşk-bend édeler berk bağlayalar on [9] ğün dura şişeler bir dağı bağlayalar andan evvel bağlayışdan [10] şonra bir dirhem mūmyā-yı hindī içüreler sağ yağıyla bir kaç ğün [11] eger el ayağ uvanısa evvel gerekdür kim çekeler yerine kıoyalar

[12] andan yaqıyı üzerine yapışduralar şaralar üzerine tahta édeler [13] bağlayalar dâ‘im nazır édeler eger gevşek olursa bekrıdeler eger [14] kıatı bağlanmış ise gevşeldeler tâ kim ol ‘uzv boğulup ölmeye [15] bu maħall ğāyet ħaṭa yeridür ihtiyāt édeler bağun etrafını

[44b/1] gül yağıyla yağlayalar eger kıatı şişerse bezir dürteler kemüğü [2] kaynadugına göre bu bağı durkuralar andan sonra çezeler [3] yine bağlayalar on gün yine dura elhâşıl-kelâm eger yigit [4] olursa kırk gün eger pır olursa altmış gün ihtiyāt [5] édeler eger cirāḥat dağı vâkı‘ olsa cirāḥat üzerin [6] açuğ koyalar cirāḥate tımâr édeler ol ‘alīyle perhiz etdüreler [7] ekşilerden yemişlerden şovuk ğızâlardan şakınduralar erkek [8] koyın etiyle birinc aşın yédüreler şuyı çok içürmeyeler ve dağı [9] şaru ağacı kaynadalar şuyın alalar şeker kıatalar gâh gâh içüreler [10] şifâ ola inşâ‘allah anveresmä renci dağı bir veremdür kim uyluğ [11] iç yüzinde olur sebebi bir ğalız yëllü kıandur kim şiryân içinde [12] olur yumruğ gibi olur kıatı olur reñgi benefşe reng olur [13] elde ve ayakda dağı olur tedbiri kıanuğ evîdür hem anasıdur [14] şakınalar yarmayalar muḥaṭaradur kıurtılmaz ve kıanı durmaz ve ol [15] yer bitmez andan helâk olur kıatı şakınmağ gerek ammâ aña radi‘

[45a/1] yaqular uralar muql-ı azrak aqâkıya sekbinec bağla unı arpa unı [2] mercimek unı isfidâc mürdâseng sülügen bunları ğubâr [3] édüp döğeler andan sonra şığır inciginüñ iligini aq mûm [4] ile erıdeler bu otları kıaralar beze dürteler üzerine uralar berk bağlayalar [5] perhiz etdürmeyeler göñli ne dilerse yeye vesselâm [6] dize mädde dökülse şişe sebebi şafrâdan yâḥüd [7] balğamdan olur şafrâdan olursa kıızıl olur balğamdan olursa [8] aq olur tedbir-i ‘ilâc evvel perhiz etdüreler etlü aş vërmeyeler [9] kıuyruğ yağıyla erişte vëreler şu yerine şarâb-ı uşül yâḥüd [10] şarâb-ı benefşe vëreler andan muħallil munzic yaqular uralar tâ kim [11] dola andan sonra açalar çok aqıtmayalar yumurda şarusıyla fetil [12] koyalar ve hem fetili ğāyet uzun etmeyeler merhem-i bäsaliķün ile [13] tımâr édeler ammâ kemügi merhemden şakınduralar ammâ eger teni [14] reñginde olursa açılmaz meger

zamānıla mürr muḳl za‘ afrān lāden [15] bunları ƙaz yağıyla arıdalar ısıcaƙ dürteler od kenārında eger

[45b/1] sākin olmazsa ƙiṣnīc ƙirec duz dögeler andan ol mevzı‘ a [2] bal dürteler üzerine bu terkibi ekeler berk bağlayalar eger getmezse diz gözlerine ikişer düğün [3] uralar şifā ola inşā‘āllah incikde cirāhat olsa çürise [4] sebebi ƙurūh ƙıƙmađdan ya şudan ya nesne doğunmağdan olur [5] beyür açılır eti yumrı çürük olur şaru şu aƙar tedbīr-i evvel [6] ādem saçıla ve süciyle yuyalar sileler andan ƙurş zernīh [7] ekeler üzerine oñurğa iligin uralar tā kim ol üstündeki et [8] oynaya dört yanından eski panbuğ dolduralar altı yedi günde [9] ƙıƙar göreler kemük aƙ mıdur yoħsa gögermiş midür eger gö [10] germiş ise şeker ekeler kemügi ƙavladalar deprendüğinden şonra [11] ƙalduralar ƙanın aƙıdalar üzerine yumurda şarusıyla şeker [12] ƙarışduralar eski panbuğıla uralar berk bağlayalar tuz dağı [13] olursa bile eyüdür bir gün bir gece dura aƙalar arıdalar kemük [14] ƙadarı mūmlı ivlādi keseler kemük üzerine ƙoyalar tā kim merhem [15] kemüğe doğunmaya merhem-i bāsaliđün ile besleyeler et zāid geldü

[46a/1] gince merhem-i zencārıla düzedeler bitüreler incikde cemre olsa [2] kim aña nār-ı fāris dērler sebebi ƙan müte‘affin olmağdan olur [3] ekşer cüllāhlarda olur ƙızılca ƙabarcuđ gibi ƙıƙar açılır şaru [4] şu aƙar yaylur gicir delük delük olur tedbīr-i ilāc evvel iki [5] ayađınıñ şāfin tamarından ƙan alalar yāhūd baldırlardan hacāmat edeler [6] etlü aş vėrmeyeler şorvalar yemeye muđālif ğızālar perhīz etdüreler andan [7] bu devāyı edeler ƙiṣnīc ƙına ‘inebu’s-şaleb lisānū’l-ħamel isfındāc mürdāsenc [8] gil-i ėrmeni bunları dögeler andan bezr-i ƙaṭūnāyı sirkeyle ƙalƙayalar yumurda [9] aƙın ƙatalar birbirine ƙaralar dürteler üzerine kettān bezin ƙoyalar bağlayalar [10] bir ƙac kez edeler şifā ola getmezse sirkeyle işladalar zerdçūpa dağı [11] ƙatalar uralar ƙuruda yāhūd merhem-i ĥal dürteler içine bir pāre [12] kĳkürd ƙatalar merhem-i kāfurī dağı ĥūbdur ve dağı kĳkürdlü şuyla yumuğ [13] ĥūbdur şifā ola inşā‘āllah ƙarına bıcağ ya ƙılıc doğunup bağar [14] suđ taşra

çıkırsa tedbîr-i ‘ilâc budur kim göreler eger ısıcağısa [15] ve hem bağırsuğ temiz ise tîzcek yêrine koyalar dikeler cirâhat yêrin

[46b/1] koyalar eger yağ dağı çıkısa şart budurkim yağı içerü koymayalar zîrâ kim ol [2] yağ içerüde çürir ziyân eder ba‘zı nusşalarda ol yağı keseler [3] denmişdür anda haţâ vardır ammâ yol budurkim ol taşra çıkan [4] yağı ebrişüm ile boğalar ebrişüm içüne bir pâre kurşun bağlayalar aşğa [5] şarkıdalar cirâhate tîmâr edeler ol anda dura bir kaç günde kendü [6] düşer ammâ eger bağırsuğ vâfir çıkısa ve hem şovusa gerekdür kim anı [7] sirkeyle zeyt yağın karışdurup fâtırca anı yuyalar içeri koymağa [8] sa‘y edeler eger girmezse bu mecrûhuñ ayakların yoğaru kalduralar [9] başına sovuğ şu dökeler etraftan kıcıklayalar bağırsuğ yêrine [10] gide eger getmezse yaranuñ bir pâre ağzın genideler yol bula gide [11] bağırsuğ yêrine getdüğinden şonra yêrin dikeler fetil [12] yêrin koyalar cirâhat aclicün onat perhîz etdüreler şorvalar [13] yêdüreler etlü ğızâ vermeyeler kabzdan saklayalar eger za‘îf [14] olursa genc tavuğı muğarra bişürüp suyn içüreler şeker dağı katalar [15] şu yêrine şarâb-ı enâr içüreler takviyet edeler ammâ eger em‘âda yılan olsa

[47a/1] finduğ ve zeyt yêdüreler ziyânsuz yılan ya ‘ağreb ya [2] bö olsa bülücü yaralar ısıcağ üzerine uralar ve tiryâğ [3] dürteler eger ısırın ‘ağreb ya bö olursa dutalar dögeler [4] üzerine uralar yılanlarda af‘î yavuzdur kalanında ol kadar [5] degüldür kuduz it ya kurd ya ğayrî canavar olsa dalasa [6] kuduzuñ marazı bir marazdur cüzâm gibi ağudur ugrar ‘alâmeti [7] oldur kim gözleri kızarur salyârı ağı başın aşğa dutar dili sarğar [8] arğası göz olur yeyecek yemez şu içmez esrük gibi şalınur [9] sürçer boğulur çağırmaz karaltı gördüğü vaqtin ürker kaçar ya hücum [10] eder dağı yegregi budurkim ol daladığı yeri etmek ile ovalar [11] köpege vèreler eger yêrse kuduz degüldür eger yemezse kuduzdur [12] yâhüd koz için sürtelere tavuğa vèreler eger yemezse kuduzdur [13] eger yêrse kuduz degüldür tedbîr-i ‘ilâc budur kim ol kuduz [14] daladığı yeri hacâmat edeler şişe uralar kanın çeke [15] ler kırk gün tamâm olmayunca cirâhati onalmağa komayalar

[47b/1] soğan sarmısak tuz cünd-i bîdester tavuk necisi dögeler [2] üzerine uralar hem yêdüreler yedi gün ve dağı iki denk [3] zerârîhi sūdile içüreler ve dili altından kan alalar [4] tiryāk-ı arba‘a içüreler ve dağı cahd êdüp ol iti öldü [5] reler yüregın bışürüp yêdüreler çıkukları beyân eder [6] bilgil kim süñsün⁵⁴ çıkmağ sebebi ya düşmekden ya urulmağdan [7] olur ‘alâmeti başın kalduramaz sağına şolına dönemez [8] ‘ilâc-ı evvel hammâma iledeleler gül yağıyla sıgayalar andan ılıcağ [9] şuyla yuyalar bağdaş kura otura üstâduñ belini berk [10] kucağlaya kulağı beraberinde bir yağlık dağalar ol yağlığı oynadırağ [11] gâfilken muhkem çeke yêrine gele çatlaya sağına şolına döndüre [12] kırûñi dürte eger omuz çıkısa ‘alâmeti oldur kim omuz aşaga [13] düşer elini başına êledimez omzuñ yeri çukur olur omuz [14] koltuğ içinde olur ‘ilâc-ı evvel mecrûñi çıkımayan yanı üzerine [15] yaturalar çıkan omuz yuğa gele topı kuşak içine

[48a/1] koyalar başı uçında bir âdem otura ol kuşak içinde olan [2] topı koltuğı altında koyalar kuşagun [3] iki ucını ol baş ucında oturan kişinün beline bağlayalar [4] bir kuşak dağı karıcasına bağlayalar disrekden yoğaru ayağı [5] ucında bir üstâd dura bu karıcada bağlanan kuşagun [6] beraber iki ucını anuñ beline bağlayalar ol omuz tarafında [7] duran kişi ayağınun ökcesin ol çıkuk olan omzuñ [8] başına dayaya ol ayak ucında duran kişi ökcesini topuğ [9] üzerine dayaya ikisi beraber çekeler bir kişi dağı iki ayasıyla [10] omzı iki taraftan sıkı vère bu iki kişi muhkem çeki vère [11] topı koltuğ altından şaşırmayalar beraber çekeler yêrine gele [12] yêrine varurken aşikârdur ammâ eger birkaç gün üzerine geçdise [13] hammâma êlede gül yağıyla ova andan ahtâbcılar merdanesi gibi nesne [14] bulalar bir ve keçe tolayalar koltuğı altına koyalar kolını yoğaru dir [15] seginden dutup muhkem çekeler yüzinden yaña çevürü başı vèreler

⁵⁴ Metinde nazal ‘ñ’ sesi ile yazılan ‘süñsün’ sözcüğünün Derleme Sözlüğündeki yazımı ‘sünsün’ biçimindedir. Sözlük kısmında bu özelliğe göre anlamlandırılmıştır.

[48b/1] ol kemük yèrine varur girü yaçu uralar koltuğı altına top koyup [2] muhkem şaralar eger çeñe çıksa sebebi katı esnemekden yâhūd [3] diş çıkarurken olur ‘alâmeti oldur kim ağzın yumamaz salyârı [4] açar evvel gerekdür kim gül yağıyla tuluñların yağlayalar üstâd olan [5] kişi mukābelesinde otura iki baş barmağın ağzına soķacak [6] çeñe dibine degin kalan barmağları ile çeñeyi kıvzaya muhkem duta [7] terâzūlaya iĉerü barmağlarıyla ol çeñe dibini aşığa başa taşradağı [8] barmağlarıyla çeñeyi yoķaru kıldura filhâl yèrine varur bir iki gün [9] harîre iĉe nesne ĉeynemeye eger dirsek çıksa birez müşkildür [10] birkaç gün üzerine geĉerse zahmetlü olur ammâ bu nev‘ ile işleyeler [11] şaman defne yaprağı güyegü otı kepek tuz bunları süciyle kıynadalar [12] dirsegi yuyalar tâ kim kızara andan yağıla sığayalar tâ kim nerm [13] ola andan ol dirsegi çıkuķ kişi bağdaş kıurup otura bir kişi [14] ardından muhkem duta ve bir kişi yarusından berk duta ve bir kişi [15] bilegin ĉekerek berk duta ve ol kıan alınan yère bir pâre

[49a/1] keĉe yaşduķ kıoyalar ve bir yaşşı kıayış kıoya aşığa ucları dağı [2] dikilmiş ola üstâd olan kişi ayağın ol kıayışa geĉüre [3] kıalduraķ yoķaru kıaņıra ayağıla kıayışı başa derhâl yèrine vara [4] eger bilek çıksa ‘alâmeti barmağların yoķaru kıalduramaz evvel [5] ılıcaķ şuyla yuyalar tâ kim nerm ola andan yağ birle ovalar ĉekeler [6] ĉatlaya eger yèrine varmazsa bileğine bir ağır nesne bağlayalar [7] bir kişi dirseginden berk duta taşı aņsuzda kıoyu vēreler elile [8] silki vēreler yèrine vara yaķı urup oņat şaralar tâ kim berkīşe [9] eger yanbaşı çıksa ‘alâmet oldur kim ayağın bükemez [10] sızılar aķsar evvel emrde ģammâma iledeleler yuyalar andan şoņra [11] bağdaş kıura ol ayağı bir ayağı üzerine kıoya bir yağlık ile [12] berk bağlaya topuğların bir kişi ardından duta muhkem üstâd oņından [13] butını başı vēre berk Allah fażlı ile yèrine vara eger oğlancuğlar [14] olursa belinden bir kişi berk duta üstâd oņından baldırın [15] duta oņatlıcağıla yoķaru kıalduru vēre yâhūd baldırın duta

[49b/1] berk elinüñ ayasıyla başı vēre eger diz çıksa ayağın egemez [2] ve devşürümez zirâ kim dizün degirmeni yèrinden kııķar evvel ılıcaķ su ile [3]

yuyalar yağ birle ovalar yoķaru berk yay sarar gibi saralar kim [4] ol degirmen sıvışmaya yerde bir ukurcuķ  deler ol kişiyi yüzün [5] ařaēa yaturalar diz ol kuyu beraberine gele ayaēının ortasın dizin n [6] içine oya bir kişi üzerinde otura kim debrenmeye bir ayaēın uyluēına [7] başa iligi eliyle incigin duta muħkem yoķaru çeke şoye kim çatlaya [8] diz çukura gire yaķu uralar baēlayalar eger topuķ ıkşa bir yanına [9] egil r başamaz anuē tarifesi budur kim yeri kuyucaķ  deler üzerine [10] yumşak nesne d seyeler topuēı üzerine oyalar başı v reler yerine [11] vara y h d muħkem çekeler çatlaya yerine vara yaķu urup şaralar [12] bir zam n y r tmeyeler t  kim bergişe va'llahu    lem [13] bab-ı [بلسان] mişill  [14] alalar b d m bir miķd r zerd l  incir bir miķd r şeft l  yapraēı bir miķd r [15] s g t yapraēı bir miķd r yapraēları daēı bu egirdekleri d geler muħkem [16] andan zeyti yaēıla aynadalar muħkem andan şişe iine oyalar

[50a/1] merhemler bey nındadır [2] merhem-i mışri ulaēdan irin ıķsa içinde başberd olsa [3] ve sancusı olsa f ide  der   ameli budur şarb sirke seksen [4] dirhem   asel yetmiş dirhem bu ikisini od üzerinde aynadalar aynar [5]  zerine on dirhem d g lmiş zenc r oyalar arķun arķun arışdu [6] ralar ıvama gelince andan isti  m l  deler merhem-i ebyaē [7] ıssı cir hatlere ve od g yn gine f ide  der   ameli budur isfid c [8] on dirhem murdeseng b ş dirhem g l yaēıyla y h d şirec [9] yaēıyla hav nda saēķ  deler andan şonra yigirmi dirhem aķ m m kırķ [10] dirhem řırlıē n yaēıyla erideler birbirine atalar hav nda saēķ  deler [11] merhem-i k f ri n r-ı f risiyye ıssı veremlere t  na müfiddür [12]   ameli budur isfid c yigirmi dirhem řırlıē n elli dirhem hav nda [13] saēķ  deler şonra yigirmib ş dirhem aķ m mı seksen dirhem [14] řırlıē n yaēıyla erideler süzeler bir birine atalar dögeler t  kim yumrı [15] almaya sovumaēa yaēın olıcaķ bir dirhem küfür iki  c yumurdanuē

[50b/1] aēıyla ezeler yaēıyla m m sovumaēa yaēın varınca atalar avadan ezeler [2] t  kim yumrı yumrı olmaya andan isti  m l  deler merhem-i aēzar [3] cir hat n artuķ etin v řılaēa getürür zenc r b ş dirhem r  [4] tenec on

dirhem saḥḳ édeler yetmiş dirhem zeyt yağı yigirmi beş dirhem [5] mûm ile erideler bu zencâr üzerine dökeler saḥḳ édeler ḥâcet vaḳtinde [6] isti‘mâl édeler merhem-i rumî cemi‘ cirâhatleri ıslâḥa getirür bitürür [7] şa‘ti mürdeseng on dirhem sirkede kaynamış râsuḥt beş dirhem [8] zencâr iki dirhem zeyt yağı otuz dirhem saḥḳ édeler şoḡra od üzerinde [9] kıvama getüreler isti‘mâl édeler merhem-i bâsalîḳûn cirâhatleri ıslâḥa [10] getirür ve bitürür ḳîr-ı rumî ve râtî nec yigirmişer dirhem zeyt yağı yüz dirhem [11] şem‘ kırk dirhem sığır böğregi yağı on dirhem dâne çâdır dört [12] dirhem bunları ḳaynadalar süreler bir zarfa ḳoyalar vaḳt-i ḥâcetde isti‘mâl [13] édeler merhem-i aşfar ḳılıc ve bıçaḳ zaḥmlarına eyüdür bitürür [14] râtî nec on dirhem maşṭakî günlük ikişer dirhem nebât sükker [15] bir dirhem şırlıḡun yağı yüz dirhem kırk dirhem mûm ile erideler

[51a/1] on dirhem ḥınzîr yağı ḳatarlarsa cirâhati iḡen tîz oḡarur [2] merhem-i zerdçübe başa berte od göynüğine nâr-ı fârisiyye [3] müfiddür mürdesenc yigirmi dirhem isfidâc beş dirhem zerdeçübe [4] üç dirhem sülügen on dirhem altmış dirhem zeyt yağıyla saḥḳ [5] otuz dirhem ḡayet şarb sirkeyle yene saḥḳ édeler tâ kim ḡalîz [6] ola andan şoḡra iki yumurda aḳın ḳatup ḡerü saḥḳ édeler vaḳt-i [7] ḥâcetde isti‘mâl édeler merhem-i zîncifre ḳatı veremlere ḥanâzıra [8] açılmış sereṭâna zîncifir on dirhem sülügen mürdesenc beşer dirhem [9] yigirmi dirhem zeyt yağıyla saḥḳ édeler şoḡra elli dirhem zeyt yağı [10] otuz dirhem mûm ile erideler bunları ḳarışduralar daḡı süzeler [11] dökdüreler vaḳt-i ḥâcetde isti‘mâl édeler merhem-i nude cibânları [12] ḳurudur ve od göynüğine müfiddür nûdeyi kettân bezine ḳoyalar [13] şu içine ḳoyalar ezeler sūd gibi ola andan ol ḡubârı [14] alalar yedi kerre şuyla yuyalar ‘âdet üzerence andan şoḡra [15] şuyın oḡat süzeler andan şoḡra zeyt yağı ḳoyup saḥḳ

[51b/1] édeler ḡalîz olinca merhem-i rusul buḡa merhem-i havariyûn dërler [2] açılmış veremlere sereṭâna ḥanâzıra ṭavâ‘ine nevâşıra bevâsıra [3] ve nâşûr olmuş cirâhatlere müfiddür râtî nec on dirhem cāvşîr [4] zencâr dâne çâdır mürr ikişer dirhem uşâḳ yedi dirhem zirâvend-i ṭavîl [5] kündür üçer

dirhem muḳl-ı azrak dört dirhem mürdaseng iki dirhem [6] dögecegin ğubār édüp elekden geçüreler ısladacagin sirkeyle ısladalar [7] eridecegin erideler birbirine katarlar ğalt édeler ğacet vaḳtinde [8] isti‘māl édeler merhem-i dāḫılıyūn kati veremlere ğanazıra ve urlara [9] cibanlara fā‘ide eder kettān toḡmın boy toḡmın ğatmī dibin ısladalar [10] yāḫūd kaynadalar lu‘ābın alalar andan ōnra yigirmi dirhem mürdesengi [11] kırk dirhem zeyt yağıyla saḫk édeler tencereye koyalar od üzerinde [12] arḳun arḳun kaynadalar ol lu‘ābdan az az üzerine dökeler [13] karışduralar tā kim ğalīz ola andan indüreler çekeler sünerse [14] tamām olmuşdur merhem-i isfīzāc kandan olan bařa berte [15] müfīddür beř dirhem isfīzācı on dirhem zeyt yağıyla saḫk

[52a/1] édeler andan ōnra yigirmi dirhem řırlığūn yağın on dirhem mūm [2] birle erideler ōnra havanda yine saḫk édeler bir yumurdanū ağın [3] katarlar birez yine karıřduralar ğacet vaḳtinde isti‘māl édeler [4] merhem-i elecehl cirāḫatūğ ğicisin ğötürür ve hem tīz ḫāmil eder [5] sūnnete be-ğāyet müfīddür yüz dirhem řırlığūn yağın kırk [6] dirhem mūmıla erideler bir ūdutam eḡlik katarlar birez kaynadalar tā kim [7] rengi çıķa süzeler isti‘māl édeler merhem-i kīrūḫī dırnağları [8] yarılduğına ve el ayak řaķağına ve kati řiřlere ğül yağın [9] beř dirhem řırlığūn beř dirhem benefşe beř dirhem kaz [10] yağı beř dirhem tavuķ yağı beř dirhem bādām yağı iki buçuķ [11] sığır incigi iligi dört dirhem mařtakī iki dirhem kündür [12] bir dirhem lāzān bir dirhem aķ mūm ve zincer her birinde erideler [13] havanda saḫk édeler cemi‘ sızılara be-ğāyet ḫūbdur

[52b/1] ma‘cūnlar beyānındadır [2] ma‘cūn-ı fulūnya nezleyi def‘ eder neķadar derd olsa sākin [3] eder ḫāřřa ḳulunca ve iĉinden ḳan geĉene ve ḫayzı çoķ ğören [4] ‘avrata terkīb fulful ebyāz-ı bezrū’l-benc sūnbül-i hindī onar dirhem [5] dumū‘-ı cārīye beř dirhem za‘afrān iki dirhem kerefes toḡmı üç dirhem [6] selīḫe ḫabbū’l-belesān ‘āķır ḳarḫa fertīyūn birer miřķāl ayru ayru [7] dōgeler elekden geçüreler üç edviye beraberı kıvama ğelmiř balıla [8] karıřduralar řerbeti iki denk ḳulunca tōraķ otı řuyla vēreler [9] ciger ağrısına řeker řerbetiyle vēreler ma‘ide ağrısına kimnūn řu ile [10] vēreler

öyken ağrısına anīsōn şu ile vèreler içinden kıan [11] geçene sumāk şu ile vèreler kıavuk şafra ağrısına bāzincān⁵⁵ [12] şu ile vèreler bu nev' ile 'amel edeler ma' cūn-ı nūş-dārū ğuşşaya [13] ve kıorқыya ve yürek oynamasına ve ağız kıokusuna ve beñiz şaruluğına [14] ve sac saķal ğec ağarmağa terkīb kıızıl ğül altı dirhem su' d [15] bēş dirhem maştakī sūnbül-i asārūn üçer dirhem zernab kıırfa

[53a/1] birer dirhem dögeler andan şonra yüz dirhem ayu emleci sekiz yüz [2] dirhem şuyla kıaynadalar tā kim şülüşi kıala andan süzeler seksen [3] dirhem bal kıatalar kııvama ğetürelere ve ol edviyeleri kıaralar [4] bir ay mikdārı arpa içinde kıoyalar andan isti' māl edeler şerbeti [5] dört dirhem ma' cūn-ı kemmūn ma' ideyi kıuvvetlendürür ğalīz yelleri [6] sürer ta' āmı hażm eder terkīb yüz dirhem kimnūnı şarb sirke [7] içinde ısladalar bir ğün bir ğece tura andan çıkaraklar tebsi [8] içinde kıurudalar andan on dirhem fulful on dirhem zencebīl [9] üç dirhem büre on dirhem sezāb yaprağı mecmū' dögeler elekden [10] ğeçürelere iki edviye beraberi kııvama ğelmiş bal birle ma' cūn edeler [11] şerbeti bir mişķāl ma' cūn-ı felāsife zehni arturur unutsaķlıđı [12] giderür ' aķlı ziyāde eder balđamı keser ta' āmı hażm eder yüregi kıuvvet [13] lendürür nefes yolını açar yelleri sürer şehveti arturur zekeri [14] kıavī eder böğür sancusın giderür bendükşeler sızısın sürer ve [15] arķa ağrısın giderür dişleri berk eder bu ma' cūna mādde' l-ħevat

[53b/1] 'l-ħevat dèrler terkīb belīlec emlec fulful dār-ı fulful şaytarac zencebīl [2] dārçinī zirāvend mudahrac köknar içi bābūnec dibi ğuşyetü' [3] ş-şā' leb cevz-i hindī onar dirhem rāzīyāne tođmı yedi dirhem [4] çekirdeksiz kıızıl üzüm otuz dirhem mecmū' dögeler ğubar elekden [5] ğeçürelere üç edviye beraberi kııvama ğelmiş balıla ma' cūn edeler [6] şerbeti üç dirhem ma' cūn-ı berşā' işā fulful-ı ebyāz ve fulful-ı [7] esved yigirmişer dirhem bezrū'l-benc yigirmi dirhem afyūn on dirhem [8] ferfiyūn ' aķır kıarķa sūnbül-i hindī birer mişķāl za' afrān yedi [9] dirhem mecmū' dögeler elekden ğeçüre üç edviye

⁵⁵ Aslı Arapça *bādicān* olan sözcük, metinde *bāzincān* olarak yazılmıştır.

beraberi kefi alınmış [10] bal birle ma'cün edeler şerbeti bir denk buçuğ dirheme degin ma'cün-ı [11] ıtrıfıl-i şağır ma'ideyi kuvvetlendirür dimāğa kuvvet eder ve hem [12] dimağuş fezalâtın çeker arıdur zehni hüb eder gözüş buhârın [13] giderür bevāsıra eyüdüdür terkib belilec emlec şaru helile [14] kara helile ve kâbilî bunları çegirdeginden ayıralar kara helileden [15] gayrısın andan beraber dartalar dögeler bāzām yağıyla yubüsetin

[54a/1] alalar iki edviye beraber bal birle qaralar şerbeti bir dirhemden [2] dört dirheme degindür fā'ide üç yıla degindür arpa içinde [3] dutalar ma'cün-ı tiryāk-ı arba'a ağulu canavarlar ısırduğına dür [4] teler ve sancuya içürelor def' ede terkib çıntıyāne mürr zirāvend-i [5] tavil hābbü'l-gār mecmū'ından beraber ğubar edüp elekden [6] geçüreler iki edviye beraber kıvama gelmiş bal birle qaralar [7] şerbeti bir mişkāl eger beş dirhem mūmıyā-yı hindî katarlarsa [8] dağı yeg olur ma'cün-ı uskuf kulunca ve sancuya ve yelleri [9] ve şafrāyı ve balgāmı ve bel ağrısını ve bögrekde her ne zahmet olursa [10] giderür terkib saqmūniyā ve türbüd beşer mişkāl fulful ve kākula [11] üçer mişkāl zencebıl dārçinî emlec qarānful besbāse cevz-i bevā [12] ikişer mişkāl bu edviye beraber köpügi alınıp kıvama gelmiş [13] bal birle ma'cün edeler şerbeti altı dirhem ba'zı nushalarda yigirmi [14] dirhem sükker dağı dēnmişdür ma'cün-ı devā'l-levz balgāmı ve şafrāyı ishāl [15] eder ma'ideyi pek eder terkibi saqmūniyā on dirhem 'aşfūr

[54b/1] tohmı içi on dirhem bāzām beş dirhem za'afrān bir dirhem şeker [2] yigirmi dirhem eger şekerle étmezlerse bal ile ma'cün edeler [3] şerbeti üç dirhem ma'cün-ı zencebıl eski bāş ağrısına ve siğir [4] ler şayrulığına ki sovuksın ola fā'ide eder ve ma'ideye kan [5] kuvvet eder ve kızdurur ta'āmı hażm eder ne değlü nafh olursa [6] tağıdur balgāmı ka' eder terkib zencebıl yigirmi dirhem hūlincān [7] on dirhem zernab dört dirhem kākula-ı kebır sekiz dirhem maştakı [8] on dirhem qarānful beş dirhem besbāse yedi dirhem sūnbül [9] dört dirhem 'ākır qarha dört dirhem cevz-i bevā altı dirhem [10] za'afrān buçuğ dirhem iki edviye beraber bal birle ma'cün edeler [11] ma'cün-ı müferrih kebābe beş dirhem sūnbül iki dirhem dārçinî [12] dört

dirhem emlec altı dirhem zencebîl bês dirhem kıranful iki [13] dirhem dâr-ı fulful dört dirhem besbâse iki dirhem kündür [14] bir dirhem maştakî iki dirhem anîsôn sekiz dirhem vec iki dirhem [15] za' frân iki dirhem cevz-i bevâ bês dirhem cevz-i hindî altı dirhem 'asel

[55a/1] bu faşılta şarâbları lu'ûqları beyân eder [2] şarâb-ı benefşe baş ağrısına ve öksürüğe ve zâtü'l-cenb rencine [3] ve bağır öyken ağrısına fâ'ide eder 'ameli budur iki yüz dirhem benefşeyi [4] yuyalar şu kıoyalar bozarınca kıaynadalar andan süzeler şuyın alalar [5] andan bir vaqitte şekerî şâf edeler kıyama getüreler andan [6] ol benefşe şuyın kıoyalar tekrâr yine şâf edeler kıaynadalar [7] kıyama getüreler bir zârfa kıoyalar hâcet vaqtinde isti'mâl [8] edeler şarâb-ı nîlüfer baş ağrısın giderür ve bedene terlik getirür [9] ve gögsi yumşadur mizâcî laţîf eder 'ameli budur nîlüfer bir rıtl [10] şu dört rıtl kıaynadalar nısf kıalınca andan şonra süzeler [11] iki rıtl şâf olmış şekere kıatalar kıyama getüreler vaqt-i [12] hâcetde isti'mâl edeler şarâb-ı enareyn şusalığı keser [13] kıuşmağı bağılar şafrâ-yı sîrbağıra kıuvvet verür ekşi ve tatlu nâr [14] şuyın beraber alalar od üzerinde kıoyup bir aşâ kıaynadalar [15] köpügin alalar andan iki vezn nâr şuyı beraberî şâf

[55b/1] olmış şekere kıatalar kıyama getüreler vaqt-i hâcetde isti'mâl [2] edeler şarâb-ı sefercel ma'ideyi kıuvvetlendirür ve kıuşmağı men' [3] eder ve şusalığı keser ve ishali bağılar bu dağı şarâb-ı enareyn [4] gibi bişer şarâb-ı tuffâh yüregi kıuvvetlendirür ve dimağı yardım [5] eder 'ameli budur kim almayı erideler kıabuğından çekirdeginden andan [6] mermer havanda dögelere sıkalar şuyın alalar bir rıtl alma şuyı buçuq [7] rıtl gülâb iki rıtl şeker birle kıyama getüreler bir denk müşg [8] kıatalar şarâb-ı na' na' kıuşmağı ve gönül döndüğüne ve fuvâka [9] müfiddür tatlu ve ekşi enâr şuyı bir dutam na' na' kıaynadalar süzeler [10] andan bir rıtl şuyına iki rıtl şeker kıoyalar kıyama getüreler [11] vaqt-i hâcetde isti'mâl edeler şarâb-ı şandal yüregi [12] kıuvvetlendirür ve gögüz rencine müfidür ve hâreteri sâkin eder [13] şandal ağacın bir sumâkı mermer üzerinde gül şuyıla ezeler [14] andan şonra şekerî

şâf édeler kıvama getürelər ol ezilmiş [15] şandalı koyalar qarışduralar tã şovınca andan bir zarfa

[56a/1] koyup vaqt-ı hâcetde isti' māl édeler şarâb-ı mersîn [2] ma'ide za'ifliğına ve kuşmağa ve ishale fâ'ide eder mersîn [3] tohmin birez şuyla kaynadalar şonra havanda dögeler avqalar şuyın [4] alalar süzeler andan bir vezn şuyına üç vezn şeker katalar [5] kıvama getürelər vaqt-i hâcetde isti' māl édeler şarâb-ı [6] haşhâş öksürüğe ve zatü'l-cenb zahmetine ve gögüz hışıldusına [7] ve uyku getürür haşhâşı kabıyla kaynadalar andan havana koyup [8] dögeler şu ile avqalar süzeler şuyın alalar bir veznine üç [9] vezn şeker katalar kıvama getürelər vaqt-i hâcetde isti' māl édeler [10] şarâb-ı uşul balgamı kaç eder hıltları bişürür süddeleri [11] açar yelleri taħlil eder kāsni dibinüñ kabı ve rāziyâne dibinüñ [12] kabı ve kerefes köki ve tohmlarından yigirmişer dirhem çegirdegi çıkmış [13] kızıl üzüm üç avuc şu ile kaynadalar şülüşü kalınca andan [14] indürelər şuyın alalar bir rıtlne üç rıtl şeker ya bal [15] katalar kıvama getürelər vaqt-ı hâcetde isti' māl édeler

[56b/1] şarâbü'l-tüt hunâka ğayet müfiddür bir rıtl tüt [2] şuyı üç rıtl şeker birle kıvama getürelər vaqt-ı hâcetde [3] mercimek şu ile ezüp ğargara édeler nāfi' ola inşā'allah [4] şarâb-ı sigengübîn sükkeri şusalığı keser ve şafrâdan olmuş [5] hummâyı def eder ve bağır sovudur bevl açar şarb sirke bir rıtl [6] su buçuq rıtl gül şuyı bir päre iki rıtl sükkerle kıvama getü [7] relər vaqt-ı hâcetde isti' māl édeler şarâb'ül-tin öksürüğe ve ma'ide [8] ağrısına fâ'ide eder eyü sağ enciri bir gece işladalar andan [9] kaynadalar avqalar süzeler şuyın alalar buyan köki yigirmi [10] dirhem kızıl üzüm yüz dirhem ol encir şuyına koyalar kaynadalar [11] kuvveti çıkınca içine on dirhem qaranful bês dirhem anisön [12] on dirhem rāziyâne tohmı bile katalar kaynadalar andan şonra sü [13] zeler bir rıtl şuyına iki rıtl bal ya şeker katalar kaynadalar kıvama [14] getürelər vaqt-ı hâcetde isti' māl édeler lu'ûk-ı haşhâş [15] öksürüğe ve göz ağrısına ve öyken ağrısına ve bağır ağrısına ve uyku

[57a/1] suzluğa ve başdan inmiş nezleye ki gözdedür def' eder [2] aķ haşhâşî kabıyla dögeler bir gün bir gece şu içinde koyalar [3] andan bişürelor yarusı kalınca andan süzeler ve iki ol şu [4] miqdârı şeker kıatalar yumşak od üzerinde kıvama getürelor [5] ve beşer on dirhem dögölmüş keşire kıatalar ezeler pâlûze gibi [6] ola andan yalayalar lu' ũķ-ı sibistân öksürüğe ve boğaz ağrısına [7] ve sancuya yüz dâne sibistânı şuyla kıaynadalar şülüşi kalınca [8] andan süzeler bir rıtl şuya iki rıtl şeker kıatalar kıvama getü [9] relor yalayalar lu' ũķ-ı anber-bârîs ıssı hummâlara ve bağır ağrısına [10] ve kıatı hararete kıadun tuzlığı yüz dirhem şuyla ısladalar [11] ezeler süzeler şuyın alalar iki vezn sükker kıatalar kıvama [12] getürelor dâ' im yalayalar lu' ũķ-ı hulbe âvaz dutılduğına ve kıatı [13] öksürüğe ve zik nefese fâ' ide eder kettân toħmı boy toħmı yigirmişer [14] dirhem bâzâm muķaşşer ve köknar içi yigirmişer dirhem şamğ-ı 'arabi beş [15] dirhem bunları dögeler şuyla avķalar bizden süzeler bal ya sükker

[57b/1] kıatalar 'aķde getürelor lu' ũķ-ı zûfâ zik nefese ve göğüsden ğalîz [2] balğamları giderür ve göğüsü yumşadur sibistân kırk dâne 'unnâb [3] otuz dâne encir on dâne 'ırkı's-sūs ħıtmı persiyâvşân [4] beşer dirhem zûfâ yedi dirhem benefşe beş dirhem mercimek-i muķaşşer üç [5] dirhem kıaynadalar iki rıtlı şuyla süzeler şeker ya bal kıatalar 'aķde [6] getürelor vaķt-ı ħacetde isti' mâl edeler lu' ũķ-ı râziyâne süddeleri [7] açar bağır yolın arıdur öksürüğü keser bögrekleri kıuvvetlendirür sidük [8] yolın açar yanbaşı ağrısın kıomaz sürer râziyâne dibi kerefes [9] dibi ve hem toħmları yigirmişer dirhem anisön on dirhem üç rıtl [10] şuyla kıaynadalar bir rıtl kıala şeker kıatalar 'aķde getürelor isti' mâl edeler [11] lu' ũķ-ı ħıyârşenber ħıyârşenberi şu ile ezeler bir rıtl şuyına [12] buçuķ rıtl şeker kıatalar kıvama getürelor

[58a/1] ve sevdâdan olmış ne kıadar 'illet varısa def' eder kıara helile [2] ve kâbili ve şaru helile ve emlec arınmış beşer dirhem lisânü's-şevr [3] ve besfâyic dögölmüş bezr-i benc ustuhüdüs dörder dirhem aķ türbüd [4] iki dirhem shehterac yedi dirhem erük yigirmi dâne kıızıl üzüm çekirdegi [5] çıķmış on dirhem bunları dört rıtl şuyla kıaynadalar [6] yarusı kıala andan

şonra bēş dirhem eftīmūn bir pāre kettān [7] bezine bađlayalar ol şuya
koyalar kaynadalar bir bađş qala sūzeler yigirmi [8] dirhem hıyarşenber balın
katalar ve bir dirhem gāriķūn katalar içüreler [9] havāşnı

DİZİN

A

- acı** : 1. Acı; a. sayğıla 15b/10, 24a/4; a. yağ 30b/2; a. Yağıla 23a/2; 2. Ağrı. 25a/1; a.sın16b/10
- acı-** : Acılamak, ağrımak. a.-r 20a/8, 26a/1; a.-yınca 24a/8
- acı bāzām** : Acı badem. 15a/14, 42a/2; a. b. İçin 14b/12; a b. yağın 24a/15
- acıd-** : Ağrı ve sızı duymasına sebep olmak. a.-ınca 19a/1, 30b/6, 38b/13, 41b/4
- ‘āciz** : < Ar. Çaresiz, güçsüz. 2a/2
- acila** : Aç olarak. 19b/15, 30b/12, 37a/7, 38a/4, 39a/13, 43a/2, 43b/13
- acılık** : Açlık. a.-çün 46b/12
- aç-** : Açmak, çözmek, sökmek a.-alar 3a/12, 7a/11, 10b/15, 11a/10, 12b/13, 19b/12, 23a/10, 23b/7, 25b/7, 26b/6, 26b/7, 28a/5, 28a/7, 28b/9, 29b/3, 32b/7, 41a/8, 45a/11, 45b/13, 8b/15, 8b/4, 8b/8, a.-ar 4b/11, 4b/8, 53a/13, 56a/11, 56b/5, 57b/7, 57b/8; a.-mağa 23a/1; a.-mağda katı ihtiyāt edeler 11a/4; a.-mayalar 10b/14, 11a/12, 23a/12, 41a/7; tēz a.-alar 12a/4; büyük a.-mayalar 5a/1
- açıl-** : Açılmak, ferahlamak. a.-a 14b/5, 14b/11, 21b/12, 22b/10, 23b/10, 36a/13, 36b/5; a.-madın 41a/6; a.-maz 45a/14; a.-mazsa 11a/9; a.-miş sereṭāna 51a/8, a.-miş veremlere 51b/2; a.-sa 35b/4; a.-up 7a/13, 27b/8, 40a/3; a.-ur 40a/1, 45b/5, 46a/3; a.-ursa 29b/3, 41a/8; tēz a.-ursa 11a/7
- açuk** : Açık. 42a/15, 44b/6; a.-ısa 19b/3; a. kıla 7b/14, 22b/8; a. kılan yumrıyı 22b/8; a. kıalur 22a/10; a. kıoyalar 28b/12; a. olursa 8b/8; a. yer kıoyalar 8a/9
- ad** : Ad, isim. a. vėrdiler 2a/8;
- ‘aḍal** : < Ar. Adele, kas. 6b/4; ‘ a.-ı 6b/4
- ‘aḍalāt** : < Ar. Kaslar. 4a/4
- ādem** : < Ar. İnsan. 40a/11, 45b/6, 48a/1; ‘ ā.-e 1b/4; ‘ ā.-i 1b/1, 2b/8, 3a/6; ‘ ā.-üñ 2a/2, 6a/13
- ‘adem** : < Ar. Yokluk. ‘ ā.-den 1b/1
- ‘ādet** : < Ar. Alışkanlık, usul, görenek, ādet. ‘ ā. üzere 19b/3; ‘ ā. üzerence 51a/14
- af’ī** : Engerek yılanı. 47a/4
- afyūn** : < Gr. Haşhaş bitkisinden elde edilen uyuşturucu özelliği olan bir mādde, afyon. 10b/5, 53b/7.
- ağ** : Ağ, örümcek ağı; krş. av. örümcek a.-ın 37b/8
- ağac** : Ağaç. şaru a. 33a/5; şaru a. dibi 18b/13; şaru a.-ı 44b/9; şandal a.-ın 55b/13; kıoz a.-unuñ köki 43b/11, 43b/12
- ağar-** : Ağarmak, beyazlamak. a.-mağa 52b/14

- ağır** : Ağır, şiddetli, çok. 32b/10, 49a/6; a. nesne 49a/6; a. nesne kaldurmağdan ol- 36b/1; a. sanc- 14b/2; dil a. ol- ‘konuşma güçlüğü, peltekleşme’ 21a/3
- ağız** : Ağız. 24a/15, 25b/3, 25b/8; a.-a 21a/11; a.-ı 22a/10; a.-in 28b/12, 46b/10, 48b/3; a. içinde 5a/14, 5a/15; a. hoş- 17b/9,18a/3; a. hoşusuna 52b/13; a.-da dut- 21a/8; a.-in aç- 14b/4; a.-ına 22a/10, 48b/5; a.-ına al- 18a/12
- ağız yarı** : Salya. 24a/15
- ağrı** : Ağrı, sızı, acı. omuz a.-sın 4b/13; bel a.-sına 5b/13; kulak a.-sına 5b/3; öyken a.-sına 52b/10, 55a/3, 56b/15; ma'ide a.-sına 52b/9, 56b/8; omuz a.-sına 6a/1; topuk a.-sına 6a/10; bel a.-sını 54a/9
- ağrı-** : Ağrımak. a.-maz 27b/14, 40b/10, 42b/6; a.-r13b/8, 18b/5, 19a/7, 25b/3, 29a/10, 42b/6; ol a.-yan mevzi' a 42a/5; katı a.-rsa 10b/7; bel a.-sa43a/3; katı a.-yup 11b/9;
- ağrılan-** : Ağrılanmak, ağrı girmek. dil a.-sa 21a/1
- ağu** : Zehir, ağı. a.-dur 47a/6, a.-sın al- 25a/9,
- ağu kunduzu** : (*Gypsophila struthium*) Aksırık otu, kündüs. 9b/1
- ağu yaprağı** : Zakkum ağacının yaprağı. krş. ağu ağacı yaprağı. 30b/2
- ağulu**: Zehirli. a. canavarlar ısırduğına 54a/3
- ağlât** : <Ar. Karışım. krş. hılî. 30b/7, 31a/3, 42a/6; a.-a 2b/15 a. harekete gel- 6b/10; a. 'ufunetinden ol- 27b/2; a. muta'afin olmağdan 25b/1; a. yubüsetinden ol- 41b/1
- ağzar** : <Ar. Yeşil. merhem-i a. 14a/2, 35b/13, 50b/2
- ağ (ğ)**: Ak, beyaz. 31b/2, 45b/9; a. ağ 31a/4; a. balğam 20a/8; a. beğak 31b/10; a. gel- 39a/4; a. hardal 43a/11; a. haşhaşı 57a/2; a. it boğı 9a/15, 33a/15; a. mum 24b/9, 45a/3, 50a/9, 52a/12; a. mumı 50a/13; a. mumla14a/8; ağ ol- 33b/13, 23b/6, 32b/8, 45a/8, 31b/5; a. şandal 10a/8, 13b/3, 26a/3, 26a/9, 40b/1; a. şogānı 32a/15, 33a/7; a. şiyāf 11b/3; a. türbüd 58a/3; iki üç yumurdanuş a.-ıyla 50b/1; yumurda a.-ı 13b/4, 16a/9; yumurda a.-ıyla 13a/11, 26b/3; yumurda a.-ı 35b/3; yumurda a.-in 26a/6, 46a/8, 46a/9, 51a/6; yumurda a.-ıyla 37b/6, 40b/3, 44a/5
- ağ-** : Akmak. a.-a 13b/5; a.-ar 16a/11, 17a/9, 33b/11, 35b/7, 37a/13, 37b/13, 39a/4, 41b/2, 45b/5, 46a/4, 47a/7, 48b/4; a.- arsa11b/6, 11b/9; a.-ınca 36a/7; a.-mağā 28a/5; a.-mazsa 22a/3, 29a/8; a.-sa 37a/12; mādde a.-a 22a/3; şaru şular a.-a 9b/10; yaş a.-ar 10a/14, 11a/14; şaru şu a.-mağı 5a/8;

akākiryā: < Gr. (Acacia) Akasya ağacı.

26a/4, 33a/2, 37b/2, 40b/2, 40b/14,
45a/1

aqçıl : Beyazımsı. 3b/6

‘**aqd :** <Ar. Kurma, düzme, düzenleme. a.-
e getir- 57b/1, 57b/5, 57b/10

‘**ākırkarhā :** <Ar. (Anacyclus pyrethrum)

Pireotu, nezle otu. 10b/1, 18b/6,
18a/10, 21a/10, 31b/7, 42a/1, 43b/1,
52b/6, 53b/8, 54b/9

akıt- (d): Akıtmak. a.-alar 14a/6, 18b/11,

28b/9, 45b/11; a.-mayalar 4a/10,
7a/5, 10b/13, 11a/10, 19b/1, 28a/7,
31b/10, 45a/11; tamām a.-a 23a/13;
қанın a.-alar 11b/10; қан a.-mayalar
32a/3;

‘**akl :** <Ar. Akıl. 3a/6; ‘a.-ı 53a/12

‘**akreb :** < Ar. Akrep. 47a/1, 47a/3

‘**akrebek :** < Ar.-Far. Küçük akrep. 43b/12

akşa- : Aksamak, gereği gibi yürümemek

a.-r 49a/10

al- : Almak. a.-a 25a/10; a.-alar4a/15,

7a/12, 7b/15, 8a/2, 8a/4, 14b/3,
14b/14, 15a/15, 17b/10, 19a/10,
24b/4, 24b/15, 26a/6, 26b/2, 26b/3,
27a/1, 27a/9, 28b/1, 29b/10, 29b/15,
30a/3, 33a/6, 34a/4, 35a/9, 39b/5,
41b/15, 49b/14, 51a/14, 51b/10,
54a/1, 55a/4, 55a/14, 55a/15, 55b/6,
56a/4, 56a/8, 56a/14, 56b/9, 57a/11;
a.-mağa 35b/3; a.-mayalar 4a/10,
4a/12, 4a/12, 4a/14; a.-up17b/5,
31a/10; a.urlar 4a/8; қан a.-alar
10a/3, 10b/7, 10b/11, 11a/15,

12a/9, 12a/12, 13a/9, 14a/5, 14b/2,

15a/7, 15b/8, 16a/5, 16b/1, 17a/10,

18a/10, 19a/9, 19b/10, 21a/4,

21a/4, 21a/9, 21b/4, 23a/8, 24b/3,

25b/4, 26a/1, 26a/15, 26b/11, 27b/4,

28a/15, 29b/9, 30a/9, 30b/9, 31b/10,

32a/13, 35a/9, 37a/1, 37a/14, 40b/1,

40b/10, 41b/14, 42a/8, 42b/7, 43a/5,

46a/5, 47b/3; қanın a.-alar 24b/14;

қан a.-indüğü vaқtın 7a/5; қан a.-

ınursa 4b/6; қан a.-masın 4b/4; қан

a.-mayalar 4a/12, 4a/13, 26b/12;

қан a.-salar 5a/1; қан a.-urlar 4a/7;

‘**alāmet :** < Ar. Belirti. ‘a. 47b/7, 49a/4;

‘a. budur 7b/9, 10a/2, 36a/3, 44a/2;

‘a. oldur 3a/14, 3b/1, 3b/4, 3b/7,

39a/3, 47a/6, 47b/12, 48b/3, 49a/9

alçaq : Alçak, yüksek olmayan, kısa,

düşük düzeyde. a. 32b/7; a. қой-

17b/4; a. yerine 8a/9

aldur-: Aldırmak. a.-alar 24a/10; қан a.-

alar 25a/5;

‘**ālem :** < Ar. Dünyâ, cihan. ‘ā.-ler fahrı

1b/5; Allahü ā. 6b/6, 7b/7

alın : Alın. a.-ına13a/10, 13a/12; a.-ından

10b/7; a. şamarı 4b/7

alın- : Alınmak, bir şey için bir yerden

alınmak. a.-an 48b/15; a.up 54a/12;

kefi a.-mış 53b/9

alış- : Yadırgamaz duruma gelmek, uyum

sağlamak. a.-a 28b/7

ālihi : < Ar. Tapınılan şey, mabut. 1b/6

‘**aliyle :?** 44b/6

- Allah** : < Ar. Allah, tanrı. 49a/13; a.-ü
ā‘lem ‘Allah doğrusunu bilir.’ 7b/7
- alma** : (Pirus malus) Elma. çürük a.
22a/13; a.-yı 55b/5; a. şuyı 55b/6;
a. şarābın 7b/10
- alt** : Alt. a.-ın yanından 23a/10, 36b/8; a.-
ına 44a/7; a.-ında 8b/14, 22a/12; a.-
ında ol- 6a/5; dil altında ol- 5a/13;
diz a.-ında bend ol- 21a/12; a.-ndan
19b/1, 36b/10, 36b/5, 42a/10, 6b/9;
a.-ından aç- 10b/13 a. tarafına
23a/14
- altı** : Altı. 4a/1, 9b/1, 13b/12, 22a/2,
45b/8, 52b/14, 54a/13, 54b/9,
54b/12, 54b/15; a.-dur 4a/4; a.-ıncı
2b/11, 5a/3; a. tımtamar 6a/4; on a.
4a/4; on a.-ncı 5b/8;
- altmış** : Altmış. 44b/4, 51a/4; a. sekiz 4a/3
- ‘amel** : <Ar. 1. Etki, kullanım, işlem. ‘a.-i
budur 50a/3, 50a/7, 50a/12, 55a/3,
55a/9, 55b/5; ‘a.-isin 7a/3;
cirāhatleri ‘a.-isin 2b/6; ‘a. èt- 2a/5,
2a/14, 52b/12 2. Sürgün, iç
sürmesi. ‘a.-e getir- 43a/15
- ammā** : < Ar. Ama. 1b/7, 3a/14, 4a/8,
4a/9, 6a/12, 6b/7, 7a/15, 7b/12,
8a/14, 8b/4, 9b/12, 11a/7, 12b/11,
18a/3, 18a/13, 20b/10, 21b/7, 21b/9,
22b/15, 23a/4, 23b/13, 25a/1, 36a/1,
42b/6, 44b/15, 45a/13, 46b/15,
46b/3, 46b/6, 48a/12, 48b/10
- ana** : Anne 3a/8; a.-sıdur 44b/13; a.-sına
11a/11; a. rahminden duta gel-
11a/5; a. rahminden ol- 16b/12
- aña** : Ona. 4b/12, 4b/6, 4b/7, 5a/6, 5a/9,
5b/4, 5b/5, 5b/8, 5b/10, 6a/1, 6a/7,
6a/8, 7b/1, 9a/4 aña10a/1, 13a/6,
13b/6, 15a/3, 19b/6, 22b/4, 23b/2,
23b/13, 25a/2, 25b/1, 25b/14,
26a/12, 27a/5, 27b/2, 29a/9, 30a/6,
30b/7, 31a/3, 32a/1, 32b/9, 34a/10,
34b/8, 35b/4, 40a/13, 41b/11, 42b/4,
44b/15, 46a/2
- ‘anāşır** : < Ar. (unsur’un çoğulu)
elemenlar, unsurlar. ‘a.-ı 2b/14
- ‘anber** : < Ar. (Geum urbanum) Amber
çiçeği, bir tür mimoza. ‘a. 17a/15;
lu‘ūğ-ı a.-bārīs 57a/9;
- anda** : Orada, o anda, o zamanda. 46b/3,
46b/5
- andan** : Ondan; sonra. 2b/3, 4b/6, 5a/1,
6b/3, 6b/4, 7b/2, 7b/4, 7b/11, 7b/15,
8a/4, 8a/5, 8a/6, 8a/7, 8b/10, 9a/2,
9a/11, 9a/15, 9b/2, 9b/4, 10a/15,
10b/2, 10b/3, 10b/11, 10b/13,
11b/14, 12a/1, 12a/3, 12b/15,
13a/15, 13b/9 13b/10, 13b/10,
13b/14, 13b/14, 14a/2, 14a/6, 14a/8,
14a/9, 14a/14, 14b/3, 14b/4, 14b/6,
14b/8, 14b/9, 14b/10, 15a/6, 15a/7,
15a/9, 15a/10, 15a/11, 15a/12,
15b/3, 15b/4, 15b/9, 15b/11,
15b/13, 15b/14, 16a/6, 16b/2, 16b/3,
16b/5, 16b/6, 16b/7, 16b/11, 17a/1,
17a/2, 17a/2, 17a/3, 17a/5, 17a/6,
17a/11, 17a/13, 17b/10, 17b/11,
17b/12, 17b/12, 17b/13, 17b/15,
18a/1, 18a/5, 18a/10, 18b/2, 18b/12,

19a/2, 19a/13, 19b/1, 19b/2, 19b/10,
 20a/10, 20a/13, 20a/15, 20b/6,
 20b/9, 21a/6, 21a/9, 21b/4, 21b/12,
 21b/13, 22b/1, 22b/8, 22b/9,
 22b/10, 22b/11, 22b/12, 22b/15,
 23a/4, 23a/8, 23a/10, 23b/5, 23b/7,
 23b/11, 24a/2, 24a/8, 24b/4, 24b/5,
 24b/7, 25a/5, 25b/12, 26a/1, 26a/3,
 26a/6, 26a/10, 26a/15, 26b/6, 27a/2,
 27b/7, 27b/10, 27b/13, 28a/2, 28a/8,
 28a/12, 28b/1, 28b/2, 28b/3, 28b/4,
 28b/7, 28b/9, 29a/1, 29a/3, 29b/1,
 29b/14, 30a/2, 30a/3, 30a/9, 30a/11,
 30a/13, 30a/14, 30b/3, 30b/9,
 30b/13, 31a/6, 31a/11, 31a/12,
 31b/6, 31b/14, 32a/6, 32a/10,
 32a/14, 32a/15, 32b/7, 33a/1,
 33a/14, 33b/12, 33b/13, 34a/15,
 34b/10, 35a/11, 35a/14, 35b/10,
 35b/12, 35b/15, 36b/12, 37a/4,
 37a/7, 37a/9, 37b/1, 37b/4, 37b/7,
 37b/14, 38a/1, 38a/5, 38a/6, 38a/8,
 38a/9, 38b/1, 38b/7, 38b/10, 38b/12,
 38b/13, 38b/14, 39a/1, 39a/6, 39a/7,
 39b/3, 39b/5, 39b/7, 39b/8, 40a/5,
 40a/8, 40b/1, 40b/14, 41b/4, 41a/10,
 41a/12, 41b/15, 42a/3, 42a/4, 42a/5,
 42a/10, 42a/11, 42a/13, 42b/13,
 43a/1, 43a/5, 43a/6, 43a/7, 43a/13,
 43b/1, 43b/2, 43b/11, 44a/7, 44a/9,
 44a/12, 44b/2, 44b/15, 45a/3,
 45a/10, 45a/11, 45b/1, 45b/6, 46a/6,
 46a/8, 47b/8, 48a/13, 48b/12,
 48b/13, 49a/5, 49a/10, 49b/16,

50a/6, 50a/9, 50b/2, 51a/6, 51a/13,
 51a/14, 51a/15, 51b/10, 51b/13,
 52a/1, 53a/1, 53a/2, 53a/4, 53a/7,
 53a/8, 53b/15, 55a/4, 55a/5, 55a/10,
 55a/15, 55b/5, 55b/10, 55b/14,
 55b/15, 56a/4, 56a/7, 56a/13, 56b/8,
 56b/12, 57a/3, 57a/6, 57a/8, 58a/6

andın : Sonra; ondan. 36b/6

anı : Onu. 12b/11, 23b/6, 46b/6, 46b/7

anısön : <Far. < Gr. Anason. 34b/1, 35a/3,
 52b/10, 54b/14, 56b/11, 57b/9; a.
 tohumu 39b/4; tohum-u a. 34b/1

añla : Onunla 22a/12, 27b/5

anlar : Onlar. a.-a 4b/9, 4b/14, 5a/4, 5a/11,
 5a/14, 5b/2, 6a/5, 6a/9, 21a/15; a.-
 uñ 4b/4

anuç : Onun. 9b/5, 9a/10, 14b/4, 21b/11,
 23b/6, 24b/12, 39a/1, 48a/6, 49b/9,
 o.-la 9a/6, 27b/1, 34a/4

añsuz : Ani, birden bire. a.-da 49a/7

anevresma : <Fr. < Yun. Bir atar damarın
 bir noktasında oluşan ur
 biçimindeki gevşeme şişkinliği.
 44b/10

‘anzurüt : <Far. Gözotu. (Astragalus
 sarcocolla). 8a/6, 12b/12, 29b/6,
 33a/3, 33b/14, 36b/9, 40a/9; ‘a. ur-
 20b/14; merhem-i ‘a. 40a/7;
 merhem-i a.-ı 41a/13

ara : Ara, mesafe, iki şeyin arası. a.-
 sında 19b/6, 43b/8; a.-yı 7b/11,
 19a/14, 24a/1, 28a/1; a.-cuğı 41b/3

ara- : Aramak. a.-yalar 8b/3

- ‘**arabî** : <Ar. Arap kavmine ait, Arap kavmiyle ilgili. şamğ-ı ‘a. 12b/5, 24b/5, 33a/2, 57a/14, 37b/2
- aracuk (ğ)**: Mahal, yer. a.-ı 41b/3
- ard** : Art. a.-ınca13b/2, 18b/3, 32b/9; a.-ından 48b/14, 49a/12; kulağ a.-ında 5a/3, 10b/8
- arddur-** : Arttırmak. kan a.-ur 31a/15
- arduc** : (Juniperus) Ardıç ağacı ve yemişi. 33b/13
- arka** : Arka, sırt. a.-da 27b/15; a.-sı 47a/8; a. ağrısın ‘sırt ağrısı’ 53a/15; a. ağrısına5b/14
- arkun** : Yavaş, hafif. a. arkun 28a/4, 42a/4, 50a/5, 51b/12
- arid-** : Arıtmak. a.-a 29a/1, 29a/2; a.-alar 8b/4, 15a/6, 27a/2, 29a/3, 29a/5, 31a/5, 33a/8, 38b/7, 41a/12, 43b/8, 45a/4, 45a/15, 45b/13 ; dimağın a.-alar 10b/11, 11b/13; için a.-alar 43b/8; a.-ıcı 40b/11; a.-dur 57b/7
- arın-** : Arınmak, temizlenmek. a.-a 35b/14, 41a/11; a.-ınca 29a/3; a.-mş 58a/2
- ‘**arız** : <Ar. Vaka, vaki olan şey. ‘ā. ol- 11b/12, 21a/14
- arpa** : (Hordeum) Arpa. 30b/13, 53a/4, 54a/2; a. cevāvı 25a/6; a. içinde 53a/4, 54a/2, a. şuyıyla 24b/15; a. unı 27a/15, 28b/4, 30a/3, 32a/15, 36a/12, 45a/1; göyünmiş a. 18a/14;
- art-** : Artmak. a.-ar 3a/8, 3a/9, 3a/11, 3a/12
- artuk (ğ)** : Fazla. 13a/2, 50b/3
- artur-** : Arttırmak. a.-ur 53a/11, 53a/13; balğam a.-ur nesnelere 31b/1
- aruğ** : Zayıf, güçsüz. a. ol- 3b/8
- arzū** : < Far. Arzu, istek. a. otı 26a/5
- ās** : <Ar. Mersin ağacı. tohm-ı ā. 39a/12;
- aş-** : Asmak. a.-alar 22a/11
- ‘**aşāb** : <Ar. Sinir. ‘a. azmağdan ol- 32a/2
- āsān** : <Ar. Kolay. a. eyle- 2a/12
- asārūn** : < Far. (Asarum europaeum) Kedi otu. sünbül-i a. ‘kedi otu’ 52b/15;
- ‘**asel** : <Ar. Bal. ‘a. 50a/4, 54b/15; merhem-i ‘a. 35b/15; ‘a.-i 40a/8
- aşfar** : <Ar. Sarı. merhem-i a. 50b/13
- ‘**aşfür** : <Ar. Yalancı safran, uspur. ‘a.54a/15; ‘a. çiçeği19a/11, 28b/5; ‘a. tohmı içi 54b/1; ;
- aşl** : < Ar. Kök, asıl, menşe. a.-ından 29a/7; sebep-i a.-ı 37b/11
- asma**: Asma. a. küli 41b/2; a. külin 14a/12
- aş**: Yemek. 28b/2; a.-a 55a/14; a.-ın33a/13, 42b/11; a.-ına26a/3; etlü a. 11a/2, 11a/11, 19a/8, 26b/1, 28a/10, 28b/1, 29a/7, 35a/10, 35b/9, 40b/6, 45a/8, 46a/6; etlü a.-dan 36a/5; pazı a.-ın 34b/13; nārdenk a.-ın 10a/5, 19b/13; nohūd-āb a.-ın37a/2
- aşağa**: **Aşağı**, alt. 8b/5, 18b/15, 20b/3, 43b/9, 44a/2, 46b/4, 47a/7, 47b/12, 48b/7, 49a/1, 49b/5; aşağı çene 7a/15; a. kaşuğundan 20b/2; a. tabakaya 20a/13; a. yanından 28a/5; a. yumurdadan 29b/3; başı a. 22a/11

- aşikār** : < Far. Aşikar, açık, belli, meydana. a.-dur 48a/12
- aşu**: Aş otu, nane, maydanoz gibi yemeklere konulan otlar. 16a/6
- at-** : Atmak. geç geç a.-a 3b/9; süst a.-a 3b/5, 3b/6, têt a.-a 3a/15
- atıl-** : Atılmak, fişkırmak. kıan a.-ursa 7b/13
- av** : Ağ, örümcek ağı; krş. ağ. örümcek a.-ın 13a/15
- avadan** : <Far. Adamakıllı, iyice. 19a/1, 36b/9, 50b/1
- āvāz** : < Far. Ses. a. dutıl- ‘ses kısılmak’ 57a/12
- avka-** : Karıştırmak, çalkalamak, küçük parçalara ayırmak, dövmek, çitilemek, avuç içinde sıkıştırıp ovmak. a-lar 39b/13, 39b/13, 56a/3, 56a/8, 56b/9, 57a/15 (Der. Söz. I)
- avuc** : Avuç. 17b/3, 56a/13
- avla-** : Yakalamak, avlamak. a.-ya 20b/6; a.-yalar 36b/5, 36b/6
- ‘avrat** : <Ar. Kadın. 37a/12; ‘a.-a 52b/4; ‘a.-dan 39b/15; ‘a.-uñ 36b/14; ‘a. gögsi 35a/6
- ay** : Ay. 53a/4; a.-da 31b/10
- aya** : Aya, avuç içi. 16b/13, 40a/14; a.-sıyla 48a/9, 49b/1
- ayağ (k)**: Ayak.15a/10, 24b/2, 43b/6, 44a/1, 44a/3, 44a/11, 52a/8; a.-a 41a/1; a.-da 6a/7, 24b/1, 24b/3, 36b/2, 40b/8, 43b/5, 44b/13; a.-dan 40b/9; a.-ı 40b/9, 48a/4, 49a/11; a.-ıla 49a/3; a.-ın 32b/14, 37b/9, 49a/2, 49b/1, 49b/6; a.-ından 19a/9; a.-ını 24b/4, 49a/9; a.-ının 46a/5, 48a/7, 49b/5; a.-ların 46b/8; a. ağrısına 6a/10; a. tarağından 24b/3; a. tarağı 41a/14; a. ucında 48a/8; a. üzerine dur- 36b/2
- ayāric** : <Gr. İlaç olarak kullanılan bir grup macuna verilen genel ad. 10b/11, 11b/13, 16a/3, 37a/4; a.-la 13b/8
- ayır-** : Ayırmak. a.-alar 33a/1, 53b/14
- ayırtlan-** : Ayıklanmak. a.-a 22b/14
- ayrıl-** : Ayrılmak. a.-a 7b/1; a.-up 8b/12
- ayru** : Ayrı. a. ayru 52b/6
- ayruca** : Ayrıca. 40b/3
- ayu** : Ayı. a. emleci 53a/1
- ayva** : Ayva. (Cydonia oblonga) krş. sefercel. 29a/8, 34a/6; a.-yı 38a/15; a. çekirdeği 24b/5; a. çekirdeğin 19b/11, 19b/12; a. şarābı 37b/1; a. şarābın 38b/3
- az** : Az, yetersiz. 24a/12, 25b/9, 39a/9; a.-acı 11a/10; a.-dur 36a/1; a. kal- 12a/4; a. ol- 8b/5; a. az 51b/12
- az-** : Azmak, kontrolden çıkmak. a.-ar 32a/2
- a‘zā** : <Ar. Organlar, uzuv. 6b/3; a.-da 23b/13, 25a/15, 25b/14, 26a/12, 26b/9, 27a/5, 27b/1, 28b/14; casus-ı a.-dur 4a/10, 4a/11
- azdur-** : Azdırmak, kontrolden çıkarmak. a.-ur 15b/7
- azrak** : Mavi. muql-ı a. ‘‘günlük ağacımın iki türünden biri’’ 45a/1, 51b/5

B

bāb : <Ar. Bölüm, kısım. 2b/4, 2b/5, 2b/6, 2b/7, 6b/7; b.-ı (?) 49b/13

bābūnec : <Far. Papatya. krş. pāpādyā. (Matricaria chamomilla) 16b/8, 19a/11, 20a/10, 28b/5, 38b/4; b. dibi 53b/2, b. yağı 34b/14, b. yağıyla 10b/5

bādām: bk. bāzām.(Amygladus communis) 49b/14; b. hariresin 21b/15; b. yağı 52a/10; b. yağıyla 21a/5

ba' de : <Ar. Sonra. 6a/12

bādincān : < Ar. Patlıcan. (Solanum melongena) 52b/11

bādūş-nām: Cüzam başlangıcı, yüzde kırmızılıklar şeklinde baş gösteren sonra bütün yüzü kaplayan bir cilt hastalığı, safra iftirakıdır. B.K 15b/5

bağ : <Far. Bağ, üzüm. b.-ı 44b/2; b. çıbuğu külin 17a/4, 17a/5; b.-un etrafını 44a/15

bağa : Kaplumbağa, kaplumbağa kabuğu. b.-yı 24b/14, 25a/9

bağarsuğ : Bağırsak. 6a/14, 34b/8, 46a/13, 46a/15, 46b/6, 46b/11, 46b/9; b.-da 34a/11, 36a/15; b.-ı 33a/1; b.-lar 4a/4; b. içine 38a/10; b. içinde 34b/8

bağdaş : Bağdaş, bir tür oturma biçimi. b. kur- 37a/10, 47b/9, 49a/11, 48b/13

bağ(ı)r : Bağır, karaciğer. 6a/13, 19b/6, 55a/3; b.-a 5b/10; b. ağrısına

56b/15, 57a/9; b.-da ola 6a/3; b.-a 6a/12; b. sovud- 56b/5; b. yolın 57b/7

bağla- : Bağlamak, tutmak, durdurmak. b.-mayalar 13b/5; b.-r 55a/13; b.-ya 20b/8, 49a/12; b.-yalar 7a/13, 7b/14, 8b/15, 11b/6, 13b/10, 17b/1, 22a/14, 23b/5, 26b/8, 28b/11, 32b/3, 33a/4, 33a/9, 33b/6, 33b/9, 35b/3, 36b/7, 37b/7, 37b/14, 40b/4, 41a/6, 41b/7, 44a/8, 44a/9, 44a/13, 44b/3, 45a/4, 45b/2, 45b/12, 46a/9, 46b/4, 48a/3, 48a/4, 48a/6, 49a/6, 49b/8, 58a/7; b.-yışdan 44a/9

bağlan- : Bağlanmak, tutulmak, durdurulmak. b.-an 48a/5; b.-mış 44a/14

bağş : <Ar. Bölüm. 58a/7

bağşayış : < Far. Bağışlayış, veriş, ihsan ediş; merhamet, şefkat. 1b/4

bağam : <Ar. Bakam ağacı. 31a/10

bāķī : <Ar. Bundan başka; artık, fazla, geri kalan. 6b/3, 23b/10

bağla : <Ar. Bakla. (Vicia faba) 5a/10; b. unı 9a/7, 15b/15, 32a/15, 45a/1

bal : Bal. krş. asel. 14b/15, 22b/1, 25b/6, 34a/9, 35a/14, 36a/12, 37a/6, 39b/2, 43a/9, 43a/12, 43b/13, 45b/2, 53a/3, 53a/10, 53b/10, 54a/1, 54a/6, 54a/13, 54b/2, 54b/10, 56a/14, 56b/13, 57a/15, 57b/5; revāk b. 17b/6; b.-ıla 10b/2, 17a/15, 18b/8, 20b/14, 29a/9, 52b/7, 53b/5; b. cüllābın 10a/15; b. pālūzesin

- 10a/14, 10a/15; b. şerbetin 8a/13, 21a/8; b. şerbetiyle 18a/11, 19a/12; hıyarşenber b.-in 58a/8;
- balamud** : Pelit, meşe türlerinin uzunca findığa benzeyen, tane bakımından zengin meyvesi. 33b/4, 37b/5
- baldır** : Baldır. b.-a 40a/12; b.-in 49a/14, 49a/15; b.-ında 40b/11, 41a/2; b.-lardan 46a/5
- balğam** : < Gr. Balgam; eski tıp anlayışına göre bünyeyi meydana getiren dört unsurdan biri. 3a/3, 3a/12, 31b/1, 31b/5, 41b/12; b. arıdıcı otlar 31a/5; b. arturur nesnelere 31b/1; b. dökül- 40b/9; b. gâlib olmağı 3b/4; b. in- 43a/4; b. giderici nesne 31b/5; b.-dan 2b/10, 23b/15, 27b/15, 31b/3, 32a/1, 45a/7, 45a/7; b.-dan bünyâd ol- 6a/15; b.-ı 3a/2, 53a/12, 54a/9, 54a/14, 54b/6, 56a/10; b.-ları 57b/2; gâliz b.-dan 41a/4; gâliz b.-dır 34b/8;
- balğamî** : <Ar. Balgamla ilgili, plegmatik. b. 'illetdür 23b/3; b. marâzdur 36a/2
- balğamlu** : Balğamlı. b. kan gel- 38a/11
- balık** : Balık. b. yelimi 13a/13; b. yelimiyle 33a/3, 37b/6, 40b/15
- bandur-** : Bandırmak. mürekkebe b.-alar 37b/9
- baraş** : <Ar. Abraşlık, tedavisi mümkün olmayan bir hastalık. 31a/3; b. olan yerleri 31a/11
- bârid** : <Ar. Soğuk, soğuk özelliğe sahip nesne; bk. sovuğ. 34a/8, 35b/11
- barmağ (ğ)**: Parmak. b.-ıla 20b/3, 21b/6, 22a/2; b.-lar 4a/3; b.-ları 48b/6; b.-ların 49a/4; b.-larıyla 48b/7, 48b/8; orta b.-ın 20b/1;
- baş-** : Basmak. b.-a 48b/7, 49a/3, 49b/7; b.-amaz 49b/9; b.-ıvère 49a/13, 49b/1, 49b/10; b.-ıvèreler 48a/15; muhkem b.-a 20b/2
- başal-ı 'unsulî** : <Ar. Ada soğanı ile ilgili. 15a/13
- bâselîk** : < Gr. Şahdamar; krş. baş tamarı. 5b/10; b. tamarından 19b/10, 25b/4, 26a/1, 26a/14, 26b/11, 29b/9, 30b/9, 32a/13, 35a/10, 37a/14, 40a/15, 40b/10; b. tamarı altında ol-5b/12
- bâsalîkûn** : ? merhem-i b. 8b/9, 9a/1, 9a/3, 10b/15, 19b/2, 23a/12, 23b/7, 25b/8, 25b/12, 28a/8, 29b/1, 29b/5, 36b/13, 42a/11, 45a/12, 45b/15, 50b/9; merhem-i b.-la 42b/3
- basdurma**: Pastırma. sığır b.-sı küli 17b/14, 17b/15
- baş (İ)**: 1. Baş, kafa. 3b/13; b.-a 7b/8, 8b/2; b.-ı 6a/6; b.-ın 47a/7, 47b/7; b.-ına 9a/14, 10a/7, 10a/11, 17a/13, 17a/14, 17b/4, 17b/6, 46b/9, 47b/13; b.-ını 9a/6, 17b/4, 17b/6; b. ağrı- 10a/13; b. ağrısı 10a/1, 10a/12; b. ağrısın 4b/6, 4b/15, 5b/5, 55a/8; b. ağrısına 55a/2; b. barmağın 7b/1, 48b/5; b. barmağ üstünde ol- 5b/15; b. bert ol- 5a/4, 5a/10, 5a/13, 5a/15; b. çevzinmegi 'baş dönmesi' 4b/9; b. çömçesi 3b/12; b. kemügi 6b/3;

- b. tamarı 4b/5, 5b/5; b. tamarından 10a/3, 13a/9, 15a/7, 21a/4; b. ucında 48a/3; kolunun b. tamarından 21b/3, 23a/7; b. ıssı ol- 10a/2; b.-a dürt- 'başa sürmek' 9a/8, 9a/11, 10a/9; b.-a yapışdur- 9b/4; b.-da 16a/14; b.-da başberd ol- 4b/13, 4b/14; b.-da harâret ol- 9a/3, b.-da olan cirâhatleri 8b/1, b.-da olan rencleri 9a/12; b.-dan in- 16a/4, 21a/2, 22b/4; b.-dan inmiş nezleye 57a/1; b.-ı aşığa 22a/11; b.-ı uçında 48a/1; b.-ın götüreme- 10a/13; b.-ın kazıd- 11b/4; b.-ın kazı- 10b/2; b.-ını kazı- 10a/5; b.-ına ur- 10a/10; çıkuk olan omzu b.-ına 48a/8 **2.** Tane, adet. bir b. sarmışak içi 17b/3
- baş (II):** Çıban, yara. b.-cugazlar 9b/13; yënürb. 'derinleşen, oyulan yara' 27b/2; b.-a berte 51a/2, 51b/14
- başberd :** Yara, bere, siğil. b. ol- 50a/2; b. yerlerin 16b/5; b. zâhir ol-16a/15; başda başberd ol- 4b/13, 4b/14
- başla-** : Başlamak. b.-rsa 27b/9
- başlu :** Çıbanlı, çıbanı olan. b.-ya 7b/10
- bat-** : Batmak, kaybolmak. b.-arsa 27a/4
- bâzâm :** < Far. Badem. 54b/1, 57a/14; acı b. 15a/14; b. içi 15b/2, 42a/2; acı b. için 14b/12; b. südiyle 16a/12, 36a/4; b. yağı 24b/9, 39b/2; b. yağın 10a/11, 17a/14, 30a/5; b. yağıyla 34b/12, 43a/2, 53b/15; acı b. yağın 24a/15
- bad-zehr :** <Far. Panzehir. b.-i hayvânı 26b/15
- ba'zı :** < Ar. Bazı. 21b/2, 21b/9, 24b/7, 26a/13, 26a/14, 46b/2, 54a/13; b. - laruñ 29b/4; b.-sı 9a/10, 9a/13, 16a/15, 21a/14, 21b/1, 21b/2, 23b/15, 28a/1, 37b/13, 38b/9, 43b/7
- bazu :** < Far. Pazı, kolun üst bölümündeki kas. 4a/2; b.-ların 13a/9
- bebek :** Göz bebeği. b. üzerine 11b/12; b.-i kapla- 11b/13
- becid :** <Ar. İyice sağlam bir şekilde. 27a/14, 29b/5; b. sığır südin 27a/7
- beden :** <Ar. Beden, vücut. 3a/15; tenkiye-i b. 4a/9; tenkiye-i b. ét- 15a/5, 38b/9, 38b/10; tenkiye-i b kıl- 32a/3; b. semiz ol- 3b/5; b.-de 6b/7; b.-e55a/8; b.-i rengi 3b/7; b.-i 3b/2, 4a/11; b.-ine 3b/10
- be-gâyet :** < Far. – Ar. Oldukça fazla. 52a/5; 52a/13
- beñak :** <Ar. 31b/1 İnsanın derisinde pul pul beyazlık ve alaca bir renk meydana getiren bir çeşit hastalık.
- bél :** Bel. 6a/6, 43a/4, 43b/3; b.-den 43b/9; b.-e 43a/11, 43b/4; b.-i39a/15; b.-inden 49a/14, b.-ine 32b/15 , 33b/3, 33b/6, 37a/11, 37b/7, 39a/14, 43a/10, 43a/12, 48a/3, 48a/6; b.-ini 39b/11, 47b/9; b. ağrı- 43a/3; b. ağrısına 5b/13; b. ağrısını 54a/9; b.-üñ ağrısına 6a/1

- belesân:** <Far. Pelesenk ağacı, balsama ve bu ağacın yağı.(Commiphora opobalsamum) habbü'l-b. 52b/6
- belilec :** <Ar. Belile otu. (Bellerica myrobalan)15a/8, 53b/1, 53b/13
- bellüt :** <Ar. Meşe ağacı, pelit. (Quercus) 7a/8, 39a/11, 39a/14; b. küli 25b/5; b. küli şuyıyla16b/6; b. külin 9a/5, 17a/4, 41b/2; ma^c cün-ı b. 39a/13;
- bellü :** Belli, açık. b. ol.- 27a/15
- belür-:** Belirmek, ortaya çıkmak. b.-se 23a/6
- benc :** <Ar. Bengilik otu, kırmızı tatula (Datura fastuoza)ebyâz-ı bezrü'l-b. "bengilik otu tohumu" 52b/4; bezr-i b. 58a/3; bezrü'l-b. 53b/7
- bend :** <Far. Kas kirişleri, bağ. hâyanuñ b.-in 36b/5; diz altında b. ol- 21a/12
- bendükşe :** <Far. Eklem, kiriş. 28b/10, 43b/7; b. içinde 43b/7, b.-ler 28a/14; b.-ler sızısın 53a/14
- benefşe :** <Far. Menekşe. (Viola tricolor) 10a/8, 15b/15, 20a/11, 28b/4, 34a/15, 52a/9, 57b/4; b.-yi 55a/3; b. reng ol- 44b/12; b. şuyın 55a/6; b.yağın 10a/5; b. yağıyla10a/11
- beñ(i)z :** Beniz, çehre. b.-i 36b/15, 38a/3; b. aq ol- 3b/4; b. şarılığı 52b/13; b. kızıl ol- 3a/14
- beraber :** < Far. Eşit, eşit miktarda, eşdeğer. 18b/7, 23a/2, 31b/12, 48a/6, 48a/9, 48a/11, 53b/15, 54a/5, 55a/14; b.-i 52b/7, 53a/10, 53b/5, 53b/9, 54a/1, 54a/6, 54a/12, 54b/10, 55a/15; b.-inde 47b/10; b.-ine 49b/5
- berk :** Berk, sağlam. 20b/4, 22a/14, 23b/5, 26b/8, 28b/11, 33b/6, 36b/4, 36b/7, 37b/7, 41a/6, 44a/8, 45a/4, 45b/2, 45b/12, 47b/9, 48b/14, 48b/15, 49a/7, 49a/12, 49a/13, 49a/14, 49b/1, 49b/3; b. bağla- 8b/6, 13a/9, 41a/14; b. baş- 20b/5; b. ét- 53a/15
- berkit- (d) :** Berkitmek. b.-eler 44a/13
- berkiş- :** Berkişmek. b.-e 49a/8, 49b/12; b.-meyüp dur-11a/7
- berşâ' işâ :** <Ar. Bir tür macun. ma^c cün-ı b. 34b/14, 53b/6
- bert :** İncinme, burkulma. başa b.-e 51a/2, 51b/14
- besbāse :** <Ar. Küçük hindistan cevizi. (Myristica fragrans) 54a/11, 54b/8, 54b/13
- besfāyic :** <Ar. Bespaye. (Polypodium vulgare) 35a/1, 58a/3
- besle- :** Beslemek. b.-yeler 45b/15
- beşür :** < Ar. Sivilceler, küçük çıbanlar. b. ol- 25b/14
- bêş :** Beş. 9a/15, 9b/2, 13b/11, 14a/8, 22a/2, 24/3, 24a/6, 24a/7, 25a/11, 27b/10, 30b/2, 31b/12, 35a/1, 35a/2, 36a/7, 39a/9, 39b/12, 41a/1, 50a/8, 50b/3, 50b/4, 50b/7, 51a/3, 51b/15, 52a/9, 52a/10, 52b/5, 52b/15, 54a/7, 54b/1, 54b/8, 54b/11, 54b/12, 54b/15, 56b/11, 57a/4, 57b/14, 58a/6; b.-er 30a/12, 37a/5, 51a/8, 54a/10, 57a/5, 57b/4, 58a/2; b.-inci

- 2b/10, 4b/14; on b. 2b/9, 4a/1, 9b/4;
on b.-inci 2b/13, 5b/4
- bevāsīr** : < Ar. Basur. 37b/10, 38a/6; b.-a
51b/2, 53b/13; b.-uñ 38a/5, 38a/7;
b. rencine 5b/13
- bevāsīrū'l-enf** : < Ar. Burun içinde
meydana gelen siğil. 13b/6
- bevl** : < Ar. İdrar, sidik; krş. sidük. 3b/6,
56b/5; b.-i 3a/15, 3b/3, 3b/9,
39b/11; b.-ini 37a/11; ihtibās'ül-
bevl 39a/15
- bevr** : bk. bevl gögercin b.-isini 12a/13
- beyān** : < Ar. Açıklama, izah. b. ét-
2a/13, 8b/1, 47b/5, 55a/1; b.-
ındadur 50a/1, 52b/1
- beyaz** : Beyaz. b. ol- 10b/8
- beyni** : Beyin. 8a/2, 8a/4; b.-ne 8a/3; b.-ne
inme- 8a/10; b.-si 6a/13
- beyü-** : Büyümek. b.-r 20a/7, 22b/6,
23b/3, 45b/5
- beyücek** : Büyükçe. 28a/5, 29b/3
- beyük** : Büyük. 19b/1, 26a/13, 28b/15,
40a/3; b. ademde ol- 10b/10; b. ol-
14a/13, 19a/6, 20b/13, 40b/9
- bez** : Bez. 8a/7, 28b/7; b.-e 9b/4, 13a/12,
17b/1, 22b/6, 32b/2, 33a/4, 33b/6,
36a/10, 36a/13, 37b/7, 40b/3, 41a/1,
42a/15, 44a/6, 45a/4; b.-le 15b/4,
24a/2, 28b/12, 31a/11, 38b/13; b.-in
46a/9; b.-ine 58a/7; gök b.-i 17b/2;
kettān b.-ine 51a/12;
- bezir** : Keten. 9b/3, 38a/7; b.-le 32b/1,
33a/13, 38a/12
- bezr** : <Ar. Tane, tohum. b.-i benc 58a/3;
b.-i қаtūnā 24b/6, 26b/2, 27a/1,
34b/4; b.-i қаtūnāyı 19b/11, 46a/8;
b.-i қаtūnāyıla 9a/8; b.-i қаtūnāyı
29a/12; b.ü'l-benc 53b/7; ebyāz-ı
bezrū'l-b. "bengilik otu tohumu"
52b/4
- bıçak (ğ)**: Bıçak. b. 46a/13, 50b/13; b.-dan
6b/9, 8b/4; b. doğun- 8b/2
- bī-'add** : < Far. Sayısız.1b/1
- bī-ḥadd** : < Far. Hadsiz, sınırsız, pek
çok.1b/1
- bil-** : Bilmek. b.-gil 1b/7, 2b/8, 6a/12,
6b/2, 6b/4, 6b/7, 47b/6; b.-medin
2b/3; b.-mezse 8b/1; b.-miş 7a/3;
geleni gideni b.-mezse 8a/15
- bildür-** : Bildirmek, açıklamak. b.-di 1b/3;
b.-ür 2b/5, 2b/6, 2b/7, 6b/7, 9a/12
- bile** : Birlikte, beraber, ile, vasıtasıyla.
4a/5, 6b/12, 7a/3, 13a/12, 16a/9,
23b/6, 26a/3, 45b/13, 56b/12
- bilek** : Bilek. 49a/4; b.-in 48b/15; b.-ine
49a/6
- bin** : Bin 1b/6
- bir** : Bir. 1b/9, bir2a/3, 2a/4, 2a/13, 3a/6,
3b/11, 4b/2, 4b/4, 6b/10, 7a/12,
8a/7, 8b/12, 9a/1, 9a/9, 9a/11,
9a/12, 9b/6, 9b/8, 9b/10, 9b/14,
10a/6, 10b/3, 10b/6, 10b/7, 10b/8,
11a/9, 11b/8, 12a/2, 12b/14, 12b/5,
12b/6, 12b/15, 13a/7, 13b/3, 13b/7,
13b/10, 14a/10, 14b/3, 14b/8,
14b/10, 14b/15, 15a/3, 15a/12,
16a/4, 16a/11, 16b/6, 16b/7, 17a/3,

17a/6, 17a/8, 17b/1, 17b/3, 17b/6,
 17b/10, 17b/12, 18a/1, 18a/6,
 18a/12, 18b/1, 18b/12, 18b/2,
 18b/14, 19a/2, 19a/6, 19b/14,
 19b/15, 20a/1, 20a/6, 20a/12,
 20a/14, 20b/5, 20b/7, 21a/2, 21a/7,
 21a/14, 21b/13, 22a/15, 22b/4,
 22b/6, 22b/12, 22b/14, 23a/6, 23b/3,
 23b/8, 23b/10, 24a/2, 24a/3, 24a/4,
 24a/5, 24a/10, 24a/12, 24a/13,
 24b/14, 25a/1, 25a/9, 25b/7, 25b/11,
 25b/12, 26a/13, 26b/10, 26b/12,
 27b/7, 27b/8, 27b/11, 27b/14, 28a/3,
 28a/12, 28b/6, 28b/8, 28b/14,
 29b/15, 30a/2, 30a/4, 30a/5, 30a/15,
 30b/8, 30b/14, 31a/1, 31a/11,
 31a/13, 31a/14, 31b/10, 31b/14,
 32a/9, 32a/11, 32b/7, 32b/8, 32b/12,
 33b/3, 33b/6, 34a/2, 34a/8, 35a/5,
 35b/5, 35b/12, 35b/13, 36a/2,
 36a/13, 36b/6, 37a/3, 37a/7, 37a/9,
 37a/10, 38a/4, 38a/12, 38b/4, 38b/6,
 38b/13, 39a/10, 39b/10, 39b/13,
 40a/13, 40b/9, 41b/10, 42a/3, 42b/4,
 42b/8, 42b/14, 43a/12, 43b/4, 44a/5,
 44a/9, 44a/10, 44b/10, 44b/11,
 45b/13, 46a/10, 46a/11, 46b/4,
 46b/5, 46b/10, 47a/6, 47b/10, 48a/1,
 48a/4, 48a/5, 48a/9, 48a/12, 48a/14,
 48b/8, 48b/10, 48b/13, 48b/14,
 48b/15, 49a/1, 49a/6, 49a/7, 49a/11,
 49a/12, 49a/14, 49b/4, 49b/6, 49b/8,
 49b/12, 49b/14, 49b/15, 50a/14,
 50a/15, 50b/12, 50b/15, 52a/2,

52a/6, 52a/12, 53a/4, 53a/7, 53a/11,
 53b/10, 54a/1, 54a/7, 54b/1, 54b/14,
 55a/5, 55a/7, 55a/9, 55a/14, 55b/6,
 55b/7, 55b/9, 55b/10, 55b/13,
 55b/15, 56a/4, 56a/8, 56a/14, 56b/1,
 56b/5, 56b/6, 56b/8, 56b/13, 57a/2,
 57a/8, 57b/10, 57b/11, 58a/6, 58a/7,
 58a/8; b.-birine 26b/4, 39a/8, 46a/9,
 50a/10, 51b/7; b.-er14b/7, 16b/15,
 18a/4, 25b/6, 31a/9, 52b/6, 53a/1,
 53b/8; b.-i 31b/2, 31b/2; b.-inde
 52a/12; b.-inden 12a/1, 12b/5,
 12b/5, 16b/3, 18a/4, 18b/1, 31a/9;
 b.-ine 30b/14, 50a/14; on b.-inci
 2b/12; b.-kaç 9b/12,19a/4, 19a/15

birez : Biraz. 8a/9, 9a/5, 15a/2, 16b/10,
 17a/6, 18b/11, 21a/8, 22a/14, 22b/8,
 24b/9, 25b/10, 25b/11, 26a/11,
 28b/9, 30a/4, 39a/7, 43b/3, 48b/9,
 52a/3, 52a/6, 56a/3; b. birez33b/15

birinc : <Far. Piriñç. (Oryza sativa)
 38a/13; b.-ile35b/10; b. aşın 11a/3,
 11a/11, 23a/15, 28a/10, 37a/15,
 44b/8,

birle : İle, vasıtasıyla, birlikte. 1b/2, 7a/10,
 8a/1, 15a/6, 22a/12, 28a/12, 28b/1,
 29b/6, 30a/10, 30b/2, 33a/7, 35b/2,
 35b/3, 35b/15, 49a/5, 49b/3, 52a/2,
 53a/10, 53b/10, 54a/1 ,54a/6,
 54a/13, 54b/10, 55b/7, 56b/2

biruh : ? b. yolın 27a/2

biş- : Pişmek. b.-e 30b/1, 32b/5; b.-er
 55b/4; b.-üreler 11b/8, 17a/12,
 25a/12, 26b/13, 29a/1, 38a/12,

- 38a/14, 38a/15, 39b/2, 40b/6, 57a/3;
b.-ürüp 47b/5; b.-ürür 56a/10; b.-
miş ayva 33a/14
- bişük (g)**: Pişik. b.-in 5a/7
- bit** : Bit. diri b. 39b/14
- bit-** : Oluşmak, gövermek, meydana
gelmek. b.-e 22b/13, 41a/13; b.-mez
44b/15; kıl b.-ecek yerde 15a/4; kıl
b.-er 13a/2; kıl b.-megin 4b/11; kıl
b.-se 13a/1
- bitün** : Bütün 38b/6
- bitür-** : Oluşturmak, gövertmek;
sonlandırmak. b.-e 8b/11, 34a/2; b.-
eler. 9a/1, 9a/3, 14a/2, 14a/3,
20b/10, 22b/15, 23b/8, 23b/12,
28a/12, 35b/15, 36a/14, 36b/14,
38a/2, 40a/8, 42b/3, 46a/1; b.-ür
50b/6, 50b/10, 50b/13
- biz** : Delik delmek için kullanılan çelikten
yapılmış, sivri uçlu, ağaç saplı araç,
tığ. 9a/2, 13b/13; b.-den 57a/15
- biz** : Biz. b.-den 1b/12; b.-i 1b/13
- boğ-** : Boğmak. b.-alar 13a/6, 46b/4
- boğaz** : Boğaz. b.-a 22a/6, 22a/7, 22b/5,
23a/5; b.-da 21a/13, 22b/3; b.-da ol-
5b/2; b.-dan 35b/5; b.-ına 21b/14;
b.-uñ 21b/2; b.-ına gid- 22a/12; b.-ı
altında 7b/14; b.-ı kuru-19b/11; b.-a
in- 16a/12, 21a/14; b. ağrısın 5b/6;
b. ağrısına 57a/6; b. şiş-23a/7
- boğazla-** : Boğazlamak. b.-ya 20b/7; b.-
yalar24b/14
- boğıl-** : Boğulmak. b.-a 37b/14; b.-up
44a/14; b.-ur47a/9
- boğ** : Bok, dışkı, curuf. gögercin b.-ı
25b/5; it b.-ı 9b/8, 33a/14; keler b.-ı
11b/14; gögercin b.-ın 42b/13;
- boli** : Palamut. b.-den 14b/15
- boy** : Çemen otu, boyotu. (Trigonella
foenum-graecum) b. tohumı 14b/14,
19a/11, 20a/11, 28b/4, 38b/6,
57a/13; b. tohumın 51b/9
- boya** : Boya. kızıl b. 15b/10
- boy(u)n** : Boyun. b.-ından 5b/6
- bozar-** : Bozarmak. b.-ınca 55a/4
- bö** : Bir tür zehirli ve iri örümcek. 47a/2,
47a/3
- bögrek (g)**: Böbrek. 39a/2; b.-de 54a/9; b.-
e 43a/4; b.-leri 57b/7; sığır b.-i y.-ı
50b/11; sığır b.-i yağın 38a/14
- bögür** : Bögür. b. sancusın 53a/14
- bögürtlen** : Bögürtlen. (Rubus caesus) b.
yaprağı 14a/11; b. yaprağın 24b/13,
33b/11
- böyle** : Böyle. 1b/11, 36b/14
- bu** : Bu. 2a/3, 2a/8, 2a/9, 2a/14, 2a/15,
2b/4, 2b/14, 2b/15, 3a/5, 3a/8, 3a/9,
3a/11, 3a/12, 3a/13, 3b/9, 3b/11,
10a/7, 10a/8, 10a/15, 10b/3, 11b/4,
11b/14, 12a/3, 12b/1, 13a/14, 13b/1,
14a/8, 14a/10, 14a/11, 15a/7,
15a/11, 15a/12, 15a/14, 15b/5,
15b/9, 15b/11, 15b/14, 16b/2,
16b/8, 16b/14, 16b/15, 17a/2, 17a/4,
17a/11, 17b/2, 17b/4, 17b/6, 17b/13,
17b/15, 18a/3, 18a/5, 18a/6, 18a/13,
18b/1, 18b/6, 18b/7, 19a/10, 19a/13,
19a/15, 20a/10, 20b/10, 21a/6,

bulun- : Bulunmak. b.-mazsa 16a/10, 19a/4, 41b/14

büre : <Far. Boraks. 16b/14, 19a/12, 24/3, 25b/5, 30b/15, 31a/8, 32a/7, 36a/11, 38b/11, 43a/15, 53a/9

büre-i ərmeni : <Far. Ermeni kili olarak da adlandırılan bir tür boraks.16b/8

burüdet : <Ar. Soğukluk; soğuk niteliğe sahip. 43b/6; b.-den ol- 39b/1

burun : Burun. 6b/1; b.-a in- 17a/8; b.-da 5a/9, 14a/3; b.-dan 5a/8; b. içinde 13b/6, 13b/7; b. kanına 5b/1; b. tomur- 5b/6, 13a/6, 13a/8; b.-ı 8a/15, 26b/12; b.-ına 13b/1, 17b/2; b.-ından 14a/5; b. tamarı 5a/8; b.-ı tamarlarına 13a/13

buru : Sancı. göbek b.-sı 34a/10, 34a/11

buṭ : But. b. içinde 27b/15, 28a/1; b.-ını 49a/13

buyan : Meyan (Glycyrrhiza glabra) 22b/1; b. köki 43a/8, 56b/9

buyur- : Buyurmak. b.-muşdur 3b/12

büber : Biber. (Piper) b.-le 33a/7

bük- : Bükme. b.-emez 49a/9

bülüc : Piliç; krş. bilic. b. yar- 27b/6; b.-ı 25a/8, 47a/2; b.-le 19b/13

bünyād : <Far. temel, esas; yapı. b. ol- 6a/14; b. kı1- 2b/9; şafrādan b. ol- 6b/1; sevdādan b. ol- 6b/2

bürüncük : Bürümcek, koza gibi yumaklanmış şey. 11b/12

büssed : <Ar. Mercan. 12b/4

büyü- : Büyüme. b.-r 25b/2, 40a/1

büyük : Büyük. 28a/12; büyük açma- 5a/1

C

cehd : <Ar. Çalışma, çabalama. ét- 47b/4

cān : <Far. Can. 3a/6

canavār : < Far. Canlı, hayvan. 22a/6, 47a/5; c. yağı 8b/9

casus : <Ar. Gizli haberlerböğrenerek veya sırları çözerek haber veren, çayıt. kan c.-ı a^c zādur 4a/10

cāvşir : <Ar. Cavşir otu ve bundan elde edilen bir tür tıbbi zamk; krş. oğlan aş. .(Ferula alaeochytris) 43a/15, 51b/3

cebhe : <Ar. Alın; alın damarı. 4b/8

cederī : <Ar. Çiçek hastalığı. 27a/5

cem^c : <Ar. Toplam, toplanma. c. ét(d)- 1b/12, 2a/4; c. ol- 36a/15

cemī^c : <Ar. Bütün. 52a/13; c. a^c zā 5b/11; c. a^c zāya 5b/9; c. bevāsiruṭ 38a/5; c. cirāhatleri 50b/6; c. gövde 19b/8; c. tabiblerin 1b/10;

cemre : <Ar. Kabarcıklar şeklinde beliren ateşli bir cilt hastalığı. 46a/1

ceng : Savaş, vuruşma 6b/9

cereb : <Ar. Uyuz hastalığı, uyuzluk. 30a/6

cerrāh : <Ar. Cerrah, doktor. 2a/9, 2b/2; c.-ların1b/10; c. olan kişi 7b/6

cerrāhīn : <Ar. Cerrahlar, doktorlar. re^c isü'l-c. “cerrahların başı” 1b/13, 2a/1

cerrāhlik : <Ar. Cerrahlık. 7b/5

cesed : <Ar. Ölü vücut. mesāmīr-i c.-dür ‘vücudun çivileridir.’6b/6

cevāb (I): <Ar. Cevap. 7b/6
cevāb (II): <Ar. bk. cevāv. arpa c.-in 21a/6
cevāhir : <Ar. Mayalar, özler; yetiler. 6a/13; c.-i erkāndan 1b/2
cevāv : <Far. Arpa ile yapılan bir tür yiyecek. 28b/2
ceviz : <Ar. Ceviz; krş. koz. 42a/1;
ceviz-i bevā : <Ar. Küçük Hindistan cevizi. 33b/4, 34b/1, 43b/1, 54a/11, 54b/9, 54b/15
ceviz-i hindī : <Ar. Hindistan cevizi. 33a/5, 42a/2, 43b/12, 53b/3, 54b/15
cezer : <Ar. Havuç. 39b/2
cırcır : Su teresi, kekeş. toħm-ı c. 16b/14;
ciban : Çıban. c.-lara 51b/9; c.-ları 51a/11
ciger : <Far. Karaciğer; krş. bağır. c. ağrısı 52b/9
cild : <Ar. Cilt, deri. c.-i 15b/12; hāyanuñ c.-i 36a/3
cimā' : <Ar. Cinsel birleşme. c.-dan 31a/1
cins : <Ar. Tür, cins. uyuzdan bir c.-dür 30b/8; cüzām c.-idür 31b/2
cirāhat : <Ar. Yara. 1b/9, 2a/13, 6b/8, 44b/5, 44b/5, 46b/12; c.-e 6b/15, 35b/11, 44b/6, 46b/5; c.-i 6b/15, 7b/7, 8b/8, 36b/10, 47a/15, 51a/1; c.-ine 3b/10; c.-leri 2b/6, 6b/7, 50b/9; c.-üñ 1b/11, 2a/12, 6b/12, 8b/3, 35b/13, 35b/14, 50b/3, 52a/4; c. ol- 8b/2, 35b/6, 45b/3; c. yerin 46a/15; ıssı c.-lere 50a/7; nāşūr olmuş c.-lere 51b/3; cemi' c.-leri 50b/6; tāze olan c.-e 6b/13
cübn : <Ar. Peynir. mā'l-c. 24a/12

cüllāh : <Ar. Çülhacı, dokumacı. c.-larda 46a/3
cüllāb : <Far. Gül suyu, gül şerbeti. krş. gülāb. 11a/3, 11b/1, 23b/1
cülnār : <Far. bk. gülnār. c.-ı mışrī 39a/12
cümle : <Ar. Bütün, hep. 4a/3; c. tamarlardan 4b/3; fi'l-c. 5b/6; ser-c. 4a/6
cünd-i bādester : bk. cünd-i bidester 33a/8
cünd-i bidester : <Far. Kunduz taşığı otu ve kökü. krş. cāvşir; oğlan aşı. 47b/1
cüzām : <Ar. Cüzam hastalığı. 31b/2, 47a/6; c.-e 15b/7
cüz : <Ar. Kısım, parça, bölük. c.-de 2b/9

Ç

çadır : <Far. Kuzu sarmaştığı, çadır çiçeği. (Convolvulus arvensis) 51b/4
çağır- : Bağırmak. ç.-maz 47a/9; katı ç.-mağdan 32b/10, 36b/1
çalka- : Çalkalamak. ç.-yalar 9a/8, 19b/12, 22b/2, 26b/2, 29a/12, 34b/5, 46a/8
çal koyun : bk. çalkoyun. 32b/14, 33a/5
çal koyun : Yüzüstü. 13b/2
çalur : ? ç toħmı 37a/5
çam ağacı : Çam ağacı. ç. a.-nuñ kabuğı 44a/4
çam sakızı : Çam sakızı 36b/10; ç. s.-in 36b/8
çapak (ğ): Çapak. 4b/11; ç.-ın 5a/7
çāre : <Far. ç. ol- 13a/5
çatla- : Çatlamak, yarılmak. ç.-ya 22a/5, 47b/11, 49a/6, 49b/7, 49b/11

çek- : Çekmek, ilaç sürmek, herhangi bir nesneyi tedavi amacıyla bir organa çekmek. ç.-e 7b/2, 29b/1, 32a/5, 47b/11; ç.-eler 7a/8, 9b/4, 12a/3, 12a/6, 12a/14, 13a/4, 14a/1, 21b/12, 22a/9, 27a/8, 28a/4, 44a/11, 47a/14, 48a/11, 48a/15, 48a/9, 49a/5, 49b/11, 51b/13; ç.-er 53b/12; ç.-erek 48b/15; ç.-ivère 48a/10; ç.-meyeler 7a/12; kanın ç.-eler 15b/14; muhkem ç.-eler 22a/5; saçın ç.-eler 22a/4; sürme ç.-eler 27a/10; kıtı ç.-icek 7a/15; zahmet ç.-üp 1b/9

çekel : ? 40a/13

çekil- : Çekilmek. ç.-ürse 7a/14

çekirdek (g): Çekirdek. 26b/15; ç.-i 56a/12; ç.-in 30a/2; ç.-inden 53b/14, 55b/5; ç.-leri 49b/15; ç.-siz kızıl üzüm 53b/4; ç.-süz kızıl üzüm 35a/2; ayva ç.-in 19b/12; kabağ ç.-in 26b/1; kızıl üzüm ç.-i 58a/4; seftâlû ç.-i 14b/11 12

çeltü: Çaltı, Kara çalı. kara ç. dibi 43b/12; kara ç. tohumı 20a/9

çengel : Çengel. 12b/11, 20b/13; ç.-ile 14a/1, 20b/6

çeñe : Çene. 18b/15, 48b/6; ç.-yi 48b/6, 48b/8; ç. çık.- 48b/2; ç. dibini 48b/7; ç. süñügi 3b/13

çevre : Çevre. 35b/11; ç.-sine 25a/13

çevür- : Çevirmek. ç.-eler 7a/9 ç.-ü 48a/15

çeyne- : Çiğnemek. ç.-meye 48b/9; ç.-meyeler 18b/4; ç.-yeler 37b/8; ç.-yimez 7b/9

çez- : Çözmek. ç.-eler 44b/2

çıban : Çıban. 25b/1; ç.-lar ol- 4b/11

çıbuğ (ğ) : <Far. Çubuk. bağ ç.-ı külin 17a/4, 17a/5;

çık- : Çıkmak, belirlemek. ç.-a 7a/12, 15a/12, 17b/7, 17a/13, 22a/12, 22a/15, 22b/3, 22b/12, 26a/11, 30a/15, 36b/5, 36b/12, 37a/11, 38a/6, 41a/10, 41b/8, 43a/13, 52a/7; ç.-alar 31b/14; ç.-an 7b/15, 8a/5, 12a/14, 27a/3, 46b/3, 47b/15; ç.-ar 23b/3, 25a/4, 25b/2, 25b/15, 26b/10, 27a/6, 28b/14, 29a/10, 29b/4, 30a/7, 33a/11, 36b/3, 40a/1, 41b/13, 45b/9, 46a/3, 49b/2; ç.-duğı 27a/7, 27b/5; ç.-duğından 17a/14, 20a/4, 24a/13, 31b/9, 36b/13; ç.-duğıdan 30a/4; ç.-ıcağ 10a/11, 23a/4, 30b/6; ç.-ınca 32a/6, 36b/6, 37a/9; ç.-mayan 47b/14; ç.-mayınca 29b/4; ç.-mazsa 22a/13; ç.-miş 58a/5; ç.-sa 26a/12, 26b/9, 27a/5, 46a/14, 46b/1, 46b/6, 49a/4; ç.-up 27a/4, 27a/11; gerü ç.-a 20a/3; kanı ç.-a 8a/7; giciyi giciyi ç.-ar 29b/9; içini ç.-ara 20b/7; kuvveti ç.-ınca 56b/11; kırüh ç.-mağdan 45b/4; şafrâ ç.-mağdur 33a/10; kan ç.-maz 9b/6; kızıl nesne ç.-sa 5a/10; omuz ç.-sa 47b/12; topuğ ç.-sa 49b/8; hammâmdan ç.-miş kişiden 4a/13;

çıkār- : Çıkarmak. ç.-a 9a/3, 20b/6, 30a/2; ç.-alar 13b/11, 18b/9, 22a/9, 20b/13, 20b/14, 23a/5, 23b/6, 32b/5, 39a/1,

42b/1, 53a/7; ç.-sa 38b/6; ç.-up
4b/4; ç.-ur 29a/11

çıkuk : Çıkık. 48a/7, 48b/13; ç.-ları 47b/5

çınarak : ? 9b/1

çintiyâne : <Lat. Çentiyane otu. (Gentiana
lutea) 54a/4

çır : Çır yansıma sesi. ç. de- 8b/4

çiçek : Çiçek. 27a/5; ç.-den 27a/14

çigid : Çekirdek. panbuğ ç.-i ‘pamuk
çekirdeği’ 42a/2

çig : Çiy, ham. ç. südile 38a/4

çiriş : Çiriş otu. (Asphodelus) 13a/11,
22b/6, 37b/5, 40b/15, 42a/14, 44a/4;
ç.-i 28b/11; ç. unı 33b/5

çok (ğ) : Çok. 2a/15, 4a/10, 7a/5, 9a/9,
10b/13, 11a/2, 11a/10, 11b/6, 11b/9,
14a/6, 15b/8, 16a/10, 17a/14, 19b/1,
19b/9, 20a/3, 20b/8, 20b/15, 21a/1,
22a/14, 23b/14, 26a/8, 28a/5, 28a/7,
30a/14, 31b/10, 32a/3, 32a/9, 34b/4,
37a/13, 38a/3, 39a/3, 41a/6, 42b/4,
42b/10, 44b/8, 45a/11, 52b/3; ç.
tecrife kılmış üstâd 7a/2; ç.-az “çok
az” 42a/13; ç.-dur 5a/3; ç.-ı 40a/15;
ç.-u 11a/7;

çomak : Çomak, değnek. 7b/8; ç.-dan
6b/10

çök- : Çökmek. ç.-er 8b/5

çörek otu : Çörek otu. 10b/4, 21a/10,
43a/14; ç. o.-ın 17b/1

çuğur : Çukur. 47b/13; ç.-a 49b/8; ç.-cuğ
èt- 49b/4

çügündür : <Far. Pancar. (Bera vulgaris-
folliora) ç. şuyıyla 27b/1; ç. yaprağı
29b/14

çük : Erkeklik organı. ç.-ini 20b/12

çüri- : Çürümek. ç.-dür 41a/9; ç.-mege
27b/8; ç.-r 46b/2; ç.-se 17b/8,
35b/4, 45b/3; ç.-yüp 41b/8

çürü- : bk. çürümek. ç.-r 27b/3; ç.-yüp
29b/5

çürük (g) : Çürük. 29a/5, 45b/5; ç.-i
27b/11; ç.-in 27b/11, 42b/1; ç.-ise
41a/12; ç. elma 22a/13

D

dâğ : <Far. İyileştirmek için vücudun
hastalıklı bölümünde kızgın bir
araçla yapılan yanık. d. ur-11b/11

dağıl- : Dağılmak, parçalanarak yayılmak,
ufalmak. d.-a 21b/6; d.-
mazsa 10b/12, 19a/10, 23a/9

dağı : Dahi. 3a/1, 3a/2, 3a/3, 3a/4, 3a/7,
3b/11, 4a/12, 4b/3, 6b/2, 7a/1, 7a/6,
7a/14, 7b/4, 7b/6, 8b/12, 9a/1, 9b/6,
9b/6, 9b/8, 9b/10, 9b/14, 10a/7,
11b/8, 12a/5, 12a/12, 12b/1, 12b/9,
12b/14, 13a/10, 13a/13, 13a/14,
13a/14, 13b/3, 15a/12, 15b/4, 17b/1,
17b/2, 17b/2, 19a/9, 19a/15, 19b/7,
20a/1, 22a/15, 22b/13, 23a/1,
23a/14, 23b/8, 24a/9, 24a/10,
24a/10, 24a/11, 24a/14, 24b/8,
24b/13, 25a/8, 25a/8, 25a/13,
25a/13, 25b/6, 27b/7, 27b/14, 28b/7,
29b/3, 29b/4, 29a/15, 30a/15, 30b/8,

31a/1, 31a/13, 31b/1, 31b/15,
32a/10, 33a/9, 33b/3, 34a/9, 34b/6,
34b/13, 35b/1, 35b/4, 36b/14,
36b/15, 37a/11, 37b/1, 37b/14,
38a/15, 38a/15, 39a/10, 39a/14,
39b/1, 39b/12, 40a/9, 40a/11,
40a/11, 40b/6, 41b/10, 42a/6, 42b/8,
42b/9, 42b/12, 42b/15, 43b/10,
43b/11, 43b/13, 44a/9, 44b/5, 44b/8,
44b/10, 44b/13, 45b/12, 46a/10,
46a/12, 46a/12, 46b/1, 46b/14,
47a/10, 47b/2, 47b/4, 48a/4, 48a/9,
49a/1, 49b/15, 51a/10, 54a/8,
54a/14, 55b/3

dāḥilyūn : <Ar. Bir tür merhem. 23a/9

dāḥıs : <Ar. Dolama, etyaran. krş.
kurluğan 29a/9

dāire : Daire, daire şeklinde olan. d.-si
10b/9, 25a/4, 27b/3; d.-ne 10b/15,
27b/12

dağ- : bk. taşmak. d.-alar 47b/10

dala- : 1. (Köpek kurt gibi ısırıcı
hayvanlar için) Dişlemek, ısırarak.
2. (Zehirli böcek, ısırğan otu gibi
yakıcı mādresi bulunan şeyler veya
sert kumaş için) dokunarak teni
acıtmak veya kaşıdırmak. d.-duğı
47a/10, 47a/14; d.-r 18a/7; d.-sa
47a/5

đalak : Dalak. d. rencine 5a/5

dāne : <Far. Tane, tohum. 35a/2, 39a/9,
39b/12, 39b/13, 51b/4, 57a/7, 57b/2,
57b/3, 57b/3, 58a/4

dāne çadır : <Far. Çadıruşağı bitkisi ve
bundan elde edilen zamk. 50b/11,
51b/4

daracuğ : Çok dar. 20b/15

dārçini : <Far. Tarçın. (Cinnamomum)
17b/5, 18a/4, 18a/14, 34b/1, 42a/1,
53b/2, 54a/11, 54b/11

dār-ı fulful : <Far.-Ar. Başbiberi, uzun
biber. 43b/2, 53b/1, 54b/13

dart- : Tartmak, sarsmak. d.-alar 53b/15

dārū : <Far. Darı. 25b/15

daş : bk. taş. d.-dan 6b/10; d. doğun- 7b/8

datlu : bk. tatlu d. ğızälardan 26a/2

dā'ü'l-fil : <Ar. Ayak şişmesi.
(elefantiasis) 40b/8

dā'ü'l-ḥayye : <Ar. Deri soyulması
şeklinde görülen bir tür hastalık.
15b/4

dā'ü's-ş'aleb : <Ar. Saç sakal dökülmesi
şeklinde görülen bir tür hastalık.
15a/3

daya- : Dayamak, yaslamak. d.-ya 48a/8,
48a/9

dāye : <Far. Anne, sütanne. d.-sine 27a/12

dāyim : <Ar. Dā'im. 6b/12, 12a/15, 12b/2,
15b/1, 17b/4, 21a/11, 21b/5, 24b/12,
27b/1, 30b/11, 44a/13, 57a/12

dē- : Demek, söylemek. d.-di 1b/13; d.-
dükleri 16b/12; d.-mişdür 24b/8; d.-
mişler 9b/7; d.-mişlerdür 16a/9,
24a/14; d.-r 9b/7, 21b/9; d.-rler
4b/6, 4b/8, 4b/10, 4b/13, 4b/15,
5a/4, 5a/7, 5a/9, 5a/12, 5a/14, 5b/2,
5b/4, 5b/5, 5b/9, 5b/10, 5b/13, 6a/1,

- 6a/3, 6a/5, 6a/7, 6a/8, 6a/10, 9a/4, 10a/1, 13a/7, 13b/6, 15a/3, 17a/9, 19b/6, 21a/15, 21b/1, 22b/4, 23b/2, 23b/14, 25a/3, 25b/1, 25b/15, 26a/13, 27a/5, 27b/2, 29a/10, 30a/6, 30b/7, 31a/3, 32a/1, 32b/10, 34a/8, 34b/11, 35b/5, 40a/13, 41b/12, 42b/4, 46a/2, 51b/1, 53b/1; çır d.-rse 8b/4; d.-yü 2a/8, 7b/6
- debren-** : bk. deprenmek. d.-meye 49b/6; d.-se18a/8
- def** : <Ar. Savmak, def etmek. 32a/9; def^ç èt-(d) 4b/13, 5a/1, 5a/5, 5a/8, 5a/11, 5b/4, 5b/7, 52b/2, 54a/4, 56b/5, 57a/1, 58a/1; d. ol- 'savuşmak' 18b/12; d. olma-14b/13, 14b/15, 16b/8, 24b/11, 24b/12, 35a/13, 40b/4
- def a** : <Ar. Defa, kez, kere. 11a/9, 12a/6, 17a/3, 18b/14; d.-da17a/6
- defne** : <Gr. Defne ağacı. (Laurus nobilis) d. yaprağı 48b/11
- degin** : Değın, kadar. 12b/14, 17b/13, 41a/1, 42a/12, 48b/6, 53b/10; d.-dür 54a/2, 54a/2
- degirmen** : Değirmen 49b/4
- değşür-** : Değıştirmek. d.-eler 29b/2
- degül** : Değil. d.-dür 47a/5, 47a/11, 47a/13
- degür-** : Değdirmek, ulaştırmak. d.-eler 21b/13; d.-meyeler 16a/6, 27b/5
- dehne** : ? Defne. d.-i firengi 11b/15
- del-** : Delmek. d.-e 23b/9; d.-eler 9a/2, 13b/13; d.-meyeler 21a/1; ortasın d.-eler 22b/7
- delin-** : Delinmek. d.-ür 21b/2, 35b/6, 41a/5; d.-medük incü11b/15, 12b/4
- delük (g)** : Delik. 36b/11; d.-i 18b/8, 41a/9; d.-inden 20b/13; d.-den 36b/12; d.-lerine 41a/10; d. delük ol- 25b/3, 25b/8, 46a/4; d. içine 22b/14; deri d.-i 20b/15
- demregü** : Temreyi hastalığı. 23b/14, 41a/15
- demü'l-ağaveyn** : <Ar. İki kardeşkanı ağacı. 11b/14, 12b/7, 13a/15, 37b/2
- demür** : Demir ağacı denen bitki. d.-le 7b/13
- demürçük** : Demir, kızılıcık, dişbudak. 7b/5; d.-ile 18b/9, 25a/10
- demür diken** : Demir diken. 20a/11, 37a/5; d. d.-nin 20a/9
- demür tuvālī** : Bir tür eczavī bitki. 40b/15, 44a/4
- dèn-** : Denmek, söylenilmek. d.-mişdür 20a/2, 21b/8, 46b/3, 54a/14
- deñe-** : Denemek. d.-yeler 12a/4
- deng** : <Far. Dirhemın altıda biri. 12b/6, 13b/3, 18a/6, 21a/7, 38a/4, 47b/2, 52b/8, 53b/10, 55b/7
- deñiz** : Deniz. d. suyına 31a/1
- deñiz köpüğü** : Lüle taşı. 11b/14
- deñlü** :Kadar. 5a/2, 11b/11, 40a/14, 54b/5; ne d. 54b/5
- depe** : Tepe, başın üst bölümü. 4b/13; d.-sinden 22a/4; d. üzerine10b/7
- depren-** : Kımıldamak. d.-düginden 45b/10; d.-se 18a/13

- der** : Ter. d. şoḡına ‘terlemeden sonra’ 14b/1
- derd** : < Far. Hastalık, dertd. d. ol- 52b/2
- derhāl** : < Far.-Ar. Hemen, derhal. 49a/3
- deri** : Deri. 6b/1, 6b/5, 22b/10; d.-den2b/10; d.-lere 8a/8; d.-leri 8a/7; d.-nüñ altında15a/4; d.-nüñ 7b/13; d.-si 7a/7, 28a/4; d.-si 7a/12, 8b/11, 17a/3, 19a/2, 23a/3, 23b/6; d.-yi 6b/5, 7a/7, 7a/8, 8b/13, 8b/13, 23b/5; d. delügi 20b/15
- deril-** : Toplanmak. d.-ür 16a/11
- deriñ** : Derin. 20a/12, 37a/10, 39b/10
- derle-** : Terlemek. d.-medin 17a/12; d.-ye 15a/12, 22b/2; d.-yince 10a/11, 17a/13, 17b/7, 43b/14
- dermān** : < Far. İlaç, derman. d.-lar 2a/7
- deryā** : < Far. Deniz. d.-dur 2a/2
- destere** : Testere. d.-yle 8a/2
- dest-kār** : < Far. El işi, iş. d.-ı 7b/11
- deş-** : Deşmek. d.-e 25b/5, 25b/7, 29b/1
- deşil-** : Deşilmek. d.-e 11a/8, 11a/9, 21b/7, 22a/3; d.-mezse 25b/7
- devā** : < Ar. İlaç. d.-yı 46a/7
- devāhīn** : < Ar. Boğazda bulunan, sesemliḡe, kulak ağrısına ve saç sakal dökülmesine faydası olan iki damarın adı. 5b/2
- deve** : Deve. d. beynisiyle16a/6; d. bokın 16a/7; d. örgücin 38a/9; d. yünüyle 33b/12
- deveṭabanı** : Deve tabanı bitkisi. (Cyclamen coum) 26a/12, 26a/12
- devşür-** : Bir araya getirmek, derlemek, toplamak. d.-ümez 49b/2
- devür-** : Devirmek. d.-eler 7a/7, 7a/10, 13a/3
- dırnak (ḡ)** : Tırnak. 6a/15, 7a/10, 29b/5, 41b/8, 41b/8; d.-a 7a/11, 32a/4, 32a/5; d.-ı 29a/11, 29b/6, 41b/6, 41b/9; d.-dan 2b/13, 25a/15, 27b/6; d.-ları 52a/7; d. dibinde 29a/10; d. kör ol- 41a/15, 41b/6
- dırnakla-** : Tırnaklamak. d.-yalar 32a/4
- dīb** : dip, kök. d.-i 32a/4; d.-inden 12b/11, 23b/5, 41b/7; dibin düşür- 14a/1; düvlecük d.-i 9b/2; kara çeltu d.-i 43b/12; kerefes d.-i 20a/11, 39b/9, 57b/8, 57b/9; kıluñ d.-i 9b/5; rāziyāne d.-i 37a/8, 57b/8; çeñe d.-ine 48b/6; ḡaṭmī d.-in 51b/9; kāsni d.-inüñ ḡabı 56a/11; rāziyāne d.-inüñ ḡabı 56a/11, 56a/12; kııl d.-leri 13a/2
- dīḡ-ber-dīḡ** : Sıçan otu. 22b/11
- diger** : Diğer. 15b/2
- dik-** : Dikmek, sabit bir yere tesbit etmek. d.-dükleri 36b/11; d.-eler 8a/8, 8b/14, 36b/10, 36b/7, 46a/15, 46b/11
- diken** : Diken. d. yapraḡın 10a/9; ısırḡan d.-i 17a/11
- dikil-** : Dikmek işi yapılmak. d.-miş ol- 49a/2
- dil** : Dil, konuşma sistemi. 6a/13; d.-i 47a/7; d.-ini 21a/12; d. ağır ol- 5a/15, 21a/9; d. altında 5a/13,

21a/12; d. altından 21a/3, 21a/9; dil
 şiş- 21a/1, 21a/2; d.-i altından 47b/3
dilcik (g): Küçük dil. 21b/1, 21b/7,
 21b/10; d.-e 21a/15
dile- : Dilemek, arzu etmek. d.-düm 2a/11;
 d.-r d.-mez 22a/14; d.-rin 1b/11; d.-
 rse 45a/5
dimag : <Ar. Beyin 13a/2, 14a/4, 15a/5; d.
 buharından ol- 9a/4; d.
 yubüsetinden ol- 12a/6; d.-a 53b/11,
 55b/4; d.-dan 13b/7, 23a/6; d.-dan
 aklar 21a/14; d.-dan in-10b/9; d.-dan
 kop- 17a/8; d.-ı tenkiye èt- 16a/3;
 d.-ın arıd- 10b/11, 11b/13; d.-uñ
 fezalâtı 53b/12; tenkiye-i d. èt-
 13b/8; tenkiye'-i d. eyle- “Şırınga
 ile beyne ilaç verme ” 5b/8
din- : Dinmek. d.-mişdür 4b/2
dirhem : <Ar. Okkanın dört yüzdebiri
 değerinde bir ağırlık ölçüsü 9a/15,
 9b/1, 9b/1, 9b/1, 9b/2, 9b/3, 9b/3,
 9b/15, 10b/4, 10b/4, 10b/5, 10b/5,
 10b/5, 12b/4, 12b/4, 12b/5, 12b/6,
 12b/6, 12b/7, 14a/8, 14b/7, 16a/8,
 16b/3, 16b/9, 16b/15, 18a/4, 18b/1,
 19b/14, 19b/15, 20a/1, 20a/2, 21a/7,
 24/3, 24/3, 24/3, 24a/4, 24a/6,
 24a/7, 24a/7, 30a/12, 30a/13, 30b/2,
 30b/5, 31a/9, 31b/12, 35a/1, 35a/2,
 35a/2, 35a/3, 35a/4, 37a/3, 37a/5,
 37b/3, 38b/15, 40b/13, 40b/13,
 40b/13, 42a/2, 43b/2, 43b/2, 44a/10,
 50a/4, 50a/4, 50a/5, 50a/8, 50a/8,
 50a/9, 50a/10, 50a/12, 50a/12,

50a/13, 50a/13, 50a/15, 50b/3,
 50b/4, 50b/4, 50b/4, 50b/7, 50b/7,
 50b/8, 50b/8, 50b/10, 50b/11,
 50b/11, 50b/12, 50b/14, 50b/14,
 50b/15, 50b/15, 50b/15, 51a/1,
 51a/3, 51a/3, 51a/4, 51a/4, 51a/4,
 51a/5, 51a/8, 51a/8, 51a/9, 51a/9,
 51a/10, 51b/3, 51b/4, 51b/4, 51b/5,
 51b/5, 51b/5, 51b/10, 51b/11,
 51b/15, 51b/15, 52a/1, 52a/1, 52a/5,
 52a/6, 52a/9, 52a/9, 52a/9, 52a/10,
 52a/10, 52a/11, 52a/11, 52a/12,
 52a/12, 52b/4, 52b/5, 52b/5, 52b/5,
 52b/14, 52b/15, 52b/15, 53a/1,
 53a/1, 53a/2, 53a/3, 53a/5, 53a/6,
 53a/8, 53a/8, 53a/9, 53a/9, 53b/3,
 53b/3, 53b/4, 53b/6, 53b/7, 53b/7,
 53b/7, 53b/9, 54a/7, 54a/13, 54a/14,
 54a/15, 54b/1, 54b/1, 54b/1, 54b/2,
 54b/3, 54b/6, 54b/7, 54b/7, 54b/7,
 54b/8, 54b/8, 54b/8, 54b/9, 54b/9,
 54b/9, 54b/10, 54b/11, 54b/11,
 54b/12, 54b/12, 54b/12, 54b/13,
 54b/13, 54b/13, 54b/14, 54b/14,
 54b/14, 54b/14, 54b/15, 54b/15,
 54b/15, 55a/3, 56a/12, 56b/10,
 56b/10, 56b/11, 56b/11, 56b/12,
 57a/5, 57a/10, 57a/14, 57a/14,
 57a/15, 57b/4, 57b/4, 57b/4, 57b/5,
 57b/9, 57b/9, 58a/2, 58a/3, 58a/4,
 58a/4, 58a/5, 58a/6, 58a/8, 58a/8;
 d.-den 54a/1; d.-e 53b/10, 54a/2

diri : Diri, canlı. d. bit 39b/14

- diril-** : İyileşmek, diri duruma gelmek. d.-e 40b/4
- dirsek (g):** Dirsek. d.-i 48b/12, 48b/13; d.-inden 48a/14, 49a/7; d.-de 26b/8; d.-den 48a/4; d. çık- 48b/9
- diş** : Diş. 3b/13, 7b/1; d.-in 40a/12; d.-ler 18a/8, 18a/13; d.-leri 53a/15; d.-leri dibin 17b/11, 18a/2; d. ağrı- 18b/4; d. çıkar- 7a/1, 7a/14, 18b/15, 48b/3; d. dibleri 17b/15, 18b/2, 18a/7; d. eti kana- 5a/12; d. etleri 17b/7, 18a/8, 18b/11
- diz** : Diz. 49b/5, 49b/8; d.-de 26b/8; d.-den 41a/1; d.-e 41b/12, 45a/6; d.-i 20a/14; d.-inüj 49b/5; d.-leri 20a/14; d. altı 6a/4; d. altında bend ol- 21a/12; d. çık- 49b/1; d. gözleri 45b/2; d.-üj degirmeni 49b/2; d.-inüj içine 49b/6
- dokun-** : Dokunmak. d.-ıcağ 18b/5; d.-maya 45b/15; kılıc d.-up 46a/13
- dol-** : Dolmak. d.-a 8b/10, 35a/14, 40a/8, 45a/11; kan d.-ar 11a/14
- doldur-** : Doldurmak. d.-alar 45b/8
- domuz** : Domuz. d. boğı 31a/13
- dög-** : Dövmek, ezmek. d.-e 17b/3, 17b/11; d.-ecegin 51b/6; d.-eler 8a/6, 9a/11, 9b/2, 10a/8, 11b/2, 12b/7, 13a/11, 13b/3, 14b/7, 14b/12, 15a/14, 15b/10, 16a/1, 16b/4, 16b/9, 16b/15, 17b/15, 18a/7, 18a/11, 18b/1, 18b/8, 18b/13, 19a/13, 19a/13, 20a/4, 22a/8, 24a/4, 24a/7, 24b/6, 24b/13, 24b/13, 25a/11, 25b/10, 25b/11, 26a/4, 26a/5, 26a/9, 26b/2, 26b/3, 28b/4, 28b/5, 28b/7, 29a/2, 29a/9, 29a/15, 29a/15, 30b/1, 30b/14, 31a/9, 31a/14, 31b/8, 31b/12, 31b/15, 31b/15, 33a/3, 33b/1, 33b/5, 33b/14, 34a/2, 34a/4, 34a/6, 34b/2, 36a/12, 36b/10, 37b/4, 37b/6, 37b/15, 38a/4, 38a/6, 38a/9, 38b/11, 38b/15, 39a/7, 39a/8, 39a/12, 39b/6, 39b/12, 39b/13, 40a/4, 40a/10, 40a/12, 40b/2, 40b/5, 40b/15, 41b/10, 42b/13, 43a/1, 43a/12, 43b/2, 44a/5, 45a/3, 45b/1, 46a/8, 47a/3, 47b/1, 49b/15, 50a/14, 52b/7, 53a/1, 53a/9, 53b/4, 53b/9, 53b/15, 55b/6, 56a/3, 56a/8, 57a/2, 57a/15; yumşaq d.-eler 23a/2
- dögil-** : Dövülmek, ezilmek. d.-miş bezri-benc 58a/3; d.-miş encir 28b/6; d.-miş keşire 57a/5; d.-miş otları 26a/6, 16b/4; d.-miş zencâr 50a/5; yumşaq d.-miş turunc kabı 24a/14; d.-müs günlügi 12a/15
- dök-** : Dökmek. d.-e 18a/12, 34a/7; d.-eler 7a/6, 38b/1, 38b/5, 46b/9, 50b/5, 51b/12; d.-er 19a/6, 21b/2, 21b/2
- dökdür-** : Döktürmek. d.-eler 51a/11
- dökil-** : Dökülmek. mädde d.-e 21b/12;
- dökin-** : Dökünmek. d.-e 20a/3, 22b/2; d.-eler 30a/3
- dökül-** : Dökülmek. d.-e 32b/7, 32b/9; d.-ir 36b/3; d.-se 40a/13, 42a/6, 45a/6; d.-ür 21a/15, 22b/5, 35b/5, 38a/11; d.-ürse 9a/7; saç sağıal d.-megine

- 5b/3; şafrā d.-mekden 34b/3; kaç d.-se 15a/3; mādde d.-se 23a/5; kaç göyünmekden d.-ür 29a/10; kepek gibi d.-ür 9a/4; mādde d.-ür 16a/12
- dön-** : Dönmek. d.-eler 14b/11; d.-emez 47b/7
- dönder-** : Döndürmek. d.-em 2a/11; d.-ür 15b/7
- döndür-** : krş. döndermek. d.-e 47b/11
- dört (d)**: Dört. 1b/2, 2b/14, 2b/15, 3a/5, 4a/1, 4a/2, 8b/3, 9a/1, 11a/1, 12b/6, 23b/5, 24a/6, 25a/11, 26b/4, 27b/10, 28a/9, 28b/12, 29a/5, 32a/4, 32b/3, 35a/1, 45b/8, 50b/11, 51b/5, 52a/11, 53a/5, 54a/2, 54b/7, 54b/9, 54b/9, 54b/12, 54b/13, 55a/10, 58a/5; d.-er 15b/14, 58a/3; d.-iyle 31a/14; d.-üncü 3a/12, 4b/12; d.-üncü 2b/10; d.-dür 3a/7; on d.-üncü 2b/13,
- döşe-** : Döşemek. d.-yeler 49b/10
- du‘ā** : <Ar. Dua. d.-dan 1b/13
- dudağ (ğ)**: Dudak. d. içinde ol- 5a/11; d.-i göger- 8a/15
- duhn** : <Far. Yağ. d.-i ferfiyün 43a/6; d.-i mā‘ mün 33a/9, 43a/6
- dumū‘-ı cārīye** : ? 52b/5
- dur-** : Durmak. d.-a 7b/5, 8b/6, 9b/4, 10b/3, 12b/13, 13b/10, 16b/6, 16b/10, 18b/12, 20b/8, 24a/5, 25b/7, 26a/11, 27b/7, 31a/12, 41a/2, 41b/4, 43a/13, 43b/4, 44a/9, 44b/3, 45b/13, 46b/5, 48a/5; d.-alar 23a/3; d.-an 48a/7, 48a/8; d.-ıcağ 36b/2; d.-ımaz 43a/5; d.-masa 37a/12; d.-maz 39a/4, 44b/14; d.-mazsa 7b/4; d.-ursa 27a/3; sidük d.-mamakdur 39a/2; kaç d.-maz 13a/8; kaç d.-mazsa 7a/13, 7b/3; kaç d.-mazsa 18b/10
- durkur-** : Durdurmak, kaldırmak. d.-alar 44b/2
- dut-** : Tutmak, kaplamak, kapatmak. d.-a 7b/7, 13a/12, 18a/1, 20b/6, 48b/6, 48b/14, 48b/14, 48b/15, 49a/7, 49a/12, 49a/14, 49a/15, 49a/15, 49b/7; d.-a gel- 11a/5; d.-alar 7a/9, 7b/4, 14b/5, 17b/12, 18b/2, 20b/5, 21b/8, 39b/12, 47a/3, 54a/3; d.-am 52a/6, 55b/9; d.-ar 6b/4, 6b/4, 6b/4, 6b/5, 6b/5, 6b/5, 6b/6, 31a/4, 47a/7; d.-ar yeri var ise 8a/1; d.-arlarsa 13b/5; d.-arsa 17b/2, 28b/13; d.-ıcağ 44a/3; d.-maya 37a/11, 39b/11; d.-mayalar 7b/3; d.-up 48a/15; fā‘ ide d.-up 1b/12;
- dutul-** : Tutulmak. sidük d.-mağdur 39a/15;
- duz** : Tuz. 45b/1
- dübeyle**: ? Balgamdan olan bir veremdir. 27b/14
- dübür** : <Ar. Makat. d.-ine 20b/1; d. içinde 20b/3
- düğün** : Düğüm. 36a/13, 42a/6; d. ur- 43b/15, 45b/2
- dükeli** : Bütün, hepsi. 3b/15
- dümen** : ? “...bir ‘illetdür kim a‘zāda çıkar kızıl olur büyük hırrāc gibi

*olur göyünmiş hıltı sebebinden
olur''*28b/14

dürlü : Türlü, çeşitli. 1b/2, 2b/2, 2b/9, 4b/4, 6b/8, 6b/9, 9a/1, 9b/10, 9b/14, 13b/3, 23b/8, 30a/15, 31b/2; ne d. 2b/2

dürt- : Sürmek; ilaç, merhem gibi şeyleri sürmek. d.-e 15a/11, 15a/13, 17a/14, 17b/6, 40a/3, 43a/12, 47b/12; d.-eler 9a/8, 9b/4, 9b/9, 9b/12, 9b/14, 9b/15, 10a/6, 10a/12, 10b/2, 12a/8, 12a/9, 13a/5, 13a/12, 13b/10, 14a/7, 14a/11, 14a/13, 14a/13, 14a/15, 15b/1, 15b/2, 15b/4, 15b/12, 15b/13, 15b/13, 16a/2, 16a/7, 16a/9, 16a/10, 16b/6, 16b/7, 16b/7, 16b/10, 16b/11, 17a/4, 17a/6, 17b/12, 18a/1, 18a/7, 18b/12, 19a/1, 19a/3, 19a/3, 19a/4, 19a/5, 22b/6, 22b/7, 22b/9, 23a/3, 23a/14, 24a/5, 24a/6, 24a/8, 24a/9, 24a/13, 24a/15, 24b/5, 24b/6, 24b/7, 24b/14, 24b/15, 25a/6, 25a/13, 25a/14, 26a/7, 26a/8, 26b/7, 27a/3, 27a/14, 30a/5, 31a/12, 31a/15, 31b/6, 31b/9, 32a/8, 32a/10, 32a/11, 32b/2, 32b/9, 33a/4, 33a/9, 33b/6, 34a/2, 34a/8, 34b/14, 35a/13, 36a/6, 36a/8, 36a/8, 36a/10, 36a/13, 37b/7, 38a/2, 38a/9, 38a/9, 38b/14, 38b/14, 40b/3, 41a/1, 41a/14, 41b/4, 41b/5, 41b/6, 42a/5, 42a/9, 42a/12, 42a/15, 42b/14, 43a/7, 43b/10, 44a/6, 44b/1, 45a/4, 45a/15, 45b/2, 46a/9, 46a/11, 47a/3,

54a/3; başa d.-eler 9a/8; d.-elerse 23a/14

dürtin- : İlaç sürünmek. d.-ine 20a/4, 26a/11, 26a/11, 30a/14, 30b/3, 30b/6, 30b/6, 30b/14, 30b/15, 31a/13; d.-ineler 30a/4, 31a/2, 31b/14, 31b/15

düş- : Düşmek. d.-düğünden 40a/7; d.-e 22b/12, 23b/10, 23b/11, 32a/10, 37b/14; d.-er 13b/12, 44a/2, 46b/6, 47b/13; d.-mekden 6b/10, 47b/6; müfid d.-e 2a/14; katkı d.-mekden 44a/1

düşür- : Düşürmek. d.-e 38a/1, 38a/8; dibin d.-e 14a/1

düvlecük : Düvülcük, küçük bulgur tanesi. d. dibi 9b/1

düz- : Yapmak, tertip etmek. d.-eler 12b/1; d.-em 2a/11

düzed- : Yaptırmak tertip ettirmek. d.-eler 46a/1

düzül- : Yapılmak, tertip edilmek. d.-miş 2a/10, 8b/9

E

ebe gömeci : Ebegümecei. (Malva sylvestris) 17a/11

ebrişüm : <Far. İpek iplik, ibrişim. 7b/14, 36b/6, 46b/4, 46b/4

ebrişüm : krş ebrişüm. 37b/14; e.-ile 8a/8; e.-üñ 36b/11

ebyaz : <Ar. Beyaz. e.-ı bezrü'l-benc 52b/4; fulful-ı e. 53b/6

ecma^c in : <Ar. Hepsî, cümlesi, topu. 1b/7

edviye : <Ar. İlaç, ilaçlar. 52b/7, 53a/10, 53b/5, 53b/9, 54a/1, 54a/6, 54a/12, 54b/10; e.-leri 26a/4, 53a/3

Eflâṭūn : <Ar. Arisro'nun hocası, Sokrat'ın talebesi olan meşhur Yunan filazofu. E.'dan 7b/6

eftimūn : <Gr. Bağboğan, serent. 30a/10, 58a/6; maṭbūḥ-ı e. 24a/11, 28b/1, 30a/9

eg- : Eğmek. e.-emez 49b/1

eger : < Far. Eğer. 4b/1, 7a/5, 7a/6, 7a/9, 7a/11, 7a/12, 7a/13, 7b/3, 7b/4, 7b/5, 7b/8, 7b/12, 8a/2, 8a/3, 8a/15, 8b/3, 8b/8, 8b/11, 8b/12, 9a/7, 9b/8, 9b/12, 10a/7, 10a/9, 10a/12, 10b/3, 10b/10, 10b/12, 11a/3, 11a/4, 11a/9, 11b/6, 11b/9, 12a/13, 12a/14, 12b/1, 12b/9, 12b/14, 13a/5, 13a/13, 13b/4, 13b/5, 13b/13, 13b/15, 14a/2, 14a/6, 14a/11, 14a/13, 14b/5, 14b/11, 14b/13, 14b/15, 15a/13, 16a/9, 16b/8, 17a/4, 17a/6, 17a/8, 17a/9, 18a/3, 18b/10, 18b/11, 18b/15, 19a/3, 19a/10, 19b/3, 19b/11, 20b/11, 20b/13, 21a/8, 21a/11, 21a/15, 21b/5, 21b/6, 21b/7, 21b/15, 22a/2, 22a/3, 22a/3, 22a/7, 22a/8, 22a/9, 22a/13, 23a/9, 23a/14, 23a/15, 23b/4, 24a/12, 24b/3, 24b/8, 24b/11, 24b/12, 25a/10, 25b/7, 25b/8, 26a/7, 26a/8, 26b/5, 26b/8, 26b/12, 27a/3, 27a/4, 27a/11, 27b/7, 27b/8, 27b/11, 28a/10, 28b/10, 29a/4, 29a/8, 29a/12, 29b/3, 29b/5,

30b/4, 31a/13, 31b/4, 31b/5, 31b/10, 32a/4, 32a/5, 32a/8, 32a/9, 32b/3, 32b/6, 32b/7, 32b/13, 33a/6, 33a/12, 34a/2, , 34a/7, 34a/8, 34b/3, 34b/14, 34b/15, 35a/8, 35a/9, 35a/12, 36a/6, 36a/11, 37a/13, 37b/13, 38a/2, 38b/5, 40a/6, 41a/2, 41a/8, 41b/6, 41b/8, 42a/15, 42b/1, 43b/9, 43b/15, 44a/3, 44a/6, 44a/11, 44a/13, 44a/13, 44b/1, 44b/3, 44b/4, 44b/5, 45a/13, 45a/15, 45b/2, 45b/9, 46a/14, 46b/1, 46b/6, 46b/8, 46b/10, 46b/13, 46b/15, 47a/3, 47a/11, 47a/11, 47a/12, 47a/13, 47b/12, 48a/12, 48b/2, 48b/9, 49a/4, 49a/6, 49a/9, 49a/13, 49b/1, 49b/8, 54a/7, 54b/2

ëgil- : Eğilmek. è.-emez 43a/4; e.-ür 49b/9

eglen- : Kalmak, beklemek, durmak. e.-mekden 34a/11

ek- : Dökmek, serpmek. e.-e 17b/5, 17b/7, 20b/7, 43a/12; e.-eler 8a/8, 8b/14, 14a/1, 17a/3, 22b/11, 23a/4, 23b/11, 27b/9, 29a/2, 29a/3, 29b/6, 33b/2, 33b/8, 34a/7, 34b/11, 35a/5, 35a/12, 35b/11, 36a/1, 36b/9, 37b/9, 38a/13, 38a/14, 38a/15, 40a/5, 40a/6, 40a/10, 40a/12, 41a/12, 45b/2, 45b/7, 45b/10

ekḫel : <Ar. Ortadamar, kolun iç tarafındaki ana damar. 35a/10, 5b/8; e. ṭamarı 5b/9; e. ṭamarından 28a/15, 29b/10

- ekse-** : Azaltmak, eksiltmek, seyrekleşmek, e.-r 4b/11
- ekşer** : <Ar. Çoğunlukla, genellikle. 20a/8, 27a/7, 27b/15, 39b/1, 46a/3; e.-i 25a/3, 28a/14
- ekşi** : Ekşi. 55a/13; e.-lerden 44b/7; e. enâr şuyı 55b/9; e. hamır 11a/8; e. hamîr 25b/6; e. hamîrle 27b/9; e. nâr kabı 17b/14, 18a/15; e. nesnelere 20b/9, 25a/1, 25a/2; e. ta'âmdan şakınalar 8a/14; e. ta'âmlar 34b/11, 37a/2
- el** : El. 24b/2, 41a/14, 43b/6, 44a/1, 44a/3, 4a/3, 44a/11, 52a/8; e.-de 24b/1, 43b/5, 44b/13; e.-i 7a/4; e.-ile 40b/5, 49a/7; e.-in 27a/10; e.-inden 30a/8; e.-ini 24b/4, 47b/13; e.-inüñ 42b/7, 49b/1; e.-iyle 49b/7; e. tarâğından 24b/3; e. ur- 9b/9, 11a/6, 8b/1; e. yokta- 28a/13; e.-ine düş- "rastlamak, tesadüf etmek" 2a/9; eline iş gir- 6b/13; sağ e.-iñün yumruğıyla 20b/1; şol e.-inüñ orta barmağı 20a/15
- elbetde** : <Ar. Elbet, elbette. 41a/8
- ele-** : Elemek. e.-yeler 12b/8, 17a/1
- elek** : Elek. e.-den 9b/2, 18a/5, 18b/1, 26a/9, 51b/6, 52b/7, 53a/9, 53b/4, 53b/9, 54a/5;
- elli** : Elli. 50a/12, 51a/9; e. iki 3b/13
- em-** : Emmek. e.-eler 20b/12; e.-er oğlançuğda 27a/11
- em'â** : <Ar. Bağırsak. e.-da 46b/15
- emlec** : <Ar. Amlac otu. 15a/8, 58a/2, 53b/1, 53b/13, 54a/11, 54b/12; ayu e.-i 53a/1
- eñ** : Mafsal, bitişik iki şey arasındaki çizgi, büküm yeri, oynak yeri. e.-leri 14a/4
- encîr** : İncir ağacı ve meyvesi. 29a/15, 35a/2, 57b/3; e.-i 19a/12, 28b/3; e. köki kabuğı 37a/8; e. kökinüñ 39b/8; e. şuyına 56b/10; kara e. 42b/15; sağ e.-i 56b/8
- endam** : <Far. Organ. e. kemükleri 4a/3
- enduz** : Andız otu. krş râsen. (İnula helenium) 39a/11
- eñek (g)** : Çene, çene kemiğı. e.-in 7b/1
- eñlik** : Havacıva. 52a/6
- eñlü** : Enli, geniş. buğday e. ol-3b/2
- eñse** : Ense. e.-de 16a/14, 23b/2; e.-den 11a/15, 16b/1; e. tamarı 4b/12
- env'â** : <Ar. Çeşit, tür. 21b/13
- êr-** : Ulaşmak. intihâsına ê.-mediler 2a/3
- erit- (d)** : Eritmek. e.-e 24b/10
- erişte** : <Far. Erişte, ev makarnası. 8a/13, 35b/10, 36a/5, 45a/9; e. aşın 35a/11; e. şorvasın 34b/10
- erķân** : < Ar. Esaslar. cevâhir-i e.-dan 1b/2
- êrkek (g)** : Erkek. 44b/7; ê. kelemüñ 32b/4
- erte** : Sabah, bir şeyin sonrası. e.-si 12b/13, 23a/12, 24a/5, 30b/4
- erük** : Erik ağacı ve meyvesi. 19b/14, 26a/3, 58a/4; e. pusı 32a/7
- eski** : Eski, müzmin. e. bāş ağrısına 54b/3; e. bezr bardağı 14b/3; e. panbuğ 22b/14, 27b/10, 33b/15, 38a/1,

41a/11, 42b/2, 45b/8; e. panbuğıla
45b/12; e. şarābıla 15a/8; e.-den
işler yara 42b/1; şarb e. şarābıla
42a/2

esne- : Esnemek. e.-mekden 48b/2

esrük : Sarhoş. krş. esrik. 47a/8

esved : <Ar. Kara. 53b/7; fulful-ı e. 53b/6;
ħarbağ-ı e. 31b/11;

et : Et; meyvaların kabuk dışında yenen
bölümü. 6b/5, 29a/5, 45b/15, 45b/7;
e.-den 23a/8, 2b/11; e.-i 45b/5,
6b/5; e.-in 50b/3; e.-iyle 34b/10; e.-
lerde 42b/10; e. beraber ol- 35b/15;
e. tol- 25b/13; koyun e.-i şorbāsın
4b/1; nāşur e.-leri 29a/1; koyun e.-
iyle 37a/2, 39a/5; oğlağ e.-iyle
10a/5, 42b/10; semiz koyun e.-iyle
34b/10, 37a/1; nāşur e.-leri 29a/1

ét- (d): Etmek, yapmak. 15a/12, 18a/12;
è.-düm 2b/4; è.-eler 9b/10, 10a/4,
10b/1, 10b/2, 10b/4, 15a/8, 16b/7,
16b/8, 18a/3, 18b/3, 18b/6, 18a/13,
19a/11, 21a/10, 21a/6, 20a/10,
21b/10, 23b/12, 24b/8, 25b/5,
25b/9, 26a/3, 26a/9, 28b/3, 29b/14,
30a/11, 31a/7, 31b/11, 31b/6,
32a/15, 32a/6, 32b/3, 32b/9, 33a/1,
33a/14, 33b/12, 33b/3, 34a/13,
34a/15, 35a/14, 35b/3, 36a/10,
36a/11, 36a/9, 36b/14, 37a/4, 37a/8,
37b/15, 37b/4, 37b/8, 37b/8,
38b/11, 38b/12, 38b/15, 39a/6,
39b/8, 40a/5, 40b/1, 40b/14, 41b/15,
42a/13, 43a/13, 43a/6, 43b/1, 43b/4,

43b/11, 44b/5, 46a/7, 46a/10,
50b/13, 51b/1, 52a/1, 55a/8, 55b/2;
è.-er 6a/9, 47a/10, 52b/3, 54a/15,
55b/3, 55b/5; è.-erler 44a/4; è.-üp
3a/7, 45a/3; ħaṭa e.-dise 29a/5;
ğargara è.-e 21b/5; icābet è.-e
20a/1; mażmaza è.-e 18a/12,
18b/14, 21a/8, 21a/11; mu'ālece è.-
e 2b/3; müzmîn mu'ālicesin è.-e
6b/15; naẓar è.-e “bakmak, bakış”
6b/13; nevbet è.-e 18a/2; red è.-e
18a/1; saħḡ è.-e 30a/15; sākin è.-e
18b/9; tāze mu'ālecesin è.-e 6b/14;
teşhîş è.-e 2b/3; beyān è.-em 2a/13;
devā'yı è.-eler 17a/11; fetil è.-eler
13b/1, 35a/14; ħargara è.-eler 22a/8,
56b/3; ħalt è.-eler 51b/7; için telyîn
è.-eler 35a/1; idrār è.-eler 39b/4;
ihtirāz è.-eler 21b/9; ihtiyād è.-eler
43a/5, 43b/10; ihtiyād è.-eler 7b/12,
12b/12; ihtiyāØ è.-eler 23b/13,
26b/9, 44a/15, 44b/4; istifrāğ è.-eler
43a/9; isti' māl è.-eler 22b/13,
50a/6, 50b/2, 50b/6, 50b/9, 50b/12,
51a/7, 51a/11, 51b/8, 52a/3, 52a/7,
53a/4, 55a/7, 55a/12, 55b/1, 55b/11,
56a/1, 56a/5, 56a/9, 56a/15, 57b/6,
56b/7, 57b/10, 56b/14; ħurslar è.-
eler 18a/6; mażmażayı è.-eler
18a/10; müleyyin è.-eler 21a/5;
naẓar è.-eler 44a/13; perhîz è.-eler
13b/9, 19b/5, 31b/1; red è.-eler
17b/12, 18b/3; sa'y è.-eler 46b/8;
şāf è.-eler 55a/5, 55a/6, 55b/14;

saḥḳ è.-eler 10b/6, 12a/1, 14a/9, 15b/3, 16b/3, 30a/13, 50a/9, 50a/10, 50a/13, 50b/4, 50b/5, 50b/8, 51a/15, 51a/5, 51a/6, 51a/9, 51b/11, 51b/15, 52a/2, 52a/13; sufûfi è.-eler 37b/1; sünnet è.-eler 39a/1; şiyâf è.-eler 15a/1; şiyâfi è.-eler 37b/7; taḳviyet è.-eler 46b/15; telyîn è.-eler 29a/7, 35a/1; temîz è.-eler 9b/6, 23b/11, 35b/13; tenḳiye-i beden è.-eler 15a/5, 38b/9; tenḳiye-i dimağ è.-eler 13b/8; tertîb-i mizâc è.-eler 24a/11; teşmîr è.-eler 13a/6; tîmâr è.-eler 3b/10; tîmâr è.-eler 8b/10, 19b/3, 36b/13, 44b/6, 45a/13, 46b/5; yaḳuyı è.-eler 19a/10, 42b/12; yaḳular è.-eler 43b/4, yumşaq è.-eler 10b/1; beyân è.-er 8b/1, 47b/5, 55a/1; fâ'ide è.-er 5b/9, 5b/12, 5b/15, 6a/2, 6/4, 6a/6, 6a/8, 6a/11, 50a/3, 50a/7, 51b/9, 54b/4, 55a/3, 56a/2, 56b/8, 57a/13; ḥâmil è.-er 52a/4; ḥarâb è.-er 38a/3; helâk è.-er 13b/5, 26b/10; ishâl è.-er 54a/14; ḳabz è.-er 34b/9; ḳarâr è.-er 15a/4; ḳat' è.-er 54b/6, 56a/10; ḳavî è.-er 53a/14; ḳur ḳur è.-er 42b/6; ḳuvvet è.-er 53b/11, 54b/5; laṭîf è.-er 55a/9; men' è.-er 55b/2; pek è.-er 54a/15; sâkin è.-er 52b/2, 55b/12; şu gibi è.-er 8a/4; taḥlîl è.-er 56a/11; yardım è.-er 55b/4; ziyâde è.-er 53a/12; ziyân è.-er 46b/2; zaḥmet è.-erse 14b/11; yumşaq è.-ici 42a/10;

perhîz è.-meyeler 31a/15; uzun è.-meyeler 45a/12; demürle è.-mezlerse 25a/11; şekerle è.-mezlerse 54b/2; tîmâr è.-mezlerse 36b/3; rivayet e.-mişler 1b/7; teşbibe è.-mişlerdür 2b/14; zaḥmet è.-se 18b/4, 43a/4; in'âm è.-üp 3a/6; te'lif è.-üp 2a/8

etdûr- : Ettirmek, yaptırmak. e.-eler 19a/8, 20b/9, 24a/10, 39a/5, 41b/14; ishal e.-eler 10a/7, 29b/10; istifrâğ e.-eler 41b/13, 43a/7; perhîz e.-eler 19a/7, 20b/9, 27a/12, 29b/13, 30a/10, 35b/8, 36a/5, 39a/4, 42b/9, 44b/6, 45a/8, 46a/6, 46b/12; perhîz e.-meyeler 45a/5;

eṭṭibbâ : <Ar. Hekimler, doktorlar. 4b/3

etlü : Etli, içinde et olan. e. 19b/5; e. aş 19a/8, 26b/1, 28a/10, 28b/1, 29a/7, 35a/10, 35b/9, 40b/6, 45a/8, 46a/6; e. aşdan 36a/5; e. aş vërme- 11a/2, 11a/11; e. gîzâ 16a/13, 32a/14, 46b/13; e. yerde 23b/4

etmek : Ekmek. 47a/10

eṭṭraf : <Ar. Etraf, çevre, yanlar. e.-dan 46b/9; e.-ına 41a/14

ev : Ev e.-de 16a/2; e.-idür 44b/13; e.-in 13b/1

êv- : Çabuk davranmak, acele etmek. è.-meye 7a/4

evvel : <Ar. İlk, birinci, ilkin. 2b/5, 3a/7, 4b/5, 6b/2, 8b/2, 9a/14, 10a/3, 12a/11, 12a/14, 12b/10, 13a/8, 14a/5, 14b/2, 15b/11, 15b/8, 16a/5,

16b/1, 17a/1, 17a/10, 17b/9, 18a/9,
18b/11, 19a/9, 19b/10, 21a/3, 21a/9,
21b/3, 22a/7, 22a/11, 23a/7, 24b/3,
24b/4, 25a/5, 25b/3, 28a/15, 30b/9,
31a/5, 32a/3, 35b/8, 36a/4, 37a/14,
38a/3, 39a/4, 40a/2, 40a/15, 40b/10,
42b/7, 44a/3, 44a/9, 44a/11, 45a/8,
46a/4, 48b/4, 49a/4, 49b/2; e.-i 2b/9,
6b/8; e. emirde 8b/5, 22b/15, 24a/1,
29a/11, 29b/9, 43b/8, 49a/10

eyegü : Kaburga. 4a/1

ey(i)t- : Söylemek, demek. e.-di 2a/1; e.-
miş 1b/10

eyle- : Yapmak, etmek. e.-yeler 12b/9;
kâmil e.-di 3a/7; tenkıye^c-i dimağ
e.-r 5b/8; perhiz e.-ye 30b/11;
şiyâflar e.-yeler 12b/8; gâvr e.-yüp
29b/3; sebeb e.-yüp 3a/5

eyü : İyi. 56b/8; e.-dür 33a/9, 34b/7,
37b/1, 43b/10, 43b/15, 45b/13,
50b/13, 53b/13; e.-si olursa 4b/2

ez- : Ezmek. e.-e 30a/2; e.-eler 9b/9,
11b/3, 11b/7, 12a/8, 12a/9, 12b/2,
13a/5, 16a/7, 16a/8, 16a/9, 16a/10,
18a/6, 19a/4, 19b/15, 20a/5, 22a/1,
25a/6, 25a/14, 26a/10, 26b/14,
26b/15, 27a/9, 30b/15, 31a/2,
31a/10, 34a/9, 35a/13, 38a/4, 39b/7,
39b/7, 42a/9, 50b/1, 50b/1, 51a/13,
55b/13, 57a/5, 57a/11, 57b/11; e.-üp
12a/15, 56b/3

ezil- : Ezilmek. e.-miş 55b/14; e.-miş ol-
34b/7

F

fâ'ide : <Ar. fâ'ide. 54a/2; f. dut-1b/12; f.
éd- 5b/9, 5b/12, 5b/15, 6a/2, 6/4,
6a/6, 6a/8, 6a/11, 50a/3, 50a/7,
51b/9, 54b/4, 55a/3, 56a/2, 56b/8,
57a/13; f. ol- 31a/2

fâkiye : <Ar. Meyvalar. maṭbūḥ-ı f.
“pişirilmiş meyva” 26a/2, 29a/6;

faķir : <Ar. Zavallı, âciz. 2a/9

fatķ : <Ar. Kasık yarığı denilen bir nevi
hastalık. (yanlış olarak ‘fitik’ şekli
yaygındır.) 36a/14

faşd : <Ar. Damarı kesmek yoluyla kan
alma. f.-u 7a/3

faşt : bk. faşd f.-ları 4a/8

fâtır : <Ar. Füturlu, gevşek; az sıcak ılık
olan. f.-ca 46b/7

fâzil : <Ar. İyilik, fazilet, lütuf. Allah f.-ı
‘Tanrı’nın inayeti ile’ 49a/13

felâsife : <Ar. Bir tür macun. ma'cün-ı f.
53a/11

ferfiyün : < Ar. Sütleğen otu ve bundan
elde edilen bir tür zamk. (Euphorbia
officinarum) 10b/4, 52b/6, 53b/8;
duhn-ı f.-ı 43a/6

ferrüc : < Ar. Piliç. f. etiyle 35b/9

fesâd : < Ar. Bozulma, fasid olma. f.-e
vêr- 15a/4, 31a/3; ķan f.-ından
24b/1; ķanuķ f.-ından ol- 15b/6

feşşâd : bk. fesâd 7a/1

fetil : <Ar. Fitol; genellikle makattan
kullanılan bir grup ilaç. 13b/2,
26b/6, 28a/10, 28a/6, 28a/7, 34a/9,

35b/1, 38a/8, 41a/9, 42a/11, 42b/1, 45a/11, 46b/11; f.-i 13b/11, 28b/11, 45a/12; f.-in 23a/13; f. èt- 13b/1, 35a/14; f. şok- 10b/15, 13b/13, 19b/2, 23a/11; f. ur- 8a/11; f. yerin 8b/14; kıru f. 10b/13, 28b/9;

fevâkih : < Ar. Meyvalar, yemişler. f.-den 19b/5

fezâlat : Boşluklar. dimağın f.-in 53b/12

finduk : < Far. Fındık. (Corylus maxima) 22b/5, 47a/1

fituk : bk. fatk. 32b/9

fi'l-cümle : < Ar. Bütün, hepsi, tüm. 5b/6

fi'l-hâl : < Ar. Hemen, şimdi, derhal, muhakkak. 48b/8

fi'l kulapa :? tohum-ı f.'l k. 31a/8 (fil kulağı olabilir mi?)

firengi : < Far. Avrupa ile ilgili, Avrupai. dehne f. 11b/15, f. kıalye 24a/6

füfel :? kıızıl f. 40b/2

fulful : < Ar. Biber. 10b/1, 12b/6, 16b/14, 18b/6, 52b/4, 53a/8, 53b/1, 54a/10; fulful-ı ebyâz 'beyaz biber' 53b/6; fulful-ı esved 'kara biber' 53b/6

fulüniya : < Gr. Bir tür ilaç. ma'cün-ı f. 52b/2;

furulda- : Fırıldamak, firıl firıl dönmek. f.-r 36b/2

futâ : < Far. İpekli peştamal. murdar f.-dan vaki' ol- 40a/1

füvâk : < Ar. Hıçkırık. f.- a 55b/8

G

gâfil : < Ar. Gafil, aymaz. ğ.-ken 47b/11

gâh : < Far. Zaman, an. 35b/13, 35b/13, 36b/12; g. gâh 39a/9, 44b/9

galebe : < Ar. Üstünlük, fazlalık. kıan ğ.-sinden ol- 11a/13, 25b/15; kıan ğ.-sinden vaki' ol- 13a/7

gâlib : < Ar. Fazla, üstün, çok. kıan ğ. olmağılığı 3a/14; şafrâ ğ. olmağılığı 3b/1; sevda ğ. olmağılığı 3b/6;

gâliz : < Ar. Yoğun, kesif, yapışkan. 15a/6, 53a/5, 57b/1; ğ. balğamdan 41a/4; ğ. balğamdır 34b/8; ğ. maddedür 19a/6; ğ. maddedür 20a/6; ğ. ol- 42b/13, 51a/5, 51b/13, 51b/1; ğ. ta'âmlardan 13b/9; ğ. ta'âmlar buhârından 18a/9; ğ. kıan 40b/8, ğ. yellü kıandır 44b/11

gargara : Gargara, ilacı ağızda çalkalama. ğ.-lara 21b/13; ğ. èt- 21b/5, 22a/8, 56b/3

gârikün : < Ar. Katran köpüğü. 43a/14, 58a/8

gavr : < Ar. Dip, en alt. 28a/11; ğ. eyle- 29b/3

gayet : < Ar. Gayet oldukça. 14a/12, 28b/3, 31a/9, 31b/8, 37a/4, 37b/6, 39a/10, 43b/14, 44a/15, 45a/12, 51a/5, 56b/1; ğ. ıssıda 20b/10; ğ. şovukda 20b/10

gayri : < Ar. Başka. 23b/2, 29a/8, 40a/8, 47a/5; ğ.-sın 53b/15; ğ. yerde 14b/1

gece : Gece. 10a/6, 12b/13, 15b/12, 16a/2, 16b/6, 17b/4, 20b/8, 24a/5, 25b/7, 30b/4, 31a/12, 31b/5, 37a/3, 39a/9,

- 42a/3, 45b/13, 53a/7, 56b/8, 57a/2;
g.-lerde 39a/10; g. gece 16a/2,
24b/10
- géc** : Geç. 18a/7, 52b/14; g. géc at- 3b/9
- geç** : Geçmek. g.-dise 48a/12; içinden kan
g.-ene 52b/3, 52b/11, g.-erse 8b/13,
25a/12, 48b/10; g.-üre 49a/2; g.-
üreler 7b/14, 9b/2, 26a/9, 51b/6,
52b/7, 53a/10, 53b/5, 54a/6; içi g.-
erse 26b/12
- gel-** : Gelmek. g.-e 22a/15, 22b/3, 32a/4,
40a/8, 41b/8, 42a/13, 47b/11,
48a/11, 49b/5; g.-en 37a/11, 39b/1,
39b/11; g.-eni 18a/12; g.-eni gideni
bilme- 8a/15; g.-enler 1b/7, 1b/12;
g.-mese 7a/11, 32a/5, 36b/15; g.-üp
35b/15; g.-ür 20a/8, 39b/1; et zâid
g.-dügince 45b/15; şıhate g.-e
9b/10; kıvama g.-ince 50a/6; kan g.-
mese 36b/14; kıvama g.-miş 52b/7,
53a/10, 53b/5, 54a/6, 54a/12;
şıhate g.-miş 1b/10; duta g.-ür
11a/5
- genc** : Genç. 46b/14
- geñence** : Rahat, sakin, telaşsız. g. ol-7a/4
- geñit- (d)**: Genişletmek. g.-eler 46b/10
- geñşe-** : Gevşemek. g.-meye 39a/15
- gerek** : Gerek, ihtiyaç. 7b/7, 44b/15; g.-
dür 2a/15, 3a/8, 3a/10, 3a/11, 3a/13,
4b/3, 7a/2, 8b/5, 21b/9, 21b/11,
28a/15, 35b/8, 38a/3, 44a/6, 44a/11,
46b/6, 48b/4; g.-i 23b/13
- gerek-** : Gerekmek, ihtiyaç duymak. g.-se
4a/10, 11a/12; ne vakt g.-se 4a/10,
- geril-** : Gerilmek, gerginleşmek. g.-e
41b/7; g.-ür 34b/9
- gerü** : Geri, arka, tekrar. 12a/4, 13a/10,
16b/6, 18b/12, 27a/4, 28a/7, 30a/4,
31a/12, 31a/12, 32b/13, 33b/2,
38b/6, 41b/13; 51a/6; g. çık- 20a/3
- get- (d)**: bk. gitmek. g.-düginden 46b/11;
g.-ince 16b/10; g.-mezse 12a/15,
14a/11, 15a/13, 15b/13, 16a/7,
18b/9, 18b/9, 19a/10, 24a/6, 24b/8,
24b/14, 26b/5, 27b/11, 31a/13,
32a/8, 32b/3, 32b/6, 35a/12, 38b/14,
41a/2, 42a/8, 43a/9, 43a/11, 43b/15,
45b/2, 46a/10, 46b/10; g.-se 22a/6
- getür-**: Getirmek. g.-e 20b/4; g.-eler 7a/8;
‘ağde g.-eler 57b/6; kıvama g.-eler
50b/9, 53a/3, 55a/5, 55a/7, 55a/11,
55b/1, 55b/7, 55b/10, 55b/14, 56a/5,
56a/9, 56a/15, 56b/2, 56b/6, 56b/13,
56b/14, 57a/4, 57a/8, 57a/11,
57a/12, 57b/12; g.-ür 55a/8; ıslâhâ
g.-ürür 50b/6, 50b/10
- gevşek** : Gevşek. g. ol- 44a/13
- gevşelt- (d)** : Seyreltmek, bollaştırmak,
gevşek hale getirmek. g.-eler 44a/14
- gey** : Çok, iyice, oldukça. 7a/3, 8a/10
- geyrek**: Kaburga kemiğinin alt kısmı. g.-
den 2b/13 (Der. Söz.)
- gezmâzû** : <Far. İlgin ağacı. 18a/14,
18b/13
- ğizâ:** < Ar. Besin, gıda. 8a/13, 10a/14,
18b/14, 21a/5, 21b/14, 22a/15,
26b/12, 29b/11, 33a/12, 36a/4,
39b/2; ğ.-lardan 15a/6, 39a/5; ğ.-sı

23a/15, 25a/6; ğ.-yı 19b/4; etlü ğ.
16a/13, 32a/14, 46b/13; laṭif ğ.
18b/4; muḥālif ğ. 19b/4; sovuḡ ğ.
26a/2; ḥar yābis ğ.-lar 30a/10; laṭif
ğ.-lar 28b/2, 40b/12; muḥālif ğ.-lar
46a/6; ıssı ğ.-lar 31a/6; sovuḡ ğ.-lar
26b/1, 27a/12, 27b/5, 30b/12,
31a/5, 34b/4, 43b/9; datlu ğ.-lardan
26a/2; mālīḥ ğ.-lardan 40b/12;
muḥālif ğ.-lardan 35a/6, 35b/8,
şovuḡ ğ.-lardan 34a/13, 44b/7

gibi : Gibi. 3b/8, 5a/10, 7b/11, 9a/9, 9b/5,
15b/12, 16b/13, 20a/8, 21b/10,
22b/5, 23b/13, 23b/15, 24b/6,
24b/13, 24b/14, 25b/2, 25b/10,
25b/15, 26b/10, 26b/10, 29b/8,
31a/4, 32a/8, 33b/1, 35a/12, 35a/14,
36a/3, 36a/10, 37b/8, 37b/13, 38a/7,
38a/9, 38b/12, 40a/1, 40a/5, 41a/15,
42b/6, 42b/13, 44a/7, 44b/12, 46a/3,
47a/6, 47a/8, 48a/13, 49b/3, 51a/13,
55b/4, 57a/5; g.-si 39a/1; kepek g.
dökil- 9a/4;

gici : Kaşıntı; krş. giciyūk. cirāḥatūḡ g.-
sin gider-52a/4

gici- : Kaşınmak. g.-r 12a/7, 13a/2, 14a/4,
16a/15, 23b/15, 30a/7, 30b/8,
33b/10, 38b/9, 40a/1, 46a/4; g.-se
12a/6; g.-yen yerlere dürteler 12a/8;
g.-yi giciyi çık- 29b/9; g.-mek ol-
34a/3

giciyūk (g) : Kaşıntı; krş. gici. 30b/7; g.-
ine 6a/11; g. ol- 38b/8, 41a/15

gider- : Gidermek, ortadan kaldırmak. g.-e
32b/6; g.-eler 9a/15, 38b/10; g.-ici
31b/4, 31b/5; g.-ür 4b/9, 4b/12,
5a/5, 5a/13, 53a/12, 53a/14, 53a/15,
53b/13, 54a/10, 55a/8, 57b/2; ḡan
g.-ereleler 15b/9; ḡan g.-meyeler
31a/15

gil : <Far. Kil, ıslanınca kolay şekil
alabilen bir tür toprak. 7a/9, 19a/4;
g.-i ermeni “ ilaḡ olarak kullanılan
ermenî kili adında bir kil türü”
16a/6, 16b/2, 25a/5, 25a/13, 27a/3,
44a/5, 46a/8

gir- : Girmek. g.-e 14b/5, 17b/4, 20a/3,
27a/14, 33a/1, 37a/10, 38b/5,
39b/11, 43a/12, 49b/8; g.-mek
43b/14; g.-meye 39a/15; g.-mezse
46b/8; g.-se 22a/9; g.-ür 22a/10; g.-
ürse 31a/1; şü g.-mekden 14b/1;

git- (d) : Gitmek, geçmek, yok olmak. g.-e
7a/8, 15a/10, 15b/1, 32b/9, 40a/5,
42a/5, 46b/10, 46b/10; g.-er 32b/13,
36b/3; g.-mezse 10a/9; geleni g.-eni
bilme- 8a/15

göbek (g) : Göbek. g.-de 37b/11; g. burusu
'sancı' 34a/10; g. yanındağı 38a/10

gögercin : Güvercin. g. bevrisini al-
12a/13; g. boğı 25b/5; g. boğın
42b/13; g. ḡanıyla 12a/5

göger- : Morarmak, yeşermek,
mavileşmek; bitki yapraklanmak.
g.-medin 21b/8; g.-mezse 27a/4; g.-
miş 45b/9, 45b/9; g.-ür 35b/6;
dudağı g.-ip 8a/15

gög(ü)s : Göğüs. 35b/4; g.-den 57b/1; g.-e 35a/12; g.-i 35b/2, 57b/2; g. hışıldusına 56a/6; g.-i yumşad- 55a/9

gög(ü)z : bk. göğüs. 55b/12; g. kemügi 3b/14

gök : 1. Gökyüzü, gök. 2. Yeşil, mavi. g.-ce çık- 'yeşilimsi çıkar' 25a/4; g. bezi 17b/2; kimi g. ol- 26b/11; g. tamarlar 35b/6

gökcek : Güzel, iyi. 7a/3

göm- : Gömmek. oda g.-eler 30b/1, 32b/5

gö(ñ)ül : Gönül, kalp. g.-i 45a/5; g. döndüğine 55b/8

gör- : Görmek. g.-dügi 47a/9; g.-düm 2a/10; g.-eler 7a/6, 8a/15, 45b/9, 46a/14; g.-en 52b/3; g.-miş ol- 7a/3

göre : Göre, nazaran. 3a/8, 3a/10, 3b/10, 3b/10, 44b/2

göster- : Göstermek. g.-mişdür 3b/11

götür- : Götürmek, gidermek. g.-ür 52a/4; başın g.-emez 10a/13

götürgey : ?götürgemeye yarayan bir araç adı. g.-le 33a/4

gövde : Gövde. g.-sin 30b/3; g.-sinde 3b/7; g.-ye 31b/3; g.-yi 31a/4; g. tamarı 5b/8; g. yandığına 5b/11

göyün- : Yanmak, sızlamak, olgunlaşmak. kan g.-mekden 23b/14, 27a/5, 27a/6, 29b/8, 30a/7, 38b/8; kan g.-mekden dökül- 29a/10; g.-miş arpa 18a/14; g.-miş hılt 16a/14; g.-miş hılt sebebinden ol- 28b/15; g.-miş şeb 9b/13

göyündürme : Yakma, sızlatma. krş. tã^c ün renci 25a/3

göz : Göz. 4b/10, 6a/13, 11a/14; g. kabaıkları 11a/14; g.-de 16a/3, 27a/11; g.-dedür 57a/1; g.-e 17a/7; g.-e ak düş- 11b/11; g.-e çek- 11b/3; g.-e kan in- 11a/13; g.-e kan inmegi 4b/15; g.-e tamzur- 12b/10, 27a/10; g.-e ur- 11b/3, 11b/6; g.-inden yaş ak- 10a/13; g.-ine 27a/8; g.-ini 12a/2, 15b/12; g.-leri 7b/9, 47a/7; g.-ün buğarın 53b/12; g. ağrısın 4b/7; g. ağrısına 56b/15; g. bınarında 12a/10; g. bınarı tamarı 5a/6; g. bınarınun etinden 12b/12; g. bınarları 12a/6, 12a/7; g. içi 19b/8; g. kanın 4b/7, 4b/8, 5a/7; g. kapağında 13a/1; g. göz ol- 41a/5; arkası g. ol- 47a/8; g.-süz ol- 37b/13; g. tınuğın 4b/10

ğubār : < Ar. Toz. 40a/5, 53b/4; ğ.-ı 51a/13; ğ. dög- 13a/15, 18a/5, 37b/6, 40a/4, 40a/12, 43a/12, 44a/5; ğ. ét (d)- 11b/5, 12b/8, 14a/12, 17a/1, 17b/5, 31b/8, 45a/2, 51b/6, 54a/5; ğ. ol- 8a/7, 9b/2, 28b/6

ğuşsa : < Ar. Keder, üzüntü. ğ.-ya 52b/12

ğuşsalandur- : < Ar. T. Kederlendirmek, üzme. ğ.-mayalar 28b/13

ğussalu : < Ar.-T. Kederli, üzüntülü. 4a/13

güc : Güç, kuvvet. g.-üm 2a/11

gül : < Far. 1. Gül. 21a/6; g. şu 12a/9, 19b/12; g. su 7b/10, 10a/9; g. suyu 25a/5; g. şuyı 56b/6; g. suyuyla 18a/6;

g. şuyıla 25a/14, 27a/1, 27a/9, 55b/13, 11b/3; g. şuyın 27a/9; g. yağı 14a/7, 16a/9, 24a/9, 35b/1, 35b/3; g. yağın 24b/7; 19a/14; 20a/4; 23a/14; 24b/7; 25b/11; 26a/11; 27a/14; 30a/5; 30b/6; 32b/4; 32b/9; 38a/1; 38a/8; 41a/14; 52a/8; g. yağıla 11b/2, 12b/15, 16b/4, 20b/12, 21a/7, 23a/11, 26b/5, 27a/2, 36a/10, 44b/1, 47b/8, 48a/13, 48b/4, 50a/8; kızıl g. 10a/8, 13b/3, 15b/15, 17b/14, 18a/15, 26a/4, 26a/9, 52b/14; **2. Çiçek.** g.-i mi' a 30a/12

gülâb : <Far. Gül suyuyla yapılan bir tür şurup; krş. cüllâb.55b/7

gülbeşeker : <Far. Bir tür macun. g.-e 34b/2

gülêf : <Far. Pembe gül.16b/12

gülengübîn : <Far. Gül ve baldan yapılan bir tür macun. g.-e 34b/2

gülnâr : <Far. Yabani nar ağacı. g.-ı mışrî 17b/14, 18a/15, 33a/14, 37b/2, 40a/9

gün : Gün, 24 saatlik zaman dilimi, güneş. 8b/12, 8b/6, 9a/11, 9b/4, 27b/8, 10b/6, 10b/14, 12b/13, 12b/15, 13b/10, 20a/9, 20b/8, 22a/2, 22b/14, 23a/12, 25a/12, 26b/4, 27a/7, 27b/7, 27b/10, 27b/11, 28a/7, 28a/8, 30a/5, 33a/5, 35b/12, 35b/13, 40b/12, 41a/1, 42a/3, 43b/4, 44a/9, 44a/10, 44b/3, 44b/4, 44b/4, 45b/13, 47a/15, 47b/2, 48a/12, 48b/8, 48b/10, 57a/2, 53a/7; g.-de 8a/10, 8b/15, 12a/3,

13b/12, 13b/12, 14a/15, 18a/2, 18a/12, 18b/3, 22b/12, 27b/13, 28b/8, 29b/2, 33b/15, 45b/8, 46b/5; g.-den 8b/7, 23b/10, 27a/13, 35b/7; g.-e 12b/14, 17b/13, 35b/7; g.-den güne 26b/7; g.-i 29a/13; güz g.-i 3a/10; g. toğ- 4a/14; kıış g.-i 3a/12

güneş : Güneş. g.-e 31b/9

günlük (g): Günlük ağacı ve bundan elde edilen zamk; iki türü bulunmaktadır: ak günlük, kara günlük. Günlük ağacıyla buhur da yapılmaktadır. (Boswelia, Cortex styracis) 14b/7, 33b/14, 36a/9, 36b/9, 40b/13, 40b/15, 42a/14, 43b/2, 50b/14

gürüldi : Gürültü. kulak g.-sin 4b/8

güyegü otı : Güveği otu, zater. (Origanum vulgare) 18b/7, 48b/11

güz : Güz, sonbahar. g. günü 3a/10

H

hâb : < Ar. **1.** Hap, hap şeklinde ilaç. h.-ı eftimün 15a/5; h.-ı sūrincân 41b/13, 43b/11; h.-ı şibyâr 13b/8; h.-ı şipâr 'hab-ı şibyâr' 11b/13; h.-ı'l-gâr 54a/5; h.-lar êt- 39a/8; **2.** Tohum, tane. h.-ü'l-belesân 52b/6

hâbl : < Ar. İp, organ, halat.

hâblü'z-zirâ' : Baş parmak üzerindeki damarın adı 6a/1; h. z. tamarından 30a/8

hacâmat : < Ar. Vücudun herhangi bir bölgesinden, şişe ya da boynuzla

- toplanmış kamı alma. h. èt- 10a/3, 11a/15, 14a/6, 15b/8, 16b/2, 32b/8, 36a/7, 40b/11, 46a/5, 47a/14
- hacer** : < Ar. Taş. h.-ü'l-yehūd “Beni İsrail zeytini denen bir tür taş.”39b/7
- hacet** : < Ar. İhtiyaç. h. vaktında “ihtiyaç anında, gerektiği durumda” 12b/9, 14b/9, 14b/13, 18a/7, 18b/2, 24b/10, 50b/5, 51b/7, 52a/3, 55a/7; h.-de 51a/7, 55a/12
- hac** : Haç. h. gibi yar- 7b/11
- hak ta‘âlâ** : < Ar. Allah, tanrı. 3a/5
- hakîr** : < Ar. Değersiz, itibarsız. 2a/9
- hall** : < Ar. Ezilme, erime, yumuşama. h. èt- 32a/7
- half** : < Ar. Art, arka. h.’r-râz; ense damarı 4b/12 h.’l-uzn; kulak ardında bulunan damar 5a/4
- halt** : < Ar. Karıştırma. h. èt- 51b/7
- hâmil** : < Ar. Yüklü, gebe, haiz. h. èt- 52a/4
- hamîr** : < Ar. Hamur. 11a/9, 30b/1; h.-la 32b/5
- hammâm** : < Ar. Hamam. h.-a 17b/4, 17b/5, 20a/3, 22b/1, 26a/11, 27a/14, 30a/3, 30b/4, 31a/10, 31a/12, 39a/14, 43a/12, 47b/8, 48a/13, 49a/10; h.-a var- 15a/10; h.-da 9a/6, 9a/14, 9b/9, 10a/10, 10b/2, 14b/1, 16b/9, 17a/12, 19a/1, 24a/7, 30a/14, 30b/2, 30b/5, 30b/14, 30b/15, 31a/14, 31b/13, 31b/15, 38b/3, 43a/9; h.-dan 24a/13, 28b/13, 31b/9; h.-dan çıkmış kişi 4a/13; h.-dan sakın- 8a/12, 11a/2, 11a/12;
- hanâzîr** : < Ar. Sıraca adı verilen bir tür çıban. 22b/3, 22b/7, 22b/7, 22b/10; h.-a 51a/7, 51b/2, 51b/8; h.-ı 22b/11; h. yumrısının 22b/15; h.-uñ yumrısı 23a/3
- hâr** : < Ar. Sıcak, sıcak özelliğe sahip olan; krş. ıssı. 30a/10, 36a/8
- harâb** : < Ar. Harap, bozulmuş. h. èt- 38a/3; h. ol- 41b/8
- harâret** : < Ar. Hararet. h.-e 57a/10; h.-i 19b/9, 55b/12; h.-in 35b/3; cemi‘ a‘zâ h.-ine 5b/11; yürek h.-ine 5a/14; h.-den ol- 10a/1
- harbak** : < Ar. Çöplene otu; ak çöplene ve kara çöplene olmak üzere iki türü vardır. 31a/7; h.-ı esved ‘kara çöplene’ 31b/11; h.-ı hindî 18b/7
- hardal** : < Ar. Hardal otu. Ak hardal ve yabani hardal olmak üzere iki türü vardır. 9a/7, 10b/1, 15a/13, 15b/9, 16b/9, 16b/14, 21a/10, 31a/7, 31b/7; h.-ı 22a/7
- harîre** : bk. harîre 26b/15
- harîre** : < Ar. Şeker, su, un veya nişastadan yapılan bir tür tatlı. 48b/9
- hâş** : < Ar. Saf, arı, gerçek. 33b/5, 44a/4
- haşba** : < Ar. Kızamık. 26b/9, 27a/3
- hâşıl** : < Ar. Meydana gelen şey. h. ol- 9b/6, 40a/14
- hâşşa** : < Ar. Özellekle. 52b/3

- ḥaṣḥāṣ** : < Ar. Haşhaş. 17a/11, 56a/6; ḥ.-ı 56a/7; qara ḥ. 14b/14; lu‘ūq-ı ḥ. 56b/14; aq ḥ.-ı 57a/2
- ḥaṣefe** : < Ar. Erkeğin üreme organının baş tarafı. 7a/10; ḥ.-yi 7a/7, 7a/11
- ḥaṭā** : < Ar. Yanlışlık, hata. 21a/1, 44a/15, 46b/3; ḥ.-dan 21b/9; ḥ.-dur 2b/4, 21b/9; ḥ. et- 29a/5; ḥ. ol- 27a/11
- ḥaṭmī** : < Ar. Hatmi. (Athaea officinalis) 9a/7, 20a/10, 25b/9, 38b/4; ḥ. dibin 51b/9; ḥ. kökinün qabuğın 24b/12; ḥ. toḥmı 19a/11, 28b/4, ḥ. yaprağı 29b/15, 30b/14, 39b/10, ḥ. yaprağın 10a/10
- ḥatun** : Kadın. krş. ‘avrat. ḥ. kişiler südiyle 12a/15, 12b/2; ḥ. kişiler südiyle ez- 12b/9
- havā** : < Ar. Hava. 2b/15; h. ‘ufūnetinden 25a/3
- havan** : < Far. Havan. ḥ.-a 56a/7; h.-da 9a/11, 12a/1, 14a/9, 14b/7, 17b/3, 19a/13, 25b/10, 32b/1, 50a/9, 50a/10, 50a/12, 52a/2, 52a/13, 55b/6, 56a/3
- havāriyūn** : Bir nevi merhem. merhem-i ḥ. 23b/8; merhem-i h. 22b/13, 35b/1351b/1
- havāṣ** : < Ar. Duyular, beş duyu. h.-nı 58a/9
- ḥavlān** : ?16a/10; ḥ. hindī 16a/7, 25a/14, 42a/8; ḥ. hindīyi 35a/13
- ḥavlincān** : bk. ḥūlincān 39a/11
- ḥāya** : < Far. Taşak, testis. 6a/15, 32a/11, 32b/11; ḥ.-nuḡ 36b/5, ḥ.-sın 13a/9, 32b/15, ḥ.-sına 7a/6, 15a/12, ḥ.-ya 36a/1, 36b/3, 38b/8; ḥ.-yı 32b/5, 36b/4; ḥ.-nuḡ cildi 36a/3
- ḥay(i)z** : < Ar. Regl olmuş kadın. ḥ.-ı 37a/12, 52b/3
- ḥaylī** : < Ar. Oldukça fazla, çokça. 1b/9
- ḥāzır** : < Ar. Hazır. ḥ.-dı 2a/1; ḥ. bulun- 19a/3; ḥ. ét- 8b/7
- ḥāzm** : < Ar. Sindirim. h. ét- 53a/6, 53a/12, 54b/5
- heft mēyve** : < Far. “yedi meyve”: kuşüzümü, üzüm, incir, kayısı, şeftali, hurma, erik. h. m.-yle 29b/10, 30a/9, 30b/10
- helāk** : < Ar. Mahvolma, ölme, yok olma. h. ét-13b/5, 26b/10; h. ol- 11a/7, 44b/15
- helīle** : < Far. Helile otu; sarı ve kara olmak üzere türleri bulunmaktadır. (Terminalia) qara h. 15a/8, 53b/14, 58a/1; şaru h. 18a/13, 53b/13, 58a/2; maṭbūḥ-ı h. 26a/15; qara h.-den 53b/14
- hem** : < Far. Hem ve daha. 2a/10, 36b/11, 44b/13, 45a/12, 46a/15, 46b/6, 47b/2, 52a/4, 53b/11, 57b/9
- hem-ḡünān** : < Far. Böylece, böylelikle. 3a/1, 3a/2, 3a/3
- her** : < Far. Her. 2a/3, 2a/5, 2a/11, 2a/12, 2b/2, 2b/2, 2b/2, 3b/10, 4a/9, 4a/11, 4b/4, 6b/9, 6b/12, 7a/4, 7b/7, 10a/6, 12a/1, 12b/5, 12b/5, 15b/14, 16b/3, 18a/4, 18b/1, 31a/8, 31b/5, 39a/9,

- 40b/12, 42b/8, 52a/12, 54a/9; h. birinden 4b/4,12b/7
- herire** : bk.  ar re 8a/13; b d m h.-sin 21b/15
- h lt** : < Ar.  nsan vücudunda midede sindirilen besinlerin dönüştükleri safra, seveda, kan, balgam unsurlarından herbiri. h.-dur 10b/9, 17a/8, 21a/14; h.-lar 28a/13; h.-ları 56a/10; göyünmiş h. 16a/14; göyünmiş h. sebebinden ol- 28b/15;
- h nzir** : < Ar. Domuz. h. yağın 51a/1; h. yağıyla 34a/1
- h rızma** : ? başına h. ur- 9a/14
- h tmi** : bk. h tmi 57b/3; h. toğmı 39b/4
- h y r** : < Ar. Hiyar, salatalık. h. toğmı 39b/5
- h y rŐenber** : < Ar. HiyarŐember, acur. (Cassia fistula) h. balın 58a/8; h. iÇini 22a/1; h.-i 57b/11; h.-le 30b/10; lu'  k-ı h. 57b/11;
- hic b** : < Ar. Perde. h.-ı 23b/6
- hid yet** : < Ar. Hak yoluna, doğru yola kılavuzlama. 1b/4
- h kke** : < Ar. Kaşıntı. 30b/7
- hind ** : Hindistana ait, Hindistanla ilgili. h vl n h. 16a/7, 25a/14, 42a/8; h vl n h.-yi 35a/13, h rbaŐ-ı h. 18b/7; milh-i h. 16b/8, 18a/14, 37b/15; m mıy -yı h. 44a/10, 54a/7; sünbül-i h. 52b/4,53b/8
- hindub ** : < Ar. Hindiba, yaban marulu; k sn . 33a/8
- hoş** : <Far. Hoş, iyi, iyileŐmiŐ. 21b/6; h. ol- 8a/14, 14a/7; 14a/11; 14a/13; 14b/13; 14b/15; 15a/13; 34a/10, 41b/6; h. olma- 14b/5, 29b/4; h.-kemend  t- 11a/1, 41a/13
- h b** : <Far. Güzel. h.-dur 19b/14, 27b/14, 38a/15, 39a/11, 39a/14, 40a/11, 40a/9, 40b/6, 41b/11, 42b/9, 46a/12, 46a/13, 52a/13; h.  t- 53b/12; h. ol- 13a/14, 16a/11
- h kne** : < Ar. Makattan ilaÇ Őıringa etme, lavman. 37a/11; h.  t- 34a/12; h.-i leyyine  t- 34b/9
- H l Őa** : Bir Şeyin, bir sözün özü. 2a/8
- h lbe** : < Ar.  emen otu. 11b/2; lu'  k-ı h. 57a/12;
- h linc n** : <Far. Havlican otu; bk. h vlinc n. 41b/15, 54b/6
- h mm ** : < Ar. Sıtma, ateşli hastalık. h.-dan 42b/4; h.-yı 56b/5; h.-sı ol- 35a/7
- h mm Ő** : Kuzukulağı otu. (Rumex acetosella) Őar b-ı h. 25a/7, 26b/14
- h mre** : < Ar. Yılcık, alazlama denilen bir tür hastalık; kızılılık, kırmızılık. 26a/12
- h n k** : < Ar. Boğmaca. 21a/13, 21a/15; h.-a 5b/1, 56b/1
- h n-bend** : < Ar. Kan durdurucu. 7a/13, 7b/4, 8b/5; h. koy- 7b/3; h. ur- 18b/10
- h r c** : < Ar. Çıban. 28a/12, 28b/8; h. gibi ol- 28b/15

huşyetü's-şac'leb : < Ar. Tilki taşığı otu, itkasarı. (Orchis hircina) 53b/2

huşk-bend : <Far. Sargı. h. b. ét- 26b/7, 28a/9, 35b/2, 44a/8

hücre : < Ar. Canlı varlıkların (dokuların, organların) en küçük yapısı. beyni h.-lerinde 8a/4

hücüm : < Ar. Saldırış, saldırma. h. ét- 47a/9

hükemâ : < Ar. Tabipler. 2b/14, 4a/6, 4a/8

hürmet : < Ar. Saygı. h. bulmağı 2b/8

I

ıkın- : İkinmak. 1.-ur 38a/11

ılıcağ : İlıkça, ılık. 19a/1; 28a/2; 38b/13; 42b/7; 47b/8; 49a/5; 49b/2; 1. çügündür şu 24b/4; 1. şu 41b/3, 20a/3; 1. şuyıla 15b/11, 16b/9, 19a/14, 20a/5, 24a/1; 1. şerbet 21a/10

'inebu's-şac'leb : < Ar. Tilkiüzümü, itüzümü. (Solanum nigrum) 46a/7

ırl- : Uzaklaşmak. 1.-sa 18b/15

'ırk : < Ar. 1. Kök; krş. dip. 1.-1's-sūs 57b/3; 2. Damar.

ırk'ul-enf : Burun damarı. 5a/9

ırk'ul-hācibīn : Kaş yanında bulunan damarlar. 4b/10

'ırku'l-ķıdem : Tarak üzerinde bulunan damarlar. 6a/9

'ırku'l-lisān : Dil altında bulunan damarlar. 5a/14

'ırku'n-nisā : Siyatik; krş. yan başı. 6a/5; '1. n. tamarından 41b/14

'ırku's-şakıka : Şakak damarı. 4b/15

ırku's-şefeteyn : Dudak içinde bulunan damarlar. 5a/11

ısıcak (ğ): Sıcak. 11b/3, 11b/6, 18a/12, 32b/2, 33b/2, 39b/11, 45a/15, 47a/2; 1.-la 7b/2, 11b/7, 14b/10, 25a/8, 33a/7, 33b/12, 38b/5, 43a/10; 1. dürt- 10b/6; 1. ur- 17a/13; 1.-sa 46a/14

ısır- : Isırmak; krş. talamak. 1.-an 47a/3

ısrğan : Isırgan otu. (Urtica) 10a/9; 1. diken 17a/11

ıstma : Sıtma hastalığı; krş. hummā 28b/13; 1.-sı 25b/2, 32a/13; 1.-sı ol- 25a/4

ıslāh : < Ar. Düzeltme, ıslah etmek. 1.-a getir- 50b/6; 1.-a 50b/9; 1.-ı 36a/1

ıslan- : Islanmak. 1.-duğından 30a/1; 1.-mış keşire 24a/14

ıslať- (d): İslatmak. 1.-a 30a/1; 1.-acagın 51b/6; 1.-alar 17a/5, 17b/10, 19a/12, 24a/13, 24b/6, 26a/10, 28b/3, 30b/10, 40a/10, 42a/3, 42b/15, 46a/10, 51b/6, 51b/9, 53a/7, 56b/8, 57a/10

ıssi : 1. Sıcak; krş. ısıcak. 18b/5, 43b/9; 1.-da 20b/10; 1.-dan 6b/15; 1. ol- 3a/15, 3b/210a/2, 26a/14, 27a/6, 28a/13, 40a/14, 42a/7; 1. olma- 3b/5; baş 1. ol- 10a/2; dairesi 1. ol- 10b/9 2. Eski tıpta bünye 'mizaç' adı verilen, kan,

balgam, safra, sevda olmak üzere dört ana öğeden oluşur. Bunlardan kan; sıcak-nemli (har, ratb / germ, ter); balgam barid, ratb (soğuk, yaş); safra har-yabis (sıcak, kuru); sevda barid-yabis (soğuk, kuru) olmak üzere dört özellikten birine sahiptirler. Aynı şekilde besin bitki ya da herhangi bir maddede de bu özelliklerden ikisine sahiptir. Hastalıklar kan, balgam, safra, sevda dengelerinin bozulmasıyla meydana gelir. Bu dengeyi yeniden sağlamak içinde sıcak, kuru, yaş ve soğuk özelliklerine göre besin, bitki ve maddeler ilaç olarak verilir. 2b/15, 3a/1, 3a/1, 3a/2, 3a/8, 3a/9, 27b/6, 30b/11, 1. cirāhatlere 50a/7; 1. gızālar 31a/6; 1.- hummālara 57a/9; 1. ma^ccūnlar 31a/6; 1. marazda 42b/4; 1. mermer 38b/3; 1. nesnelere 27b/6; 1.- otlarıyla 34a/14; 1. veremlere 50a/11; 1. yağlar 43b/10; 1. yağular 39a/14, gāyet 1.-da 20b/10;

ıtrıfil : < Ar. Bir tür macun. 10a/6, 16a/2, 40b/13; 1. ma^ccūnın 31b/6; 1.-i şağır 39a/10, 53b/10, 53b/11

İ

iblik : İplik. 15a/1

icābet : < Ar. Gereklik. i. ét- 20a/1

iç : İç, insanın veya herhangi bir şeyin içi. 17b/8; i.-inde 22a/3, 34a/3,

34b/7, 37a/10, 50a/2; i.-inden 35b/7, 52b/3, 52b/10; i.-ine 16a/8, 17b/10, 29b/12, 32b/5, 32b/13, 36b/10, 38b/5, 39b/7, 39b/11, 46a/11, 56b/11; i.-ini 21a/4, 29a/6, 29b/10, 30b/9, 32b/4, 38b/6, 40b/11; i.-i geç- ‘‘ishal olmak.’’ 26b/12; i.-in arıt- 43b/8; i.-in işlet- ‘‘ishal etmek.’’ 28b/1, 30a/9; i.-in telyān ét- 35a/1; i.-ini arıt- 31a/5; i.-ini çıkar- 20b/7; i.-üne 46b/4; i. yüzünde 44b/11; ‘aşfür tohumu i.-i 54b/1; b. içi 15b/2; 42a/2; bir baş sarmısak i.-i 17b/3; koz i.-i 15b/2; köknar i.-i 34b/11, 53b/2, 57a/14; şeftalü çekirdeği i.-in 14b/12; kabağ i.-in 25a/12; koz i.-in 47a/12; ağız i.-inde 5a/15, arpa i.-inde 53a/4, 54a/2; bağarsuğ i.-inde 34b/8; bendükşe i.-inde 43b/7; buğ i.-inde 28a/1; dudak i.-inde ol- 5a/11; dübür i.-inde 20b/3; koltuğ i.-inde 47b/14; kulağ i.-inde 5a/4; cirāhatün i.-ini 35b/13; hıyarşenber i.-ini 22a/1; koz i.-ini 29a/14; kuşak i.-inde 48a/1, sirke i.-inde 53a/7; şu i.-inde 42b/8, 57a/2; tebsi i.-inde 53a/8; dizinün i.-ine 49b/6, legen i.-ine 38b/5, kızmış yağ i.-ine 29a/14, kuşak i.-ine 47b/15, şafrānuğ i.-ine 34a/7, şişe i.-ine 49b/16, soğan i.-ine 30b/1, şu i.-ine 51a/13, taş i.-ine 12a/2; koz i.-iyle 41b/10;

iç- : İçmek. i.-e 11a/3, 11b/1, 16a/13, 17a/11, 19b/13, 20a/2, 20a/5, 20a/10, 21a/5, 30b/12, 33a/6, 34a/15, 37a/3, 37a/7, 38a/13, 38b/2, 38b/3, 39b/3, 39b/8, 39b/13, 39b/14, 40b/8, 43b/13, 48b/9; i.-eler 4a/15, 4b/1, 34b/6, 35a/5, 43a/9; i.-er 19b/9, 34b/4; i.-erken 22a/7; i.-mez 47a/8

içerü : İçeri. 33a/1, 33b/3, 33b/9, 34a/5, 36b/3, 46b/1, 48b/7; i.-de 46b/2; i.-si 37b/12; i.-sinde 38a/2; i.-yanından 41a/7

içün : İçin; krş. için. 4b/4

içür- : İçirmek. i.-eler 7b/11, 10a/4, 10a/15, 19b/11, 19b/15, 21b/15, 22a/1, 22a/13, 22b/2, 23b/1, 24a/11, 24a/12, 25a/7, 26b/14, 27a/1, 27a/2, 27a/8, 27a/13, 28b/2, 29b/14, 33a/14, 37b/1, 38a/5, 39a/9, 42b/8, 43b/8, 44a/10, 44b/9, 46b/14, 46b/15, 47b/3, 47b/4, 54a/4, 58a/8; i.-meyeler 44b/8; i.-üp 43a/2

idrār : < Ar. Akıtma. i. ét- 39b/4

igne : İğne. i. götiyle 13a/4; i. koy- 8a/9

ihtibās : < Ar. Tutulma, tutukluk. i.-ü'l-bevl "idrār tutukluğu, idrār zorluğu" 39a/15

ihtikān : < Ar. Hukne, bağırsağa ilaç sırınga etme. i. ét- 43a/5, 43b/10

ihtirāz : < Ar. Kaçınmak, sakınmak. i. ét- 21b/9

ihtiyād : bk. ihtiyāt. i. édeler 7b/12, 12b/12

ihtiyāt : < Ar. Sakınma, tedbirli davranma. 2b/1, 5a/3, 8a/1; i. ét- 7b/12, 12b/12, 23b/13, 26b/9, 44a/15, 44b/4

iki : İki. 3b/12, 4a/2, 4a/2, 4a/2, 4a/3, 4b/2, 5a/11, 5a/13, 5b/1, 6a/4, 6a/6, 6a/6, 6a/9, 6a/9, 6a/12, 6b/4, 7a/15, 8a/10, 8b/15, 8b/15, 9a/9, 10b/4, 10b/6, 11a/9, 12a/3, 12b/4, 12b/5, 13b/12, 14a/15, 17a/3, 17a/6, 18a/2, 18a/12, 18b/3, 19a/9, 20a/1, 21b/2, 22a/5, 24a/3, 25a/9, 27b/11, 27b/13, 28a/3, 29b/2, 30a/5, 30a/8, 30b/14, 31a/1, 31b/2, 32b/8, 32b/14, 33b/3, 33b/15, 34a/2, 38a/12, 38b/6, 40b/13, 46a/4, 47b/2, 48a/3, 48a/6, 48a/9, 48a/10, 48a/10, 48b/5, 48b/8, 50a/15, 50b/8, 51a/6, 51b/5, 52a/10, 52a/11, 52b/5, 52b/8, 53a/10, 54a/1, 54a/6, 54b/10, 54b/11, 54b/12, 54b/13, 54b/14, 54b/14, 54b/15, 55a/3, 55a/11, 55a/15, 55b/7, 55b/10, 56b/6, 56b/13, 57a/3, 57a/8, 57a/11, 57b/5, 58a/4; i.-nci 2b/6, 2b/9, 3a/9, 4b/7, 6b/7, 6b/9; i.-si beraber 48a/9; i.-sini 50a/4; i.-şer 26b/15, 37b/3, 42a/2, 43b/2, 45b/2, 50b/14, 51b/4, 54a/12; elli i. 3b/13; otuz i. 3b/14, 4a/7, 4b/3, 6a/11; on i.-nci 2b/12

iki karındaş kanım : Kardeş kanı ağacı; krş. demü'l- aḥaveyn. (Calamus draco) i. k. k. koy- 12a/5

- iklîlu'l-melik** : < Ar. Koçboynuzu bitkisi. (Melilotus officinalis)19a/12
- iklîmiyâ** : < Ar. Gümüş talaşı. i.-yı zehabi 11b/15
- il-** : İlişmek, tutulmak, geçmek. i.-se 39b/15
- ‘ilâc** : < Ar. İlaç. 9a/1, 9a/7, 9b/8, 9b/10, 9b/13, 11b/2, 16b/14, 17a/10, 22a/15, 23b/8, 36b/4; ‘i.-ı 3a/8, 3a/10, 3a/11, 3a/13, 9a/10; ‘i.-ın 2a/13; ‘i.-larını 2b/7; ‘i.-ı evvel 47b/8, 47b/14
- ile** : İle. 2a/5, 7b/4, 7b/5, 7b/7, 7b/10, 7b/13, 8a/2, 8a/4, 8a/7, 8a/11, 8b/3, 8b/9, 9a/1, 9a/2, 9a/3, 9b/15, 10a/9, 10b/11, 10b/15, 11a/6, 11a/9, 11b/14, 11b/8, 12a/8, 12a/9, 12b/11, 12b/11, 12b/13, 13a/4, 13b/4, 13b/9, 13b/13, 14a/1, 17b/3, 17b/10, 19a/1, 19a/4, 19b/3, 19b/6, 19b/12, 19b/13, 19b/14, 20a/14, 20b/10, 20b/13, 21a/11, 21b/5, 21b/8, 22a/1, 22a/8, 22a/15, 22b/15, 23a/15, 23b/8, 24a/13, 24b/4, 24b/11, 24b/12, 25a/11, 25b/6, 28a/2, 28a/6, 28a/8, 28a/10, 28b/11, 29b/2, 29b/11, 30a/1, 30a/15, 30b/1, 31a/10, 32a/9, 32a/11, 33b/7, 33b/15, 34a/9, 34b/10, 35a/10, 35a/14, 35b/1, 35b/10, 36a/12, 36b/7, 37a/15, 37b/4, 37b/14, 38a/1, 38a/2, 38a/7, 38a/7, 38a/8, 38b/7, 39a/7, 39b/1, 40b/13, 41b/3, 41b/12, 42a/9, 42b/2, 43a/7, 45a/4, 45a/12, 45b/15, 46b/4, 47a/10, 48b/6, 49a/11, 49a/13, 49b/2, 50b/5, 50b/15, 51a/10, 52b/10, 52b/11, 52b/12, 54b/2, 56a/8, 56a/13, 57b/11
- ilegen** : Leğen. i.- e 20a/12
- ilet- (d)**: İletmek; krş. ilt- i.-eler 22b/1, 47b/8, 49a/10
- ilik (g)**: İlik, kemik iliği. 4b/3, 6a/14, 27b/10; i.-i 49b/7; murdâr i. 27b/9; oğurğa i.-in13b/11, 45b/7; şığır inciginün i.-ini 45a/3; ince i.-den 2b/12
- illâ** : < Ar. Mutlaka, ille. 21b/6
- ‘illet** : <Ar. Hastalık. 58a/1; ‘i.-dür 13a/7, 13b/7, 16a/4, 21a/2, 22b/4, 28b/14; ‘i.-i 23a/13; ‘illet kalma- 35b/14
- ‘ilm** : < Ar. Bilim.‘i.-de 2a/15; ‘i.-i tıb 2a/1; ‘i.-isin 2b/5, 7a/3; ‘i.-ün 2a/3
- imren-** : İmrenmek, bir şeyi edinme veya bir yiyeceği yeme isteği duymak. i.-mekden 32a/12
- imtilâ** : < Ar. 1. Dolgunluk. 2. Kan toplanma, kan durma. tamarlar i.-sından ol- 37a/12
- in-** : İnmek. i.-e 20a/13; i.-er 13b/7, 22a/11, 22b/4, 22b/5, 23a/6, 32b/13, 36b/2, 41b/13; i.-erse 21a/15; i.-se 36a/2; kan i.-dise 8a/3; öykene i.-erse 17a/9; kan i.-megi 4b/15; mādde i.-mekden 32a/12; beynine i.-meye8a/10; kan i.-se 11a/13
- in‘ām** : < Ar. Nimet verme, iyilik etme. i. ét- 3a/6

- ince** : İnce. i. ilikden 2b/12; i. kendirle 23b/4; ince ol- 3b/8
- incel-** : İncelmek. i.-e 32a/5
- incik (g)**: İncik kemiği, diz kapağı ile ayak bileği arasında kalan kemik. i.-de 45b/3, 46a/1; i.-in 49b/7; şığır i.-inüñ iligini 45a/3
- incir** : İncir; krş. encir. 49b/14
- incit-** : İncitmek. i.-meyeler 22a/2
- incü** : İnci 13a/14
- indür-** : İndirmek. i.-e 38a/5; i.-eler 20b/13, 36b/6, 51b/13, 56a/14
- inek** : İnek. kızıl i. tezeğiyle 9b/13, 9b/14
- inçen** : Çok, oldukça, fazla. 26b/5, 51a/1
- ‘inebu’s-şa’leb** : < Ar. Tilkiüzümü. 46a/7
- inşā’allah** : < Ar. İnşallah. 11b/11, 12b/3, 14a/15, 15a/2, 17b/7, 18a/2, 19a/5, 19b/5, 21a/13, 22b/3, 23b/1, 23b/12, 24a/15, 25a/2, 25a/15, 25b/14, 26a/12, 30a/5, 32a/1, 34a/10, 35a/5, 37b/10, 38b/7, 39b/14, 40a/12, 41a/3, 43a/3, 43b/5, 44b/10, 45b/3, 46a/13, 56b/3; **i.-ü’l-‘aziz** 22a/5
- intihā** : < Ar. Bitiş, sona erme. i.-sına érme- 2a/3
- iri** : İri; sert, kalın. 8a/7, 15b/4, 24a/2, 31a/11, 38b/13
- iriñ** : İrin. 8a/9, 29a/5, 50a/2; i.-i 23a/13, 28a/5; 29a/8, 36b/11, 42a/12; i. ol- 27a/6; i.-i aq- 25b/8
- iriglen-**: İrinlenmek, enfekte olmak. i.-ince 23b/7
- irkil-**: Birikmek, toplanmak. su i.-üp 8a/10
- ise** : İse. 7a/7, 18b/10, 23b/4, 24a/12, 28b/10, 31b/4, 35a/8, 35a/9, 42b/1, 42b/2, 44a/14, 45b/10, 46a/15
- isfanāh** : < Gr. Ispanak. (Spinacia oleracea) 34b/13
- isfidāc** : <Far. Üstübeç, kurşun karbonatı. 9b/15, 45a/2, 46a/7, 50a/7, 50a/12, 51a/3; i.-ı 34a/2
- isfizāc**: bk. isfidāc 12b/6; i.-ı 51b/15
- ishāl** : < Ar. İshal, sehl olma, azalma, hafifleme. i.-e 56a/2; i. ét- 54a/14; i. etdür- 10a/7, 29b/10; i.-i bağla- 55b/3; i.-i var adem 4a/14
- istifrāğ** : < Ar. Kusma, boşaltma, vücutta fazla olan herhangi bir māddeyi azaltma. 4a/9, 43b/10; i.-dan 12a/11; i. ét- 43a/9; i. etdür- 41b/13, 43a/7
- isti’ māl** : < Ar. Kullanma. i. ét- 22b/13, 50a/6, 50b/2, 50b/6, 50b/9, 50b/12 51a/7, 51a/11, 51b/8, 52a/3, 52a/7, 53a/4, 55a/7, 55a/12, 55b/1, 55b/11, 56a/1, 56a/5, 56a/9, 56a/15, 57b/6, 56b/7, 57b/10, 56b/14
- istiskā**: < Ar. Siroz hastalığı, çeşitli türleri var. i.-dur 36a/2
- iş** : İş. i.-de 7a/4; i.-i 20b/10
- işaret** : İşaret, im. 3b/11
- işe-** : İşemek, idrarını yapmak. i.-yemez 20b/12; i.-yimez 39b/1; i.-yimez ol- 20a/7
- işle-** : Çalışmak, etki etmek, faaliyete geçmek, kullanmak. bilmedin i.-mek haţādur 2b/3; i.-meyeler. 17a/7,

20b/11; i.-r 41a/5; i.-rse 28a/11; i.-ye 36a/14, 36b/11, 41a/3; i.-yeler3a/13, 28a/9, 48b/10; eskiden i.-r yara 42b/1

işlet- (d) : Çalıştırmak, etki ettirmek. i.-eler 23a/12, 28b/1, 43b/15; için i.-eler 28b/1, 30a/9

it : Köpek, it. 47a/5; i.-i 47b/4; i. boğu 9b/8, 33a/14

it- : İtmek. i.-eler 33b/3, 33b/9

i'tibār : <Ar. Önem verme, dikkate alma. i.-ca 3b/9; 3a/13

ivlādī : ? 8a/6, 29a/6

J

jīve : <Far. tıpta kullanılan bir tür pas.16b/15, 16b/3; j.-yi 14a/8, 30a/15

K

ķab : Kabuk. kāsni dibinüñ ķ.-ı 56a/11; nār ķ.-ı 26a/9, 33b/1, 33b/4, 37b/5, 38b/11; turunc ķ.-ı 18a/3, 18a/14, 18a/15, rāziyāne dibinüñ ķ.-ı 56a/12; şoğan ķ.-ı 36a/3, 37a/5; yaş turunc ķ.-ı 15b/15, 16a/1; yumşaq dögilmiş turunc ķ.-ı 24a/14; yaş ķozı ķ.-la dög- 31b/15, haşhāşı ķ.-la ķaynad- 56a/7, aķ haşhāşı ķ.-la 57a/2

ķabak (I): Kabak. ķ. çekirdegin 26b/1; ķ. için 25a/12; ķ. toħmı 39b/6

ķabak (ğ) (II): Kapak, göz kapağı. 4b/10, 11b/9; ķ.-ı 13a/3; ķ.-ları 11a/14

ķabar- : Kabarmak. ķ.-an 22b/9

ķabarcuķ : Kabarcık. 40a/1, 46a/3

ķabilī : Helile otu türlerinden biri; krş. helile. 53b/14

ķabuķ (ğ): Kabuk. encir kökinüñ ķ.-ı 39b/8 9; haţmī kökinüñ ķ.-ın 24b/12; ķ.-ından 55b/5

ķabūl : < Ar. Kabul. k. kı1- 2a/8

ķabz : <Ar. Tutma, kabız. 38b/3, 38b/7; ķ. 34b/14; ķ.-a 23a/15; ķ.-dan 46b/13; ķ. ét- 34b/9; ķ. ol- 22a/1, 34b/15; ķ. olmaķdan 25a/7, 32b/11; ķ.-ı ol- 10a/7

ķaç : Kaç. 8b/12, 9b/7, 9b/10,12b/15, 14a/10, 15a/12, 16b/7, 18b/14,19b/15, 22b/12, 22b/14, 23b/10, 24a/13, 24b/14, 25a/1, 25b/12, 27b/8, 28b/6, 29b/15, 31a/14, 32a/9, 34a/8, 35b/12, 35b/13, 36a/13, 41a/9, 41b/10, 43b/4, 44a/10, 46a/10, 46b/5, 48a/12, 48b/10; ķ.-ar 47a/9

ķadar : < Ar. Kadar; krş. dek. 8b/10, 9b/7, 10b/7, 32b/12, 32b/12, 33b/7; ķ.-ı 43b/4, 45b/14; ķ.-ınca 12a/1; ne ķ. 5b/7, 52b/2, 58a/1

ķadeh : < Ar. Kadeh 4b/2

ķādir : < Ar. Kudret sahibi, kudretli, kuvvetli, güçlü. ķ. ol- 6b/13

ķadun tuzlığı : Diken üzümü; krş. emberbāris. (Berberis crataegina) 57a/10

ķafa : Kafa, baş 7b/14, 8b/14; ķ.-dan 8b/11; ķ. yarıl- 7b/8

- kāfūr** : < Ar. Kafur otu ve bundan elde edilen koku. (Camphorosma monspeliaca) 13b/3, 16a/9, 21a/7, 25a/13, 25a/5, 50a/15;
- kāfūrī** : < Ar. Kafurdan yapılmış, kafurla ilgili. 40b/6; k. merhem 19a/3; merhem-i k. 8b/11, 14a/14, 15b/13, 17a/3, 25b/13, 26a/8, 27b/13, 29a/4, 34a/1, 36a/14, 38a/2, 40a/11, 40b/5, 46a/12, 50a/11; merhem-i k. 16b/11
- kāğad** : <Far. Kağıt. 35a/12
- kāhel** : <Far. Güçsüz, gevşek, tembel. k. ol- 3b/9
- kaķı-** : Sinirlenmek, öfkelenmek. k.-mış 4a/13
- kaķsa-**: Bir şeyin parçaları gevşeyip dağılacak duruma gelmek, kaķsamak, eskimek (Derleme sözlüğü VIII) k.-r 44a/3
- kākula** : < Ar. Kakula otu, hil otu. 18a/4, 54a/10; k.-ı kebīr ‘‘büyük kakula otu’’ 54b/7
- kał-** : Kalkmak. k.-a 7b/15, 15a/10, 15b/1, 42a/5, 53a/2, 57b/10, 58a/6, 58a/7; k.-an 7a/10, 23a/5, 48b/6; k.-anında 47a/4; k.-dı 7b/6, 7b/6; k.-ınca 42a/3, 56a/13, 57a/3, 57a/7; k.-maya 15a/1, 22b/12, 23b/11, 50a/15; k.-ursa 23b/10; nış k.-ınca 55a/10; ‘ illet k.-maya 35b/14
- kaldur-** : Kaldırmak. k.-a 20a/15, 48b/8; k.-alar 8a/1, 12b/11, 21a/12, 21b/7, 22a/2, 32b/14, 45b/11; k.-amaz 47b/7, 49a/4; k.-aķ 49a/3; k.-uvère 49a/15
- kālīb** : < Ar. Kalıp. k. koy- 7a/8
- kałķ-** : Kalkmak. uvanmıř yer k.-ar 44a/3
- kałye** : < Ar. Kavurma; kızartma. 16b/9, 17a/5, 24a/6, 30b/5, 34a/13, 38b/15, 41b/2
- kałmıř** : Kamıř. k.-la 13a/6
- kāmīl** : < Ar. Olgun. k. ol- 3b/5; k. eyle- 3a/7
- kałmu** : Bütün, hep. 1b/4
- kałn** : Kan; krř. dem. 3a/1, 3a/8, 4a/10, 13b/5, 18b/10, 24a/9, 29b/8, 30a/6, 32a/6, 33b/10, 33b/10, 37a/13, 37b/13, 46a/2, 48b/15, 52b/3, 52b/10, 54b/4; k.-da 11b/15; k.-dan 2b/9, 6a/14, 11b/12, 40a/13, 51b/14; k.-ı 4a/14, 7a/4, 7b/15, 12a/14, 24b/15, 44b/14; k.-ın 4b/10, 11b/7, 12a/5, 45b/11, 47a/14; k. aķıtma- 32a/3; k. al- 4a/7, 5a/1, 10a/3, 10b/7, 10b/11, 11a/15, 12a/9, 12a/12, 13a/9, 14a/5, 14b/2, 15a/7, 15b/8, 16a/5, 16b/1, 17a/10, 18a/10, 19a/9, 19b/10, 21a/4, 21a/4, 21a/9, 21b/4, 23a/8, 24b/3, 25b/4, 26a/1, 26a/15, 26b/11, 27b/4, 28a/15, 29b/9, 30a/9, 30b/9, 31b/10, 32a/13, 35a/9, 37a/1, 37a/14, 40b/1, 40b/10, 41b/14, 42a/8, 42b/7, 43a/5, 46a/5, 47b/3; k. aldur- 25a/5; k. alın- 4b/6; k. alınduğı vaķtin 7a/5; k. alma- 4a/12, 4a/13, 4b/4, 26b/12; k. arddurur nesnelere 31a/15; k.

- buḥārından ol- 10a/2; **ķ.** çıkma- 9b/6; **ķ.** dol- 11a/14; **ķ.** durma- 7a/13, 7b/3, 13a/8; **ķ.** fesādından 24b/1; **ķ.** galebesinden ol- 11a/13, 25b/15; **ķ.** galebesinden vaqı' ol- 13a/7; **ķ.** ğālib olmaqlığuñ 3a/14; **ķ.** gelme- 36b/14; **ķ.** gider- 15b/9; **ķ.** giderme- 31a/15; **ķ.** göyünmekden 23b/14, 27a/5, 29a/10, 38b/8; **ķ.** in- 4b/15, 8a/3, 11a/13; **ķ.** ğara olursa 7b/3, 14a/6; **ķ.**-ı çık- 8a/7; **ķ.**-ı durma- 18b/10; **ķ.**-ı kes- 8a/3; **ķ.**-ın al- 24b/14; **ķ.**-ın aqıt- 11b/10; **ķ.**-ın çek- 15b/14; **ķ.**-uñ evidür 44b/13; **ķ.**-uñ fesādından ol- 15b/6; ğalız **ķ.** 40b/8, ğalız yellü **ķ.**-dur 44b/11; gögercin **ķ.**-ıla 12a/5; tavuķ yavrusınuñ **ķ.**-ıla 12b/8
- ķana-** : Kanamak. **ķ.**-r 13b/7, 14a/4, 17b/9, 33a/11; **ķ.**-asa 17b/8;
- ķanat-** : Kanatmak. muḥkem **ķ.**-alar 8b/13
- ķanad:** Kanat. **ķ.**-ından 12a/13
- ķanatıl-** : Kanatılmak. **ķ.**-ursa 7b/12
- ķand :** <Ar. Şeker kamışı özsuyu. 11b/15
- ķanjır-** : Kanırmak, eğip bükerek çıkarmaya çalışmak. **ķ.**-a 20b/6, 49a/3
- ķapak (ĝ):** Kapak. kıyruķ **ķ.**-ın koy- 8a/11;
- ķapla-** : Kaplamak, örtmek. bebegi **ķ.**-r 11b/13;
- ķar :** Kar. **ķ.** içine soķ- 29a/13
- ķar-** : Karmak, karıştırmak, karıştırıp kıvama getirmek. **ķ.**-alar 9b/3, 10a/9, 18a/6, 26a/6, 26a/10, 26b/4, 32a/8, 45a/4, 46a/9, 53a/3, 54a/1, 54a/6
- ķara:** Kara. 13b/5, 14a/4, 18b/10, 31b/4; **ķ.** çeltu dibi 43b/12; **ķ.** çeltu toḥmı 20a/9; **ķ.** encir 42b/15; **ķ.** ğaşğaş 14b/14; **ķ.** helile 15a/8, 53b/14, 58a/1; **ķ.** helileden 53b/14; **ķ.** ol- 7b/3, 14a/6, 27b/3, 31b/2, 37a/13; **ķ.** tüz 21a/10; **ķ.** üzüm 17b/3, 39a/7
- ķaraltı :** Karaltı. 47a/9
- ķaranful :** < Ar. Karanfil. 18a/4, 18a/14, 41b/15, 54a/11, 54b/8, 54b/12, 56b/11
- ķarañu :** Karanlık. **ķ.** yerde 11b/1
- ķarār :** < Ar. Durma; devamlılık, süreklilik. **ķ.** ét- 15a/4
- ķarasañu :** Karamsı. **ķ.** ol- 3b/7, 3b/9;
- ķarbuz :** <Far. Karpuz. **ķ.** şuyıla 27a/1
- ķarğa :** < Ar. Yara. 18b/7
- ķarıca:** Bazu. **ķ.**-da 48a/5; **ķ.**-sına 48a/4
- ķar(ı)n :** Karın. 34a/11, 34b/9; **ķ.**-a 34b/13, 46a/13; **ķ.**-ını 20b/2, 22a/13
- ķarış-** : Karışmak. **ķ.**-a 14a/9, 29a/15
- ķarışdur-** : Karıştırmak. **ķ.**-alar 9b/11, 9b/14, 9b/15, 14a/12, 14b/8, 14b/9, 15b/10, 16a/1, 16b/5, 16b/10, 18b/8, 19a/1, 21a/11, 22a/8, 23a/2, 24a/4, 24a/15, 25b/6, 26a/7, 28a/6, 29a/9, 29b/2, 30a/3, 30a/14, 30b/2, 30b/6, 31a/14, 31b/9, 32b/2, 33b/15, 34b/3, 36a/10, 36a/12, 38b/12, 39a/12, 40b/3, 41b/3, 41b/5, 42a/14, 42b/14, 44a/5, 45b/12, 50a/5, 51a/10,

- katlan-** : Katlanmak, dayanmak, tahammül etmek. *q.*-a 17a/13, 24a/8
- katmerlen-** : Katmerlenmek, kat kat olmak. *q.*-ür 9a/13
- katrân** : < Ar. Katran. *q.* merhemini 29b/6; *q.*-a 33b/14; *q.*-ıla 18b/8; *q.*-ın 33b/13
- ka'ü's-s'aleb** : bk. dâ'ü's-s'aleb. 5b/4
- kavî** : < Ar. Güçlü, etkili. *q.* ét- 53a/14
- kavlat- (d)**: Derinin soyulması, derinin kabuklanıp dökülmesi. *q.*-alar 45b/10; *q.*-ur 23a/3
- kavluc** : Fıtık, fıtıklı, kasığı yarık. 32b/10, 36b/4
- kavrul-** : Kavrulmak. *q.*-mış 17b/1; *q.*-mış kündür 37b/3
- kavruk** : Mesane, idrar kesesi. 6a/15, 52b/11; *q.*-da 20a/6
- kavun** : Kavun. *q.* tohmi 39b/6
- kavur-** : Kavurmak. *q.*-alar 38a/13; 43a/11
- kavza-** : Sıkı tutmak, kavramak. *q.*-ya 7b/2, 48b/6
- kaygana** : Bir yumurta yemeği (Derleme Sözlüğü VIII, Ankara 1975) 33a/13
- kayış** : Kayış. 49a/1; *q.*-a 49a/2; *q.*-ı 49a/3
- kaymak** : Kaymak. 24a/6, 24a/9
- kayna-** : Kaynamak. *q.*-dugına 44b/2; *q.*-mış 50b/7; *q.*-r 50a/4
- kaynat- (d)**: Kaynatmak. *q.*-alar 8b/7, 9a/6, 9a/8, 10a/10, 12a/2, 14b/6, 14b/8, 14b/12, 14b/14, 15a/9, 15a/10, 15a/14, 15a/15, 17a/6, 18a/11, 18b/14, 20a/9, 20a/12, 21a/8, 21b/4, 22a/12, 22b/1, 24b/11, 25b/10, 27b/1, 29b/15, 30b/13, 32b/1, 33a/6, 33a/7, 33b/1, 33b/7, 33b/12, 35a/4, 37a/6, 37a/9, 38a/7, 38b/4, 39b/5, 39b/10, 40a/4, 42a/3, 42a/4, 42b/12, 43a/8, 43a/10, 43b/13, 44b/9, 48b/11, 49b/16, 50a/4, 50b/12, 51b/10, 51b/12, 52a/6, 53a/2, 55a/4, 55a/6, 55a/10, 55a/14, 55b/9, 56a/3, 56a/7, 56a/13, 56b/9, 56b/10, 56b/12, 56b/13, 57a/7, 57b/5, 57b/10, 58a/5, 58a/7
- kaz** : Kaz. *q.* ayağı degün 41a/2; *q.* yağı 14a/7, 24b/8, 52a/9; *q.* yağıla 45a/15
- kazâ** : < Ar. İstemededen yapılan ve elden çıkan kötü iş, zararlı iş; tehlike. 2b/1
- kazan** : Kazan. 22a/12; *q.*-a 39b/10
- kazguc** : Bitki kökü çıkartmağa çalışılan ucu sivriltilmiş sopa, kazgıç.(Derleme Sözlüğü VIII) *q.*-ıla 29a/5
- kazı-** : Kazımak. *q.*-yalar 7b/15, 8b/3, 15b/3; başın *q.*-yalar 10b/2; başını *q.*-yalar 10a/5; saçın *q.*-yalar 9b/9
- kazıt- (d)**: Kazıtmak. *q.*-a 17b/6; başın *q.*-alar 11b/4
- kebâbe** : < Ar. Kebabe, kebabiye, kuyruklu biber. 18a/4, 54b/11
- keçe** : Keçe. 48a/14, 49a/1; *q.*-yi 33b/7, 34a/9
- keçi** : Keçi. *q.* ödiyle 13a/4; *q.* öykenini 35a/11; *q.* südin 27a/8
- kef** : <Far. Köpük; krş. köpük. *q.* i 53b/9

kehrübā : <Far. Kehribar. 12b/7, 37a/15, 37b/3

kelbetūn : < Ar. Kerbeten; krş. kelbeteyn. 8a/2

kelem : <Far. Kelem, lahana. (Brassica oleracea) k. yaprağın 35b/1, 40b/4; erkek k.-üj 32b/4

keler : Sürüngen hayvanların genel adı. k. boğı 11b/14

kemmūn : bk. kimnūn. 39a/6; ma^c cūn-ı k. 53a/5;

kemük (g): Kemik; krş. kemik, sūñük. 6a/15, 6b/4, 8b/4, 8b/8, 11a/6, 19b/3, 45b/9, 45b/13, 45b/14, 48b/1; k.-e 8b/3, 29a/4, 41a/12, 45b/15; k.-i 6b/4, 7b/15, 19b/3, 29b/4, 41a/9, 45a/13, 45b/10; k.-üj 8a/5, 44b/1; k.-ler 3b/12; k.-lerden 3b/15; gögüz k.-i 3b/14; şafrā k.-i 6b/3; sınan k.-i 8a/1

kenār : <Far. Kenar, kıyı. od k.-ında 45a/15

kendene : <Far. düzelt. gendenā. Yabani pırasa. (Allium porrum)33a/12; k.-yi 38a/12

kendir : Kenevir, kenevirten yapılmış. k.le 23b/4

kendü : Kendi.11a/8, 11b/7, 40a/2, 46b/5; k.-nüj 1b/3, 2a/6

kepek (g): Kepek. 24b/11, 29b/15, 30b/13, 39b/9, 48b/11; k.-i 43a/10; k. gibi dökil- 9a/4; k. şuyıla 16a/2

kere : Kez, defa, kere. 14a/11, 16b/7, 32a/9, 32b/3

kerefes : Kereviz. (Apium graveolens) k. dibi 20a/11, 39b/9, 57b/8; k. köki 56a/12; k. toğmı 52b/5

kerefüs : bk. kerefes. 30b/14; k. köki 37a/8; k. toğmı 34a/15, 35a/3, 37a/5, 39b/4

kerre : <Ar. Kez, defa, kere.51a/14

kertekele : Kertenkele. 22a/6

kes- : Kesmek, bitirmek, etkisizleştirmek, son vermek. k.-eler 12b/11, 14a/1, 21a/12, 21b/8, 29b/6, 33b/7, 36b/8, 41b/7, 41b/9, 45b/14, 46b/2; k.-er 4b/7, 4b/8, 4b/10, 5a/8, 8a/4,11b/8, 53a/12, 55a/12, 55b/3, 56b/4, 57b/7; k.-meyeler 21b/10, 22a/2, 23a/13; k.-mezse 9b/8; k.-üp 8b/13; kıanı k.-er 8a/3; kıuvveti k.-er 38a/3, 38a/11

kesil- : Kesilmek, sona ermek, etkisi geçmek. k.-e 20b/5, 42a/12; k.-en 12b/12, 12b/14, 21b/13, 36b/8; k.-megi 8b/5; k.-meyince 23a/13

keşire : <Ar. Geven dikeninden çıkarılan bir tür zamk.12b/5, 24a/12, 24b/5; k.-yi 19b/11; ıslanmış k. 24a/14

keşür : <Far. Havuç. 34a/14

kettān : Keten bitkisi ve bundan elde edilen dokuma, bez. 46a/9, 58a/6; k. bezine 51a/12; k. toğmı 14b/14, 28b/4, 51b/9, 57a/13

kez : Kez, defa. 8a/10, 8b/15, 9a/9, 9b/10, 9b/12, 9b/14, 12a/3, 13b/13, 14a/15, 15a/12, 18a/12, 18b/3, 19a/4, 19b/1, 19b/15, 24a/13, 24b/14, 25a/1, 25b/12, 27b/13, 28a/3, 28b/8, 29b/2,

30b/14, 31a/1, 31a/14, 31b/10,
33b/3, 33b/13, 33b/15, 34a/2, 34a/8,
41b/10, 46a/10

kıcıkla- : Gıcıklamak, gıcık oluşturmak,
kaşındırmak. .-yalar 46b/9

kıgırt- (d): Okumak. .-up 1b/10

ıl : Kıl. 6b/5; .-dan 2b/13; .-ı 6b/6; .-
ları 13a/3, 15b/3; . az ol- 3b/7; .
bit- 13a/1, 13a/2; . bitecek yerde
15a/4; .- bitmegın 4b/11; .-
dibleri 13a/2; .-u dibi 9b/5; .-u
kklerin 15a/4

ıl- : Kılmak, yapmak, etmek. .-maa
2a/4; rz .-a 2a/7; teniye-i beden
.-alar 32a/3; bnyd .-d2b/9; rz
.-d. 1b/4; o tecrube .-m .std
7a/2; mulece k.-mlar 1b/9; abl
.-up 2a/8

ılıc : Kılı. 8b/2, 50b/13; . doun-
46a/13; .-dan 6b/9, 8b/4; snnet .-
ı 7a/1

ına : <Ar. ‘‘ınna’’ kına. 41b/5, 46a/7; .
gibi drt- 15b/12, 24b/14; . ur-
29b/7

ınala- : Kına yakmak. elin ınala- 27a/10

ıbkızıl : Kıp kızıl. . ol- 35b/14

r-ı rum : Bir eit mehem. 50b/10

rfa : Amber kabuu, tarın aacına
benzer bir aacın kabuu. 52b/15

ır : Kırk. 44b/4, 47a/15, 50a/9, 50b/11,
50b/15, 51b/11, 52a/5, 57b/2; .
olma- 11a/5

ısık : Dar yer, darlık. . yrde 32b/12
32b/12; . yre 20b/4

ıkuc : Kıskı, trl maksatla iki eyin
arasına sokuturulan, kıstırılan
para, kama. 36b/6

ı : K, k mevsimi. 29a/13; .- gni
3a/12

ıvam : Kıvam. .-a gel- 50a/6, 52b/7,
53a/10, 53b/5, 54a/6, 54a/12; .-a
getr- 50b/9, 53a/3, 55a/5, 55a/7,
55a/11, 55b/1, 55b/7, 55b/10,
55b/14, 56a/5, 56a/9, 56a/15, 56b/2,
56b/6, 56b/13, 57a/4, 57a/8, 57b/12

ız- : Kızmak, ısınmak. .-a 14b/4; .-m
ya 29a/14

ızar- : Kızarmak. .-a 48b/12; .-ınca
18b/11; .-ur 29b/9, 47a/7; at .-a
17a/2

ızart- (d): Kızartmak. .-a 15a/11; .-alar
14a/10, 15b/4, 22b/8, 41b/3; .-ınca
31a/12

ızdur- : Kızdırmak, aır ısıtmak. .-a
30b/4; .-alar 35b/2, 38b/1; .-ur
54b/5

ızıl : Kızıl, kırmızı. 26b/11; . ol- 7b/4,
16a/4, 16b/13, 19a/15, 23a/6, 24a/2,
25a/4, 25b/2, 27a/3, 28a/13, 28b/14,
32a/12, 35a/7, 40a/14, 45a/7; .
ffel 40b/2; . gl 10a/8, 13b/3,
15b/15, 17b/14, 18a/15, 26a/4,
26a/9, 52b/14; . inek tezegiyle
9b/13; . kibrit 31b/11; . nesne ık-
5a/10; . andal 40b/1; . sivilceler
6a/7, 15b/6; . soanı 34a/4; .-f
12a/5; . zm egirdegi 58a/4; .
zm 34b/12, 56a/13, 56b/10; .

üzümle 43a/15; k. zerniğ 12b/6,
21a/6, 24a/6, 30a/12 , 31a/7;
çekirdeksiz k. üzüm 53b/4;
çekirdeksüz k. üzüm 35a/2

kızıl boya : Boya kökü, kızıl boya kökü.
9b/11, 13a/15, 15b/9, 31a/13, 32a/8,
37a/4

kızılca : Kızıla yakın, kızılımsı,
kırmızımsı. 25b/15, 27a/6, 46a/3

kızılsağı : Kızılımsı. 3b/1

kibrit : <Ar. Kibrit, kükürt. 30a/15, 32a/7;
kızıl k. 31b/11

kiçi : Küçük; genç. k. barmağ 6a/2

kifâl : <Gr. Baş damar, şahdamarı; krş.
baş tamarı. 5b/5; k.-den 12a/11; k.
tamarından 10b/10, 11a/15, 14b/2,
16b/1, 17a/10; kolunuğ k.-ından
16a/5

kim (I): < Far. Ki, ki ilgeci. 1b/1, 1b/3,
1b/7, 1b/8, 1b/11, 2a/4, 2a/6, 2a/10,
2a/11, 2a/13, 2a/15, 2b/2, 2b/8,
3a/14, 3b/2, 3b/4, 3b/7, 3b/12, 4a/7,
4a/9, 4b/3, 4b/3, 4b/5, 4b/5, 4b/7,
4b/9, 4b/12, 4b/14, 5a/1, 5a/2, 5a/3,
5a/4, 5a/6, 5a/9, 5a/14, 5b/2, 5b/3,
5b/5, 5b/8, 5b/10, 6a/1, 6a/3, 6a/8,
6a/12, 6b/2, 6b/4, 6b/7, 6b/12,
6b/13, 7a/3, 7b/5, 7b/6, 7b/7, 7b/9,
7b/10, 8a/4, 8a/7, 8a/9, 8b/5, 8b/10,
9a/1, 9a/4, 9a/5, 9a/7, 9a/14, 9b/7,
9b/8, 9b/10, 10a/1, 10a/2, 10b/9,
10b/10, 11a/5, 11a/6, 11a/8, 12a/8,
12a/11, 12b/3, 13a/3, 13a/6, 13a/7,
13a/8, 13b/6, 13b/7, 14a/4, 14a/5,

14a/9, 14b/4, 14b/5, 15a/1, 15a/3,
15a/4, 15a/5, 15a/10, 15a/15, 15b/7,
16a/4, 16a/5, 16a/9, 16a/11, 16a/11,
16b/1, 16b/14, 17a/3, 17a/8, 17a/10,
17b/9, 18a/9, 18b/6, 19a/6, 19a/15,
19b/9, 20b/15, 21a/2, 21a/3, 21b/3,
21b/7, 21b/9, 21b/11, 21b/12, 22a/5,
22a/7, 22a/10, 22a/11, 22a/15,
22b/4, 22b/4, 22b/6, 22b/12,
22b/13, 22b/14, 22b/14, 23a/6,
23a/7, 23a/10, 23a/13, 23b/2, 23b/3,
23b/4, 23b/9, 23b/11, 23b/13,
23b/14, 24a/1, 24a/14, 25a/2, 25b/1,
25b/3, 25b/4, 25b/14, 26a/12,
26a/13, 26b/6, 27a/4, 27a/5, 27b/2,
27b/14, 28a/3, 28a/12, 28a/15,
28b/7, 28b/14, 29a/2, 29a/9, 29a/11,
30a/6, 30a/15, 30b/7, 31a/5, 31b/4,
31b/15, 32a/1, 32a/3, 32a/10,
32b/13, 33a/10, 34a/10, 34b/7,
34b/7, 35a/14, 35b/5, 35b/8, 35b/12,
35b/14, 36a/3, 36a/4, 36a/15, 36b/4,
36b/12, 37a/10, 37a/14, 37b/11,
37b/13, 38a/3, 38a/12, 39a/3, 39a/4,
39a/15, 40a/5, 40a/8, 40a/11,
40a/13, 40a/13, 41a/7, 41a/10,
41b/8, 41b/11, 42a/5, 42a/10,
42a/12, 42b/4, 42b/6, 42b/15, 44a/2,
44a/6, 44a/11, 44a/14, 44b/10,
44b/11, 45a/10, 45b/7, 45b/14,
46a/14, 46a/2, 46b/1, 46b/1, 46b/3,
46b/6, 47a/7, 47a/10, 47a/13 47b/6,
47b/12, 48b/3, 48b/4, 48b/12,
48b/12, 49a/5, 49a/8, 49a/9, 49b/2,

- 49b/3, 49b/6, 49b/7, 49b/9, 49b/12, 50a/14, 50b/2, 51a/5, 51b/13, 52a/6, 53a/2, 55b/5;
- kim (II)**: Kim. k.-den 7b/5; k.-i 23b/3, 23b/3, 24b/2, 24b/2, 26b/10, 26b/11, 30a/8, 30a/8, 32b/12, 32b/12, 42b/6, 42b/6
- kimnūn** : <Ar. Kimyon; krş. zire. 11b/4, 35a/3, 36a/9, 36a/11, 38b/4, 39b/4, 43a/14, 53a/6, 52b/9; k. unı 32a/15
- kimse**: Kimse, herhangi biri. k.-nüñ 7a/5
- kirec** : <Far. Kireç. 16b/9, 30b/5, 31b/13, 38b/15, 41b/2, 45b/1
- kiremūd** : <Gr. Kiremit. 26a/9, 37b/5; k.-i 38b/1; k. unı 30a/2
- ķirūti** : <Gr. Mumlu bez üzerine yapıştırılan bir tür yakı. 23a/14, 26b/6, 27b/12, 28b/10, 32a/11, 34a/8, 35b/1, 35b/11, 36a/8, 42a/12, 47b/12; merhem-i ķ. 29a/4, 52a/7
- ķiři** : Kişi. 7a/1, 7b/7, 20a/14, 20b/5, 48a/7, 48a/8, 48a/9, 48a/10, 48b/5, 48b/13, 48b/13, 48b/14, 48b/14, 49a/2, 49a/7, 49a/12, 49a/14, 49b/6; k.-den 24a/9; k.-nüñ 48a/3; k.-yi 8a/15, 22a/11, 32b/14, 36b/4, 49b/4; hamāmdan çıkmış k.-den 4a/13
- ķiřniċ** : <Far. Kiřiņiř otu. 17b/5, 45b/1, 46a/7; k.-i 40b/5; yaş k. 29b/12; yaş k. şuyıla 27a/10
- ķitāb** : <Ar. Kitap. k.-a 6b/12; k.-ı 2a/8, 2b/4; k.-la 2a/14; k.-larda 21b/9
- ķo-** : Koymak. bk. ķoy- ķ.-mayalar 28a/5; ķ.-maz 57b/8; ķ.-mışdur 4a/8; oñalmaĝa ķ.-mayalar 47a/15
- ķoķ-** : Kokmak. ķ.-ar 35b/7; ķ.-arsa 29b/5; ķ.-sa 17b/8
- ķoķula-** : Koklamak. ķ.-yalar 17b/1
- ķol** : Kol. 4a/2; ķ.-ından 15b/8, 21a/4; ķ.-ımı 48a/14; ķ.-ınıñ 13a/8, 14b/2; ķ. şamarı 3a/15, 3b/2, 3b/5; ķ.-ınıñ baş şamarından 21b/3, 23a/7; ķ.-ınıñ ķifālından 16a/5; ķ.-u şamarı 3b/8; saĝ ķ.-da 5b/4; şol ķ.-ından 35a/9
- ķoltuķ (ĝ)**: Koltuk. 47b/14; ķ. altından 48a/11; ķ. iċinde 47b/14; ķ.-ı 44a/7; ķ.-ı altına 48a/14, 48b/1; ķ.-ı altında 48a/2
- ķoņak** : Saĝ kepeĝi; katarakt. 9a/4
- ķorķ-** : Korkmak. ķ.-mayalar 8a/2
- ķorķu** : Korku. ķ.-ya 52b/13
- ķoruĝ** : Koruk, olgunlařmamıř űzűm. bk. ķoruķ 40b/2
- ķoruķ** : Koruk, olgunlařmamıř űzűm. ķ. suyıla 29b/11, 26b/13; ķ. řuyula 16a/1
- ķop-** : Meydana gelmek, oluşmak, ortaya çıkmak; kopmak. ķ.-a 22b/10, 35b/12, 41a/10; miĝ ķ.-a 27b/10
- ķopar-** : Koparmak. ķ.-a 17a/6; derisin ķ.-a 17a/3; ķ.-alar 9b/5, 32a/5; ķ.-mazsa 17a/4; ķ.-ur 15b/12
- ķovuķ** : Oyuk, kovuk. ķ. olmaĝdan 18b/5
- ķoy-** : Koymak. bk. ķo- ķ.-a 20b/3, 23b/9, 49a/1, 49a/11, 49b/6; ķ.-alar 7a/9, 7a/13, 8a/6, 8a/9, 8b/14, 8b/15,

8b/5, 9a/6, 11a/8, 11a/9, 12a/2, 12a/5, 13b/14, 14a/3, 14b/4, 14b/15, 15a/1, 18b/8, 18b/10, 19a/2, 20a/12, 22b/11, 23a/10, 23a/11, 23a/12, 23b/7, 25a/10, 25b/7, 26b/6, 27b/11, 27b/12, 28a/9, 28b/6, 28b/13, 29a/6, 30b/1, 32b/15, 33b/9, 35b/1, 36a/13, 36b/6, 36b/11, 36b/12, 36b/13, 37a/9, 37a/10, 38a/1, 38a/8, 38a/12, 39b/11, 40b/4, 41a/10, 41b/7, 41b/9, 42a/15, 44a/11, 44b/6, 45a/12, 45b/14, 46a/9, 46a/15, 46b/1, 46b/12, 47b/15, 48a/1, 48a/2, 48a/14, 49a/1, 49b/10, 49b/16, 50a/5, 50b/12, 51a/12, 51a/13, 51b/11, 53a/4, 55a/4, 55a/6, 55a/7, 55b/10, 55b/15, 56b/10, 57a/2, 58a/7; .mağa 46b/7; .mayalar 12a/4, 46b/1; .-up 7b/1, 26b/8, 39b/10, 48b/1, 51a/15, 55a/14, 56a/1, 56a/7; .-uvireler 49a/7; h nbind .-alar 7b/3; alib .-alar 7a/8; uyruk apağın .-alar 8a/11; m l .-alar 7a/7; ocağa .-alar 14b/3; tuz .-alar 21a/13; yağular .-alar 23a/10

oyun : Koyun. bk. oyun. . etiyle 44b/8

oyu : Yoğun, koyu. 3b/1

oyun : Koyun. 34b/10; . eti orb sın 4b/1; . etiyle 37a/2, 39a/5; semiz . etiyle 34b/10, 37a/1

oz : Ceviz. 32b/12; . ağacunuğ k ki 43b/11 12; . ii 15b/2; . iin 47a/12; . iini 29a/14; . iiyle

41b/10; . yaprağı 18b/13; serv .-i 33b/4, 40b/14; yağ .-i 31b/15

 bricek : K pr c k kemiği. 44a/1

 k : K k; krş. dip. k.-in 38a/1; buyan k.-i 43a/8, 56b/9; atm  k.-in n abuğın 24b/12; kerefes k.-i 56a/12; keref s k.-i 37a/8; oz ağacunuğ k.-i 43b/11; r ziy ne k.-i 39b/9; ılun .-lerin 15a/4

 kn r : <Far. K knar ağacı ve yemişi. k. ii 34b/11, 53b/2, 57a/14

 pek (g): K pek, it. k.-e 47a/11

 p k (g): K p k. k.-i alınıp ıvama gelmiş bal 54a/12; k.-in 55a/15

 r : K r, k nt olmuş. dırnağ k. ol- 41b/1

ucağla- : Kucaklamak. .-ya 47b/10

udret : <Ar. Kuvvet, varlık, Allah yapısı. .-in 1b/3

uduz : Kuduz hastalığı. 47a/5, 47a/11, 47a/13, 47a/13; .-dur 47a/11, 47a/12; .-un 47a/6

ulağ : Kulak. 6a/15; .-da 14a/15, 15a/1; .-dan 50a/2; .-a 14b/5, 14b/10, 15a/2; .-i 8a/15, 14b/4, 47b/10; .-in 22a/5; . ağrısına 5b/3; . ardında ol- 5a/3, 10b/8; . g r ldisin 4b/8; . içinde 5a/4; . amarı 5a/3

ulunc : <Ar. Kulun, bir t r sancı. 34b/7; .-ca 52b/3, 52b/8, 54a/8

ur : Kur (ses taklidi) . ur  t.- 42b/6

ur- : Kurmak, yapmak, oluşturmak. bağdaş .-a 37a/10, 47b/9, 49a/11; bağdaş .-up 48b/13

urbağa : Kurbağa. .-yı 27b/8

- ḳurd** : 1. Kurt. 47a/5; ḳ.-ın 14b/6, 2. Kurtcuk. ḳ.-ın 34a/7; ḳ.-cugazlar ol- 34a/3
- ḳurdeṣen** : Kurdeṣen; kaşıntılı, bir tür cilt hastalığı. ḳ.-i 29b/8
- ḳurı** : 1. Kuru. ḳ. fetil şoḳ- 10b/13; ḳ. ol- 9a/13, 30a/8, 30b/8; ḳ. uyuz ol- 30b/5 2. Eski tıp anlayışına göre, kuru, yaş soḳuk ve sıcak özelliḳe sahip nesne; bk. ıssı. 24b/2; ḳ.-dur 3a/2, 3a/2, 3a/4, 3a/4, 3a/9, 3a/10
- ḳurıl-** : Kasılmak. ḳ.-ur 43b/7
- ḳurılıḡan** : Dolama; etyaran; krş. dāḫiṣ 29a/9
- ḳurş** : <Ar. Yuvarlak, hap şeklinde ilaç. 14a/13, 17b/12, 18b/12, 22b/10, 23a/4, 23b/10, 27b/9, 34b/7, 35b/11, 37a/15, 40a/6, 41a/11, 45b/6; ḳ.-lar 18a/6
- ḳurşun** : Kurşun. 46b/4
- ḳurt** : bk. kurd (I). ḳ. yağın 15b/1
- ḳurtıl-** : Kurtulmak. ḳ.-a. 27a/4; ḳ.-maz 44b/14
- ḳuru** : Kuru; krş. kurı. ḳ. fetil 28b/9; ḳ. ol- 16a/15, 38b/9; ḳ. sok- 28a/7; ḳ.-sın 29b/12
- ḳurūḫ** : <Ar. Yaralar; krş. ḳarḫa. ḳ. çıḳmaḳdan 45b/4
- ḳurulda-** : Guruldamak. ḳ.-r 34a/12
- ḳurum** : Kurum. 9b/13, 38b/11; ocaḳ ḳ.-ı 9b/11
- ḳurut- (d)** : Kurutmak. ḳ.-a 46a/11; ḳ.-alar 12b/2, 12b/9, 18a/6, 40a/10, 40a/5, 53a/8; ḳ.-ur 4b/14, 51a/12
- ḳuṣ-** : Kusmak. ḳ.-maḡa 55b/8, 56a/2; ḳ.-maḡı 55a/13, 55b/2
- ḳuṣdur-** : Kusturmak. ḳ.-alar 22a/14, 22b/3
- ḳuṣt** : <Ar. Kıst otu ve bu otun kökünden elde edilen ilaç; kust-ı hindī ve kust-ı arabī olmak üzere iki türü bilinir. 16b/15, 36a/12
- ḳuṣaḳ** : Kuşak. 48a/4; ḳ. içine 47b/15, ḳ. içinde 48a/1; ḳ.-uḡ 48a/2, 48a/5
- ḳuṣdili** : Kara ağacın yemişi. 42a/1
- ḳutlu** : Kutlu. ḳ. ol- 25a/14
- ḳuvābā** : Temriye hastalığı. ḳ. ol- 23b/13
- ḳuvvet** : <Ar. Kuvvet, güç. ḳ.-i 37a/9; ḳ. 18a/6, 53b/11, 54b/5; ḳ. ver- 55a/13; ḳ.-i çıḳ- 56b/11; ḳ.-i kes- 38a/3, 38a/11
- ḳuvvetlendür-** : Kuvvetlendirmek, güçlendirmek. ḳ.-ür 53a/5, 53a/12, 53b/11, 55b/2, 55b/4, 57b/7, 55b/12
- ḳuyruk** : Kuyruk. ḳ. ḳapaḡın ḳoyalar 8a/11; ḳ. yaḡı 9a/10; ḳ. yaḡıla 11b/8, 35a/11, 42b/11, 45a/9; ḳ.-ları 12a/6, 12a/7
- ḳuyu** : Topraḡa kazılan çukur. 49b/5; yeri ḳ.-caḳ 18a/6, 18a/7, 18a/8, 18a/9, 18a/10, 18a/11, 18a/12, 18a/13, 18a/14, 18a/15, 18a/16, 18a/17, 18a/18, 18a/19, 18a/20, 18a/21, 18a/22, 18a/23, 18a/24, 18a/25, 18a/26, 18a/27, 18a/28, 18a/29, 18a/30, 18a/31, 18a/32, 18a/33, 18a/34, 18a/35, 18a/36, 18a/37, 18a/38, 18a/39, 18a/40, 18a/41, 18a/42, 18a/43, 18a/44, 18a/45, 18a/46, 18a/47, 18a/48, 18a/49, 18a/50, 18a/51, 18a/52, 18a/53, 18a/54, 18a/55, 18a/56, 18a/57, 18a/58, 18a/59, 18a/60, 18a/61, 18a/62, 18a/63, 18a/64, 18a/65, 18a/66, 18a/67, 18a/68, 18a/69, 18a/70, 18a/71, 18a/72, 18a/73, 18a/74, 18a/75, 18a/76, 18a/77, 18a/78, 18a/79, 18a/80, 18a/81, 18a/82, 18a/83, 18a/84, 18a/85, 18a/86, 18a/87, 18a/88, 18a/89, 18a/90, 18a/91, 18a/92, 18a/93, 18a/94, 18a/95, 18a/96, 18a/97, 18a/98, 18a/99, 18a/100, 18a/101, 18a/102, 18a/103, 18a/104, 18a/105, 18a/106, 18a/107, 18a/108, 18a/109, 18a/110, 18a/111, 18a/112, 18a/113, 18a/114, 18a/115, 18a/116, 18a/117, 18a/118, 18a/119, 18a/120, 18a/121, 18a/122, 18a/123, 18a/124, 18a/125, 18a/126, 18a/127, 18a/128, 18a/129, 18a/130, 18a/131, 18a/132, 18a/133, 18a/134, 18a/135, 18a/136, 18a/137, 18a/138, 18a/139, 18a/140, 18a/141, 18a/142, 18a/143, 18a/144, 18a/145, 18a/146, 18a/147, 18a/148, 18a/149, 18a/150, 18a/151, 18a/152, 18a/153, 18a/154, 18a/155, 18a/156, 18a/157, 18a/158, 18a/159, 18a/160, 18a/161, 18a/162, 18a/163, 18a/164, 18a/165, 18a/166, 18a/167, 18a/168, 18a/169, 18a/170, 18a/171, 18a/172, 18a/173, 18a/174, 18a/175, 18a/176, 18a/177, 18a/178, 18a/179, 18a/180, 18a/181, 18a/182, 18a/183, 18a/184, 18a/185, 18a/186, 18a/187, 18a/188, 18a/189, 18a/190, 18a/191, 18a/192, 18a/193, 18a/194, 18a/195, 18a/196, 18a/197, 18a/198, 18a/199, 18a/200, 18a/201, 18a/202, 18a/203, 18a/204, 18a/205, 18a/206, 18a/207, 18a/208, 18a/209, 18a/210, 18a/211, 18a/212, 18a/213, 18a/214, 18a/215, 18a/216, 18a/217, 18a/218, 18a/219, 18a/220, 18a/221, 18a/222, 18a/223, 18a/224, 18a/225, 18a/226, 18a/227, 18a/228, 18a/229, 18a/230, 18a/231, 18a/232, 18a/233, 18a/234, 18a/235, 18a/236, 18a/237, 18a/238, 18a/239, 18a/240, 18a/241, 18a/242, 18a/243, 18a/244, 18a/245, 18a/246, 18a/247, 18a/248, 18a/249, 18a/250, 18a/251, 18a/252, 18a/253, 18a/254, 18a/255, 18a/256, 18a/257, 18a/258, 18a/259, 18a/260, 18a/261, 18a/262, 18a/263, 18a/264, 18a/265, 18a/266, 18a/267, 18a/268, 18a/269, 18a/270, 18a/271, 18a/272, 18a/273, 18a/274, 18a/275, 18a/276, 18a/277, 18a/278, 18a/279, 18a/280, 18a/281, 18a/282, 18a/283, 18a/284, 18a/285, 18a/286, 18a/287, 18a/288, 18a/289, 18a/290, 18a/291, 18a/292, 18a/293, 18a/294, 18a/295, 18a/296, 18a/297, 18a/298, 18a/299, 18a/300, 18a/301, 18a/302, 18a/303, 18a/304, 18a/305, 18a/306, 18a/307, 18a/308, 18a/309, 18a/310, 18a/311, 18a/312, 18a/313, 18a/314, 18a/315, 18a/316, 18a/317, 18a/318, 18a/319, 18a/320, 18a/321, 18a/322, 18a/323, 18a/324, 18a/325, 18a/326, 18a/327, 18a/328, 18a/329, 18a/330, 18a/331, 18a/332, 18a/333, 18a/334, 18a/335, 18a/336, 18a/337, 18a/338, 18a/339, 18a/340, 18a/341, 18a/342, 18a/343, 18a/344, 18a/345, 18a/346, 18a/347, 18a/348, 18a/349, 18a/350, 18a/351, 18a/352, 18a/353, 18a/354, 18a/355, 18a/356, 18a/357, 18a/358, 18a/359, 18a/360, 18a/361, 18a/362, 18a/363, 18a/364, 18a/365, 18a/366, 18a/367, 18a/368, 18a/369, 18a/370, 18a/371, 18a/372, 18a/373, 18a/374, 18a/375, 18a/376, 18a/377, 18a/378, 18a/379, 18a/380, 18a/381, 18a/382, 18a/383, 18a/384, 18a/385, 18a/386, 18a/387, 18a/388, 18a/389, 18a/390, 18a/391, 18a/392, 18a/393, 18a/394, 18a/395, 18a/396, 18a/397, 18a/398, 18a/399, 18a/400, 18a/401, 18a/402, 18a/403, 18a/404, 18a/405, 18a/406, 18a/407, 18a/408, 18a/409, 18a/410, 18a/411, 18a/412, 18a/413, 18a/414, 18a/415, 18a/416, 18a/417, 18a/418, 18a/419, 18a/420, 18a/421, 18a/422, 18a/423, 18a/424, 18a/425, 18a/426, 18a/427, 18a/428, 18a/429, 18a/430, 18a/431, 18a/432, 18a/433, 18a/434, 18a/435, 18a/436, 18a/437, 18a/438, 18a/439, 18a/440, 18a/441, 18a/442, 18a/443, 18a/444, 18a/445, 18a/446, 18a/447, 18a/448, 18a/449, 18a/450, 18a/451, 18a/452, 18a/453, 18a/454, 18a/455, 18a/456, 18a/457, 18a/458, 18a/459, 18a/460, 18a/461, 18a/462, 18a/463, 18a/464, 18a/465, 18a/466, 18a/467, 18a/468, 18a/469, 18a/470, 18a/471, 18a/472, 18a/473, 18a/474, 18a/475, 18a/476, 18a/477, 18a/478, 18a/479, 18a/480, 18a/481, 18a/482, 18a/483, 18a/484, 18a/485, 18a/486, 18a/487, 18a/488, 18a/489, 18a/490, 18a/491, 18a/492, 18a/493, 18a/494, 18a/495, 18a/496, 18a/497, 18a/498, 18a/499, 18a/500, 18a/501, 18a/502, 18a/503, 18a/504, 18a/505, 18a/506, 18a/507, 18a/508, 18a/509, 18a/510, 18a/511, 18a/512, 18a/513, 18a/514, 18a/515, 18a/516, 18a/517, 18a/518, 18a/519, 18a/520, 18a/521, 18a/522, 18a/523, 18a/524, 18a/525, 18a/526, 18a/527, 18a/528, 18a/529, 18a/530, 18a/531, 18a/532, 18a/533, 18a/534, 18a/535, 18a/536, 18a/537, 18a/538, 18a/539, 18a/540, 18a/541, 18a/542, 18a/543, 18a/544, 18a/545, 18a/546, 18a/547, 18a/548, 18a/549, 18a/550, 18a/551, 18a/552, 18a/553, 18a/554, 18a/555, 18a/556, 18a/557, 18a/558, 18a/559, 18a/560, 18a/561, 18a/562, 18a/563, 18a/564, 18a/565, 18a/566, 18a/567, 18a/568, 18a/569, 18a/570, 18a/571, 18a/572, 18a/573, 18a/574, 18a/575, 18a/576, 18a/577, 18a/578, 18a/579, 18a/580, 18a/581, 18a/582, 18a/583, 18a/584, 18a/585, 18a/586, 18a/587, 18a/588, 18a/589, 18a/590, 18a/591, 18a/592, 18a/593, 18a/594, 18a/595, 18a/596, 18a/597, 18a/598, 18a/599, 18a/600, 18a/601, 18a/602, 18a/603, 18a/604, 18a/605, 18a/606, 18a/607, 18a/608, 18a/609, 18a/610, 18a/611, 18a/612, 18a/613, 18a/614, 18a/615, 18a/616, 18a/617, 18a/618, 18a/619, 18a/620, 18a/621, 18a/622, 18a/623, 18a/624, 18a/625, 18a/626, 18a/627, 18a/628, 18a/629, 18a/630, 18a/631, 18a/632, 18a/633, 18a/634, 18a/635, 18a/636, 18a/637, 18a/638, 18a/639, 18a/640, 18a/641, 18a/642, 18a/643, 18a/644, 18a/645, 18a/646, 18a/647, 18a/648, 18a/649, 18a/650, 18a/651, 18a/652, 18a/653, 18a/654, 18a/655, 18a/656, 18a/657, 18a/658, 18a/659, 18a/660, 18a/661, 18a/662, 18a/663, 18a/664, 18a/665, 18a/666, 18a/667, 18a/668, 18a/669, 18a/670, 18a/671, 18a/672, 18a/673, 18a/674, 18a/675, 18a/676, 18a/677, 18a/678, 18a/679, 18a/680, 18a/681, 18a/682, 18a/683, 18a/684, 18a/685, 18a/686, 18a/687, 18a/688, 18a/689, 18a/690, 18a/691, 18a/692, 18a/693, 18a/694, 18a/695, 18a/696, 18a/697, 18a/698, 18a/699, 18a/700, 18a/701, 18a/702, 18a/703, 18a/704, 18a/705, 18a/706, 18a/707, 18a/708, 18a/709, 18a/710, 18a/711, 18a/712, 18a/713, 18a/714, 18a/715, 18a/716, 18a/717, 18a/718, 18a/719, 18a/720, 18a/721, 18a/722, 18a/723, 18a/724, 18a/725, 18a/726, 18a/727, 18a/728, 18a/729, 18a/730, 18a/731, 18a/732, 18a/733, 18a/734, 18a/735, 18a/736, 18a/737, 18a/738, 18a/739, 18a/740, 18a/741, 18a/742, 18a/743, 18a/744, 18a/745, 18a/746, 18a/747, 18a/748, 18a/749, 18a/750, 18a/751, 18a/752, 18a/753, 18a/754, 18a/755, 18a/756, 18a/757, 18a/758, 18a/759, 18a/760, 18a/761, 18a/762, 18a/763, 18a/764, 18a/765, 18a/766, 18a/767, 18a/768, 18a/769, 18a/770, 18a/771, 18a/772, 18a/773, 18a/774, 18a/775, 18a/776, 18a/777, 18a/778, 18a/779, 18a/780, 18a/781, 18a/782, 18a/783, 18a/784, 18a/785, 18a/786, 18a/787, 18a/788, 18a/789, 18a/790, 18a/791, 18a/792, 18a/793, 18a/794, 18a/795, 18a/796, 18a/797, 18a/798, 18a/799, 18a/800, 18a/801, 18a/802, 18a/803, 18a/804, 18a/805, 18a/806, 18a/807, 18a/808, 18a/809, 18a/810, 18a/811, 18a/812, 18a/813, 18a/814, 18a/815, 18a/816, 18a/817, 18a/818, 18a/819, 18a/820, 18a/821, 18a/822, 18a/823, 18a/824, 18a/825, 18a/826, 18a/827, 18a/828, 18a/829, 18a/830, 18a/831, 18a/832, 18a/833, 18a/834, 18a/835, 18a/836, 18a/837, 18a/838, 18a/839, 18a/840, 18a/841, 18a/842, 18a/843, 18a/844, 18a/845, 18a/846, 18a/847, 18a/848, 18a/849, 18a/850, 18a/851, 18a/852, 18a/853, 18a/854, 18a/855, 18a/856, 18a/857, 18a/858, 18a/859, 18a/860, 18a/861, 18a/862, 18a/863, 18a/864, 18a/865, 18a/866, 18a/867, 18a/868, 18a/869, 18a/870, 18a/871, 18a/872, 18a/873, 18a/874, 18a/875, 18a/876, 18a/877, 18a/878, 18a/879, 18a/880, 18a/881, 18a/882, 18a/883, 18a/884, 18a/885, 18a/886, 18a/887, 18a/888, 18a/889, 18a/890, 18a/891, 18a/892, 18a/893, 18a/894, 18a/895, 18a/896, 18a/897, 18a/898, 18a/899, 18a/900, 18a/901, 18a/902, 18a/903, 18a/904, 18a/905, 18a/906, 18a/907, 18a/908, 18a/909, 18a/910, 18a/911, 18a/912, 18a/913, 18a/914, 18a/915, 18a/916, 18a/917, 18a/918, 18a/919, 18a/920, 18a/921, 18a/922, 18a/923, 18a/924, 18a/925, 18a/926, 18a/927, 18a/928, 18a/929, 18a/930, 18a/931, 18a/932, 18a/933, 18a/934, 18a/935, 18a/936, 18a/937, 18a/938, 18a/939, 18a/940, 18a/941, 18a/942, 18a/943, 18a/944, 18a/945, 18a/946, 18a/947, 18a/948, 18a/949, 18a/950, 18a/951, 18a/952, 18a/953, 18a/954, 18a/955, 18a/956, 18a/957, 18a/958, 18a/959, 18a/960, 18a/961, 18a/962, 18a/963, 18a/964, 18a/965, 18a/966, 18a/967, 18a/968, 18a/969, 18a/970, 18a/971, 18a/972, 18a/973, 18a/974, 18a/975, 18a/976, 18a/977, 18a/978, 18a/979, 18a/980, 18a/981, 18a/982, 18a/983, 18a/984, 18a/985, 18a/986, 18a/987, 18a/988, 18a/989, 18a/990, 18a/991, 18a/992, 18a/993, 18a/994, 18a/995, 18a/996, 18a/997, 18a/998, 18a/999, 18a/1000

kül : Kül. sığır basdurması k.-i 17b/15;
bağ çibuğu k.-in 17a/5

kündür : <Gr. Günlük, buhur. (Boswellia
thurifera) 33a/2, 34b/1, 39a/6,
39a/11, 51b/5, 52a/11, 54b/13;
kavrulmuş k. 37b/3

kündüse : <Ar. Çoğan otu, çöven otu; krş.
kündüs. 16b/15, 31a/7, 31b/7,
31b/11, 32a/7

L

lābada : <Gr. Kuzukulağı, düvelik, efelek
otu diye de bilinen labada otu. l.
yaprağı 25b/9; l. yaprağın 24b/13

lāden : <Far. Laden otu ve bu ottan elde
edilen bir tür zamk. (Citris creticus)
17a/15, 33a/8, 45a/14

lahm : <Ar. Et. l.-ı zā'id “ vücutta
hastalık neticesinde çıkan fazla et.”
14a/2

lāhza : Lahza, an. 31b/14

la'l : <Ar. Kırmızı renkte değerli bir taş, lal
taşı. 11b/15

lapa : Lapa. 38a/14

la'tif : <Ar. Temiz, hoş a giden, hoş. l. èt-
55a/9; l. ğızā 18b/4; l. ğızālar 28b/2,
40b/12

lāzān : bk. lāden 10b/5, 52a/12

lāzım : <Ar. Gerekli, lazım. 21b/14

legen : <Far. Leğen. 38b/4; l. içine 38b/5;
l.-e 39b/10

levzeteyn : <Ar. Bademcikler. l.-e 21a/15,
21b/1

lisānū'l-hamel : <Ar. Sinirotu, bağa
yaprağı; krş. siğürlüyaparak.
(Plantago psyllium) 34b/5, 46a/7

lisānū's-şevr : <Ar. Sığırdili bitkisi. 58a/2

lu'āb : <Ar. Salya; bitki suyu. l.-dan
51b/12; l.-ın 14b/14, 26b/2, 27a/1,
51b/10

luhhāh : Küçük dil çevresinde görülen
boğmaca türü. 21a/13, 21a/15

lu'ūq : <Ar. Yalanmak üzere hazırlanmış,
ilaç olarak kullanılan bir grup
macun. l.-ları 55a/1; l.-ı anber-bāris
57a/9; l.-ı haşhāş 56b/14; l.-ı
hıyārşenber 57b/11; l.-ı hūlbe
57a/12; l.-ı rāziyāne 57b/6; l.-ı
sibistān 57a/6; l.-ı zūfā 57b/1

lūle : <Far. Lüle. l.-den 20b/14; l.-sine
39b/14; l.-ye 20b/3, 20b/12; l.-yi
20b/5

M

ma'cūn : <Ar. Macun, bir grup ilaca
verilen genel ad. m. èt- 53a/10,
53b/5, 53b/10, 54a/13, 54b/2,
54b/10; m.-a 53a/15; m.-lar 52b/1;
ıssı m.-lar 31a/6; ıtrıfıl m.-ın 31b/6;
m.-ı bellūt 39a/13; m.-ı berşā'ışā
34b/14, 53b/6; m.-ı devāü'l-levz
54a/14; m.-ı felāsife 53a/11; m.-ı
fulūnya 52b/2; m.-ı ıtrıfıl-i şağir
53b/10; m.-ı kemmūn 53a/5; m.-ı
müferrih 54b/11; m.-ı nūş-dārū
52b/12; m.-ı tiryāk-ı erba'a 54a/3;

- m.-ı uskuf 54a/8; m.-ı uşuḥūdūs 10a/6; m.-ı zencebīl 54b/3
- mādde** : < Ar. Mādde, element, öge. 32a/12, 38a/10, 40a/13, 42a/6, 45a/6; m.-dür 15a/4, 23a/6; m. aḳ-22a/3; m. dökil- 21b/12; m. dökül-16a/12, 23a/5; ğalīz m.-dür 19a/6; ğalīz m.-dür 20a/6
- māddetü'l-ḥevāt** : Bir tür macun adı. 53a/15, 53b/1
- mafaş** : < Ar. Bir tür sancı; krş. göbek burusu 34a/10
- mağsül** : < Ar. Yıkanmış. şāzenec-i m. 12b/3, 12b/4
- maḥall** : < Ar. Yer. 44a/15; m.-de 3b/11
- ma'ide** : < Ar. Mide; krş. ḳursaḳ, ma' de. 3b/15, 6a/14, 56b/7; m.-ye 22a/9, 22a/10, 54b/4, m.-yi 53a/5, 53b/11, 54a/15, 55b/2; m. aĝrısına 52b/9; m. za' iflīĝına 56a/2
- mā'il** : < Ar. Andırır, benzer ...e çalar. m. ol- 23a/15
- māḳu'l-ayneyn** : Gözlerin önündeki damar, göz pınarı damarı. 5a/6, 5a/7
- mālīḥ** : < Ar. Tuzlu. 42b/11; m. ğızālardan 40b/12
- māmişā** : <Far. Kırmızı çiçekli kırlangıç otu. (Glaucium corniculatum) 26a/4, 40b/2
- maraz** : < Ar. Hastalık. 2b/2, 4b/4, 22a/4; m.-a 2a/3; m.-da 42b/4; m.-dur 47a/6; m.-ı 47a/6; sevdāvi m.-dur 35b/5
- maraz** : bk. maraz. m.-ı11b/15
- marīz** : < Ar. Marazlı, hastalık, hastalı. m.-a 36a/4
- marūl** : <Gr. Marul. (Lactuca sativa) m. toḥmı 10a/8
- maştakī** : < Ar. Sakız, sakız ağacından elde edilen bir tür reçine. 7b/13, 8a/6, 10b/1, 14b/7, 18a/4, 18a/11, 18a/15, 33a/2, 34b/1, 36a/9, 36b/9, 40b/15, 42a/14, 43b/2, 44a/4, 50b/14, 52a/11, 52b/15, 54b/7, 54b/14; m.- yağın 34b/13
- māşerā** : < Ar. Genellikle yüzde çıkan kan çıbanı. m. ol- 16a/3
- maṭbūḥ** : < Ar. Pişirilmiş nesne. m-ı eftimūn "bir tür ilaç."24a/11, 28b/1, 30a/9; m-ı fākihe 26a/2, 29a/6; m-ı helīle 26a/15; m-ı temirhindi 26a/15
- mā'l-cübñ** : ? Peynirle ilgili bir içecek. 24a/12
- māzeryūn** : ? m. yağın 36a/6
- mażmaża** : < Ar. Gargara. m. èt-18a/12, 18b/14, 21a/8, 21a/11; m.-yı èt-18a/10
- māzū** : <Far. Mazı. 15a/8, 17b/14, 18a/15, 18b/13, 33a/2, 33a/14, 33b/4, 37b/2, 37b/4, 38b/11; m. unın 29a/12
- mecmū'** : < Ar. Bütün, hepsi. 12b/7, 53a/9, 53b/4, 53b/9; m.-sın 30a/13; m.-sından 37b/3, 54a/5
- mecrūḥ** : < Ar. Cerh olunmuş, yaralanmış. 40a/2; m.-a 35b/8; m.-ı 47b/14; m.-uḡ 46b/8
- meger** : <Far. Eğer, o durumda. 45a/14

men^ç : < Ar. Engelleme, engel olma. m.
èt- 55b/2

menfâ'at : < Ar. Menfaat, yarar. m-i 4b/6,
4b/8, 4b/10, 4b/13, 4b/15, 5a/4,
5a/7, 5a/9, 5a/12, 5a/14, 5b/2, 5b/5,
5b/9, 5b/10, 5b/13, 6a/1, 6a/3, 6a/5,
6a/7, 6a/10

menfaz : < Ar. Boşluk. 21b/12

mensûb : < Ar. Bir şeyle ilgisi bulunan.
m.-dur 6a/12

merâtib : < Ar. Sıralama, rütbe, derece.
m.-ini 7a/3

mercimek : < Far. Mercimek. (Lens
culinaris) 5a/2, 10b/7, 11b/10,
23b/15, 26b/10, 26b/13, 35a/10,
37b/12; m.-i 21b/4; m.-ile 32a/14;
m. aşın 18b/15, 29b/12, 40b/6; m.
şuyıla 25a/6; m. şuyıla 56b/3; m.
unı 45a/2; m.-i muķaşer 57b/4

merḥamet : < Ar. Merhamet, acıma. 7b/7

merhem : < Ar. Merhem. 19a/3, 22b/15,
23a/4, 24b/6, 24b/13, 25b/10,
27b/13, 28a/12, 28b/11, 29a/6,
32a/8, 35a/14, 38a/7, 38a/9, 45b/14;
m.-den 45a/13; m.-e 24b/7; m.-i
15b/11, 33b/12, 37b/14; m.-in
41b/5; m.-le 40a/8; m.-ler 50a/1;
m.-lerle 23b/12; m. gibi dög- 32b/1;
m. gibi èt- 9b/12; m. gibi ol- 9a/11,
16b/5, 16b/10, 25b/12; m.-i aḥzâr
14a/2, 35b/13, 50b/2; m.-i 'anzurût
40a/7; m.-i 'asel 35b/15; m.-i aşfar
50b/13; m.-i bâsalikûn 8b/9, 9a/1,
9a/3, 10b/15, 19b/2, 23a/12, 23b/7,

25b/8, 25b/12, 28a/8, 29b/1, 29b/5,
36b/13, 42a/11, 45a/12, 45b/15,
50b/9; m.-i bâsalikûnla 42b/3; m.-i
dâḥilyûn 51b/8; m.-i ebyaz 50a/6;
m.-i elecehl 52a/4; m.-i ḥal 16b/7,
19a/2, 19a/3, 38b/14, 46a/11; m.-i
ḥavâriyûn 23b/8; m.-i havâriyûn
“ki buna merhem-i rusul dèrler...”;
m.-i ḥavâriyûn 22b/13, 35b/13,
51b/1 m.-i isfîzâc 51b/14; m.-i
kâfûrî 8b/11, 14a/14, 15b/13, 17a/3,
25b/13, 26a/8, 27b/13, 29a/4, 34a/1,
36a/14, 38a/2, 40a/11, 40b/5,
46a/12, 50a/11; m.-i mıṣrî 8a/11,
23b/8, 25b/13, 28a/8, 40a/11,
41a/12, 50a/2; m.-i mıṣrîyla 36a/14;
m.-i muḳl 13b/15, 14a/14, 34a/1; m-
i muḳkal 20b/10; m.-i nude 51a/11;
m.-i nūḥâ 9a/2, 13b/11, 13b/14,
22b/9, 22b/11, 23b/9, 35b/12, 40a/7;
m.-i rumî 50b/6; m.-i rusul 13b/14,
51b/1; m.-i ḳâfûrî 16b/11; m.-i
ḳîrûṭî 29a/4, 52a/7; m.-i zencâr
13b/12, 27b/12, 29b/1, 41b/9; m.-i
zencârıla 29a/2, 46a/1; m.-i
zerdḳûbe 51a/2; m.-i zîncifre 51a/7;
kâfûrî m 19a/3; nūḥâ m.-in 41a/10

mermer : < Gr. Mermer. 38b/3, 55b/6,
55b/13

mersîn : < Gr. Mersin ağacı ve yemişi.
33a/14, 56a/2; m. şuyıla 40a/10; m.
toḥmı 37b/5; m. toḥmın 56a/3; m.
yağın 15b/1; m. yaprağı 13a/11,

- 33b/4; m. yaprağın 15a/8, 33b/1, 33b/11
- mesāmir** : < Ar. Mıhlar, çiviler. ...deriyi kıl dutar kıl m-i ceseddür “kıl bedeninin çivileridir.” 6b/6
- meşgūl** : < Ar. Meşgul, bir şeyle uğraşan. m. ol- 25a/1
- meşin** : <Far. Sepilenmiş koyun derisi; bu deriden yapılmış olan. m.-e 42b/14
- mevīzec** : <Far. Yaban üzümü. 9a/7, 18a/11, 18b/7, 31a/7, 32a/7
- mevzi** : < Ar. Yer, mevzi. 17a/1, 40a/3; m.-a 42a/5, 45b/1
- mıh** : <Far. Büyük çivi. 35b/12; m. kóp- 27b/10
- mıkdār** : < Ar. Miktar. 49b/14, 49b/14, 49b/14, 49b/15; m.-ı 39a/8, 53a/4, 57a/4
- mışkāl** : < Ar. Mıskal, dirhemün üçte bir değerinde bir ağırlık ölçüsü.10a/6, 39a/10, 52b/6, 53a/11, 53b/8, 54a/7, 54a/10, 54a/11, 54a/12
- mışrī** : Mısır'a ait olan. merhem-i m. 8a/11, 23b/8, 25b/13, 28a/8, 40a/11, 41a/12, 13, 50a/2; merhem-i m.-yla 36a/14
- mīl** : < Ar. Milçek, göze sürme çekmek için kullanılan araç 7a/8, 7a/11, 8b/3, 8b/3, 42b/2; m. koy- 7a/7; m. sok- 20b/6
- mī'a** : < Ar. Günlük ağacı, sığla ağacı. 10b/1, 30b/15; gül-i m. 30a/12
- milh** : < Ar. m.-i hindī 16b/8, 18a/14, 37b/15
- misk** : < Ar. Misk, hoş kokulu bir mādde. m.-i 18a/6
- mişillū** : < Ar. Benzer gibi. 49b/13
- mizāc** : < Ar. Bünye özelliği, mizac dört ana unsur olan kan, safra, sevda ve balgam mādelerinden oluşur; bu mādelerin oranları mizaç özelliklerini oluşturur. m.-ı 3b/8, 55a/9; tertīb-i m. ét- 24a/11
- mu'ālece** : < Ar. Tedavi, sağaltım. m.-leri 2a/4; m.-sin 1b/11; m.-ye 6b/13; m. ét- 2b/3; m. kıl-1b/9; müzmin m.-sin ét- 6b/15
- muḡālif** : < Ar. Ayrı, farklı. m buḡār-engiz ta'āmlardan 12a/12, 13b/9, 39a/5; m. ḡidā 19b/4; m. ḡızālar 46a/6; m. ḡızālardan 35a/6, 35b/8; m. ta'āmlardan 23a/8, 24a/10
- muḡallīl** : <Ar. Halledici, çözümleyici. 10b/12, 45a/10; m. yaḡū 11a/8, 26b/5; m. yaḡūlar 25b/4
- muḡaṭara** : < Ar. Tehlike, zarar. m.-dur 44b/14
- muḡkem** : < Ar. Sağlam, sıkı. 17b/11, 29a/15, 41a/1, 43a/2, 47b/11, 48a/10, 48a/15, 48b/2, 48b/6, 48b/14, 49a/12, 49b/7,49b/11, 49b/15, 49b/16; m. baş- 20b/2; m. çek- 22a/5; m. kanat- 8b/13
- muḡābele**:<Ar.Karşı gelme, karşılama, birbirleriyle karşılaştırma. m.-sinde 48b/5
- muḡaddem** : < Ar. Önde gelen, önce gelen, önceki (zaman) 4a/8

- muḳaddes** : < Ar. Kutlu, mubarek. rūḫī m.-ine 1b/6
- muḳaṣṣer** : < Ar. Kurutulmuş kabuk. 57a/14
- muḳl** : < Ar. Günlük ağacı; m.-ı azrak ve m.-ü'l-yehud olmak üzere iki türü mevcuttur. (Boswellia carteri) 33b/14, 40b/14, 45a/14; m.-ı azrak 45a/1, 51b/5; merhem-i m. 13b/15, 14a/14, 34a/1
- mūm** : <Far. Mum. 50b/1, 50b/5, 50b/15, 51a/10, 52a/1; m.-ı 12b/15; m.-ıla 52a/6; m.-lı 45b/14; aḳ m. 24b/10
- mūmyā** : <Far. Mumya denen bir tür ilaç. m.-yī hindī 44a/10, 54a/7
- munzic** : < Ar. Olgunlaştırıcı, hazm ettirici. 28a/2, 32b/6; m. yağular 10b/12, 23a/9, 41a/6, 45a/10
- murḍār** : <Far. Kirli, pis 39b/15; m. ilik 27b/9
- murḍārlik** : <Far.- T. Mundarlık, kirli olmak. 39b/15
- muvaḫik** : < Ar. Uygun, yerinde. 3a/11, 3a/13; m.-'ül-tevfīḳ 2b/4
- mūbtedī** : < Ar. Bir şey öğrenmeye yeni başlayan, acemi. m.-lere 2a/12
- mūcerreb** : < Ar. Denenmiş. m.-dür 13a/14, 17b/3, 23a/1, 31b/15, 39b/12, 40a/11, 42b/15
- mūdevver** : < Ar. Yuvarlak, daire. 9a/7
- mūferriḫ** : < Ar. Ferahlık veren ilaç. ma^c cūn-ı m. 54b/11
- mūfettiḫ** : < Ar. Ferahlatıcı. m. otlar 34b/11
- mūfid** : < Ar. Yararlı, faydalı. m.-dür 4b/2, 5a/6, 5b/1, 31a/1, 35b/3, 37a/4, 37a/11, 42a/6, 43b/11, 50a/11, 51a/3, 51a/12, 51b/3, 51b/15, 52a/5, 55b/9, 55b/12, 56b/1; m. düş- 2a/14; m. ol- 9a/12
- mūhre** : <Far. Her türlü yuvarlak şey 36b/13; m.-ler 41a/10; m.-si 40a/7; m.-sin düşür-13b/14
- mūleyyin** : < Ar. Yumuşatıcı. m. ét- 21a/5
- mūmtelī** : < Ar. Dolmuş, dolgun. m. ol- 12a/12
- mūnāsib** : < Ar. Uygun, münasip. 24a/10; m. vēr- 19b/4
- mūnbit** : < Ar. Verimli. m. zūrur8b/14
- mūrdasenc** : bk. mürdeseng. 45a/2, 46a/7, 51a/3, 51a/8, 51b/5
- mūrdeseng** : <Far. Doğal kurşun oksit. 9b/14, 30a/11, 50a/8, 50b/7; m.-i 51b/10
- mūrekkeb** : < Ar. Birleşik, terkip edilmiş. m.-e bandur- 37b/9; m.-e bula- 13b/1
- mūrr** : < Ar. Mirra adı verilen ve Arabistan'da yetişen bir ağacın zamkı, usuresi. 33b/14, 39a/11, 40b/14, 45a/14, 51b/4, 54a/4
- mūshil** : < Ar. Müshil, bünyedeki herhangi bir māddeyi hafifletici, sehl edici. 38b/6; nuḳu^c m. 29b/11
- mūşg** : <Far. Misk. 17a/15, 55b/7
- mūşkil** : < Ar. Müşkül, zor. 28a/14; m.-dür 36a/1, 48b/9; m.-benddür 7a/14

müta^ʿaffin: <Ar. İltihaplanmış, enfekte. m. olmağdan ol- 28a/13, 30b/7, 42a/7, 46a/2

mütevâşıl : < Ar. Birbirine vasıl olan, gelen; birbirine bitişmiş m. ol- 1b/6

müzevvere : < Ar . Çeşitli sebze ve meyvelerden yapılan çorbalar. rişte m.-sin 17a/15

müzmin : < Ar. Ağırlaşma dönemi kırkinci günden sonra olan ateşli hastalık; müzmin. m. mu^ʿalicesin et- 6b/15; m. ol- 6b/14, 40a/6

N

naḥ : < Ar. Gaz, mide ve bağırsak gazı. n. ol-54b/5

nāfi^ʿ : < Ar. Yararlı. n. ol- 40a/12, 56b/3

nagāh : <Far. Vakitsiz; n.-ın “apansız, birdenbire”22a/10

na^ʿne^ʿ : < Ar. Nane. 55b/9

nār : <Far. Nar ağacı ve meyvesi; krş. enār; rummān. 29a/8; n. kabı 26a/9, 33b/1, 33b/4, 37b/5, 38b/11; n. şuyı55a/15

nār-ı fāris: < Ar. Yılcık. 6a/8, 46a/2;

nār-ı fārisiyye : < Ar. Yılcık. 50a/11, 51a/2

nārdenk : <Far. Nar, erik, elma gibi meyvelerden elde edilen bir tür pekmez; krş. nārdāng. n. aşın 10a/5, 19b/13; n. şorvasın 35b/9

narınc: < Ar. Turunç. n.-ı 3b/3

nāşūr : < Ar. Basur, hemoroid; krş. bevāsir. n. etleri 29a/1; n. ol- 28a/11, 41a/8, 51b/3

naẓar : < Ar. Bakış, bakma. n. et- “bakmak” 6b/13, 44a/13; n. erişir yerde ol-13b/13, 13b/15

naẓar^ʿel-^ʿayn : ? Göze ait damarlardan. n.a.-dın12a/11

ne :Ne. 2a/5, 45a/5; n. deñlü 54b/5; n. dürlü 2b/2; her n. 54a/9; n. kadar 5b/7, 52b/2, 58a/1; n. vakt gerekse 4a/10, 11a/12

nebāt : < Ar. Bitki. n. sükker50b/14; n. şeker 27a/1, 40a/9; n. şekerle 26b/15

nebātī : < Ar. Bitkisel. n. Şekerle 39a/12

necis : < Ar. Pislik, dışkı. tavuğ n.-i 47b/1

nefes : < Ar. Nefes, soluk. n. yolını 53a/13; zik n.-e 57a/13, 57b/1

nemek : <Far. Tuz. 43a/15

nerm : <Far. Yumaşık, hafif. n. ol- 48b/12, 49a/5

nesne : Nesne, şey. 7b/9, 20a/8, 22b/12, 23b/10, 23b/11, 32b/12, 48a/13, 48b/9; ağır n. 49a/6; kızıl n. çık- 5a/10; balğam arturur n.-lerden 31b/1; balğam giderici n. 31b/5; ekşi n.-lerden 20b/9, 25a/1, 25a/2; ıssı n.-ler 27b/6; kan arddurur n.-lerden 31a/15; katı n. 18b/4; sevdā giderici n. 31b/4; yumşak n. 49b/10; bir n.-ye imrenmekden ol- 32a/11; n. doğunmağdan ol-45b/4

nevāšīr : < Ar. Basurlar, basur delikleri; krş. nāsūr. n.-a 51b/2

nevbet : < Ar. Nöbet, sıra, hastalık nöbetleri. n. ét- 18a/2

nev'i : < Ar. Çeşitle, cinsle, sınıfla ilgili. 15b/2; n.-le 48b/10, 52b/12

nezle : < Ar. Nezle; krş. zükkām. 17a/7; n.-den 10a/12, 17b/8, 18a/9, 18b/5; n.-yi 52b/2; n. ol-17a/9

nısf : < Ar. Yarım, yarı. n. al- 55a/10

nice: Nice, ne kadar. 2b/15, 3a/1, 3a/2, 3a/4, 7a/14

nīlūfer : <Far. Nilüfer çiçeđi. 10a/4, 27a/13, 55a/9; n. unı 15b/15

nīm : <Far. Yarım, yarı. n.-birşit yumurda ‘‘rafadan yumurta’’ 11a/2, 34a/13

ni‘met : < Ar. İyilik, lütuf, ihsan. n.-lerün 1b/4

nişeste : <Far. Nişasta. 21a/6, 24b/5, 27a/15

nişādır : bk. nūşādır 21b/13, 23a/2; n.-ı 25a/11

nişān : <Far. Belirti, alamet. n.-ın 2a/12, 6b/12; n.-içün 7a/13; sebab-i n. 30a/6

nīşter : <Far. Hekim bıçağı. 11a/6, 12b/11; n. ile 10b/13, 11a/9, 21a/12, 35a/14; n.-le 25b/7, 26b/6, 28a/4, 28b/9

nohūd : <Far. Nohut. 34b/10, 39a/5, 39a/8; n.-āb aşın 37a/2; n. unı 15b/15; n. unın 11b/5

nūhā : <Ar. Murdar ilik. n. merhem-in 41a/10; merhem-i n. 9a/2, 13b/11,

13b/14, 22b/9, 22b/11, 23b/9, 35b/12, 40a/7

nuķu‘ : < Ar. Çeşitli bitkilerin suyundan hazırlanmış şurup. n. müşhil 29b/11

nuşha : < Ar. Nūsha, muska. 2a/4, 2a/5, 2a/9; n.-da 20a/1; n.-larda 46b/2, 54a/13

nūşādır : <Far. Nişadır, amonyak tuzu. 24a/4

nūş-dārū : <Far. Tiryak; panzehir; şarap. ma‘cūn-ı n.-d. 52b/12

nutfe : < Ar. Döl suyu, sperma, meni. n.-den 3a/6

nuṭūli : ? 37a/7, 39b/8

nużc : < Ar. Olgunlaşmak, kemale erme, yeterincepişme. n. ol-10b/12, 16a/11, 19b/1, 21b/6, 23a/10, 25b/4, 28a/3, 32b/7

O

ocak (ğ): Ocak. o. urumı 9b/11; o.-a oy-14b/3

od : Ateş. 15a/9, 23b/2, 45a/15, 50a/4, 50b/8, 51b/11, 55a/14; o. göynüğine 50a/7, 51a/2, 51a/12; o.-a göm-30b/1, 32b/5; o.-a arşı 24a/5; o.-da arşı 10b/6, 30b/3; o.-a ızdur-30b/3, 35b/2; yumşak o. 57a/4

oğlak : Oğlak. o. Etiyle 10a/5, 42b/10

oğlan : Çocuk. o.-cuqlar 20a/8, 21a/11, 49a/13; o.-cuqlara 4a/12, 22a/4; o.-cuqlarda ol- 9b/12, 11a/3, 11a/4; o.-cuqlarda 9a/9, 27a/7, 32b/7, 33a/12, 33a/6, 33b/6, 34a/8, 39a/3; küçücük

o.-larda 20b/11; o.-cuqların 20b/15;
o.-ı 36b/15

oqlan aşı : Cavşir ağacı ve bundan elde edilen usure, macun.(Ferula alaeochytris) 10b/4

oķ : Ok. o.-dan 6b/9

oķu- : Okumak. o.-yup 1b/12

ol : O. 1b/1, 1b/5, 1b/13, 2a/5, 4b/3, 6a/2, 7a/7, 7a/8, 7a/10, 7a/14, 7b/10, 7b/11, 7b/13, 7b/13, 8a/1, 8a/3, 8a/5, 8a/7, 8a/8, 8b/3, 8b/8, 8b/8, 8b/10, 8b/13, 8b/13, 9b/7, 9b/9, 10b/14, 11b/10, 12a/8, 12b/13, 12b/13, 12b/14, 13a/1, 13a/3, 13a/3, 13a/5, 13b/2, 14a/10, 14a/12, 14b/5, 14b/8, 14b/9, 15a/9, 15a/11, 15b/3, 15b/12, 16a/11, 16b/4, 16b/5, 17a/1, 17a/6, 17b/2, 17b/13, 19a/14, 20a/13, 20b/8, 20b/8, 21b/9, 21b/12, 22a/11, 22b/14, 22b/15, 22b/8, 22b/9, 23a/12, 23b/9, 23b/12, 24a/1, 24a/8, 24a/9, 24a/14, 24b/10, 24b/15, 24b/15, 25a/8, 25a/9, 26a/6, 26a/7, 28a/1, 28a/7, 28a/11, 28b/6, 28b/8, 29a/1, 29b/4, 30a/1, 30b/4, 30b/8, 31a/1, 31a/11, 31a/12, 31b/1, 32b/2, 32b/14, 33a/4, 33b/8, 33b/14, 35b/11, 35b/8, 36a/4, 36a/7, 36b/4, 36b/4, 36b/5, 36b/8, 36b/10, 36b/11, 36b/11, 36b/12, 36b/12, 37a/11, 38a/7, 40a/2, 40a/2, 41b/3, 41b/6, 41b/9, 42a/5, 42a/15, 44a/14, 44b/6, 42b/14, 44b/14, 45b/1, 45b/7, 46b/1, 46b/2, 46b/3, 46b/5,

47a/10, 47a/13, 47b/4, 47b/10, 48a/1, 48a/3, 48a/6, 48a/7, 48a/8, 48b/1, 48b/7, 48b/13, 48b/15, 49a/2, 49a/11, 49b/4, 49b/4, 49b/5, 51a/13, 51b/12, 53a/3, 55a/6, 55b/14, 56b/10, 57a/3, 58a/7; ‘alāmeti o.-dur kim 3b/2, 39a/3, 47a/7, 47b/12, 48b/3, 49a/9

ol- : Olmak, bulunmak, meydana gelmek. buğday eñlü o.-a 3b/2; ğalīz o.-a 51a/5, 51b/13; fā‘ide o.-a 31a/2; ince o.-a 3b/8; kâdir o.-a 6b/13; kâhel o.-a 3b/9; kâmil o.-a 3b/5; kırasağı o.-a 3b/7, 3b/9; kıbkızıl o.-a 35b/14; kıızıl o.-a 19a/15; kıoyu o.-a 3b/1; müfid o.-a 9a/12; nâfi‘ o.-a 40a/12, 56b/3; nerm o.-a 48b/12, 49a/5; nużc o.-a 23a/10, 25b/4, 28a/3, 32b/7; rāhat o.-a 21b/7; şaru o.-a 3b/3; sovukdan o.-a 54b/4; şifā o.-a 11b/11, 12b/2, 12b/9, 13b/2, 14a/15, 15a/2, 15b/4, 16b/11, 17b/7, 18a/2, 19a/5, 19b/5, 20a/5, 21a/13, 22a/5, 23b/1, 23b/12, 24a/15, 25a/2, 25a/15, 25b/14, 26a/12, 29b/7, 30a/5, 31b/14, 32a/1, 33b/9, 34a/8, 35a/5, 37b/10, 38a/10, 38b/7, 39b/14, 41a/3, 43a/3, 43b/5, 43b/15, 44b/10, 45b/3, 46a/10, 46a/13; telyin o.-a 30b/11; temīz o.-a 22b/13; tırı o.-a 3b/6; üküş o.-a 2b/1; yumşak o.-a 41a/7; zâhir o.-a 28a/11, 38a/6; zıkr o.-a 21a/7; meşğul o.-alar 25a/1; müzmīn o.-an

6b/14; tāze o.-an cirāhate 6b/13; zıkr o.-an 2b/14, 6a/11, 13a/1, 14a/8, 14a/12, 14b/9, 17b/6, 17b/15, 18a/5, 18b/1, 23a/2, 23b/12, 24a/4, 24b/7, 24b/9, 26a/4, 28b/5, 31a/9, 31b/8, 31b/12, 33a/3, 33b/8, 34a/6, 34b/2, 35a/4, 36a/12; zıkr o.-andan 16b/15, 18b/7; zıkr o.-anı 15a/14; zıkr o.-anları 37a/6; zıkr o.-an 13b/1; bünyād o.-dı 6a/14; vācib o.-dı 6b/11; başda başberd o.-duğın 4b/13, 4b/14; o.-duralar 14a/9; sovumağa yakın o.-ıcağ 50a/15; gālīz o.-ınca 42b/13, 51b/1; kıızıl o.-ınca 24a/2; nuze o.-ınca 10b/12, 19b/1; pāk o.-ınca 14a/14; zıkr o.-ınur 4b/5; vaqı^c o.-mağ 6b/8; südde o.-mağdan olur 36a/15; kan gālīb o.-mağlığın 3a/14; kırk o.-mayınca 11a/5; tamām o.-mayunca 47a/15; haṭa o.-maya. 27a/11; yumrı yumrı o.-maya 50b/2; o.-maz 36b/15; o.-mazsa 25a/9, 27b/7; çāre o.-mazsa 13a/6; sākin o.-mazsa 10b/3, 10b/6, 26b/4, 29a/13, 29a/14, 36a/7, 36a/11, 38b/5, 42a/9, 45b/1; taḥlīl o.-mazsa 12b/1; zā^c il o.-mazsa 12b/9; nāşūr o.-mış 51b/3; şāf o.-mış 55a/11, 55a/15; perākende o.-muş 2a/10; tecrube o.-muş 2a/3; vaki^c o.-muş 1b/9; o.-muşdur 51b/14; o.-muşken 1b/11 o.-sa 41a/4, 4b/12, 16a/4, 17a/8, 27b/2, 46a/1, 46b/15, 47a/2,

47a/5, 50a/3; başūr o.-sa 25b/14; başberd o.-sa 50a/2; ḥarāb o.-sa 41b/8; ḥarāretten o.-sa 10a/1; giciyūk o.-sa 38b/8, 41a/15; ḫatı şış o.-sa 35b/4; kör o.-sa 41b/1; ḫuvābā o.-sa 23b/13; māşerā o.-sa 16a/3; sa^c fa o.-sa 16a/14; sel^c a o.-sa 23b/2; sancı o.-sa 14a/15; seretān o.-sa 41a/3; sigil o.-sa 13b/6; sivilciler o.-sa 6a/8; sovuğdan o.-sa 10a/12; ṭafra o.-sa 12a/10; vaqı^c o.-sa 2a/13, 15b/5, 16b/12, 17a/7, 22b/3, 29b/8, 40b/8, 44b/5; yēl zaḥmeti o.-sa 43b/5; mütevāsıl o.-sun 1b/6; ḥāşıl o.-unca 9b/6; kıızıl o.-unca 7b/4; mümtelī o.-up 12a/12; nāşūr o.-up 41a/8; kıızıl o.-up 27a/3; üzüm dānesi gibi o.-up 21b/10; zāhir o.-up 21b/10; baş ıssı o.-ur 10a/2; başberd zāhir o.-ur 16a/15; burūdetten o.-ur 39b/1; çok o.-ur 9a/9, 20b/15, 23b/14; dil altında o.-ur 5a/13; dimağ buḥarından o.-ur 9a/4; dimağ yubūsetinden o.-ur 12a/6; diz altında o.-ur 6a/4; diz altında bend o.-ur 21a/12; dudak içinde o.-ur 5a/11 göyünmiş ḥılṭ sebebinden o.-ur 28b/15; ḥāşıl o.-ur 40a/14; helāk o.-ur 11a/7, 44b/15; ısıtması o.-ur 25a/4; ıssı o.-ur 10b/9; imtilāsından o.-ur 37a/12; iriñ o.-ur 27a/6; işeyimez o.-ur 20a/7; ḫabz o.-mağdan o.-ur 25a/7, 32b/11; kan buḥarından o.-ur 10a/2; kan

ğalebesinden o.-ur 11a/13, 25b/15; kan ğalebesinden vaķi^ç o.-ur 13a/7; kanuñ fesādından o.-ur 15b/6; ķatı ishāl o.-maķdan o.-ur 25a/7; ķara o.-ur 27b/3, 31b/2; ķaramturaķ o.-ur 19b/8; ķatı o.-ur 22b/6, 27b/14, 41a/4, 44b/12; ķızıl o.-ur 16a/4, 16b/13, 23a/6, 25a/4, 25b/2, 28a/13, 28b/14, 32a/12, 35a/7, 40a/14, 45a/7; ķulaķ ardında o.-ur 5a/3, 10b/8; ķuru o.-ur 16a/15, 38b/9; ķutlu o.-ur 25a/14; ķüçük o.-ur 26a/14; muta^ç affin o.-maķdan o.-ur 30b/7, 42a/7; nezle o.-ur 17a/9; nużc o.-ur 16a/11; peyzā o.-ur 37b/12; peyzā o.-ur 42b/5; pul pul o.-ur 31b/3; raħminden o.-ur 16b/13; ruţubetden o.-ur 10a/13; sancudan o.-ur 11b/12; řaru o.-ur 19b/8; sevdādan ^çarız o.-ur 24b/2; sevdādan o.-ur 20a/7; sigil gibi o.-ur 13b/7; sivilci sivilci o.-ur 30a/7; řu içmekden o.-ur 42b/5; taħlil o.-ur 21b/3; ten renginde o.-ur 19a/7, 27b/14; teni renginde o.-ur 40b/9; toħme o.-maķdan o.-ur 22b/5; taraķ üstinde o.-ur 6a/9; topuķ üstinde o.-ur 6a/6; ^çuzva mādde dökülmekden o.-ur 6b/11; üzüm dānesi gibi o.-ur 21b/1, 37b/12; vaķi^ç o.-ur 6b/8, 16a/10, 23b/14, 23b/15, 27a/6, 40a/1, 41a/4; yel ķapmaķdan o.-ur 14b/1; yoğun o.-ur 9b/5; yumrı o.-ur 23a/6; yumrucaķ o.-ur 32a/2;

yumşak olur 23b/3, 28a/1; za^çif o.-ur 37a/1; zāhir o.-ur 15b/6, 16a/15, 35b/6; zaħmet o.-ur 9a/12, 28b/14; zaħmetlü o.-ur 48b/10; zarb doķunmaķdan o.-ur 44a/1; ziyāde o.-maķdan o.-ur 19b/7, 43b/6; ziyāde o.-ur 19b/9; o.-ursa 2b/2, 11a/5, 20b/11, 21a/1, 26b/8, 27a/12, 29a/13, 31b/10, 32a/9, 32b/8, 32b/14, 33a/7, 33b/7, 34a/5, 34b/3, 37b/14, 38a/2, 40a/3, 43b/9, 44b/4, 45a/14, 45b/13, 46b/14, 47a/3, 49a/14; beyük o.-ursa 20b/14, 14a/13; beyaź o.-sa 10b/8; çoķ o.-ursa 26a/8; kan ķara o.-ursa 7b/3, 14a/6; ķabz o.-ursa 22a/1, 34b/15; ķabzı o.-ursa 10a/7; kaç yaşında o.-ursa 9b/7; ķara o.-ursa 37a/13; ķuru uyuz o.-ursa 30b/5; oğlancaķlarda o.-ursa 9b/12, 11a/3, 11a/4; müzmın o.-ursa 40a/6; nař o.-ursa 54b/5; nāşür o.-ursa 28a/11; nużc o.-ursa 21b/6; perdelü o.-ursa 7a/9; pır o.-ursa 44b/4; řafrādan o.-ursa 45a/7; sünnetlü o.-ursa 7a/12; řurb eder kiři o.-ursa 4b/1; tāze o.-ursa 12a/13; vāķi^ç o.-ursa 2a/5, 21b/7, 22a/4; yaķın o.-ursa 17a/7; za^çif o.-ursa 46b/13; zaħmet o.-ursa 54a/9

olin- : Yapılmak, meydana getirilmek. tımār o.-ur 15b/5

omuz : Omuz. 44a/2, 47b/12, 47b/13, 47b/15, 48a/6; o.-da 26b/8; o.-ı 48a/10; o.-uñ yeri 47b/13, 48a/7; o.

- ağrısın 4b/13, o. ağrısına 6a/1; o. çık- 47b/12
- on** : On. 9b/1, 9b/3, 10b/5, 30a/12, 33b/13, 36a/7, 44a/8, 44b/3, 50a/5, 50a/8, 50b/4, 50b/7, 50b/11, 50b/14, 51a/1, 51a/4, 51a/8, 51b/3, 51b/15, 52a/1, 53a/8, 53a/8, 53a/9, 53b/7, 54a/15, 54b/1, 54b/7, 54b/8, 56b/11, 56b/12, 57a/5, 57b/3, 57b/9, 58a/5; o.-ar 9b/15, 30b/5, 38b/15, 52b/4, 53b/3; o.-uncu 2b/12; o. altı 4a/4; o. altıncı 5b/8; o. beş 2b/9, 4a/1, 9b/4; o. beşinci 2b/13, 5b/4; o. birinci 2b/12; o. dördüncü 2b/13; o. ikinci 2b/12; o. sekiz 4a/4, 5b/12; o. tokuzuncu 5b/15; o. üçüncü 2b/13; o. yedinci 5b/9
- oňal-** : İyileşmek, onulmak. o.-mağa koma- 47a/15
- oňar-** : Onarmak, tedavi etmek, iyileştirmek. o.-ur 51a/1
- oňat** : İyice, adamakıllı. 7a/11, 7b/1, 11a/12, 15a/11, 19b/4, 22b/9, 25b/11, 32b/15, 46b/12, 49a/8, 51a/15; o.-lıcağıla 49a/15; o.-lığıla 8a/1
- oňul-** : Onulmak, iyileşmek; krş; oňal- o.-mağa 29b/7
- oňurğa** : Omurga, omurga kemiği. 4a/2; o. iligin 13b/11, 45b/7
- orta** : Orta, ara, mutedil. o.-sın 49b/5; o.-sın del- 22b/7; o.-sına 15a/1, 29a/6; o. barmağın 20b/1
- ot:1.** Ot, bitki. müfettiş o.-lar 34b/11; bu o.-ları 32a/8 **2.** İlaç, ecza, ilaç hammadresi. o.-dan 33b/2; arzū o.-ı 26a/5; bu zikri olan o.-ı 13b/1; o.-lardan 31b/8, 31b/12, 33b/8; o.-ları 8a/8, 9b/3, 10a/8, 17a/2, 17b/6, 18a/5, 18a/6, 18b/1, 19a/13, 21a/7, 24a/4, 28b/5, 31a/9, 33a/3, 34a/6, 34b/2, 35a/4, 36a/12, 43b/3, 45a/4, döğilmiş o.-ları 26a/7
- otur-** : **1.** Oturmak. o.-a 10a/11, 11b/1, 15a/11, 17a/13, 17b/7, 20a/13, 20a/14, 22b/2, 30a/14, 30b/3, 30b/6, 37a/10, 38b/1, 38b/4, 38b/5, 39b/11, 47b/9, 48a/1, 48b/5, 48b/13, 49b/6; o.-alar 30a/4, 31b/14, o.-an 48a/3; o.-maya 20a/4; öñinde o.-a 20a/15; **2.** İçine çökmek. o.-sa 7b/8;
- otuz** : Otuz. 43b/2, 50b/8, 51a/5, 51a/10, 53b/4, 57b/3; o. iki 3b/14, 4a/7, 4b/3, 6a/11
- ov-** : Ovmak. o.-a 48a/13; o.-alar 9a/9, 9b/9, 17a/2, 39b/11, 43a/3, 47a/10, 49a/5, 49b/3
- oy-** : Oymak. o.-alar 32b/4
- oyna-** : Oynamak, hareket etmek, sallanmak. o.-ya 45b/8; yürek o.-masına 52b/13;
- oyna- (d):** Oynatmak, hareket ettirmek, sallamak. o.-a 12a/3, o.-ıraq 47b/10

Ö

öd : Öd maddesi; krş. şafrâ. 3a/1, 6b/1, 19b/6, 41b/5; ö.-e 3a/1, 43a/6; ö.-ile 29b/7, 34a/9; keçi ö.-iyle 13a/4

ökce : Ökçe, topuğun arka bölümü. ö.-sin 48a/7; ö.-sini 48a/8

öksürük (g): Öksürük. ö.-e 55a/2, 56a/6, 56b/7, 56b/15, 57a/6, 57a/13; ö.-i 57b/7

öl- : Ölmek. ö.-meye 44a/14; ö.-ür 20a/8

öldür- : Öldürmek. ö.-eler 47b/4

‘ömr : < Ar. Ömür, hayat, yaşama, yaşayış. 2a/15

öñ : Önce; ön. ö.-inde otur- 20a/15; ö.-inden 49a/12, 49a/14; ö.-ine 20a/14

ört- : Örtmek. ö.-miş 7a/7

örümcek : Örümcek. ö. ağın 37b/8; ö. avın 13a/15

ötürü : Ötürü, dolayı. 3b/12

öyken : Akciğer. 6a/14; ö.-e inerse 17a/9; ö. ağrısına 52b/10, 55a/3, 56b/15; keçi ö.-ini 35a/11

P

paça : <Far. 1. Koyun, keçi, sığır ayağı. p. süngü 30a/12; p. yağı 24b/9 2. Koyun, keçi, sığır ayağından yapılan yemek. 28a/10, 38a/15

pāk : <Far. Temiz, pak. p. ol- 14a/14

pālūze : <Far. 1. Saf hale getirilmiş, süzölmüş. bal p.-sin vèr- 10a/15; 2. Pelte, nişasta; krş. pālūde. 57a/5

panbuğ : <Far. Pamuk. 8a/6, 8a/42, 11b/8, 32a/11, 38a/7, 42b/3; p.-ıla 7b/15, 18b/8; p. çigidi 42a/2; eski p. 22b/14, 27b/10, 33b/15, 38a/1, 41a/11, 42b/2, 45b/8; eski p.-ıla 45b/12

pāre : <Far. Parça, cüz. 3a/6, 3b/11, 3b/13, 3b/14, 3b/14, 4a/1, 4a/1, 4a/1, 4a/2, 4a/2, 4a/2, 4a/3, 7a/12, 12b/15, 14b/8, 14b/10, 14b/15, 17b/6, 17b/10, 21b/13, 22b/6, 25b/6, 25b/11, 30a/2, 30a/2, 30a/4, 33b/6, 35a/5, 37a/9, 42b/14, 44a/5, 46a/11, 46b/4, 46b/10, 48b/15, 56b/6, 58a/6; p.-dür 3b/13, 4a/4, 7a/15

Pārsi: Farsça. p.-ce 2a/10

pazı : Pazı; krş. pāzū. p. aşın 34b/13

pāzū : Pazı; krş. pazı. p. yaprağı 29b/14

Pehlevi : İnan halkının dili. p.-ce ‘‘Orta Farsça’’ 2a/10

pehluye : Kaburga. 3b/14

perde : <Far. Perde. p.-sin 1b/3; p.-yi 7a/10

perdelü : <Far. Perdeli. p. ol- 7a/9

perākende : <Far. Dağınık, darmadağın. p. ol- 2a/10

perhiz : <Far. Perhiz. 24a/10; p.-e 25a/1; p. èt- 13b/9, 19b/5, 31b/1; p. etdür- 19a/7, 20b/9, 27a/12, 29b/13, 30a/10, 35b/8, 36a/5, 39a/4, 42b/9, 44b/6, 45a/8, 46a/6, 46b/12; p. etdürme- 45a/5; p. ètme- 31a/15; p. eyle- 30b/11

persiyāvşān : <Far. <Gr. Baldırıkara. (Aspelinum adianthum) 15a/14, 20a/11, 35a/2, 57b/3
pes : <Far. O halde, şimdi. 2b/1, 2b/13, 3a/5, 3a/7, 6b/11, 21b/9
peyzā : bk. peyzā p. ol- 37b/12;
peyzā : <Far. Açık, meydana, açıkta. p. ol- 42b/5
pīr : <Far. Yaşlı. p.-lerde 39a/3; pīr ol- 44b/4
pul : <Far. Pul, benek. 26b/10, 29b/8, 31a/4; p. pul ol- 31b/3

R

rādī' : < Ar. Reddeden, reddedici, karşı, bir grup ilaca verilen genel ad. r. yaqular 10b/11, 19a/10, 23a/9, 41a/5, 44b/15; r. yaquyı 40b/1
razi'al-lāhū'anhū : < Ar. Allah ondan rāzı olsun. 1b/8
rāhat : < Ar. Rahat. r. ol- 21b/7
rāhatlık : < Ar. Rahatlık. r.-la 34a/12
rah(i)m : < Ar. Rahim, döl yatağı. ana r.-inden 11a/5; ana r.-inden ol- 16b/13
raķı : < ? r. şābūn 25b/11, 30b/15
rāsuht : <Far. Rastlık. 12b/4, 50b/7; r.-i 40a/4
rātenec : bk. rātīnec 8a/6, 50b/3
rātīnec : < Ar. Reçine. 50b/10, 50b/14, 51b/3
rāz : <Far. Sır, gizlenen şey. ḥalf'ul-r. 4b/12

rāziyāne : <Far. Rezene. (Foeniculum vulgare) 37a/5, 39b/4; r. dibi 37a/8, 57b/8; r. dibinūñ qabı 56a/11, 56a/12; r. köki 39b/9; r. toḥmı 11b/4, 35a/3, 34a/15, 53b/3, 56b/12; r.-yi 12a/1; lu'ūq-ı r. 57b/6
re'īs : < Ar. Baş, başkan. r.ü'l-cerrahin "cerrahların başı" 1b/13, 2a/1
renc : <Far. Hastalık. 36a/1, 41a/9; dāḥıs r.-i 29a/9, cereb r.-i 30a/6, ḥikke r.-i 30b/7, tālil r.-i 32a/1, zōr r.-i 33a/10, qulunc r.-i 34b/7, fatıq r.-i 36a/14, zaḥīr r.-i 38a/10, anveresmā r.-i 44b/10; r.-i kim şatūna r.-i kim 19a/5, yaraqan r.-i kim 19b/6, baraş r.-i kim 31a/3, beḥaq r.-i kim 31b/1, fitıq r.-i kim 32b/9, seles-ü'l-bevl r.-i kim 39a/2; ḍalaq r.-ine 5a/6, sersām r.-ine 5b/2; sersem r.-ine 5b/3, zatūlcenb r.-ine 55a/2, gögüz r.-ine 55b/12
reng : <Far. Renk. r.-i 3b/1, 3b/3, 3b/6, 3b/9, 44b/12, 52a/7; r.-inde 45a/14
revāk : < Ar. Petek. r. bal 17b/6
reyḥān : < Ar. Reyhan. r. toḥmı 34b/5
rīfadun : < Ar. Rafadan. r. yumurda 4a/15, 10a/14, 11b/1, 39a/13
riṭ(i)l : Litre. 55a/9, 55a/10, 55a/11, 55b/6, 55b/7, 55b/7, 55b/10, 55b/10, 56a/14, 56b/1, 56b/2, 56b/5, 56b/6, 56b/6, 56b/13, 56b/13, 57a/8, 57a/8, 57b/9, 57b/10, 57b/11, 57b/12, 58a/5; r.-i 57b/5; r.-ne 56a/14

rişte : <Far. Erişte, ev makarnası. 16a/12, 32a/14, 42b/11; r. müzevveresin 17a/15; r. şorvasın 23a/15
rivāyet : < Ar. Hikaye edilen söz, haber. r. et- 1b/7
rīvend : <Far. Kök, ilaç elde edilen bitki kökü; rāvend. 20a/1
rū'āf : < Ar. Burun kanaması; krş. burun tomurmağ 13a/7
rūhī : < Ar. Rūha ait, ruhla ilgili. r. muḳaddesine 1b/6
ruḫūbet : < Ar. Nem, nemli özellikte olan. 43b/6; r.-den ol- 10a/13
rūzī : <Far. Nasip, kısmet. r. kı1- 1b/4, 2a/7

S

sā'at : < Ar. Saat. 14b/10, 17b/12, 18a/1, 18b/2, 43a/13
şabāḥ : < Ar. Sabah. 4a/14, 16a/2, 19b/15, 20a/5, 24a/12, 38a/4, 42b/8, 43a/1, 43a/2, 43b/13; ş. şabāḥ 39a/13; ş.-ın 37a/6
şab(i)r : < Ar. Sabırlık otu ve bu ottan elde edilen tıbbi bir zamk. 30a/11, 40b/14; ş.-ı usḫuṭūrī 11b/2, 13a/4, 13a/5, 14b/7, 16a/10, 16b/2, 33b/14, 42a/9; şaru ş.-ı 34a/9;
şābūn : < Ar. Sabun. raḳı ş. 25b/11, 30b/15; ş.-ıla 17a/2, 28a/2; ş. şuyıla 24a/7, 31b/13
sac : Saç. 6b/1, 15a/2, 52b/14; s. dibinde 9a/4; s.-ın 9a/14; s.-ın çek- 22a/4;

s.-ın ḳazı- 9b/9; s. saḳal dökülmeği 5b/3
saçıl- : Açılıp saçılmak, soyunmak. s.-a 45b/6;
şāf : < Ar. Halis, katışıksız , saf. ş. ét- 55a/5, 55a/6, 55b/14; ş. olmuş 55a/11, 55a/15
sa'fa : < Ar. Kel; genellikle çocukların başında ve yüzünde oluşan kaşıntılı bir cilt hastalığı. s. ol- 16a/14
şāfin : < Ar. İç aşık kemiğinden topuğa kadar giden büyük damar. 6a/7; ş. ṭamarından 19a/9, 41b/14, 42a/8, 46a/5
şāfrā : < Ar. Dört ana öğeden biri olan öd mādresi. 3a/2, 3a/9, 10a/2, 19b/7, 33b/7, 33b/8, 33b/10, 38a/6; ş.-da 33b/9, 34a/2, 37b/11; ş.-dan 2b/10, 26a/13, 27b/15, 30a/6, 31b/3, 45a/6, 56b/4; ş.-nuḡ 34a/7; ş.-sı 33a/11; ş.-ya 38a/5; s.-yı 12b/3, 34a/4, 3a/1, 54a/9, 54a/14; ş. çık- 33a/10; ş. dökül- 34b/3; ş. ḡālib olmaḳlıḡuḡ 3b/1; ş. kemüḡi 6b/3; ş.-dan bünyād ol- 6b/1; ş.-dan ol- 45a/7; ş.-nuḡ içine 34a/7; ş.-yı sırbaḡıra 55a/13
sağ : 1. Sağ, sağlam, bozulmamış. s.-ısa 8a/3; s. enciri 56b/8; s. ṭuz 18b/10, 27a/15, 9b/13; s. ṭuzı 12a/9; s. yağıyla 44a/10 2. Sağ taraf, sağ yön. ş.-ına 47b/7, 47b/11; s. el 20b/1; s. ḳol 5b/4; s. yan 35a/9; s. ṭaraf 35a/8
şāḡir : <Ar. Küçük, ufak. ıṭrīfil-i ş. 39a/10; ma' cūn-ı ıṭrīfil-i ş. 53b/10

sağlık : Sağlık.1b/3

saħk : Ezmek. 51a/4; s. èt-10b/6, 12a/1, 14a/9, 15b/3, 16b/3, 30a/13, 30a/15, 50a/9, 50a/10, 50a/13, 50b/4, 50b/5, 50b/8, 51a/15, 51a/5, 51a/6, 51a/9, 51b/11, 51b/15, 52a/2, 52a/13

saħal : Sakal. 15a/2, 52b/14; saç s. dökülmeği 5b/3

şaħın- : Sakınmak. ş.-a 31a/1, 33a/14; ş.-alar 8a/10, 11a/6, 11a/12, 15a/6, 15b/12, 17a/7, 23a/5, 25a/2, 25a/15, 26a/2, 28b/13, 29b/2, 34a/13, 40a/6, 44b/14; ħammāmdan s.-alar 8a/12, 11a/2, 11a/12; s.-mağ 44b/15

şaħındur- : Sakındırmak, tedbirli olunmasını sağlamak. ş.-alar 40b/12, 44b/7, 45a/13

saħız : Sakız; krş. maştaki. 35a/5

sākin : < Ar. Sakin, dindirilmiş. s. èt-18b/9, 52b/2, 55b/12; s. ol- 10b/3, 10b/6, 26b/4, 29a/13, 29a/14, 36a/6, 36a/11, 38b/5, 42a/9, 45b/1

şaħla- : Korumak. ş.-ya 7a/1; ş.-yalar 19b/4, 23a/8, 25a/8, 46b/13; sovuğdan ş.-yalar 21b/14

saħmūniyā : < Ar. < Gr. Bingöz otu, mahmudiye otu. 54a/10, 54a/15

şaħın- : Salınmak. ş.-ur 47a/8; s.-ursa 8b/12

salyār : < Gr. Salya. s.-ı 47a/7, 48b/3

şaħan : Saman. 37a/8, 39b/9, 48b/11

şaħğ : < Ar. Zamk, çeşitli bitkilerden elde edilen tıbbî bir reçine. ş-ı ‘arabî 12b/5, 24b/5, 33a/2, 57a/14, 37b/2

şaħ‘at : < Ar. İlaç yapma formülü, ilacı terkip etme usulü. ş.-e 2a/15

sanc- : Sancımak. s.-r 10a/3, 10a/13, 11a/14, 16a/4, 18b/6, 23a/6, 26a/1, 26a/14, 29a/11, 32a/12, 34a/12, 34b/4, 34b/9, 35a/7, 40a/14, 41a/5, 41b/12, 42b/5; s.-sa 11b/10; ħatı s.-ar 10b/9, 19a/7

sancu : Sancı; krş. buru. s.-dan ol- 11b/12; s.-sı 50a/3; ş.-ya 5b/11, 6a/3, 54a/4, 54a/8, 57a/7

şaħdal : < Ar. Sandal ağacı; ak sandal, kızıl sandal, sarı sandal olmak üzere üç türü vardır. ş. ağacın 55b/13; ş.-ı 55b/15; kızıl ş. 40b/1

şaħni‘ : < Ar. Yaradan, yapan, yapıcı. 1b/3

şaħar- : Sarmak. ş.-alar 16a/7, 37b/9, 41a/1, 42a/15, 44a/12, 48b/2, 49a/8, 49b/3, 49b/11; ş.-ar 49b/3

şaħarb : Keskin; şiddetli; güç. 50a/3, 51a/5, 53a/6; ş. eski şarābıla 42a/2; ş. sirke 33b/7, 56b/5; ş. sirkeyle 9b/8, 40a/4

şaħr- : Sarkmak. s.-ar 47a/7; s.-duğı 21b/11

şaħrıt- (d) : Sarkıtmak. ş.-alar 46b/5

sarmısağ : Sarımsak. (Allium sativum)25a/11, 37b/15, 42a/1, 47b/1; bir baş s. içi 17b/3

şaħru : Sarı. 46a/3; ş. ağac 33a/5; ş.- ağacı 44b/9; ş. helile 18a/13, 53b/13, 58a/2; ş. ol- 3b/3, 19b/8; ş. şabr

34a/9; ş. şu 17a/9, 32b/8, 35b/7, 36a/2, 36a/7, 41b/1, 45b/5; ş. zernîh 38b/15; ş. ağac dibi 18b/13; s. su akmağı 5a/8; ş. şular aq- 9b/10; s.-sın 28b/7; ş.-sıyla 23a/11; yumurda ş.-sın ur- 8b/6, 10b/14; yumurda ş.-sın 11a/10, 12b/13, 19a/14, 23a/11, 28a/6, 28b/6; yumurda ş.-sına karışdur- 11b/5; yumurda ş.-sıyla 7b/2, 9a/10, 19b/2, 23a/10, 28b/11, 33b/5, 35a/14, 36a/9, 42a/11, 42a/14, 45a/11, 45b/11

şaralık : Sarılık hastalığı; krş. yaraqān 19b/6

sa'y : <Ar. Gayret, çaba, emek. s. èt- 46b/8

sayağı : Tereyağ. s. 37b/15; s.-n 25b/6, 28a/6, 41b/10; acı s.-la 15b/10, 24a/4

şayruluk (ğ): Hastalık. s.-a 4a/9, 4a/11

sebeb : <Ar. Sebep. 9a/4, 25b/1; s.-den 6b/8; s.-i 6b/12, 9a/13, 10a/1, 10a/12, 10b/8, 11a/13, 11b/12, 12a/6, 12a/10, 13a/2, 13a/7, 13b/6, 14a/4, 14b/1, 15a/3, 15b/6, 16a/4, 16a/14, 16b/12, 17a/8, 17b/8, 18a/8, 18b/5, 19a/6, 19b/6, 20a/6, 21a/2, 21a/14, 22a/9, 22b/4, 23a/6, 23b/3, 23b/14, 24b/1, 25a/3, 25b/15, 26a/13, 26b/9, 27a/5, 27b/2, 27b/15, 28a/13, 28b/15, 29a/10, 29b/8, 30b/7, 31a/3, 31b/2, 32a/1, 32a/11, 32b/10, 33a/10, 33b/10, 34a/11, 34b/8, 35a/6, 35b/5, 36a/2, 36a/15,

36b/15, 37a/12, 38a/10, 38b/8, 39a/2, 39b/1, 39b/15, 40a/13, 40b/8, 41a/4, 41b/1, 41b/12, 42a/6, 42b/4, 43a/4, 43b/6, 44a/1, 44b/11, 45a/6, 45b/4, 46a/2, 47b/6, 48b/2; s.-i aşlı 37b/11; s.-i nişān 30a/6; s.-in 2a/12; ; s.-inden 16a/14; s. eyle- 3a/5

secme : Cüzzamlı. s.-ler 31a/3

seh(e)l : <Ar. Sade s. şuyıla 17a/12, 10a/10

sekbinec : <Far. Salatalığa benzer bir bitki ve bundan elde edilen bir tür zamk; krş. şamğ-ı 'arabî. 43a/15, 45a/1

sekiz : Sekiz. 3b/14, 53a/1, 54b/14, 54b/7; s.-inci 2b/11, 5a/8; on s. 4a/4, 5b/12

seksen : Seksen. 50a/3, 50a/13, 53a/2

sel'a : <Ar. Hıyarcık; ur; başta olan ur. s. ol- 23b/2

selesü'l-bevl : <Ar. Prostat hastalığı. 39a/2

seliḥe : <Ar. Aselbent sakızı; bir tür pelesenk ağacından ve katırkuyruğu otundan elde edilen ve birkaç türü olan tıbbî bir zamk. 52b/6

semiz : Semiz, şişman, yağlı, besili. s. koyun etiyle 34b/10, 37a/1; s. tavuk şorvasın 34b/12

senā : <Ar. Meyva ve yapraklarının karışmasından meydana gelen baklagillerden iç sürdürücü bir ot. 35a/1

sercümle : <Far. Bütün, hepsi. 4a/6

serçe : serçe otu, kuş otu. 25b/5

- seretân** : <Ar. İyileşmez bir tür çıban, kanser. 35b/4; s.-a 51a/8, 51b/2; s. ol- 41a/3
- sersâm** : <Far. Menenjit hastalığı. s. rencine 5b/2
- serv** : <Far. Selvi ağacı. s. çozağı 33a/2; s. çozi 33b/4, 40b/14
- sevdâ** : <Ar. Dört ana öğeden biri olan kara safra maddesi. 3a/4, 3a/11, 31b/4, 33b/10, 40b/11; s.-dan 2b/10, 31b/3, 37b/12, 58a/1 s.-yı 3a/3; s.-dan ‘arîz ol- 24b/2; s.-dan bünyâd ol- 6b/2; s.-dan ol- 20a/7; s. gâlib olmağılığı 3b/6
- sevdâvî** : <Ar. Kara safra maddesiyle ilgili. s. marâzdur 35b/5
- sezâb** : <Ar. Sedef otu. 33a/7; s. yaprağı 34a/5, 53a/9
- sıçan** : Sıçan. s.-ı 40b/4
- sıçanak** : ? Dışkı, dışkılama organı. s.-dan 2b/12
- sıçra-** : Sıçramak. s.-mağdan 36b/1; katı s.-mağdan 32b/11
- şifat** : <Ar. İlaç yapma yöntemi, tarzı. ş.-ı şiyâf 12b/3
- şığa-** : Sığamak, okşamak, mesh etmek. ş.-ya 20b/2, 20b/2; ş.-yalar 20b/12, 32b/15, 36a/8, 36b/5, 47b/8, 48b/12
- sığır** : Sığır. 30a/13; s. basdurması küli 17b/14, 17b/15; s. bögreği yağı 50b/11; s. bögreği yağın 38a/14; s. incigi iligi 52a/11; ş. inciginün 45a/3; ş. kıyruğı çiçeği 17a/12
- şihhat** : <Ar. Sağlık, sıhhat. ş.-e gel-1b/10, 9b/10
- sık-** : Sıkmak. s.-alar 17b/10, 20a/5, 26a/6, 55b/6; s.-ivere 48a/10
- sın-** : Kırılmak. s.-an kemügi 8a/1; s.-sa 44a/1, 44a/2, 44a/3, 44a/6
- sındu** : Makas. s. ile14a/1, 21b/8
- sırça** : Cam; camdan yapılmış eşya. s.-yla 11a/8
- şırf** : <Ar. Saf, katışıksız; sadece, yalnızca. 22a/13
- sıtma** : Sıtma hastalığı; krş. isitme; hummâ s.-ya 5b/11
- sıva-** : Sıvamak. s.-yalar 30b/1, 32b/5
- sıvış-** : Sıvışmak, yayılmak. s.-maya 49b/4
- sıyır-** : Sıyırmak s.-ur 19a/2
- sızı** : Sızı. 26a/8; s.-lara 52a/13; s. ol- 41b/11
- sız(ı)la-** : Sızlamak. s.-r 21a/3, 41b/12, 43a/4, 43b/7, 49a/10; katı s.-yup 26a/7;
- sibistân** : <Far. Sibistan ağacı ve meyvesi. 57b/2; s.-ı 57a/7; lu‘ ük-ı s. 57a/6
- sidük (g)** : Sidik. s. durmamakdur 39a/2; s. dutulmakdur 39a/15; s. yolın 57b/7; s.-i 39a/4; s.-iyle 40a/2; s.-le 17a/5, 32a/9; s.-üyle 11b/7
- sigil** : Siğil. 32a/1; s. gibi ol- 13b/7; s. ol- 13b/6
- sil-** : Silmek. s.-eler 12a/3, 45b/6
- sil’a** : <Ar. Vücutta olan ur. s.-yı 23b/9
- silk-** : Silmek. s.-ivereleler 49a/8
- sinir** : Sinir. 54b/3, 6b/4; s.-den 2b/11; s.-i 6b/4; s.-ler 4a/5

siñirlü yaprağ (ğ): Bağa adı verilen yara iyileştirici bir tür bitki. 25b/9; s. y.-ı 16b/4, 26a/5, 26b/3

sipās : <Far. Şükr etme, dua etme. 1b/1

sīr: 1. doygunluk, 2. sarımsak. şafray-ı sīr-bağıra (?) 55a/13

sirke : <Far. Sirke. 9b/11, 9b/13, 9b/15, 13b/4, 17b/9, 19a/4, 24a/12, 30b/13, 34a/4, 38b/1, 40a/5, 41b/5; s. içinde 53a/7; şarb s. 33b/7, 56b/5, 50a/3, 53a/6; s.-de 50b/7; s.-sin 17b/10, 26a/6; s.-yi 17b/11; s.-yle 9a/5, 9a/8, 10a/9, 14a/14, 14b/8, 16a/1, 17b/13, 17b/15, 18a/1, 18b/3, 18b/11, 18b/14, 18b/14, 20a/2, 22a/8, 24b/6, 25a/13, 26a/5, 26a/10, 26b/13, 29a/12, 29b/11, 30b/12, 30b/15, 31a/2, 31b/8, 32a/7, 38b/12, 40b/7, 42b/10, 42b/12, 43a/1, 46a/8, 46a/10, 46b/7, 51a/5, 51b/6; s. merhemin 15b/13, 16b/11, 24a/9, 40a/341b/4; s. ur- 13a/10; şarb s.-yle 9b/8, 40a/4

sirkengübīn : <Far. Sirke, bal ve çeşitli eczalardan yapılan bir tür şurup. 20a/2, 30b/12, 42b/8, 43a/2

sivilci : Sivilce. 25b/2, 25b/14; s. gibi çık- 27b/3; s. sivilci ol- 30a/7; s.-ler 30b/8; s.-ler ol- 6a/8; s.-lere 26a/7; kıızıl s.-ler 6a/7, 15b/6;

siz : Siz, üçüncü çoğul kişi zamiri. s.-i 1b/13; s.-lerden 1b/11

soğan : Soğan. (Allium cepa) 39b/2, 47b/1; s. içine 30b/1, s. şuyıla

31b/13, 38b/12; ş. toğmı 42a/1; ş. kabı 36a/3, 37a/5; kıızıl s.-ı 34a/4

soğ- : Sokmak; ısırmaq. s.-a 20b/1, 37b/10; s.-acağ 48b/5; s.-alar 13b/2, 13b/10, 13b/11, 15a/2, 28a/6, 28a/8, 28b/10, 29a/13, 29a/14, 32b/5, 34a/10, 35b/1, 38a/8, 39b/14, 41a/9, 41a/11, 42a/11, 42b/1, 42b/2; s.-mayalar 28b/11; mīl s.-a 20b/6; şiyāf s.-a 23b/9; fetil ş.-alar 10b/15, 13b/13, 19b/2, 23a/11; kıru fetil ş.-alar 10b/13; şiyāf s.-alar 9a/2;

şol : Sol taraf, sol yön. 42b/7; ş.-ına 47b/7, 47b/11; ş. el 20a/15; ş. tarafında 42b/5; ş. kol 35a/9; ş. yan 6a/4, 35a/8

şonra : Sonra. 1b/12, 7b/11, 8a/4, 8a/5, 8a/6, 8b/7, 8b/11, 9a/2, 9b/3, 10a/15, 10b/3, 11b/14, 12a/1, 12b/15, 13a/15, 13b/9, 13b/10, 13b/14, 14a/2, 14a/6, 14a/8, 14b/3, 14b/7, 14b/8, 14b/9, 15a/7, 15a/11, 15b/9, 16a/6, 16b/2, 16b/3, 16b/5, 16b/7, 16b/11, 17a/1, 17a/3, 17a/5, 17a/14, 18a/5, 18a/10, 18b/12, 19a/14, 19b/1, 19b/2, 20a/4, 20a/10, 20a/13, 21b/4, 21b/12, 22b/8, 22b/10, 22b/11, 22b/15, 23a/4, 23a/8, 23b/11, 24a/2, 24a/13, 24b/4, 24b/7, 25b/13, 26a/1, 26a/10, 27a/2, 27a/14, 27a/15, 27b/13, 28a/2, 28b/1, 28b/3, 29a/1, 29b/1, 29b/6, 30a/1, 30a/2, 30a/4, 30b/3, 30b/13, 31a/6, 31b/6,

31b/9, 32a/10, 33a/1, 33b/12,
33b/13, 35a/11, 35b/10, 35b/12,
35b/15, 36b/13, 37a/7, 37b/4,
38b/10, 38b/13, 38b/14, 39a/1,
39b/5, 40a/7, 40b/3, 40b/14, 41b/15,
42b/3, 43a/6, 43a/7, 43b/1, 44a/10,
44b/2, 45a/3, 45a/11, 45b/10,
46b/11, 49a/10, 50a/9, 50a/13,
50b/8, 51a/9, 51a/6, 51a/14,
51a/15, 51b/10, 52a/1, 52a/2, 53a/1,
55a/10, 55b/14, 56a/3, 56b/12,
58a/6

şor- (I): Sormak, emmek. ş.-alar 20b/12

şor- (II): Soru sormak. ş.-salar 7b/5

şovı- : Soğumak; krş. sovu-. ş.-nca 55b/15

sovu- : Soğumak; krş. sovi-. s.-mağa
50a/15, 50b/1; ş.-sa 46b/6

sovuk (ğ): Soğuk; soğuk özellikte olmak.

3a/3, 3a/3, 3a/4, 3a/4, 3a/10, 3a/12,
18b/5, 30b/11, 31a/5, 33a/10, 34b/4,
37b/10, 39a/5, 43b/9, 46b/9; s. ğızā
26a/2; s. ğızālar 26b/1, 27a/12,
27b/5; s. ğızālardan 34a/13, 44b/7;
ş. şu 7a/6, 8a/12; s.-dan ol-10a/12,
54b/4; ş.-dan şakla-21b/14; ğāyet ş.-
da 20b/10, 20b/11; kıatı ş.-dan 7a/1

soy- : Soymak. s.-alar 23b/5, 23b/6; s.-ar
15b/12

soyun- : Soyunmak. s.-mazsa 25a/10

sögülme : Kebap. ayvayı s. bişür- 38a/15

sögüt : Sögüt ağacı. s. yaprağı 25a/5,
49b/15

sök- : Bir şeyi bulunduğu yerden
çıkarmak, sökmek. s.-er 17b/2

söyle- : Söylemek, konuşmak. s.-mese
21a/12

söylem : <Ar. Useyleme; basalık
damarının elin arka kısmına yayılan
bölümü. krş. useylem ‘...kiçi
barmağ üzerinde olur ol tamara
söylem⁵⁶ dërler menfa‘ati yarağāna
ve şancuya kim bağırdā ola fā‘ide
êder’’ 6a/3

söylet- (d): Konuşturmak. s.-meyeler
11a/2

söz : Söz, konuşma. ħalifenüñ s.-ini 2a/7

şu : Su. 3a/3, 8a/12, 9a/5, 10a/4, 10a/15,
11a/3, 11b/1, 12a/8, 16a/6, 16a/13,
17a/10, 18b/5, 19a/1, 19a/8, 19b/12,
21a/5, 21b/5, 21b/15, 22a/7, 22a/8,
23b/1, 24b/12, 25a/7, 26b/14,
27a/13, 27b/4, 27b/5, 28a/2, 29b/13,
30a/1, 30a/3, 30b/12, 30b/13,
31a/10, 33a/5, 33a/13, 33b/11,
34a/14, 34b/6, 35a/4, 35b/10, 36a/6,
37a/2, 37a/11, 37a/15, 38a/13,
38b/2, 39b/3, 40b/7, 41b/2, 42a/13,
42b/8, 43a/8, 45a/9, 46a/4, 46b/9,
46b/15, 47a/8, 49b/2, 51a/13,
52b/10, 52b/11, 52b/12, 55a/4,
55a/10, 56a/8, 56a/13, 56b/6, 57a/2,
57a/3, 57b/11; ş.-dan 20b/9, 25a/14,
29b/2, 40a/5, 42b/9, 45b/4; ş.-ya
57a/8, 58a/7; ş. içinde 42b/8, 57a/2;
şaru ş. 17a/9, 32b/8, 35b/7, 36a/2,
36a/7, 41b/1, 45b/5; şaru ş. ağımağı
5a/8; şovuk ş. 7a/6, 8a/12; şaru ş.-

⁵⁶Metinde ‘söylem’ olarak geçen damar adı
‘useylem’ olmalıdır

lar aç- 9b/10; kükürlü ş.-lara 43b/14; sovuğ ş.-ya 37b/10; ş.-yı 19b/9, 20b/8, 25a/6, 34b/4, 39a/9, 44b/8, iriği ş.-yı 23a/13; nār ş.-yı 55a/15; tūt ş.-yı 56b/2; ş.-yı 33b/13, 34b/5, az ş.-yı 25b/10, fuva ş.-yı 31a/10, ılıcağ ş.-yı 16b/10, 19a/15, karbuz ş.-yı 27a/1; kepek ş.-yı 16a/2; kimnūn ş.-yı 52b/9; mersin ş.-yı 40a/10; sehl ş.-yı 17a/12, 10a/10; şābūn ş.-yı 24a/7, 31b/13; soğan ş.-yı 31b/13; şoğan ş.-yı 38b/12; ş.-yın al- 15b/11, 21b/4, 44b/9; ş.-yın 12a/2, 20a/10, 29b/15, 33a/6, 34a/4, 39b/5, 51a/15, 55a/4, 55b/6, 56a/3, 56a/8, 56a/14, 56b/9, 57a/11; tavuğ ş.-yı 8a/13; yaş kişnic ş.-yı 27a/10; tatlu nār ş.-yın 55a/14; ş.-yına 55b/10, 56a/4, 57b/11; ş.-yını 20a/12, 38b/4; ş.-yla 14a/10, 51a/14, 52b/8, 53a/2, 56a/3, 57a/7, 57a/10, 57a/15, 57b/5, 57b/10, 58a/5, ılıcağ ş.-yla 38b/13, 47b/9, 49a/5; kükürlü şuyyla 46a/12; ş.-yla avka- 39b/12, 39b/13; koruğ s.-yı 29b/11, 26b/13; koruğ ş.-yula 16a/1; şu dōkin- 22b/2; şu gibi  t- 8a/4; şu girmekden 14b/1; şu içmekden 42b/5

su : bk. řu. s. irkil- 8a/10; s.-ya 3a/2; s.-yın 46b/14; s.-yına 56b/13; s.-yla 39b/6; tūt s.-yı 56b/1

su'd : <Ar. Topalak otu. 18a/3, 39a/6, 39a/11, 52b/14

řudā' : <Ar. Başağrısı. 10a/1

şufuf: <Ar. Toz şeklindeki ilaçlar, toz halinde ila . s.-ı 34a/15; s.-ı  t- 37b/1; s.-ıla 38b/3; s.-lar 38b/7

şu kerdemesi : Su teresi. 43a/1

şulan- : Sulanmak. ř.-sa 6a/8; ř.-ur 9a/10, 9a/13, 16a/15, 24b/2, 38b/9

şulu : Sulu. 30a/8; ř.-ca 9b/13

řumāk (ğ): <Ar. Sumak ağacı ve tohumu. 12a/8, 18a/15, 38a/12, 38a/14, 52b/11; s. yaprağı 37b/5; s.-ı 27a/9, 55b/13; s.-ıla 37a/14

şummak : <Ar. Sumak ağacı ve tohumu. s.-ı 17b/9

şusalık (ğ): Susuzluk. ř.-ı 55a/12, 55b/3, 56b/4

şuci : şarap. 15a/10, 15a/15, 22a/13, 31a/14, 42a/5; s.-sin 15a/15; s.-le 8b/7, 8b/8, 15a/14, 33b/11, 37a/6, 43a/10, 43b/13, 45b/6, 48b/11

şud : S t. 42a/9, 51a/13; s.  r gin 30b/10; s.  r giyle 19b/14; s. gibi ol- 14b/9; s. şaynad- 22a/12; s.-ile 14b/14, 16a/10, 16a/7, 25a/12, 35a/13, 47b/3;  ig s dile 38a/4; s.-in 26b/2; bāzām s.-iyle 16a/12, 36a/4; keçi s.-in 27a/8

şudde : <Ar. Peklik; mide dolgunluğu;  eşitli organlarda g r len dolgunluk. s.-leri 56a/10, 57b/6; s. olmağdan 36a/15

- südük (g)** : Sidik, idrar; krş. bevl. s. yolından kan geldüğine 5b/14
- süg** : İtkaşarı, tilkitaşağı; krş. ħuşyetü'ş-şa'leb18a/3
- sükker** : Şeker. 54a/14, 57a/11, 57a/15; s.-i 56b/4; s.-le 56b/6; s. şerbetin 7b/10; nebât s. 50b/14
- sülüğen** : Sülüğen, kırmızı boya. (Euphorbia peplis) 51a/4, 51a/8
- sülük** : Sülük. 22a/9; sülük ur- 15b/14; s.-yapış- 22a/6, 22a/7
- şülüş** : <Ar. Üçte bir. s.-i 53a/2, 56a/13, 57a/7
- sün-** : Kopmadan uzamak, gerilmek. s.-erse 51b/13
- sümbül** : <Ar. 1. Sümbül otu. (Hyacinthus orientalis)18a/3, 54b/8, 54b/11; s-i hindî 'kedi otu' 52b/4, 53b/8; s.-i asārūn 52b/15. 2. Başak.
- sünger** : Sünger. 27b/12; s.-le 7b/15; s. ur- 13b/12
- sünnäre** : ? s.-yle 21b/8, 21b/11
- sünnet** : <Ar. Sünnet. s.-e 52a/5; s. ét- 39a/1; s. edecek yerde 7a/6; s. kılcı 7a/1; s.-süz 20b/15
- sünnetlü** : <Ar. Sünnetli, sünnet olmuş. s. ol- 7a/12
- süñsün** : Boyun. s.-n çıkmak 47b/6
- süñük (g)** : Kemik; krş. kemük. 3b/14, 6a/14; s.-den 2b/12; s.-dür 3b/13; paça s.-i 30a/12
- sür-** : Sürmek. s.-e süre yu- 17b/11; s.-eler 8a/7, 15b/4, 18b/2, 24a/2, 38b/13, 50b/12; s.-er 53a/6, 53a/13, 53a/14, 57b/8
- sürç-** : Sürçmek. s.-er 47a/9
- sürme** : Sürme. s. çek- 27a/10; s.-i işfahānī 27a/8
- sürt-** : Sürtmek. s.-eler 31a/11, 47a/12
- süst** : <Far. Gevşek, güçsüz, işlevini yapamaz. s. at- 3b/5, 3b/6; s. olacak vaktin 22b/2
- süz-** : Süzmek. s.-e 24b/10; s.-eler 9a/6, 9a/8, 12a/2, 14b/6, 14b/12, 15a/9, 15a/15, 19b/12, 25b/10, 27a/9, 29b/15, 34b/6, 35a/4, 37a/6, 37a/9, 39b/5, 39b/7, 42a/4, 43b/13, 50a/14, 51a/10, 51a/15, 52a/7, 53a/2, 55a/4, 55a/10, 55b/9, 56a/4, 56a/8, 56b/9, 56b/12, 57a/3, 57a/8, 57a/11, 57a/15, 57b/5, 58a/7

Ş

- şaf** : <Far. Fitol, kimi hastalıklarda makattan uygulanmak üzere hazırlanmış fitil. 37b/8
- şāḥ** : <Far. Parça; dal, budak. ş. ét- 23b/5
- şah(ı)s** : <Ar. Kişi, şahıs. ş.-a 2a/5; ş.-uñ 3b/10
- şakak (ğ)** : <Ar. Şakak. ş.-ların 13a/12; ş.-ına 52a/8
- şakıka** : <Ar. Migren, yarım baş ağrısı. ş. tamarları 11b/9
- şalcam** : <Far. Şalgam.39b/2

- şalgam** : <Far. Şalgam. ş. şorvasın 34a/14; ş.-ı 24b/11
- şarāb** : <Ar. Şurup. 4b/2, 33a/13; ş.-ı benefşe 10a/4, 16a/13, 19a/8, 21a/5, 21b/15, 22a/1, 27a/13, 34a/14, 45a/10, 55a/2; ş.-ı enār 35b/10, 46b/15; ş.-ı enareyn 55a/12, 55b/3; ş.-ı haşhāş 56a/5, 17a/10; ş.-ı heliyyūn 39b/3; ş.-ı hummāz 25a/7, 26b/14; ş.-ı mersīn 56a/1; ş.-ı na'na' 55b/8; ş.-ı nīlūfer 34b/6, 40b/7, 55a/8; ş.-ı rivend 19b/10; ş.-ı şandal 55b/11; ş.-ı sefercel 55b/2; ş.-ı sigengübīn 56b/4; ş.-ı tuffāh 55b/4; ş.-ı 'unnāb 27b/4, 29b/13, 40b/7; ş.-ı uşūl 36a/6, 37a/3, 39b/3, 42b/9, 45a/9, 56a/10; ş.-a 15a/9; ş.-ıla 35a/1, 42a/3; ş.-ları 55a/1; ş.-ü'l-āş 37a/15, 38a/13; ş.-ü'l-ās 38b/2; ş.-'ül-tīn 56b/7; ş.-ü'l-tūt 56b/1; eski ş.-ıla 15a/8; şarb eski ş.-ıla 42a/2; tūt ş.-ın 21b/5
- şart** : <Ar. Şart, bir şeyin olması için gereken durum. 46b/1
- şaşır-** : Şaşırmak, hata yapmak. ş.-mayalar 48a/11
- şāyed** : <Far. Eğer. 7a/15
- şaytarac** : <Ar. Serkile otu ve kökünden elde edilen bir tür ilaç. 15a/13, 15b/10, 16b/9, 23a/1, 24/3, 30a/11, 30b/5, 31a/8, 31a/13, 31b/7, 32a/6, 53b/1
- şāzenec** : ? Şāzine, kantaşı. ş.-i mağsūl 12b/3, 12b/4
- şeb** : <Ar. Şap. 33a/14, 11b/8, 17b/10, 17b/14, 18a/14, 37b/2, 38b/11, 41b/10; ş.-i 29a/1; göyünmiş ş. 9b/13
- şefeteyn** : <Ar. İki dudak; alt ve üst dudak. ş. tamarlarından 18a/10
- şefkatlü** : <Ar. Merhametli, şefkatli. 7b/7
- şeftālū** : <Far. Semiz erik; şeftali. ş. yaprağı 34a/6, 49b/14; ş. çekirdeği 14b/11
- şhterrec** : <Far. Şahtere otu. 58a/4
- şehvet** : <Ar. Şehvet, cinsel istek. ş.-i 53a/13
- şeker** : <Far. Şeker; krş. sükker. 19b/12, 20a/5, 20b/7, 21a/13, 25a/10, 25b/11, 27a/2, 29a/2, 33a/6, 34b/6, 35a/4, 35a/12, 37a/6, 38a/15, 39b/7, 40a/10, 44b/9, 45b/10, 45b/11, 46b/14, 54b/1, 55b/7, 55b/10, 56a/4, 56a/9, 56a/14, 56b/2, 56b/13, 57a/4, 57a/8, 57b/5, 57b/10, 57b/12; ş.-e 55a/11, 55b/1; ş.-i 55a/5, 55b/14; ş.-ile 17a/15; ş.-le 21a/6, 27b/8, 28b/2, 54b/2; ş. ek- 8a/3; ş. şerbetin 8a/12; ş. şerbetini 4a/15; ş. şerbetiyle 52b/9; nebāt ş. 27a/1, 40a/9; nebāt ş.-le 26b/15; nebāti ş.-le 39a/12
- şem'** : <Ar. Balmumu; mum. 50b/11
- şerāyīn** : <Ar. Atar damarlar. 4a/5; ş.-den 23a/4
- şerbet** : <Ar. Şurup; krş. şarāb. 21a/11, 38b/6, 40b/11, 43b/8; ş. ét- 21b/5; ş.-i 52b/8, 53a/11, 53a/4, 53b/10, 53b/6, 54a/1, 54a/13, 54a/7, 54b/3;

- sükker ş.-in 7b/10; şeker ş.-in 8a/12;
şeker ş.-ini 4a/15; şeker ş.-iyle
52b/9
- şeref** : <Ar. Şeref, onur. 2b/8
- şeş-** : Çözmek. ş.-eler 13a/10, 36b/9
- şirec** : Şıra. ş. yağıyla 50a/8
- şirligün** : <Far. Şırlağan, susam, susam
yağı. 50a/12, 52a/9; ş. yağı 50b/15;
ş. yağın 52a/1, 52a/5; ş. yağıyla
50a/10, 50a/14
- şifâ** : <Ar. Hastalıktan iyileşme, sağalma.
ş. ol- 11b/11, 12b/2, 12b/10, 13b/2,
14a/15, 15a/2, 15b/4, 16b/11, 17b/7,
18a/2, 19a/5, 19b/5, 20a/5, 21a/13,
22a/5, 23b/1, 23b/12, 24a/15, 25a/2,
25a/15, 25b/14, 26a/12, 29b/7,
30a/5, 31b/14, 32a/1, 33b/9, 34a/8,
35a/5, 37b/10, 38a/10, 38b/7,
39b/14, 41a/3, 43a/3, 43b/5, 43b/15,
44b/10, 45b/3, 46a/10, 46a/13;
kendinüñ ş.-sı 2a/6
- şiryân** : <Ar. Atardamar. 40a/15; ş. içinde
44b/11; ş. şu'belerindedür 5a/2; ş.-
dan 7b/12
- şiş** : Şiş, ur. ş.-in çek- 32b/6; ş.-ine 6a/11;
ş.-lere 52a/8
- şiş-** : Şişmek. ş.-düğine 5a/15, 5b/1; ş.-
düğünüñ 21a/2; ş.-er, 25a/4, 27b/4,
32a/12, 33a/12, 35a/7, 35b/5, 41a/4,
gözleri ş.-er 7b/9, göz kabağları ş.-
er 11a/14, hâyanuñ cildi ş.-er 36a/3,
ucı ş.-er 21b/1, uyluğ ş.-er 42a/7,
yüz ş.-er 16a/4, 43b/8; katı ş.-erse
44b/1, kesilen yer ş.-erse 12b/14; ş.-
se 32a/11, 35a/6, 45a/6, dil ş.-
se21a/1, diş etleri ş.-se 18a/8, katı
sızlayup ş.-se 26a/8
- şişe** : Şişe. ş. içine 49b/16; ş. ur- 38a/5,
47a/14; ş.-ler 44a/9; ş.-yle 28a/3
- şiyâf** : <Ar. bk. şâf 13a/14; şiyâf ét- 15a/1;
şiyâf soğ- 9a/2, 23b/9; ş.-dan 13a/1;
ş.-ı 12b/1, 43a/13; ş.-ı ét- 37b/7; ş.-
lar eyle- 12b/8; ş.-ı zahîr 38b/2;
şifat-ı ş. 12b/3
- şol** : Şu. ş. deñlü 9b/9; ş. kadar 8b/10
- şorva** : <Far. Çorba. ş.-lar 46a/6, 46b/12;
koyun eti ş.-sın 4b/1; nârendk ş.-
sın35b/9; rişte ş.-sın 23b/1, 23a/15;
semiz tavuğ ş.-sın 34b/12; şalgam
ş.-sın 34a/14;.
- şöyle** : Şöyle. 1b/7, 27b/7, 37a/10, 49b/7
- şu'be** : <Ar. Şube, bölüm, kısım, takım. ş.-
den 7b/12; ş.-ler 4a/5; şiryân ş.-
lerindedür 5a/2
- şukâk** : Yarıklar, çatlaklar. 14a/3, 24b/15;
ş. ol- 14a/10, 24b/1, 24b/10, 33b/9;
- şükr** : <Ar. Şükür, görülen iyiliğe
gösterilen memnuluk, şükran. 1b/1

T

- tâ** : <Far. Ta; bir şeye, bir yöne doğru.
7b/4, 8a/4, 8a/7, 8a/9, 8a/14, 9b/6,
10b/12, 11a/8, 14a/9, 14b/4, 14b/5,
15a/1, 15a/10, 15a/15, 17a/3,
19a/15, 21b/7, 21b/12, 22a/5,
22b/12, 22b/13, 22b/14, 23a/10,
23a/13, 23b/11, 25b/4, 26b/6,
27a/11, 27b/10, 28a/3, 28b/7, 28b/8,

29a/2, 32a/4, 35a/14, 35b/12, 35b/14, 36b/12, 40a/5, 40a/8, 41a/7, 41a/10, 41b/8, 42a/5, 42a/10, 42a/12, 44a/14, 45a/10, 45b/7, 45b/14, 48b/12, 48b/12, 49a/5, 49a/8, 49b/12, 50a/14, 50b/2, 51a/5, 51b/13, 52a/6, 53a/2, 55b/15

ta'âm : <Ar. Yemek, yiyecek. 33a/10; t.-i 53a/12, 53a/6, 54b/5; t.-lar 34b/11, 37a/2; t.-lardan 23a/8, 24a/11, 30b/11; yâbis t. 42b/12; gâlîz t.-lar buhârından 18a/9; gâlîz t.-lardan 13b/9; muhâlif t.-lardan 23a/8

taban : Taban. 6b/1

tabî'at : <Ar. Mizaç özelliği; eski tıpta bünyenin (hılt-ı arba'a) kan, safra, sevda (kara safra) ve balgamdan meydana geldiği kabul edilir. Bu dört öğenin her biri soğuk-nemli, sıcak-kuru olmak üzere iki özelliğe sahiptir. Bütün nesnelere buna bağlı olarak soğuk-nemli (yaş), sıcak-kuru özelliklerine sahiptir. Nesnelere bu özelliklerine 'tabiat' adı verilir. 19a/6; t.-a 21b/15; t.-i 25a/7

tabîb : <Ar. Hekim, doktor. 2b/2; t.-lerin 1b/10

tafra : ? Göz pınarında olan bir hastalık. t. ol- 12a/10

tağ : İyileştirmek için vücudun hastalıklı bölümünde kızgın bir araçla yapılan yanık. 13a/5; t. ur- 5a/2, 10b/8

tağıl- : Dağılmak. t.-mazsa 41a/6; t.-up 26b/5

tağıt- (d) : Dağıtmak. t.-ur 54b/6

tağla- : Dağlamak. t.-nan 36b/12; t.-yalar 7b/13, 7b/5, 13a/4, 18b/9, 36b/9

tağlağıcuk (g) : Dağlama işi için kullanılan araç. t.-ıla 36b/7

tahîn : <Ar. Tahin. 19a/4, 36a/8

tahlîl : <Ar. Çözümleme, analiz; halletme; geçirme. t. bul- 21b/6; t. ét- 56a/11; t. olma- 12b/1; t. ol- 21b/3

tahta : <Far. Tahta. t. ét- 44a/12; t.-ya şar- 36b/4; t.-yı 36b/9

taquq : Tavuk. 20b/7

taqvîyet : <Ar. Kuvvetlendirme, kuvvetlendirilme. t. ét- 46b/15

talak (ğ) : Dalak. 6b/1, 42b/4, 42b/14; t.-a 43a/1; t.-dan 19b/7; t.-ın 43a/3

tâlîl : “*tâlîl renci kim aña sigil derler sebebi balgamdan ve a'sâb azmağdan olur yumrucağ olur azar üsti yarılır*” 32a/1

tamâm : <Ar. Tamam, bütünüyle. 8b/10, 8b/11, 23b/6, 25b/13, 29a/3, 29b/7, 30a/1, 33a/1, 41a/11, 51b/14; t. aqıd- 23a/13; t. olma- 47a/15; t. yüzi dut- 15b/7

tamar : Damar. 4a/7, 4b/3, 5a/11, 5a/13, 5b/1, 6a/4, 6a/6, 6a/9, 6a/12, 7a/13; t.-a 6a/3; t.-dan 2b/11, 23b/13, 24a/10; t.-i 5a/9, 5b/10, 7b/13; t.-ından 10b/11, 41b/15; t.-lar 4a/5, 4a/6, 37a/12; t.-lardan 4a/7; t.-ları 11b/10, 20a/8; t. kesil- 7b/12; t.-i

- kes- 11b/10; -lar bağlanmağdan ol- 36b/15; gvde -ı 5b/8; ol -ı 3a/15, 3b/2, 3b/5; olu -ı 3b/8; ulağ -ı 5a/3; abl'z-zirg -ından 30a/8; 'ırku'n-nis -ından 41b/14; ifl -ından 10b/10, 11a/15, 14b/2, 16b/1, 17a/10; olunuğ bağ -ından 21b/3, 23a/7; Őfin -ından 19a/9, 41b/14, 42a/8, 46a/5; gk -lar 35b/6; Őaıka -ları 11b/9; Şefeteyn -ından 18a/10
- amzur-** : Damlatmak. -alar 11b/7, 12a/14, 12b/1, 12b/2, 13a/1, 14b/10, 14b/13, 14b/15; gze -alar 12b/10, 27a/10;
- ne** : <Far. Tane; krş. dane. ayva . 34a/6
- araf** : <Ar. Taraf, yan. -a 8b/12; -dan 48a/10; -ına 21b/2; -ında 48a/6; ; Şol -ında 42b/5
- arak** : Ayağın yksek olan st blm. . stinde ol- 6a/9; -ı 41a/15
- arıl-** : Daralmak, bunalmak. -mış 4a/13
- arife** : <Ar. Tarife. -si 49b/9
- as** : Tas. 12a/2
- aŐ (I)** : Taş. 20a/13, 20b/13, 42b/2; . ol- 20a/6; -ı 20b/3, 20b/4, 39a/1, 49a/7
- aŐ (II)** : DıŐ. . yzinden 41a/7; -ında 37b/11
- aŐlı** : bk. aŐlu -unuğ 20b/1
- aŐlu** : Taşı olan. -yı 20a/13
- aŐra** : Dışarı. 36b/12, 37b/14, 38a/6, 46a/14, 46b/3; -dağı 48b/7; -dan 23a/5; -sı 37b/12
- alu** : Tatlı 15a/6, 25a/1, 55b/9; . nr 55a/13; . ėızlardan 29b/13
- 'n** : <Ar. Veba. 25a/8; . cinsidr 27b/3; . renci 25a/2; -a 50a/11
- av'in** : <Ar. Vebalar. -e 51b/2
- avar** : BykbaŐ hayvan. . eğer gibi 36b/7
- avl** : <Ar. Uzun. zirvend-i . 54a/4, 51b/4
- avuk** : Tavuk. t.-a 47a/12; t.-ı 46b/14; t. necisi 47b/1; t. Şuyla 8a/13; t. yağı 14a/7, 24b/9, 52a/10; t. yavrusunuğ anıyla 12b/8; semiz t. Şorvasın 34b/12
- ye** : <Far. Dadı, stanne. -si 33a/10
- ze** : <Far. Taze, yaş, bayatlamamıŐ. 32b/13; t. mu'lecesin t- 6b/14; t. olan cirhate 6b/13; t. ol- 12a/13; t. yn 12a/14
- ebŐir** : <Far. Bambu Őekeri, hintkamıŐı Őekeri. 21a/7, 34b/7, 39a/6
- ebsi** : Tepsi, sini. t. içinde 53a/7, 53a/8
- ecribe** : <Ar. Tecrbe, deneme. 2b/1; t. ol- 2a/3; t. ıl- 7a/2
- edbr** : <Ar. nlem. 29b/9; t.-i 'ilc 7b/9, 8b/2, 9a/5, 9a/14, 10a/3, 10a/14, 10b/10, 12a/7, 12a/11, 13a/3, 13a/8, 14a/5, 14b/2, 15a/5, 15b/7, 16a/5, 16b/1, 16b/13, 17a/9, 17b/9, 18a/9, 18b/6, 19a/7, 19b/9, 21a/3, 21b/3, 22a/7, 22a/11, 22b/6, 23a/7, 23b/4, 24a/1, 25a/4, 25b/3, 28a/15, 29a/11, 30a/8, 30b/9, 31a/4, 31b/4, 32a/3, 32a/13, 32b/13, 33b/11, 35a/8,

- 35b/7, 36a/4, 36b/3, 37a/14, 37b/13, 38a/11, 39a/4, 40a/2, 40a/15, 40b/10, 41b/2, 42b/6, 45a/8, 46a/4, 46a/14, 47a/13; t.-i evvel 11a/14, 11b/13, 13b/8, 20a/9, 24b/2, 26a/1, 26a/14, 26b/11, 27b/4, 28a/1, 33a/12, 34a/12, 34b/9, 37a/1, 38b/9, 41a/5, 41b/13, 42a/7, 43a/5, 45b/5; t.-i ğızā 39b/1; t.-i 11a/5, 44b/13;
- tekne** : Tekne, uzun ve geniş kap. t.-ye 37a/10
- tekrār** : <Ar. Tekrar, yine, yeniden. 55a/6
- te‘lif** : <Ar. Kitap, eser yazma. t. ét- 2a/8
- telyîn** : <Ar. Yumuşatma; içi yumuşatma, kabızlıktan kurtarma. t. ét- 29a/7, 35a/1; t. ol- 30b/11
- temiz** : Temiz. 46a/15; t. ét- 9b/6, 23b/11, 35b/13; t. ol- 22b/13
- temr** : <Ar. Hurma. t.-i hindî “Hint hurması, demir hindi; meyvasıyla şerbet yapılır; tatlı içeceklerin yapımında kullanılır” 10a/4, 19b/13, 26b/13, 31a/2; t. h.-yle 29a/7; maḥbūh -ı t. hindî 26a/15
- temt** : ? 39a/1
- ten** : <Far. Ten, vücut, beden. t. renginde ol- 19a/7; t. renginde 27b/14; t.-i 45a/13; t.-i renginde ol- 40b/9
- teñcere** : Tencere t.-ye 51b/11
- tenkıye** : <Ar. Şırınga ile bağırsağa ilaç verme. t.-i beden 4a/9; t.-i beden ét- 15a/5, 38b/9; t.-i beden kıl- 32a/3; t.-i dimağ ét- “Şırınga ile beyne ilaç verme ”13b/8; tenkıye‘-i d. eyle-
- “Şırınga ile beyne ilaç verme ” 5b/8; dimağı t. ét-16a/3
- ter** : <Far. Yaşlı, nemli özelliğe sahip; bk. ıssı (II). t. ğızālardan 39a/5; t.-dür 2b/15, 3a/1, 3a/3, 3a/3, 3a/8, 3a/12
- terāzūla-** : <Far. Terazilemek, birbiriyle uyuşturmek. t.-ya 48b/7
- tere** : <Far. Tere otu. t. toḥmı 31b/7, 31b/12
- tereyāğı** : Tereyağı. bk. şayağı. 14a/7, 24a/5; t.-n 27a/14
- terkiḅ** : <Ar. Terkip, ilaç terkibi. 17a/4, 23a/1, 39a/10, 52b/14, 52b/4, 53a/6, 53b/1, 53b/13, 54a/4, 54a/10, 54b/6; t.-i ét- 9a/15, 10b/3, 10a/15, 10a/7, 11b/4, 14a/11, 15a/7, 15b/9, 15b/14, 16b/2, 16b/14, 17b/13, 24a/2; t.-i 16b/8, 17b/4, 17b/15, 18a/3, 18a/13, 18b/6, 20a/10, 21a/6, 21a/9, 23a/2, 24b/5, 24b/8, 25b/5, 25b/9, 26a/3, 26a/8, 29b/14, 30a/11, 31a/6, 31a/12, 31b/6, 31b/11, 32a/6, 33a/14, 36a/9, 37a/4, 38b/15, 39a/6, 41b/4, 45b/2, 54a/15; t.-ile 39b/3; t.-lerin 2b/7
- terlik** : <Far. Yaş özelliğe sahip olmak. 55a/8
- terḥīb** : <Ar. Tertip, düzenlenmiş. t.-i mizāc ét- 24a/11
- tesbīh kurdı** : ? t. k.-n 39b/12
- teşbih** : <Ar. Benzetme, benzetilme. t. ét- 2b/14
- teşhīş** : <Ar. Teşhis, hastalık tanısı. t. ét- 2b/3

- teşmîr** : <Ar. Sıvama, sıvanma. t. ét- 13a/6
- teşrih** : <Ar. Etrafiyla şerh etme; anatomi. t.-den 3b/11; t.-inde 2a/2; t.-inden 3b/12
- tevfik** : <Ar. Uydurma, uygunlaştırma. muvafağ'ül-t. 2b/4
- tezek** : Tezek t.-in al- 17a/5; inek t.-iyle 9b/14; kızıl inek t.-iyle 9b/13
- tıhl** : <Ar. Dalağı büyük. verem'üt-ť. 'dalak şişmesi' 42b/3;
- tılâ** : <Ar. Sürülerek kullanılan ilaçlar, merhemler. ř.-yı 38b/10
- tîmâr** : <Far. Yara bakımı, tedavi. t. ét- 3b/10, 8b/10, 19b/3, 36b/13, 44b/6, 45a/13, 46b/5; t. étme- 36b/3; t. olın-15b/5
- ťin** : <Ar. Kil, tıbbi kil. ř.-i êrmenî "kilermeni adı verilen bir tür kil." 26a/4; 26b/14, 40b/2
- tiryâk** : <Ar. Genellikle panzehir niteliğinde olan bir grup macun. 13b/10, 22b/9, 32a/10, 47a/2; t.-ı arba'a 34b/15, 37a/3, 47b/4; ma' cün-ı t.-ı arba'a 54a/3
- tîz** : <Far. Çabuk. 2b/1, 3b/3, 9a/2, 13a/10, 13b/13, 20a/3, 20b/6, 23b/9, 27b/9, 39a/15, 41a/9, 42b/1, 51a/1, 52a/4; t. aç- 12a/4; t. açıl- 11a/7; t. at- 3a/15; t. tîz 20a/3, 39a/14
- tîzcek** : Hemen, çabucak. 4a/11, 8a/5, 42a/8, 46a/15
- toğ-** : Doğmak. gün ř.-ıcağ 4a/14
- toğra-** : Doğramak. ř.-yalar 38a/12
- toħm** : <Ar. Tohum. t.-ları 57b/9; t.-lerinden 56a/12; t.-ı anîsôn 34b/1; t.-ı âs 39a/12; t.-ı circır 16b/14; t.-ı fi'l kılupa31a/8; 'aşfür t.-ı içi 54b/1; boy t.-ı 14b/14, 19a/11, 20a/11, 28b/4, 38b/6, 57a/13; çelür t.-ı 37a/5; ħatmî t.-ı 19a/11, 28b/4; ħıťmi t.-ı 39b/4; ħıyâr t.-ı 39b/5; kabağ t.-ı 39b/6; kara çeltü t.-ı 20a/9; kâsnî t.-ı 10a/8; kavun t.-ı 39b/6; karpuz t.-ı 39b/6; kerefes t.-ı 52b/5; kerefüs t.-ı 34a/15, 35a/3, 37a/5, 39b/4; kettân t.-ı 14b/14, 28b/4, 51b/9, 57a/13; marül t.-ı 10a/8; mersin t.-ı 37b/5; râziyâne t.-ı 11b/4, 35a/3, 34a/15, 53b/3, 56b/12; şoğan t.-ı 42a/1; turb t.-ı 16b/14, 31b/7, 31b/11, 42a/1, 43a/8; üzerlik t.-ı 11b/5; boy t.-ın 51b/9; turb t.-ın 22a/15; mersin t.-ın 56a/3
- toħme** : <Far. Peklik, hazımsızlık. t. olmağdan 22b/5
- toħmekân** : <Far. Semiz otu; krş. semüz otu. 34b/5, 39b/6
- toķun-** : Dokunmak. ř.-up 8b/4
- toķuz** : Dokuz. ř.-uncu 2b/11, on ř.-uncu 5b/15
- ťol-** : Dolmak. ř.-a 26b/6, 28b/9, 42a/10; et ř.-ınca 25b/13
- ťola-** : Dolamak. ř.-yalar 48a/14
- ťoldur-** : Doldurmak. ř.-alar 22b/14, 32a/5, 32b/4, 36b/10, 42b/3; řuz ř.-alar 23b/7
- ťolu** : Dolu. ř at- 3b/3; ř. ol.- 3a/15

tomur- : Burun kanaması burnı t.-dışa 26b/12; burun t.-duğın 5b/6; burun t.-sa 13a/6; burun t.-ur13a/8;

ton : Elbise, giysi. t.-ı 44a/7

tonuz : Domuz. t.-lan 14b/6

tonuz başı : Bir tür çıban. 22b/4

top : Top. 48b/1; t.-ı 47b/15, 48a/2, 48a/11

topalak : Kırkboğum, suut kökü; krş. su^cd. 18a/13, 33a/2, 36a/11

topalan : Kulunç. 34b/8

toprak : Toprak. 3a/4, 20a/7; t.-a 3a/4

topuk (ğ): Topuk. 48a/8; t.-da 26b/8; t.-ların 49a/12; t.-ı 49b/10; t. ağrısına 6a/10; t. çık- 49b/8; t. üstünde 6a/6, 41a/3

torağ otı : Dere otu, rezene. (Anethum graveolens) 20a/11, 43a/8, 52b/8 t. o.-in 22a/15

tudağ : Dudak. t. şukağ ol- 5a/12;

tuluğ : Şakak. t. tamarı 4b/14; t.-ların 48b/4

tunuğ : Tunuk, bulanık. göz t.-in 4b/11

tur- : Durmak. t.-a 9a/11, 53a/7

turb : <Far. Turp. t. toğmı 31b/11, 16b/14, 31b/7, 42a/1, 43a/8; t. toğmın 22a/15

turı : Duru. t. ol- 3b/6

turul- : Durulmak, duru duruma getirmek. t.-a 9a/6

turunc : Turunç. t. kabı 18a/3, 18a/14, 18a/15; yaş t. kabı 15b/15, 16a/1; yumşak döğilmiş t. kabı 24a/14

tüt : <Far. Dut. t. şuyı 56b/1; t. şarâbın 21b/5

tutağ (ğ): Dudak. t.-ından 14a/5; t.-da 14a/3

tütüyâ : <Ar. Göz hastalıklarında kullanılan, çinkodan yapılan bir ilaç; kadınların gözlerine çektikleri sürme. 11b/15, 12a/4; t.-dan 12a/3

tuz : Tuz. 22b/1, 32a/5, 37a/9, 39b/9, 43a/8, 45b/12, 47b/1, 48b/11; t. taldur- 23b/7; t. koy- 21a/13; t. ur- 7b/2; t.-ı 11b/7; t.-ıla 9a/5, 43a/11; kara t. 21a/10; sağ t. 18b/10, 27a/15, 9b/13; sağ t.-ı 12a/9;

tuzlu : Tuzlu. 15a/6, 23b/14, 25a/1

türbüd : <Far. Türbit otu. 43a/14, 54a/10

Türkçe : Türkçe. 22b/4, 23b/2, 34b/8

Türki : Türke ait, Türkle ilgili. t.-ye dönder- 2a/11

türmüs : <Ar. Acı bakla. 31b/7

U

uc : Uç. u. vër- 16a/11; u.-ı 21b/1, 21b/10; u.-ın 21b/11; ayağı u.-ında 48a/5; u.-ını 48a/3, 48a/6; u.-ları 49a/1; başı u.-ında 48a/1 derinüñ u.-larına 7b/14; ebrüşümüñ u.-un 36b/11

‘ufünet : <Ar. İltihap. ‘u.-dür 9a/13, 26b/10; havâ ‘u.-inden 25a/3; sevdâ ‘u.-inden 33b/10

ugra- : Uğramak. u.-r 47a/6

ulaşuğ : Bitişik. u.-dur 3b/15

umsın- : Ummak, istemek, canı çekmek. u.-mağdan ol- 35a/7

umur : <Ar. İşler. u. görmüş ‘tecrübeli, deneyimli, iş bilir.’7a/2

- un** : Un. 33b/1, 42b/13; u.-iken 40b/5; u.-larla 32b/2; u. özi 13a/11; u. öziyle 11a/10; bakla u.-ı 9a/7, 15b/15, 32a/15, 45a/1; kimnün u.-ı 32a/15; kiremüd u.-ı 30a/2; nîlüfer u.-ı 15b/15; nohūd u.-ı 15b/15; m̄zū u.-in 29a/12; nohūd u.-in 11b/5
- ‘unnāb** : <Ar. Kızıl iğde, üvez ağacı. 26a/3, 26b/13, 57b/2; ‘u.-ı 21b/4
- unḥuzāb** : ? 39b/2
- unut-** : Unutmak. u.-mayalar 1b/13
- unutsaklık (ğ)**: Unutkanlık; krş. nisyān. u.-ı 5a/5, 53a/11
- ur** : Ur. u.-lara 51b/8
- ur-** : Vurmak, ilaç sürmek. u.-alar 8b/10, 8b/11, 9a/2, 9b/6, 9b/9, 10a/11, 10b/12, 10b/14, 11b/4, 12b/13, 12b/14, 13a/13, 13b/4, 19a/10, 19a/15, 22b/9, 23a/4, 23a/9, 23a/9, 25a/9, 25a/11, 25a/12, 25b/4, 25b/8, 25b/12, 25b/13, 25b/14, 26b/4, 27b/7, 27b/8, 27b/10, 27b/12, 27b/13, 28a/3, 28a/7, 28b/8, 28b/10, 28b/12, 29a/4, 29a/9, 29b/1, 29b/5, 29b/7, 29b/7, 29a/12, 33a/8, 33b/6, 34a/1, 35a/12, 35b/2, 35b/12, 35b/12, 36a/11, 39a/14, 40a/7, 40a/8, 40b/4, 40b/5, 40b/5, 41a/3, 41a/5, 41a/13, 41b/10, 42a/12, 43a/1, 43a/10, 43a/11, 45a/4, 45a/10, 45b/3, 45b/7, 45b/12, 46a/11, 47a/2, 47a/4, 47b/2; u.-mağdan 27b/6; u.-urlarsa 13a/13; fetil u.-alar 8a/11; ḥūnbend u.-alar 18b/10; ıssı yağular u.-alar 39a/14; sülük u.-alar 15b/14; sünger u.-alar 13b/12; tağ u.-alar 5a/2, 10b/8; tuz u.-alar 7b/2; yaqu u.-alar 48b/1, 49b/8; yağular u.-alar 21b/14, 28a/3, 32b/6, 35a/14, 41a/7, 42a/10, 45a/1; yumurda şarusın u.-alar 8b/6, 10b/14; yaqu u.-up 49b/11
- urul-** : Vurulmak. u.-mağdan ol- 47b/6
- uş** : Akıl. u.-şı git- 7a/5
- useylem** : <Ar. Basılık damarının elin arka kısmına yayılan bölümü. 5b/13; u. tamarından 37a/1, 43a/5, 42b/7
- usḳuf** : <Ar. Bir tür macun adı. ma‘cūn-ı u. 54a/8;
- usḳuṭūrī** : <Gr. Sabır otunun bir türü. bk. sabır. şabr-ı u. 11b/2, 13a/4, 14b/7, 16a/10, 16b/2, 33b/14, 42a/9
- uṣṭuḥūdūs** : <Gr. Karabaş otu. (Lavandula stoechas) 39a/11, 58a/3; ma‘cūn-ı u. 10a/6
- ustura** : <Far. Ustura. 42b/2
- uşak** : Çadruşağı otu ve bundan elde edilen zamk. 41b/7, 51b/4; u.-ı 14b/8, 42b/12; u.-ıla 29a/15
- uvan-** : Ufalanmak. u.-mış 44a/2; u.-sa 44a/11
- uvacuḳ** : Ufacık, küçücük. 40a/1
- uyku** : Uyku. u. getir- 56a/7; u.-suzluğa 56b/15
- uyluḳ (ğ)**: Uyluk, kalçadan dize kadar olan bacak bölümü. 42a/7; u. ağrısına 6a/6; u.-a 42a/6; u.-ına 49b/6; u.-uḡ 44b/10;

uyu- : Uyumak. u.-rken 22a/6, 22a/10
uyuş- : Uyuşmak. u.-ur 43b/7
uyut- : Uyutmak. u.-maz 41b/12
uyuz : Uyuz hastalığı. 30a/6, 34a/3; u. gibi gici- 9a/13; u. ol- 34a/7; u.-a 6a/2; u.-dan 30b/8; ; kuru u. ol- 30b/5
uzan- : Uzanmak. u.-ur 21b/1; u.-ursa 22a/2
uzun : Uzun. 2a/15; u. étme- 45a/12
‘uz(u)v : <Ar. Uzuw, organ. 44a/14; ‘u.-a 6b/11

Ü

üç : Üç. 2b/4, 6b/8, 8a/10, 8b/6, 8b/7, 9b/1, 9b/14, 10b/5, 12a/6, 12b/4, 12b/14, 15b/8, 17b/13, 20a/9, 24/3, 25a/9, 26b/4, 28a/8, 32b/3, 35a/3, 41a/2, 50a/15, 51a/4, 52b/5, 52b/7, 53a/9, 53b/5, 53b/6, 53b/9, 54a/2, 54b/3, 56a/4, 56a/8, 56a/13, 56a/14, 56b/2, 57b/4, 57b/9; ü. yüz 4a/3; ü. yüz altmış altı 4a/5; ü.-er 16b/3, 16b/9, 35a/4, 51b/5, 52b/15, 54a/11; ü.-üncü 2b/7, 4b/9, 6b/10; ü.-üncü 2b/10, 3a/10; on ü.-üncü 2b/13
üfür- : Üflemek, üfleyerek bulunduğu yerden uzaklaştırmak. ü.-eler 13b/2
üküş : Çok. ü. ol- 2b/1
ümiz : <Far. Umut, umma. 27a/4; ü.-dür 2a/6
ürk- : Ürmek, bir şeyden korkup birden sıçramak. ü.-er 47a/9

üsfünger : ? 41a/11
üsküre : <Far. Çorba tası, tas. 24a/12, 42b/8
üst : ü.-i 32a/2; ü.-in 32a/6; topuk ü.-inde 6a/7; taraç ü.-inde 6a/9 mermer ü.-inde 38b/3, şiryân ü.-inde 40a/15, topuk ü.-inde 41a/3, ayak taraçı ü.-inde 41a/15, baş barmaç ü.-inde 5b/15; ü.-ündeki 45b/7
üstād : <Far. Üstat, usta; bir ilim veya sanat alanında üstün yeri olan kimse. 2a/15, 20a/15, 20b/5, 48a/5, 48b/4, 49a/2, 49a/12, 49a/14; çok tecrube kılmış ü. 7a/2; ü.-ı hâdîk 2a/14; ü.-lar 2a/2; ü.-uğ 47b/9
üşen- : Korkmak, ürkmek; hoşlanmamak. ü.-meyeler 12b/11
üşendür- : Korkutmak, ürkütme. ü.-meye. 22a/3
üzer + : Üst. ü.-e 19b/3; ü.-in 44b/5; ü.-ince 51a/14; ü.-nde 7a/10, 15a/9, 32b/11, 35b/6, 42b/7, 49b/6, 50a/4, 50b/8, 51b/11, 55a/14, 55b/13, 57a/4; ü.-inden 7a/11, 7a/12; ü.-ine 2b/4, 4a/15, 5a/1, 7a/8, 7b/1, 8a/11, 8b/6, 8b/12, 8b/14, 10b/14, 11a/10, 11b/9, 11b/10, 14b/4, 14b/11, 16a/7, 16b/4, 18b/8, 20a/14, 20b/7, 22b/7, 22b/8, 23a/3, 23a/11, 23b/9, 24a/5, 24a/8, 24b/14, 25a/5, 25a/8, 25a/9, 25a/10, 25a/11, 25a/12, 25b/4, 25b/5, 26b/6, 25b/7, 26b/4, 27b/6, 27b/9, 28a/7, 28b/6, 28b/8, 28b/8, 28b/10, 29a/15, 29a/4, 33b/8, 33b/8,

34b/11, 35b/1, 35b/2, 36a/8, 36a/10,
36b/2, 36b/8, 37b/8, 37b/9, 37b/15,
38a/1, 38a/8, 38a/14, 40a/3, 40a/6,
40b/3, 40b/5, 41a/10, 41b/7, 42a/12,
42a/13, 42b/15, 43a/12, 44a/12,
44a/12, 45a/4, 45b/2, 45b/7, 45b/11,
45b/14, 46a/9, 47a/2, 47a/4, 47b/2,
47b/14, 48a/12, 48a/9, 48b/10,
49a/11, 49b/9, 49b/10, 50a/5, 50b/5,
51b/12; ü.-ini 23a/1

üzerlik : Sedef otugillerden, yaprakları
almaşık, çiçekleri beyaz renkte,
susama benzeyen tohumu acı olan
bir bitki. ü. tohumı 11b/5

üzil- : Kopmak, kesilmek. ü.-üp 15a/1

üzüm : Üzüm; krş. ‘ineb. (Vitis vinifera)
ü. dânesi gibi ol- 21b/1, 21b/10,
37b/12; çekirdeksiz kıvıl ü. 53b/4;
çekirdeksüz kıvıl ü. 35a/2; kara ü.
17b/3, 39a/7; kıvıl ü. çegirdegi
58a/4; kıvıl ü. 34b/12, 56a/13,
56b/10; kıvıl ü.-le 43a/15;

V

veca‘ : <Ar. Ağrı. v.-ı verik 41b/11

vâcib : <Ar. Yapılması gerekli olan. 2b/2;
v. ol- 6b/11

vâfir : <Ar. Çok, bol. v. çık- 46b/6

vâki‘ : <Ar. Olan, olma. v. ol- 1b/9, 2a/5,
2a/13, 6b/8, 6b/8, 15b/5, 16a/10,
16b/12, 17a/7, 21b/7, 22a/4, 22b/3,
23b/14, 23b/15, 27a/6, 29b/8,
40a/1, 40b/8, 41a/4, 44b/5

vağ(i)t : <Ar. Vakit. 4a/10, 5a/1, 11a/5,
14a/4, 18a/7; v.-e 55a/5; v.-i
hâcetde 50b/12, 51a/6, 51a/11,
55a/11, 55b/1, 55b/11, 56a/1, 56a/5,
56a/9, 56a/15, 56b/2, 56b/7, 56b/14,
57b/6; vağt-i kâr 2b/1; v.-i 2a/13;
v.-in 21b/11, 47a/9; v.-inde 14b/10,
21b/8; hâcet v.-inde 12b/9, 14b/9,
14b/13, 18a/7, 18b/2, 24b/10, 50b/5,
51b/7, 52a/3, 55a/7

va’llahu : <Ar. Vallahi. 2b/4 ; v. ‘âlem
4a/8, 14a/3, 15b/5, 49b/12

var : Var. 5b/7; v.-ise 8a/2, 41a/9, 58a/1;
v.-dur 27a/4, 46b/3

var- : Varmak, gitmek. v.-a 17b/5,
26a/11, 30b/4, 49a/3, 49a/8, 49a/13,
49b/11, 49b/11; v.-alar 30a/3,
31a/10; v.-duçca 16b/13, 20a/7,
23b/3, 23b/15, 25b/2, 30a/7; v.-ıcaç
33a/11; v.-ınca 50b/1; v.-mazsa
49a/6; v.-ur 48b/1, 48b/8; v.-urken
48a/12; hâmmâma v.-a 15a/10

vâşıl : <Ar. Erişen, ulaşan; Hakk’a eren;

vâşılâha : ? v. getür- 50b/3

ve : Ve. 1b/1, 1b/3, 1b/4, 1b/6, 1b/10,
1b/13, 1b/13, 2a/2, 2a/3, 2a/10,
2a/10, 2a/11, 2a/12, 2a/12, 2a/13,
2a/14, 2b/2, 2b/4, 2b/7, 2b/8, 2b/8,
2b/15, 3a/1, 3a/2, 3a/2, 3a/3, 3a/3,
3a/4, 3a/6, 3a/8, 3a/9, 3a/10, 3a/12,
3a/15, 3a/15, 3b/1, 3b/3, 3b/3, 3b/5,
3b/5, 3b/5, 3b/6, 3b/6, 3b/9, 3b/9,
3b/9, 3b/11, 3b/13, 4a/1, 4a/1, 4a/3,
4a/9, 4a/10, 4a/11, 4a/12, 4a/12,

4a/13, 4a/13, 4a/13, 4a/13, 4a/14,
 4a/15, 4b/1, 4b/3, 4b/7, 4b/7, 4b/8,
 4b/9, 4b/10, 4b/10, 4b/11, 4b/11,
 4b/11, 4b/13, 4b/13, 4b/15, 5a/5,
 5a/7, 5a/7, 5a/8, 5a/9, 5a/10, 5a/11,
 5a/12, 5a/13, 5a/13, 5a/14, 5a/15,
 5a/15, 5b/1, 5b/1, 5b/1, 5b/3, 5b/3,
 5b/6, 5b/6, 5b/11, 5b/11, 5b/11,
 5b/11, 5b/13, 5b/14, 5b/14, 6a/1,
 6a/2, 6a/3, 6a/4, 6a/4, 6a/6, 6a/6,
 6a/6, 6a/8, 6a/9, 6a/10, 6a/11, 6a/11,
 6b/2, 6b/6, 6b/10, 6b/12, 6b/12,
 6b/12, 6b/13, 6b/15, 7a/1, 7a/1,
 7a/1, 7a/2, 7a/2, 7a/3, 7a/3, 7a/4,
 7a/4, 7a/4, 7a/6, 7a/6, 7a/14, 7b/6,
 7b/7, 7b/12, 8a/10, 8a/15, 8a/15,
 9a/5, 9b/6, 10a/3, 10a/6, 10a/7,
 10a/13, 11a/2, 11a/12, 11a/12,
 11a/13, 11b/4, 11b/7, 11b/9, 11b/12,
 12a/6, 12a/7, 12a/9, 12a/12, 12b/5,
 13a/9, 13a/10, 13b/4, 13b/12, 14a/3,
 14a/5, 14a/6, 15a/3, 15a/4, 15a/4,
 15a/5, 15a/6, 15a/7, 15b/8, 16a/2,
 16a/3, 16a/6, 17a/2, 17a/4, 17a/5,
 17a/7, 17a/15, 17b/1, 17b/1, 17b/5,
 17b/5, 17b/8, 17b/9, 18a/7, 18a/8,
 18a/9, 18b/3, 18b/6, 19a/7, 19a/9,
 19a/14, 19b/5, 19b/7, 19b/14, 20a/2,
 20a/2, 20a/7, 20b/10, 21a/11, 21a/3,
 21a/4, 21a/13, 21a/13, 21b/6, 22a/5,
 22a/13, 22a/14, 23a/8, 23b/14,
 24a/9, 24a/14, 24a/15, 24a/15,
 24b/1, 24b/2, 25a/1, 25a/1, 25a/7,
 25a/8, 25b/3, 25b/6, 26a/2, 26a/3,
 26a/3, 26a/5, 26a/5, 26a/6, 26b/1,
 26b/12, 26b/15, 27a/1, 27a/8, 27b/6,
 27b/6, 28a/13, 28b/2, 28b/13, 29a/5,
 29a/6, 29a/7, 29a/8, 29a/15, 29b/1,
 29b/10, 30a/6, 30b/11, 31a/6, 31b/5,
 32a/2, 32b/4, 33a/13, 33b/3, 33b/11,
 34a/13, 34a/14, 34a/14, 34b/4,
 34b/6, 34b/11, 34b/12, 34b/13,
 34b/13, 34b/13, 34b/15, 35b/1,
 36a/9, 37a/3, 38a/15, 38b/2, 38b/3,
 38b/4, 38b/4, 38b/8, 39a/3, 39a/5,
 39a/5, 39a/9, 39a/13, 39a/14,
 39a/14, 40a/14, 40b/6, 40b/12,
 40b/13, 41a/14, 41a/15, 41b/2,
 41b/13, 41b/14, 42b/8, 42b/9,
 42b/12, 42b/12, 43a/1, 43a/2, 43a/4,
 43a/6, 43a/9, 43b/5, 43b/6, 43b/6,
 43b/7, 43b/10, 43b/10, 43b/11,
 43b/14, 44b/8, 44b/13, 44b/14,
 44b/14, 45a/12, 45b/6, 46a/12,
 46a/15, 46b/6, 47a/1, 47a/2, 47b/2,
 47b/3, 47b/4, 48a/14, 48b/14,
 48b/14, 48b/15, 49a/1, 49b/2, 50a/3,
 50a/7, 50b/10, 50b/10, 50b/13,
 51a/12, 51b/3, 51b/8, 52a/4, 52a/8,
 52a/8, 52a/12, 52b/3, 52b/3, 52b/13,
 52b/13, 52b/13, 52b/13, 52b/14,
 53a/3, 53a/14, 53b/6, 53b/11,
 53b/14, 54a/4, 54a/8, 54a/8, 54a/9,
 54a/9, 54a/9, 54a/9, 54a/10, 54a/10,
 54a/14, 54b/3, 54b/4, 54b/5, 55a/2,
 55a/2, 55a/3, 55a/8, 55a/9, 55a/13,
 55b/2, 55b/3, 55b/3, 55b/4, 55b/8,
 55b/8, 55b/9, 55b/12, 55b/12, 56a/2,

- 56a/2, 56a/6, 56a/6, 56a/7, 56a/11, 56a/12, 56a/12, 56b/4, 56b/5, 56b/7, 56b/15, 56b/15, 56b/15, 56b/15, 57a/1, 57a/3, 57a/5, 57a/6, 57a/7, 57a/9, 57a/10, 57a/12, 57a/13, 57a/14, 57b/1, 57b/2, 57b/9, 58a/1, 58a/2, 58a/2, 58a/3, 58a/8
- vebā** : <Ar. Veba hastalığı; krş. ta^un. v. günlerinde 25a/3
- vec** : ? 34b/1, 54b/14
- vech** : <Ar. Sebep, vesile, münasebet; vasıta. v.-ile 2b/15; v.-e 15b/5
- vedāceyn** : ? Bir damar adı. v. tamarlarından 15a/7
- velī** : <Far. Ama, fakat, lakin. 2a/3, 2a/9, 21b/10
- vēr-** : Vermek. v.-eler 10a/5, 10a/15, 19a/9, 19b/13, 23b/1, 23a/15, 26a/2, 26a/2, 26a/15, 26b/1, 27a/12, 27b/5, 27b/5, 28a/10, 29a/8, 29b/12, 30b/10, 30b/12, 31a/6, 31b/5, 31b/5, 32a/14, 34b/4, 34b/10, 35a/11, 35b/9, 35b/10, 36a/6, 37a/2, 39b/8, 40b/12, 41b/13, 43b/9, 45a/10, 45a/9, 47a/11, 47a/12, 48a/15, 52b/10, 52b/8, 52b/9, 52b/10, 52b/11, 52b/12; v.-meye 19b/5; v.-meyeler 8a/12, 11a/2, 11a/11, 16a/13, 19a/8, 20b/8, 28a/10, 28b/2, 29a/7, 29a/8, 30a/10, 31a/5, 32a/14, 35a/10, 35b/9, 40b/6, 43b/9, 45a/8, 46a/6, 46b/13; münāsib v.-eler 19b/4; kuvvet v.-ür 55a/13; zaḥmet v.-mez 16a/12
- verem** : < Ar. Şiş, ur, çiban. v. çık- 25a/15; v.ü't-tıḥāl “dalak şişmesi” 42b/3; v.-den ol- 37a/13; v.-dür 26a/13, 27b/14, 28a/12, 40a/13, 44b/10; v.-lere 51a/7, 51b/2, 51b/8
- verik** : <Ar. ? veca^u-ı v. “kalça kemiği anlamına gelen ‘verek’ olmalı ” 41b/12
- ve's-şalāt** : <Ar. Hz. Muhammed'e dua okuma. 1b/5
- ve's-selām** : <Ar. İşte o kadar, son söz budur. 1b/5, 45a/5
- veya** : Veya, ya da. 8a/13, 8a/13, 29b/12, 32b/10
- vez(i)n** : <Ar. Ölçü, ağırlık. 55a/15, 56a/4, 56a/9, 57a/11; v.-e 56a/4; v.-ine 56a/8
- vur-** : Vurmak, ilaç ya da merhem benzeri şey sürmek, dokunmak. v.-alar 26b/5, 11b/9, 12b/15, 13b/15, 25a/9, 27b/12, 27b/6, 29a/1, 33b/15, 36a/13, 41b/7; v.-ulan 8a/14
- vuşaḳ** : Çadıruşağı otu ve bundan elde edilen zamk. 28b/5, 43a/14; **v.-a** 42b/14
- vücüd** : <Ar. Varlık. v.-a getir- “yaratmak” 1b/2, 3a/6; v.-unda 1b/8

Y

- ya** : Ya, veya. 7b/8, 7b/15, 8a/2, 8b/2, 10a/4, 10a/4, 10a/6, 10a/13, 10a/14, 10b/12, 11a/15, 11b/13, 12a/10, 13b/8, 13b/15, 14a/14, 16a/14,

17a/15, 18b/5, 19b/13, 23b/2, 24a/9,
25b/13, 26a/15, 27a/8, 27a/13,
27a/14, 28a/8, 29a/4, 30a/5, 31b/13,
32b/11, 33a/8, 33b/10, 35b/4,
36a/14, 37a/6, 37b/6, 37b/11,
37b/11, 38b/4, 39b/3, 40b/8, 44a/1,
45b/4, 45b/4, 46a/13, 47a/3, 47a/9,
47b/6, 47b/6, 56a/14, 56b/13,
57a/15, 57b/5; y. ... ya... 10a/2,
14b/1, 23b/8, 26b/13, 27b/15,
31b/3, 34a/1, 35a/10, 47a/1, 47a/5;
y. ... ya ya ya 36a/15, 36b/1

yā : <Ar. Ey! 2a/1

yab : Yavaş, durgun. y. yab 15a/10

yabān : <Far. Yaban, boş arazi; dışarı. y.
y.-a atma- 8b/13; y.-a var- 33a/11,
34a/12

yābis : <Ar. Kuru özelliğe sahip nesne;
krş. ıssı. 13b/9, 25a/1, 30a/10,
30b/11, 40b/12; y. ta^cām 42b/12

yāfūh : <Ar. Baş damarı, bingıldak. 4b/6

yağ : Yağ. 6a/14, 6b/5, 15b/1, 23a/15,
42a/5, 46b/1, 46b/2, 49a/5, 49b/3;
y.-dan 2b/12, 14a/10, 15a/11,
15a/12, 25a/14; y.-dan şağın- 8b/9;
y.-ı 6b/5, 35b/2, 46b/1, 41b/15,
46b/2, 46b/4, 52a/10; y.-ıla 11a/11,
14b/8, 23a/15, 48b/12; y.-ın al-
14b/6, 14b/13; y.-ın 24b/8, 34b/14;
y.-ıyla 30a/14, 43a/3, 50a/9, 50b/1;
y.-lar 43b/10; y.-lara 14a/9, 24b/9;
y.-ları 14a/8; kızmış y. 29a/14;
bādām y.-ı 52a/10; bāzām y.-ı
24b/9, 39b/2; kız y.-ı 14a/7, 24b/8,

52a/9; kıyruğ y.-ı 9a/10; paça y.-ı
24b/9; sığır böğregi y.-ı 50b/11;
şırlıgün y.-ı 50b/15; tavuğ y.-ı
14a/7, 24b/9, 52a/10; zeyt y.-ı
50b/8, 50b/10; bāzām y.-ın 10a/11,
17a/14, 30a/5; hınzır y.-ın 51a/1;
kurt y.-ın 15b/1; maştakī y.-ın
34b/13; mersin y.-ın 15b/1; sığır
böğregi y.-ın 38a/14; şırlıgün y.-ın
52a/1, 52a/5; zeyt y.-ın 8b/7, 15a/9,
32b/4, 43b/3, 46b/7, 50b/4, 51a/9,
51a/15; zeyt y.-ına 15a/15, 42a/4;
bādām y.-ıyla 21a/5; bāzām y.-ıyla
34b/12, 43a/2, 53b/15; hınzır y.-ıyla
34a/1; kız y.-ıyla 45a/15; kıyruğ
y.-ıyla 11b/8, 35a/11, 42b/11, 45a/9;
sağ y.-ıyla 44a/10; şırlıgün y.-ıyla
50a/14; zeyd y.-ıyla 14b/6; zeyt y.-
ıyla 14b/12, 15b/3, 30a/13, 32b/1,
33a/8, 33b/1, 51a/4, 51a/9, 51b/11,
51b/15; zeyti y. ile kaynat- 49b/16;
zıkr olan y.-ıla 14b/9; zıkr olan y.-
lara 14a/12

yağrın : Yağır, sırtta iki kürek kemiği
arasında kalan kısım. 4a/1

yağla- : Yağlamak. y.-ya 20b/1; y.-yalar
24b/11, 20b/12, 44b/1, 48b/4

yağlık : Mendil, peşkir, bez parçası.
47b/10, 49a/11; y.-ı 47b/10

yāhūd : < Far. Yahut. 3b/3, 7b/10, 8a/8,
10a/3, 12a/8, 12a/10, 12a/11, 13a/6,
13b/11, 15b/1, 15b/13, 16a/1, 16a/3,
16b/1, 16b/11, 19a/3, 19a/4, 19b/8,
19b/14, 21a/1, 21a/4, 22a/6, 22a/8,

22b/5, 22b/10, 23a/9, 24a/5, 24a/9,
27a/9, 27a/10, 29a/2, 29a/13,
29b/10, 29b/11, 30a/9, 30b/10,
31a/10, 32a/12, 32b/1, 32b/11,
33a/8, 33a/9, 34a/1, 34a/3, 34b/2,
34b/14, 35a/7, 36a/2, 36a/8, 36a/13,
38a/8, 38a/13, 38b/2, 39b/13,
39b/14, 39b/15, 40b/5, 40b/7,
40b/10, 41a/11, 41a/13, 41b/5,
41b/9, 42a/9, 42b/4, 42b/11, 43a/10,
45a/6, 45a/9, 46a/5, 46a/11, 47a/12,
48b/2, 49a/15, 49b/11, 50a/8,
51b/10

yağ- : Yakmak; sürmek. y.-a 22b/9,
22b/11, 25a/11, 38a/1, 38b/14; y.-
alar 32a/9, 15b/3, 25a/10; y.-
mayalar 25a/12; y.-up 17b/2; derisin
y.-ar23a/3

yağın : Yakın. 50a/15, 50b/1; y. ol-17a/7;
y.-dur 3b/15

yağü : Yakı. 36a/10; y. eksük étme- 11a/1;
y. ur- 48b/1, 49b/8, 49b/11; y. vur-
26b/5; y.-lar 23a/10, 28a/3, 32b/6,
35a/14, 39a/14, 41a/7, 42a/10,
43b/4, 45a/1; y.-lar ur- 21b/14; y.-yı
13a/10, 19a/10, 19a/15, 28b/3,
32a/14, 32b/3, 33a/1, 33b/3, 36a/11,
37b/4, 40b/14, 42a/13, 42b/12,
43b/1, 44a/12, 44a/3, 44a/7;
muğallil y. 11a/8, 26b/5; muğzic y.-
lar 10b/12; muğallil y.-lar 25b/4;
munzic y.-lar 10b/12, 23a/9, 41a/6,
45a/10; rādi^c y.-lar 10b/11, 19a/10,

23a/9, 41a/5, 44b/15; rādi^c y.-yı
40b/1

yala- : Yalamak. y.-yalar 57a/6, 57a/9,
57a/12

yalama tuz : Kaya tuzu. y. t-ı 11b/6

yan (I): Yan, taraf, yön. y.-ı 47b/14; y.-ın
8b/3; y.-ına 8b/15, 11a/1, 28a/9,
28b/12, 29a/6, 35b/11, 49b/8; y.-
ında 28a/14; y.-ından 32a/4, 45b/8;
kaş y.-ında 4b/9; sağ y.-ında 35a/9;
şol y.-ında 6a/4, 35a/8; göbek y.-
ındağı 38a/10; altın y.-ından 23a/10,
36b/8; içeri y.-ından 41a/7

yan (II): Kağça kemiğinin üst bölümü. y.
başı ‘‘bk. ‘ırku’n-nisā’’4a/1, 6a/5;
y. başında 19a/5, 41b/11; y. başı
ağrısın 57b/8; y. başı çıkısa 49a/9;

yan- : Yanmak. ol kabaran y.-an deri
22b/10; gövde y.-duğına 5b/11; y.-
ur 35b/7

yağa : Taraf, yön. 48a/15

yağak (ğ): Yanak. y.-ına 15b/14

yēnürbaş : Derinleşen, oyulan yara 27b/2

yapış- : Yapışmak. y.-mağdan 32b/10;
sülük y.-sa 22a/6, 22a/7

yapışdur- : Yapıştırmak. y.-alar 9b/4,
11a/11, 22b/7, 32b/2, 33a/4, 33b/3,
37b/7, 42a/13, 42b/15, 43b/4, 44a/7,
44a/12

yaprak (ğ): Yaprak. böğürtlen y.-ı 14a/11;
y.-ları 49b/15; siñirlü y. 25b/9;
ğatmī y.-ı 29b/15, 30b/14, 39b/10;
koz y.-ı 18b/13; lābada y.-ı 25b/9;
mersin y.-ı13a/11, 33b/4; pāzū y.-ı

- 29b/14; sezāb y.-ı 34a/5, 53a/9; siğirlü y.-ı 16b/4, 26a/5, 26b/3; söğüt y.-ı 25a/5, 25a/6, 49b/15; şeftālū y.-ı 34a/6, 49b/14;; böğürtlen y.-in 24b/13, 33b/11; diken y.-in 10a/9,10a/10; ḥatmī y.-in 10a/10; kāsni y.-in 26b/3; kelem y.-in 35b/1, 40b/4; lābada y.-in 24b/13 mersin y.-in 15a/8, 33b/1, 33b/2, 33b/11
- yar-** : Yarmak. y.-a 20b/7; y.-alar 7a/11, 7b/11, 20b/14, 23b/5, 25a/8, 25a/9, 27b/6, 27b/8, 28a/4, 28a/11, 35a/12, 35a/14, 36b/5, 40b/5, 42a/10, 42b/2, 47a/2; y.-mayalar 11a/6, 23b/6, 44b/14
- yara** : Yara; krş. zaḥm. 8b/10; y. yerin 42a/15; y.-nuḡ 28b/12, 46b/10; y.-sı 22b/13, 22b/14; y.-sın bitür- 13b/15, 14a/2; eskiden işler y. 42b/1
- yara-** : Yaramak. y.-r 2a/4
- yaradıcı** : Yaraticı, yaradan. y.-ya 1b/1
- yaradıl-** : Yarattılmak.y.-dı 6a/13, 6b/2, 6b/3
- yarakān** : <Ar. Sarılık hastalığı. 19b/6; y.-a 6a/3
- yaramaz** : Kötü. 11a/7, 15a/6; y.-dur 27a/4; y. ḥılṭın 38b/10; y. māddedür 15a/3
- yarasa** : Yarasa. y. kanın 12a/4
- yardım** : Yardım. y. ét- 55b/4
- yarı** : Yarı, yarım. 24a/15; y.-sı 42a/3
- yarıl-** : Yarılmak. y.-an yer 36b/6, y.-an yere 33a/4; dırnaqları y.-duğına 52a/7 8; kasaḡ y.-maḡdur 36a/15; kafa y.-sa 7b/8; y.-ur 23b/15, 41b/1; el ayak y.-ur 24b/2, şafrā y.-ur 33b/10, üsti y.-ur 32a/2
- yarındası** : Devrisi, ertesi. 10b/15
- yarpuz** : Yarpuz. 37a/8, 39b/9
- yarı** : Yarı. y.-sı 57a/3, 58a/6; y.-sından 48b/14
- yaruk** : Yarık. y.-ları 14a/13
- yaşduḡ (ğ)** : Yastık. 26b/7, 28a/9, 32b/15, 49a/1; y. ét- 44a/7; y. koy- 11a/1; y.-ı 44a/8; y.-ıla 41a/6,
- yastuḡ** : bk. yaşduḡ 8b/15
- yaşşı** : Yassı. 43b/3, 49a/1
- yaş** : Yaş, taze, ıslak. 4b/11, 11b/6, 11b/9; y. aḡ- 10a/14, 11a/14; y. kāsni 11b/2, 26a/5; y. kişnic 29b/12; y. kişnic şuyıla 27a/10; y. turunc kabı 15b/15, 16a/1; y. kozı 31b/15; y.-in 11b/7
- yaşa-** : Yaşamak. y.-mıḡ kişiye 4a/12
- yaşar-** : Yaşarmak. y.-sa 11a/13, 12a/4
- yat-** : Yatmak. y.-a 15b/12, 17b/4, 30b/4, 33a/5, 38b/2, 39a/9, 39a/10; y.-alar 14b/10, 14b/11; y.-ıcaḡ 32b/13, 36b/2, 37a/3; y.-mayalar 12a/13
- yatur-** : Yatırmak. y.-alar 13b/2, 32b/14, 47b/15, 49b/5
- yavru** : Yavru. tavuḡ y.-sınuḡ kanıyla 12b/8
- yavşan** : Yavşan otu, değışik türleri bulunur. (Artemisia) 34a/5; y.-ı 43a/10
- yavuz** : Kötü, fena. y.-dur 47a/4

yay (I): Yaz mrvsimi. y. günü 3a/9

yay (II): Yay. 49b/3

yay- : Yaymak. y.-alar 28b/8

yayıl- : Yayılmak. y.-ur 16b/13, 23b/15,
30a/7, 31b/4, 46a/4

yayul- : Yayılmak. y.-ur 31a/4

yaz : İlkbahar mevsimi. y. günü 3a/7

yaz- : Yazmak. y.-asız 1b/12

yè- : Yemek. y.-meye 17a/14, 33a/10,
34b/11, 37a/2, 42b/12, 46a/6; y.-
meyeler 18a/8; y.-mez 47a/8; y.-
mezse 47a/11, 47a/12; y.-r 41a/9;
y.-rse 37a/4, 47a/11, 47a/13; y.-ye
10a/6, 11a/3, 11a/11, 11b/1, 16a/3,
17a/15, 17b/4, 18b/15, 20a/2, 21a/6,
21b/15, 27b/11, 30b/13, 34a/14,
34b/12, 34b/12, 37a/3, 37a/7,
38a/13, 38a/14, 39a/10, 39a/13,
39b/2, 40b/7, 40b/13, 42b/10, 45a/5;
y.-yeler 4a/15, 18b/4, 34b/3, 38b/1,
39a/13; toprak y.-mekden 20a/7

yedi : Yedi. 3b/14, 33a/5, 35a/2, 45b/8,
47b/2, 51a/14, 51b/4, 53b/3, 53b/8,
54b/8, 57b/4, 58a/4; y.-nci 2b/11,
5a/6, 27a/13; on y.-nci 5b/9

yedür- : Yedirmek. y.-eler 8a/13, 10a/14,
16a/13, 22a/13, 26b/14, 31b/6,
33a/13, 33a/13, 33a/14, 34b/13,
34b/15, 36a/5, 37a/15, 37b/1, 37b/4,
38b/7, 39a/6, 42b/11, 42b/11, 44b/8,
46b/13, 47a/1, 47b/2, 47b/5; y.-
meyeler 26b/1

yeg : Daha iyi; daha uygun. y. ol- 54a/8

yegrek : Daha iyi. y.-i 47a/10; y.-idür 1b/4

yél : 1. Rüzgar, yel. y. kapmağdan ol-
14b/1; 2. Mide ve bağırsak gazı;
romatizma, hastalık etkenlerinden
42b/6; y. cem^ç ol- 36a/15; y.
zağmeti 43b/5; y.-den ol- 41b/12;
y.-ler 34a/11; y.-leri 53a/5, 53a/13,
54a/8, 56a/11; ğalîz y.-lü kandur
44b/11

yemek : Yemek, yiyecek. 37a/7

yemiş : Meyve. y. aşıından 29a/7, 29a/8;
y.-den 20b/9, y.-den şağın- 33a/14;
y.-ler 34b/11; y.-lerden perhîz
etdür- 36a/5, 44b/7

yene : Yine. 16b/7, 17b/13, 18a/1, 19a/13,
20b/2, 28b/7, 30b/4, 32a/10, 36b/2,
40a/10, 41a/8, 41a/11, 44b/3, 44b/3,
51a/5, 52a/2, 52a/3, 55a/6

yengeç : Yengeç. y.-i 20a/4

yer : Yer. çok y. yürüt- 22a/14, ol kesilen
y. 12b/14, ol yarılan y. 36b/6, ol y.
44b/15, uvanmış y. 44a/3; y.-de
9a/1, 36a/7, 36a/13, 41a/2, 49b/4;
ba^ç zı y.-de 24b/7, etlü y.-de 23b/4;
ğayrî y.-de 14b/1, 23b/2; karaņu y.-
de 11b/1; kıl bitecek y.-de 15a/4;
kısığ y.-de 32b/12; alçağ y.-den
32b/7, bir iki y.-den 32b/8, çok y.-
den 41a/6, üç y.-den 15b/8; y.-e
12b/12, 16a/11, 17a/6, 20b/6,
21b/13, 27b/5, 33a/4, 48b/15; kışık
y.-e 20b/4; y.-i 24a/8, 28a/11,
47a/10, 47a/14, 47b/13, 49b/9;
dırnağı y.-i üzerine 41b/9; y.-idür
44a/15; y.-in 8b/15, 36b/3, 46a/15,

- 46b/11, 46b/12; başberd y.-lerin 16b/5; fetil y.-in 8b/14; y.-inde 9b/5, 23b/10; y.-inden 18b/15, 49b/2; y.-ine 7b/2, 8a/5, 8a/12, 10a/4, 10a/15, 11a/3, 11b/1, 13a/4, 13a/5, 13b/12, 14a/1, 16a/13, 17a/10, 18b/9, 18b/14, 19a/8, 19b/13, 20b/14, 21a/5, 21a/13, 21b/14, 21b/15, 23b/1, 23b/7, 25a/7, 26b/14, 27a/13, 27b/4, 29b/11, 29b/13, 30b/12, 30b/13, 32a/10, 32a/5, 33a/5, 33a/12, 33a/13, 34a/14, 34b/6, 35a/4, 35b/10, 36a/4, 36a/6, 37a/2, 37a/15, 38a/13, 38b/2, 39b/3, 40b/7, 43a/8, 44a/6, 44a/11, 45a/9, 46a/15, 46b/9, 46b/11, 46b/15, 47b/11, 48a/11, 48a/12, 48b/1, 48b/8, 49a/3, 49a/6, 49a/8, 49a/13, 49b/10, 49b/11; y.-ini 9a/3, 13a/4, 23b/11; giciyen y.-lere 12a/8; y.-leri 15a/11, 23a/5, 24b/11, 27a/15; berd y.-lerin 16b/6; şuqâk y.-lerin 24b/15; y.-ünj 36b/8, 36b/12
- yér bağarsuğı** : Solucan. y. b.-n 39b/13
- yerleşdür-** : Yerleştirmek. y.-eler 44a/8
- yerlü** : Kalıcı, kolay geçmeyen. y. yerince koy- 8a/8
- yersakızı** : Bitüm, yer sakızı. y.-la 33a/9
- yet-** : Yetmek, kâfi gelmek. y.-dükce 2a/11
- yetmiş** : Yetmiş. 4a/5, 50a/4, 50b/4
- yéyecek (g)** : Yiyecek. 17a/14, 18a/8, 47a/8
- yıl** : Yıl. üç y.-a degündür 54a/2
- yılan** : Yılan. 22a/6, 22a/9, 22a/10, 46b/15, 47a/1; y.-larda 47a/4
- yılan bıçağı** : Yılanbıçağı otu. (Drancunculus vulgaris) y. b.-n 38a/9; y. b. dibi 9a/10
- yırt-** : Yırtmak. y.-alar 7a/10, 21b/12
- yigirmi** : Yirmi. 50a/9, 50a/12, 50b/4, 51a/9, 51b/10, 52a/1, 53b/7, 54a/13, 54b/2, 54b/6, 56b/9, 58a/4, 58a/7; yigirmi beş 50a/13; yigirminci 6a/2, 50b/10, 53b/7, 56a/12, 57a/13, 57a/14, 57b/9; yigirmi dörd 4a/2
- yigit** : Genç. 44b/3
- yoğun** : Yoğun; kalın. y. ol- 9b/5
- yoğur-** : Yoğurmak. y.-alar 10b/2, 11b/8, 13a/12, 13b/4, 24a/7, 28b/12, 31b/13, 33a/3, 33b/5, 37b/6, 39a/8, 41a/1; y.-up 12b/8, 13a/13
- yoğsa** : Yoksa. 45b/9
- yok (ğ)** : Yok. y.-ısa 34b/14
- yokaru** : Yukarı. 5b/7, 20a/14, 48a/4, 48a/14, 49a/3, 49b/3; y. çek- 49b/7; y. çeçe 7a/14; y. qaldur- 46b/8, 48b/8, 49a/15; y. qaldurama- 49a/4
- yokat-** : Dokundurmak. y.-maz “el sürdürmemek, dokundurmamak.” 40a/14, 42b/5
- yol** : Yol. 46b/3; y. bul- 46b/10; sidük y.-in 57b/7 8; nefes y.-ını 53a/13
- yol-** : Yolmak. y.-alar 9b/5
- yon-** : Yonmak, tıraş etmek, yontmak. y.-alar 32a/6
- yöre** : Yöre. y.-sine 26b/7

yu-: Yıkamak. y.-mağ 46a/12; y.-ya 12a/3, 15a/11, 17b/13, 18a/2, 27b/1, 30b/3, 40a/3; y.-yalar 8b/8, 9a/6, 9a/9, 9a/12, 10b/3, 12a/4, 14a/10, 14a/14, 15b/11, 16a/2, 16b/6, 16b/7, 16b/11, 17a/2, 17b/15, 18b/3, 18b/11, 18b/12, 19a/2, 19a/15, 24a/1, 24a/8, 24a/8, 24b/4, 24b/12, 24b/15, 28a/2, 31a/11, 32a/9, 33b/2, 33b/12, 33b/13, 34a/5, 38b/13, 41b/3, 45b/6, 46b/7, 47b/9, 48b/12, 49a/5, 49a/10, 49b/3, 51a/14, 55a/4; süre süre y.-ya 17b/11

yübüset : <Ar. Kuruluk; dört özellikten kuru özellikte olmak; bk. ıssı. y.-den ol- 38b/8; dimağ y.-inden ol- 12a/6, 12a/7, 13a/2, 14a/4; y.-in 53b/15

yufka : bk. yufka y. gel- “ince gelmek” 47b/15

yufka : İnce. 43b/4; y.-rağ ol- 28a/4

yut- (d): Yutmak. y.-a 39a/9

yuddur- : Yutturmak. y.-alar 38b/6

yum- : Yummak. y.-amaz 48b/3

yumrı : Yumru, yuvarlak. 22b/5, 28a/12, 45b/5, 50a/14; y. ol- 23a/6; y. yumrı olma- 50b/2; ḥanāzīr y.-sınığ 22b/15; ḥanāzīruğ y.-sı 23a/3

yumrılan- : Yumrulanmak. y.-ur 21b/2, 32b/12

yumru : Yumru, yuvarlak. y.-cağ ol- 32a/2

yumruk : Yumruk. 44b/12; y.-ıyla 20b/1; sağ eliğün y.-ıyla 20b/1

yumşa- : Yumuşamak. y.-dıcı 35a/13; y.-dur 57b/2; y.-ya 28a/2

yumşak : Yumuşak; hafif. 28b/3, 31a/9, 33b/2, 38b/11, 49b/10; y. dög- 23a/2; y. dögilmiş turunc kabı 24a/14; y. ét- 10b/1; y. edici 42a/10; y. od 57a/4; y. ol- 23b/3, 28a/1, 28a/3, 41a/7; y.-dur 3b/15

yumurda : Yumurta. 29b/4, 32b/12, 37b/4, 38a/12; y.-yı 32b/15; y. ağı 13b/4, 16a/9; y. ağıyla 13a/11, 26b/3; y. ağı 35b/3; y. ağın 26a/6, 46a/8, 51a/6; y. ağıyla 37b/6, 40b/3, 44a/5; y. gibi ol- 10b/9; y. şarusın 8b/6, 10b/14, 11a/10, 12b/13, 19a/14, 23a/11, 28a/6, 28b/6; y. şarusına 11b/5; y. şarusıyla 7b/2, 9a/10, 19b/2, 23a/10, 28b/11, 33b/5, 35a/14, 36a/9, 42a/11, 42a/14, 45a/11, 45b/11; y. yağıyla 11a/3; y.-nuğ ağıyla 50a/15 50b/1; y.-nuğ ağın 52a/2; y.-ya otur- 38b/4; nımbirşit y. 11a/2, 34a/13; rıfadun y. 4a/15, 10a/14, 11b/1, 39a/13

yun- : Yıkanmak. y.-a 15a/12, 17a/13, 17b/7, 26a/11, 30a/14, 30b/4, 43a/13; y.-alar 30a/4, 31b/14

yük : Yük. ağır y.-e yapışmak 32b/10

yünğ: Yün. y.-den 12a/14; y.-ile 33b/2; taze y.-i 12a/14

yürek : Yürek, kalp. 6a/13, 6b/2; y.-den 26b/10; y.-e 6a/12; y.-i 53a/12, 55b/4, 55b/11; y.-in 47b/5; y.-ine 13b/4; y. hararetine 5a/14; y.

oynamasına 52b/13; y. za'ifliğinden
ol- 33a/11

yüri- : Yürümek. y.-ye 37a/7, 43b/14

yürit- (d): Yürütmek. y.-eler 22a/14,
43a/2; y.-meyeler 49b/12

yüz (I): Yüz, surat, beniz. 16a/4, 43b/8; y.-
de 4b/11, 5a/9, 5a/10, s15b/5, 15b/6,
16a/3, 16b/12, 16b/13, 42b/2; y.-
inden 41a/8, 48a/15; y.-ine 7a/5,
16a/6; y.-ini 15b/11; y.-ün 49b/4;
tamām y.-i dut- 15b/7

yüz (II): Yüz, yüz sayısı. 9b/3, 50b/10,
50b/15, 52a/5, 53a/1, 53a/1, 53a/6,
55a/3, 56b/10, 57a/7, 57a/10

yüzerlik : Üzerlik otu. y. tohımı 43a/14

Z

za' afrān: <Ar. Safran. 12b/7, 19a/11,
36a/9, 45a/14, 52b/5, 53b/8, 54b/1,
54b/10, 54b/15

zāc : <Ar. Kükürt ile demir
bileşimlerinden biri. 9b/11, 13a/14,
14a/1, 36b/9, 37b/9, 40a/9

zāhir : <Ar. Açık, görünür durumda. z. ol-
15b/6, 16a/15, 21b/10, 28a/11,
35b/6, 38a/6

zahīr : Bağırsak iltihaplanması, dizanteri;
krş. zōr. 38a/10; şiyāf-ı z. 38b/2

zaḥm : <Ar. Yara, darbe. 20b/5; z.-uñ
20b/7; z.-larına 50b/13

zahmet : <Ar. Ağrı, acı, zorluk. 2a/5, 9a/9,
16b/12, 24a/12, 38a/3, 39b/1; z.
çek- 1b/9; z. ét-14b/11, 18b/4,
43a/4; z. ol- 9a/12, 28b/14, 54a/9; z.

vérme-16a/12; z.-dür 28a/15; z.-i
37b/10; z.-ine 56a/6

zahmetlü : Zahmetli, sıkıntılı, eziyetli. z.
ol- 48b/10

zā'id : <Ar. Gereksiz, lüzumsuz, fazlalık,
fazla olan. et z. geldüince 45b/15

zā'idī : <Ar. Fazlalıkla ilgili olan, fazlaca,
gereksiz. 7a/8

zā'if : <Ar. Zayıf, güçsüz. z. ol- 37a/1,
46b/13

zā'iflik (ğ): <Ar.-T. Güçsüzlük,
yetersizlik. ma'ide z.-ına 56a/2;
bögrek z.-ından 39a/2; yürek z.-
ından ol- 33a/11

zā'il : <Ar. Yok olma, kaybolma. z. eyle-
12b/3; z. olma-12b/10

zamān : <Ar. Zaman. 10b/3, 18b/12,
37a/7, 49b/12; z.-ıla 29a/11, 45a/14

zārb : <Ar. Dövme, vurma. z.
doğunmağdan ol- 44a/1, z.-dan
12a/10

zārf : <Ar. Kap. z.-a 50b/12, 55a/7,
55b/15

zātū'l-cenb : <Ar. Satlıcan, zatülcenp.
55a/2, 56a/6

zahn : <Ar. Zihin. z.-i 53a/11, 53b/12

zeker : <Ar. Erkek cinsel organı, penis.
6a/15; z.-de 39b/15; z.-i 53a/13; z.-
üñ 7a/7

zencār : <Far. Pas; krş. jengār. 9a/15,
9b/8, 9b/11, 16b/15, 23a/1, 24/3,
29b/6, 40a/9, 50a/5, 50b/3, 50b/5,
50b/8, 51b/4; merhem-i z.13b/12,

- 27b/12, 29b/1, 41b/9; merhem-i z.-
ıla 29a/2, 46a/1
- zencebîl** : <Ar. Zencefil. (Zingiber officinale) 10b/1, 17b/5, 18a/4, 18b/6, 21a/10, 40b/13, 43a/1, 43b/11, 53a/8, 53b/1, 54a/11, 54b/6, 54b/12; ma^ccün-ı z. 54b/3
- zencebîl** : Zencefil.18a/11
- zerārîḥ** : <Ar. Kuduz böcekleri. 15b/10,16b/15, 23a/1, 24/3, 31a/8;
- zerārîḥ** : bk. zerārîḥ. z.-i 47b/3
- zerdālū** : <Far.Kayıısı, zerdali. (Armeniaca vulgaris) 49b/14; z. içi 15b/2; z. suyı19b/14; z.-yı 26a/10, 30a/1, 31a/2
- zerdçüb** : <Far. Zerdeçal. 9b/15, 20a/1; z.-e 42a/14
- zerdeçübe** :bk. zerdçüb 19b/15, 51a/3; merhem-i z. 51a/2
- zerdçüp** : bk. zerdçüb 30a/11; z.-e 46a/10
- zerneb** : ? 52b/15, 54b/7
- zernîḥ** : <Far. Zırnık, arsenik. 9b/11, 14a/13, 15b/9, 16b/15, 17b/12, 18b/12, 22b/10, 23b/11 27b/9, 29a/1, 31b/11, 35b/11, 40a/6, 41a/12, 45b/6; kıızıl z. 12b/6, 21a/6, 24a/6, 30a/12, 31a/7; şaru z. 38b/15;
- zeyd** : <Ar. Zeytin. z. yağıyla14b/6
- zeyt** : <Ar. Zeytin. 47a/1; z. yağı 50b/8, 50b/10; z. yağın 8b/7, 15a/9, 32b/4 , 43b/3 , 46b/7, 50b/4, 51a/9, 51a/15; z. yağına15a/15, 42a/4; z. yağıyla14b/12, 15b/3, 30a/13, 32b/1, 33a/8, 33b/1, 51a/4, 51a/9, 51b/11, 51b/15; z.-i yağıla kaynat- 49b/16
- zift** : <Ar. Zift. 9b/6, 29a/14; z. koy- 9b/7; z.-i 9b/3, 41b/9
- ziḳ** : <Ar. Darlık, sıkışıklık. z. nefese 57a/13, 57b/1
- zıkr** : <Ar. Anma, komuşma, söyleme. z. ol- 21a/7; z. olan 2b/14, 6a/11, 13a/1, 14a/8, 14a/12, 14b/9, 17b/6, 17b/15, 18a/5, 18b/1, 23a/2, 23b/12, 24a/4, 24b/7, 24b/9, 26a/4, 28b/5, 31a/9, 31b/8, 31b/12, 33a/3, 33b/8, 34a/6 , 34b/2, 35a/4, 36a/12; z. olandan 16b/15, 18b/7; z. olanı15a/14; z. olanları 37a/6; z. olın- 4b/5; z.-i olan 13b/1
- zincer** : bk. zencâr 52a/12
- zincifre** : <Far. Sülfür. 51a/8; merhem-i z.51a/7
- zirâ** : <Far. Zira, çünkü. 3b/15, 4a/9, 4a/10,5a/2, 5b/7, 11a/6, 46b/1, 49b/2
- zirâ‘** : <Ar. Dirsekten orta parmak ucuna kadar olan bir uzunluk ölçüsü. ḥablü’ z-z. ‘‘Baş parmak üzerindeki damarın adı’’ 6a/1
- zirâvend** : <Ar. Zeravent. (Aristolochia) 53b/2; z.-i ṭavîl 54a/4, 51b/4
- zırbâc** : <Far. Et suyu çorba, paça. z. aşın 42b/10
- ziyâde** : <Ar. Fazla. z. ét- 53a/12; z. olmağdan 19b/7, 43b/6; z. ol-19b/9; z. ḥıldur 10b/8, z. zaḥmet ét-

14b/11, 22b/12, z. ‘illet alma-
35b/14

ziyān : <Far. Ziyān, zarar. z. et- 46b/2; z.-
suz 47a/1

zōr : <Far. Sancı; kabızlık, bağırsak
iltihabı; zor; ‘‘afrā ımadur’’
33a/10

zūfā : <Ar. ōrdükotu, zufa otu. 57b/4;
lu‘ ū-ı z. 57b/1

zurūr : İla. 36a/1, 40a/9; münbit z.-lar
29a/3

zūkām : <Ar. Nezle; kr. nāzle. 17a/7,
17a/9

ÖZEL ADLAR DİZİNİ

Cerrāh Mes‘ūd : 15. Yüzyıl’da Anadolu’da eser veren bir hekim-yazar. C. M.’uñ 2a/9

Eflātūn : <Ar. Arisro’nun hocası, Sokrat’ın talebesi olan meşhur Yunan filazofu. E.’dan 7b/6

Me‘mūn : <Ar. Ebu Cafer Abdullah Me’mun (786-833) olarak bilinen ve 813 yılında başa geçen 7. Abbasi Halifesi. 1b/8

Muhammed Ğarbī : <Ar. Esere göre Me‘mun Halife döneminde cerrahların başı, başcerrah. 2a/1

Muhammed Muştafā : Hz. Muhammed. M. M.’nuñ1b/5

Pārsi: <Far. Farsça. **p.-ce** 2a/10

Pehlevi : <Far. İran halkının dili. **p.-ce** “Orta Farsça” 2a/10

Türkçe : Türkçe. 22b/4, 23b/2, 34b/8

Türki : Türke ait, Türkle ilgili. t.-ye dönder- 2a/11

SONUÇ

Çalışmamızın konusunu teşkil eden Hulāsa Fi't-Tıbb adlı eserin altı nüshasını tespit ettik. Nüshalar içinde en hacimli İstanbul Süleymaniye Kütüphanesi Fatih katalogunda 3550'de bulunan 90 varaklık nüshadır. Ancak bu çalışma, bir özet niteliğinde oluşturulmuş ondan tamamen farklı, Kütahya İl Halk Kütüphanesi Vahit Paşa koleksiyonuna kayıtlı 58 varaklık nüsha üzerine yapılmıştır.

Çalışmamızda kullanılan nüsha harekeli nesih yazıyla yazılmıştır. Başlıklandırmalar ve önemli maddeler kırmızı ile yazılmış; bazı özel ad ve bitki adlarının ise üzerine kırmızı ile çizgi çekilmiştir. Eser üç bab üzerine kurulmuştur. Yazar tarafından girişte aktarıldığı kadarıyla birinci bölümde tıp ilmi, ikinci bölümde yaralar ve belirtileri, üçüncü bölümde ise ilaçlar ve tertipleri anlatılmıştır. Birinci ve ikinci bölümlerin geçişleri bab adıyla birlikte belirtilmiş; fakat üçüncü bab için böyle bir geçiş başlığı kullanılmamıştır. Buna karşılık yazarın üçüncü bölümü ilaç ve ilaç tertipleri üzerine kurduğu ifadesine dayanarak ma'cunların, lu'ukların, merhemlerin ve şerbetlerin anlatıldığı kısımları kast etmiş olmalıdır.

Eser harekelere uygun olarak okunmuştur. 15. yüzyıla ait olan eser döneminin imla, ses ve şekil özelliklerini taşımaktadır. Yazım özellikleri ayrıca incelenmiştir. Bu inceleme sonunda yazım konusunda tutarsızlık olduğu görülmüştür. Aynı sözcüğün metnin farklı yerlerinde farklı yazımları mevcuttur. Bu durum örneklerle de belirtilmiştir. (*şag~sağ; su~şu; tobrağ~toprak*)

Metinde ünlü uyumları bulunduğu; fakat dudak uyumunun düzenli olmasıyla birlikte damak uyumunun henüz tam olarak yerleşmediği görülmektedir. XIV. ve XV. yüzyılın genel bir özelliği olan sözcüklerdeki yuvarlaklaşma eğilimi Hulasa metninde de bulunmaktadır. Sözcük kök ve gövdelerindeki yuvarlaklıklar da yine. (*incü; karşı; yaruğ; sancu*) örneklerinde olduğu gibi tespit edilen benzer örneklerle belirtilmiştir. Bu dönemde *-miş* duyulan geçmiş zaman ve *+I 3. tekil kişi iyelik eki* gibi kimi ekler sürekli düz ünlü ile kullanılırken *+IU* addan ad türetme eki ve *-Up* ulaç eki gibi kimi eklerse yuvarlak ünlü ile kullanılmıştır. Bu durum Hulāsa

metninde de geçerlidir. Bütün bunların yanında(*ķurı ~ ķuru; beyük ~ büyük; ķiri- ~ ķürü-*) örneklerinde olduğu gibi ikili kullanımlar da azımsanmayacak ölçüdedir.

Ses olaylarında en çok karşılaşılan durum ötümlüleşme (*ķazģuc, depe, ğürüldisin, acla... ğibi*) iken göçüşmeye (*beyni, ķarva-*) iki örnek belirlenebilmiştir. Özellikle t sesinin ötümlüleşmesi oldukça sık gerçekleşen bir ses olayıdır. Ancak bu durum da bir karar arz etmemekte metnin farklı yerlerinde aynı sözcüğün (*taģ~daģ; tatlu~datlu*) *ģibi* ötümsüz biçimleri de görülmektedir. Özellikle sözcük başındaki ötümsüzlük için b sesi devamlılık gösterir. (*barmaķ; basdurma, bınar... ğibi*) Ses değişmelerinden *d-z alternansı* metinde örnekleri bulunan diğer bir durumdur. (*bāzām~ bādām; ğızā~ğidā*)

Metinde sözcük içinde oñņurģa, hammām ğibi ikizleşme örnekleri de bulunmaktadır. Ayrıca metinde zarf olarak kullanılmış (*ģāh ğāh; ğec ğec; arķun arķun*) ğibi pek çok ikileme belirlenmiştir.

Birleşik eylemler incelendiğinde; en çok et-, eyle-, ol-, kıl-, getir- yardımcı eylemleriyle kurulan birleşik eylemlerin örnekleri bulunmuştur.

tīmār ed-; def' ed-; saħķ ed-; sebeb eyle-; ķāmil eyle; tenķiye'-i dimaģ eyle-; būnyād kıl-; tecribe kıl-; mu'ālece kıl-; vāķi'ol-; şifā ol-; kıvama getir-; 'aķde getir-

Yapı bölümünde Türkiye Türkçesinden farklı olan yapılar üzerinde durulmuş, farklılık gösterenler örneklenmeye çalışılmıştır.

Addan zarf türetme eki olarak +*la* ve +*cA* ekleri yaygın olarak kullanılmıştır. Bunun yanında +*la +n* zarf türetmesine '*ķurtlan*' örneği dışında rastlanmamıştır. Üçüncü kişi iyelik eki üzerine gelen +*n* belirtmesi en sık kullanılan belirtme ekidir. Kullanım sıklığı olarak +*I* belirtme eki ikinci sırada gelir. Bunun dışında sadece iki örnekte +*nı* belirtme eki tespit edilebilmiştir. Bu örnekler *ilaçlarını* (2b/7) ve *havāşnı* (58a/9) sözcükleridir. Ayrılma Durumu +*dın* yalnızca bir örnekte [*andın* (3b/6)] görülmektedir.

Eylem çekimlerinde kip bakımından çeşitlilik yoktur. Eserin bir tıp metni olması dolayısıyla genellikle üçüncü kişilere yönelik bir hitap tarzı kullanılmıştır. Bu yüzden her şahsa yönelik tam bir eylem çekimi şeması yoktur. Hitap üçüncü kişilere yönelik olunca en sık kullanılan çekim de geniş zaman +*Ur* ile yapılan eylem çekimleridir. Kip ekleri olarak istek kipi +*A* yaygındır. Diğer kip ekleri kitabın telif amacının aktarıldığı giriş bölümü haricinde kullanılmamıştır. Ancak istek kipi kendi

kavramının yanında genellikle şart, geniş zaman , emir ve gereklilik kiplerini de karşılamıştır. Bu kiplerin tespiti ise ancak cümlenin anlamından çıkartılabilmektedir.

Metinde yalnızca üçüncü tekil kişi *+sI*, *+I* ve üçüncü çoğul kişi *+IArI* iyelik ekleri kullanılmıştır.

Türetme eklerinde günümüz Türkçesinden farklı, küçülme anlamı kazandıran *+cugaz* addan ad türetme eki kullanılmıştır. Karşılaştırma anlamlı sözcükler türeten *+rak* günümüz Türkçesinden farklı bir başka yapıdır.

Eylemsilerden ad-eylem olarak Türkiye Türkçesinden farklı bir yapı bulunmamaktadır. Ortaçlardan *+madUk* ve *+dUk* ekleri yuvarlak ünlülü olmaları dışında günümüzden farklı bir durum arz etmemektedir. Ulaçlardan *+IcAk* eki bugün *+Inca* ekiyle karşılanan metinde sık kullanılmış bir ektir. Günümüz Türkçesinde *+ArAk* olarak kullanılan ulacı, metinde *+IrAk* biçiminde kullanılmıştır.

Bütün maddelerin ayrıntılı açıklaması ve örnekleri ilgili bölümde verilmiştir.

Tıp metinleri dil araştırmaları için genellikle çok değerli kaynaklardır. Sade bir dille yazılan bu eserler sağlık gibi geniş bir alanı kapsadığı için sözcük kadrosu itibariyle çeşitlilik göstermektedir. Genel sağlık terimleri, tıbbî ve cerrâhî bilgiler, bitki adları, organ adları, hastalık adları eczavî madde adları dikkati çeken unsurlardır. Çalışmamıza konu olan metnimiz de hem yazarı Cerrâh Mes'ud'un yaşadığı 15. yüzyıl döneminde, hem de yazıldığı Halife Me'mun döneminde (9.yüzyıl) uygulanan ya da uygulanabilecek cerrâhî girişimler, tıbbî ve cerrâhî bilgiler konusunda günümüze ışık tutmaktadır. Bilinmektedir ki; tıp araştırmaları Yunan filozofu Eflatun'a ve öğrencisi Bergamalı Calinus olarak bilinen Galen'e dek dayanmaktadır. Arap dünyasındaki tıp çalışmaları da yine Galen ve döneminin eserlerinin Arapçaya çevirisi ile Halife Me'mun dönemine rastlamaktadır. Metnimizin aslı Halife Me'mun döneminde oluşturulduğuna göre Yunandan Arapçaya ve Arapça üzerinden Türkçeye uzun bir geçişten söz edilmektedir. Üç dil üzerinden sağlanan bir geçişin elbette ki sözcük kadrosu hayli zengin olmalıdır. Ayrıca böyle bir döngüde eklenen her yeni tıbbî deneyimin de izleri mutlaka esere yansiyacaktır. Bu bağlamda hem Türk Dili araştırmaları hem de tıp tarih araştırmaları için bu sözcüklerin Türkçeye kazandırılması önemlidir.

Eserde tıp tarihinin başlangıcı Eflatun'a dayandırılmış. Kitabın yazılış sebebi bağlamında buna vesile olan Halife Me'mun'dan bahis olunmuş, o dönemin

cerrâhlarının üstadı olarak Muhammed Garbî'nin ismi söylenmiştir. Bunun dışında herhangi bir yazar ve eserden bahsedilmemiştir. Eserde cerrâhî müdahaleler, Galen'den beri süregelen tıp teoriği, hıltlar, mizaçlar, bunlar arasındaki denge ve dengesizlik durumlarından 'arız olan hastalık ve yaralar, belirtileri, tedavileri için ecza tertipleri konu edinilmiştir. Bu bilgiler orijinal yeni fikirler sunmamakla beraber Cerrâh Mes'ud'un kendi deneyimlerinin de aktarıldığı bir metin değildir. Aslı Farsça ve Pehlevicede olan ve başında nasıl oluşturulduğuna dair kısa bir hikâye ile bize yazılış sebebini aktaran yazar, kendinden bir şey katmamıştır. Yalnızca cerrâhlarla ilgili düşüncelerini aktardığı ve Eflatun'dan bahs olunan kısımların kendisine ait olduğu düşünülmüştür. XIV. ve XV. yüzyıl tıp eserlerindeki içerikten çok da farklı değildir. Ancak tedaviler için bitkilerden yararlanılmış olması zengin bir bitki adları listesi sunmaktadır. Bunun yanı sıra bugüne dek ismine rastlanmamış çok sayıda bitki adı geçmemektedir. Kimi bitki adlarını ise harekesiz ve bütün harfleri ayrı olarak, üstü kırmızı ile çizilmiş şekilde yazmıştır. Anlamalarını bizim de bulamadığımız bu sözcükler metindeki imla özellikleri korunarak çeviriye yazılmıştır.

Metnimizde 964 Türkçe, 555 Arapça, 209 Farsça, 19 Grekçe, 1 Fransızca, 1 Latince ve anlam karşılıkları bulunamayan sözcüklerle beraber toplam 1784 madde başı sözcük bulunmaktadır. Bu da metnimizde %31 oranında Arapça, %11,7 oranında Farsça, % 1,2 oranında Grekçe, %0,05 Latince, 0,05 Fransızca ve %54 oranında Türkçe sözcük bulunduğunu göstermektedir. Metnimizin Farsça ve Pehleviceden bir çeviri olduğu gözetilirse, Türkçe sözcüklerin oranının ağırlıklı olması metnin dilinin anlaşılır olmasını sağlamıştır.

Sonuç olarak Hulâsa Fi't-Tıbb metnimiz sözcük kadrosu ve içeriği bağlamında hem Türk dili araştırmacıları hem de tıp tarihçileri için geniş bir malzeme sağlamaktadır.

KAYNAKÇA

ACIDUMAN, A. ve U. ER

2008 “Cerrāh Mes’ud ve Eseri Hulasa-i Tıbb’da Nöroflirurji ile İlgili Bölümler” Türk Nöroşirurji Dergisi, Cilt: 18, Sayı: 1, 26 – 33

ADIVAR, Adnan

1970 Osmanlı Türklerinde İlim. İstanbul: Remzi Kitabevi

ARGUNŞAH, Mustafa

1999 Tuhfe-i Muradi (İnceleme – Metin – Dizin). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

BAYTOP, Turhan

1997 Türkçe Bitki Adları Sözlüğü. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

CANPOLAT, M. ve Z. ÖNLER

2007 Edviye-i Müfrede (Metin-Sözlük). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

DEVELLİOĞLU, Ferit

1999 Osmanlıca – Türkçe Ansiklopedik Lügat. Ankara: Aydın Kitabevi, 16.
Baskı

DEMİR, N. ve E. YILMAZ

2003 Türk Dili El Kitabı. Ankara: Grafiker Yayınları

DEMİRHAN, Ayşegül

1982 Kısa Tıp Tarihi. Bursa: Bursa Üniversitesi Basımevi

ERGİN, Muharrem

1998 Türk Dil Bilgisi. İstanbul: Bayrak

GÜLSEVİN, G. Ve E. BOZ

2004 Eski Anadolu Türkçesi. Ankara: Gazi Kitabevi

EYUBOĞLU, İsmet Zeki

1991 Türk Dilinin Etimoloji Sözlüğü. İstanbul: Sosyal Yayınlar, 2. Baskı

KANAR, Mehmet

2005 Etimolojik Osmanlı Türkçesi Sözlüğü. İstanbul: Derin Yayınları

ÖNLER, Zafer

1985 “Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılmış İki Tıp Kitabında Yer Alan Sağlık Bilgisi Terimleri” *Türk Dili ve Araştırmaları Yıllığı Belleten*, 87 – 130

1988 “XIV – IV. Yüzyıl Türkçe Tıp Kitaplarındaki Bitki Adları Üzerine” *Türk Dünyası Araştırmaları*, 52, 53, 63

1990 Müntahab-ı Şifa 1 (Giriş – Metin). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

1990 “XIV – XV. Yüzyıl Anadolu Türkçesi Botanik Terimleri” *Journal Of Turkish Studies, Volume 14, Fahir İz Armağanı*, 357 – 391

1996 “Türkçe’de -LA Zarf Eki”, *Ululararası Türk Dili Kongresi 1992*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

1998 “XIV – XV. Yüzyıl Türkçe Tıp Metinlerinin Dili ve Sözvarlığı”. *Kebikeç/sayı 6*, 157 - 168

1999 Müntahab-ı Şifa 2 (Sözlük). İstanbul: Simurg Yayınları

ÖZTÜRK, M. ve D. ÖRS

2000 Burhan – 1 Katı. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

SAMİ, Şemseddin

1999 Kamus-ı Türkî. İstanbul: Çağrı Yayınları, 7. Baskı

ŞAHİN, Hatice

2003 Eski Anadolu Türkçesi. Ankara: Akçağ Yayınları

1963 – 1977 Tarama Sözlüğü I – VIII. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

TİMURTAŞ, Faruk Kadri

2005 Eski Türkiye Türkçesi. Ankara: Akçağ Yayınları, 3. Baskı

1998 Türkçe *Sözlük 1* – 2. Ankara: TDK, 9. Baskı

1993 Derleme Sözlüğü I –XI. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları, Sayı 211/1

UNAT, Ekrem Kadri ve E. İHSANOĞLU ve S. VURAL

2004 Osmanlıca Tıp Terimleri Sözlüğü. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi

YELTEN, Muhammet

1993 Şirvanlı Mahmud, Kemaliye (Giriş – İnceleme – Cümle Bilgisi – Metin – Sözlük). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları

TIPKIBASIM

